

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

MEVLİD VE NAATLARDA PEYGAMBER TASAVVURU

Hazırlayan:

İsa ONAY

Danışman:

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2013

MEVLID ve NAATLARDA PEYGAMBER TASAVVURU İsa Onay 2013

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

MEVLİD VE NAATLARDA PEYGAMBER TASAVVURU

Hazırlayan:
İsa Onay

Danışman:
Prof. Dr. Yavuz Ünal

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2013

KABUL VE ONAY

İsa ONAY tarafından hazırlanan “*Mevlid ve Naatlarda Peygamber Tasavvuru*” başlıklı bu çalışma, 28/06/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Yavuz ÜNAL

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Salih KESGİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

_ / _ / _

Prof. Dr. Mustafa Zeki TERZİ

Müdür

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinde, proje aşamasından sonuçlanmasına kadar olan süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi; tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

18/07/2013

İsa ONAY

ÖZET

Öğrencinin Adı Soyadı	İsa ONAY
Anabilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
Danışmanın Adı Soyadı	Prof. Dr. Yavuz ÜNAL
Tezin Adı	Mevlid ve Naatlarda Peygamber Tasavvuru

Algıların değiştiği her dönemde Allah Teâla, insanlığı doğruya sevk etmek için elçiler göndermiştir. Hz. Muhammed de (s.a.v.) insanları hakka, hakikate çağıran en son elçidir. Son peygamber oluşu ve habibullah olarak nitelendirilmesi insanların bakışlarını kendine çevirmiştir. Hatta varlığı anlamlandırma noktasında her şey O'na bağlanmıştır. O'na (s.a.v.) duyulan sevgi, çeşitli şekillerde ortaya konulmuştur. Şu rahatlıkla söylenebilir ki insanlık içerisinde en fazla kendisinden söz edilen, Hz. Muhammed'dir.

Zaman içerisinde, Hz. Muhammed'in ana tema olarak yer aldığı dini edebi türler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ön plana çıkanlar ise, mevlit ve na'ttır. Her ikisinin temelinde Hz. Peygamber'i (s.a.v.) övme/yüceltme söz konusudur. Peygamberi sevme, tabi olma zaten dinin esasları içerisinde çeşitli şekillerde temellendirilen bir husustur. Bizim bu çalışmada amacımız ise peygamber sevgisinin bu iki dini edebi türde nasıl ifade edildiğidir. Doğası, duygusallığı ve abartıyı barındıran bu alanda Hz. Muhammed nasıl tasvir edilmiştir. Bu edebi türler muhatapları üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir? Şairlerin eserlerinde ön plana çıkardıkları ve ortaya koydukları "peygamber tasavvuru" nasıldır? Diğer taraftan son zamanlarda kutlu doğum faaliyetlerinde de söz konusu alanlardan istifade edilmesi, bizleri dini-edebi bu alanda inanç temellerini ortaya koymaya çalışan bir araştırma yapmaya sevk etmiştir.

Giriş kısmında mevlid ve na'tla ilgili bir bölüme yer verdikten sonra, tezin diğer alanlarında, Hz. Peygamber'in doğumu, doğum anında meydana gelen hadiseler üzerinde durulmuştur. Hz. Peygamber'in eserlerde çokça vurgulanan yönleri örneklemlerden hareketle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Na't, Kutlu Doğum, Peygamber Sevgisi

ABSTRACT

Student's Name and Surname	İsa ONAY
Department's Name	Department of the Basic Islamic Science
Name of the Supervizor	Prof. Dr. Yavuz ÜNAL
Name of the Thesis	The Perception of Prophet Mevlid and Na'ts

Allah sent messengers to the humanity shipped the truth in every period that changed perceptions. Hz. Muhammed is the last messenger calling to truth the people. As a last prophet and habibullah has attracted people's sights. Even everything attributed to him to make sense of presence. The love for Him emerged in different ways. These can easily be said that the most mentioned person among the people is Hz. Muhammed. Over time, religious literary genres have emerged Hz. Muhammed subject area as a main theme. Mevlid and Na't is more prominent than other genres. The both of them has praise and exaltation to prophet. In the love of the prophet and to be subject to him based on the principles of religion is a major concern. The purpose in this study, is to reveal how the love of the prophet is expressed of in both types. How the literary genres has effect on their counterparts? What is the conception of the prophet in the works of poets?

On the other hand, nowadays in the prophet's birthday activities is benefiting from these areas, therefore, we felt the need to make this study which demonstrate the basics of faith as religious and literary. After giving the mevlid and na't in the introduction, we have focused on the birth of the Hz. Prophet and on the events that occurred at birth, in the other fields of the thesis. Greatly highlighted aspects of the Hz. Prophet was evaluated on the basis of samplings the Works.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Na't, Prophet's Birthday, Love of The Prophet

ÖNSÖZ

Tarih boyunca lider vasfına haiz şahsiyetlerin hem hayatlarında hem de vefatlarından sonra kendilerini anlatan birçok eser kaleme alınmıştır. Allah'tan aldığı vahiyle İslâm dinini neşreden Hz. Muhammed (s.a.v.) de hâkezâ müslümanlar ve gayr-i müslimler tarafından hayatı baştan sona tetkik edilerek araştırılmıştır. Kendisine yüklenilmiş olan ilahi misyon ve insanlığın bakışını cezb etmesi sebebiyle hakkında ciltleri şamil eserler telif edilmiştir. Öyle ki, Hz. Muhammed'le (s.a.v.) alâkalı söylenenlerin, yazılanların ne hepsini tesbit ne de hepsinden bahsetmek mümkündür. Bu eserlerden, Hz. Muhammed'e yapılan övgüleri içeren eserler önemli yer tutmaktadır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra bu methiyelere/övgülere bağlı olarak yeni türler gelişmiştir. Bunlardan biri mevlid, diğeri de na'ttır. Temelde peygamber aşkı etrafında düğümlenen bu eserler şairlerin hissiyatının en güzel yansımalarıdır. Şairlerin kalplerinden süzülen bu derin hissiyat aslında onların izahları ile tam manasıyla anlaşılabilir. Onların gönüllerinden yansıyan tarifi imkânsız ilahi ve edebi güzellikleri açıklamak aynı duyguyla yapılabilecek bir iş olsa gerektir.

Edebiyatta kendini ispat etmiş birçok şair, na'tı zirve olarak görmüştür. Bir gün na't yazma sevdasıyla bütün hayatını adeta buna adamıştır. En güzel na'tı yazma hayalleri ile ömrünü geçirmiştir. Yüce bir şeref addettiği bu aşka nail olunca da kendini bahtiyar addetmiştir. Na'tların yanı sıra, peygamberin doğumu başta olmak üzere hayatına ait kesitleri en güzel ortaya koyan teliflerden biri de mevlidlerdir. Bu nedenle birçok mevlid kaleme alınmıştır. Öyle ki, "vesiletü'n-necât" gibi bazı eserler diğeri yapılan çalışmaları gölgede bırakmıştır. Na't bir aşk olduğu gibi mevlid yazma, Hz. Peygamber'in kutlu doğumunu anlatma yüce bir gaye olmuştur. Zira O'nun hayatını gerek nesir gerek manzum anlatış, Hz. Peygamber'e karşı yerine getirilen bir görev edasıyla yapılmıştır. Her iki türün de zaman zaman bestelenerek veya etkileyici üsluplar kullanılarak aktarılması değerlerine ayrı bir değer katmıştır.

Çeşitli vesilelerle okunmakta olan söz konusu eserler, kalbin derinliklerine işleyerek ruh dünyasını etki altına almaktadır. Biz de buradan yola çıkarak, Peygamber'in doğumunu

anlatan, hayatından kesitler sunan mevlid ve na't üzerinde durarak, Hz. Peygamber'in nasıl anlatıldığı, hangi vasıfları ön plana çıktığı, O'nun'la ilgili anlatılanlarla İslam'ın temel kaynaklarında nasıl tasvir edildiği üzerinden hareketle mevlit ve na't örneklerini incelemeyi temele aldığımız böyle bir çalışma yaptık.

Her ne kadar Hz. Peygamber'i anlamaya ve anlatmaya dayalı birçok faaliyet yapılıyor olsa da üzerinde çalıştığımız eserler böyle bir bakışla değerlendirilmediği için önemli olduğu kanaatindeyiz. Zira çok çeşitli vesilelerle okuduğumuz, dinlediğimiz mevlit ve na'tların zihin dünyamızı nasıl yapılandırdığı önemlidir. Bu yapılandırmanın ne kadarının doğru esaslara dayandığı da temel inanç ilkeleri açısından ehemmiyet arz etmektedir. Gayretimiz, Hz. Peygamber'i doğru anlama/tanıma esasına dayalı çalışmaların küçük bir cüzü nispetindedir.

Çalışma boyunca ufuk açıcı yönlendirmeleri ile yardımını esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Yavuz Ünal'a, ders hocam sayın Prof. Dr. Osman Güner'e teşekkür ederim. Aynı zamanda Trabzon Eğitim Merkezi'nde görev yapan arkadaşlarıma ve özellikle İbrahim Koç'a desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İsa ONAY
Samsun-2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi	13
2. Araştırmanın Metodu	15
3. Araştırmanın Sınırlılıkları	17

I. BÖLÜM DİNİ İÇERİKLİ EDEBİ METİNLER

1.1 Mevlid	22
1.1.1 Mevlidin Doğuş ve Gelişimi	23
1.1.2 Mevlidin Yazılma Sebepleri	25
1.1.3 Mevlidlerin Muhtevası	28
1.1.4 Mevlid Okumanın/Okutmanın Sevabı	29
1.1.5 Mevlidin Meşruiyetine Dair Değerlendirmeler	31
1.2 Na't	35
1.2.1 Na't	35
1.2.2 Na'tların Te'lif Sebebi	38

II. BÖLÜM YARATILIŞIN BAŞLANGICI VE GAYESİ: HZ. MUHAMMED

2.1 Beklenen/Müjdelenen Bir Peygamber	40
2.2 Peygamber'in Beklenmesi ve Alâmetlerinin Bilinmesi	41
2.2.1 Rahip Bahîra'nın Muhammed'in (s.a.v.) Peygamber Olacağını Bildirmesi	45
2.2.2 Hz. Muhammed'i Haber Veren Rüyalar	49
2.3 Hz. Muhammed'in Ne Zaman Peygamber Olduğu	51
2.3.1 Hz. Muhammed'in Ne Zaman Peygamber Olduğuna Dair Rivayetlerin İncelenmesi	53
2.4 Nûr-u Muhammedî	56
2.4.1 Kâinatın Yaratılış Sebebi	56
2.4.2 Nûrun İntikali	62
2.4.3 Değerlendirme	64

III. BÖLÜM HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMU

3.1 Hz. Peygamber'in Doğumu Öncesinde Görülen Alâmetler	73
---	----

3.2	Doğum Gecesinde Meydana Gelen Hâdiseler.....	79
3.3	Mevlitlerde ve Na'tlarda Doğumla Alakalı Ön Plana Çıkan Unsurların Değerlendirilmesi.....	80
3.3.1	Âmine'nin Hamile Kalması	80
3.3.2	Amine'nin Gördüğü Rüya.....	82
3.3.3	Amine'nin Doğum Anında Yaşadığı Hissiyat	84
3.3.4	Peygamberin Doğduğu Gece Meydana Gelen Olaylar	87

IV. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN ÜSTÜN OLUŞU

4.1	Hz. Peygamber'in Meleklerle Mukayesesi.....	93
4.2	Hz. Peygamber'in Diğer Peygamberlerle Mukayesesi.....	95
4.2.1	Hz. Peygamber'in Üstünlüğü	97
4.2.2	Hz. Peygamber'in Seçilmişlik İçerisinde Dünyaya Gelmesi	103
4.3	Hz. Peygamber'in İlmi	104
4.3.1	Hz. Peygamber'in İlminin Sınırı Ya da Gaybı Bilmesi	105
4.4	Mevlit ve Na'tlarda Hz. Peygamber'in Mucizeleri	108
4.4.1	Mucize.....	108
4.4.2	Mevlit ve Na'tlarda Mucize Olgusunu İçeren Örnekler	110
4.4.3	Kur'an ve Sünnet Bağlamında Mucizeye Yaklaşım	113
4.5	Şefaât Makamının Tek Sahibi: Hz. Muhammed	123
4.5.1	Mevlit ve Na't Örnekleminde Şefaât	123
4.5.2	İslam İnancında Şefaât	127
4.5.3	Hz. Muhammed'in Şefaât Makamının Sahibi Oluşu	128
4.6	Hz. Peygamber'in Sünnetli Doğumu.....	134
4.7	Şakku's-Sadr: Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması	135
4.8	İsra ve Mi'rac	143
4.8.1	Mi'rac.....	144
4.8.2	İsra ve Mi'rac'ın Anlatılışı.....	145
4.8.3	İslam'da İsra ve Mi'rac	148
4.8.4	İsra ve Mir'açla İlgili Rivayetler.....	150
4.8.5	İsra ve Mi'rac'ın Yorumlanması	151
4.9	Hz. Peygamber'in Evsafi.....	156
4.10	Salât ü Selâm	160
4.11	Hz. Peygamber ve Gülün Yarılması/Kokusu	166
4.12	Maddî ve Manevî Dertlerin Dermanı	169
4.13	Hz. Peygamber'in İsimlerinin Çokluğu.....	173
4.14	Geleneğin Evrilmesi: "Kutlu Doğum"	176

SONUÇ	181
--------------------	-----

BİBLİYOGRAFYA	185
----------------------------	-----

KISALTMALAR

(s.a.v.)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
a.s.	: Aleyhi selam
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
CBÜSBE	: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
CÜSBE	: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
çev.	: Çeviren
ÇÜSBE	: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DEÜİFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Ed.	: Editör
GOPSBE	: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
md.	: Madde
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
r.a.	: Radiyallahu anh/anha/anhüm
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tah.	: Tahkik
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
t.y.	: Tarih yok
UÜSBE	: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Giriş

İnsanın içinde bulunduğu ortam, bilgi birikimi, gereksinimleri ve öncelikleri algılarını yönlendiren hususlardır. Bu açıdan insan hayat boyu zihni değişime açık bir varlıktır. Çevresinde meydana gelen bir hadise ya da okuduğu bir eser zihinde var olanı olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkiler. Etkileşim sonunda oluşan düşüncenin ilk basamağı da “Tasavvur” dur. Tasavvurun bilgilenme sürecinin temeli¹ ve düşüncenin rahmi olduğu² söylenebilir. Zihinde canlandırma, tahayyül etme, göz önüne getirme gibi anlamlara gelen tasavvurun³ çeşitli şekillerde yönlendirilmesi mümkündür. Dolayısıyla somut veya soyut şeylerin insan zihninde oluşturduğu imaj önemlidir.

Tasavvuru etkileyen ve yönlendiren hususlardan biri de hiç şüphesiz peygamberler veya peygamberlerin miras bıraktıkları olmuştur. Aslında bu etkileşimin karşılıklı olduğu söylenebilir. Bu durum bazen amaç ile aracı karıştırmaya sebep olmuştur. İnsanoğlu zaman içerisinde peygamberlikle alakalı farklı tasavvurlara sahip olmuş, bazen bu algılar doğru bir esasa dayanırken bazen de insanların peygamberlere yüklemiş olduğu vasıflar kabilinden ortaya çıkmıştır.

Aynı şekilde dinin inanç esasları içinde yer alanlar (tanrı, peygamber, melek, şeytan..), ibadete dair uygulamalar ve dini olayların zihinde canlandırılması dini tasavvurları⁴ oluşturan hususlardır. Bu bakımdan dini kanaat ve kabuller, algılama yolu ile elde edilen bilgilerin yorumlanmasının neticesidir.⁵ Kendisi hakkında tasavvurun olduğu kişi bazen bir savaş kahramanı veya bir siyasi/idari lider olabileceği gibi bazen de bir peygamber olabilir. Çalışmamızda üzerinde duracağımız, Hz. Muhammed özelinde peygamber tasavvurudur. Hz. Muhammed, tarihi kişilik olarak ilahi bir görevi ifa etmiş son peygamberdir. Kendisine iletilen mesaj da son ilahi hitaptır. Vahyin genel

---

¹ Mahmut Kaya, “Tasavvur”, *DİA*, c. 40, İstanbul: TDV Yay., 2011, S. 126

² Mustafa İslamoğlu, “Kur’ânî Kavramlar ve Tasavvurun İnşası”, <http://www.kuranihayat.com> (18.10.2012)

³ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yay., 11. Bsk., 1996, S. 1047

⁴ Salih Özer, “Psiko-Sosyal Açıdan Dinî Anlatı-Dinî Yaşantı İlişkisi”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), KSIÜSBE, 2006, S. 83

⁵ Özer, *agt.*, S. 13

karakteristik yapısı dikkate alındığında ise, ortaya çıkan sonuç tevhit vurgusudur. Bu anlamda peygamberlik müessesesi, tevhitte çok yakın ilişkisi olan bir unsurdur. Her iki unsurun temelinde ise insanları zihinsel yönlendirme olduğu izahtan varestedir. Algıları yönlendirmek, doğruya ve kurtuluşa götüren davranış ya da itikada sevk etmek peygamberin hayat boyu verdiği mücadelenin temelini teşkil eder. Topluların yeni bir vahye ya da peygambere muhatap oldukları zaman dilimleri dikkate alındığında bu daha da anlaşılır hale gelecektir.

Peygamber tasavvuru ve peygamberlik müessesine bakış, fetret dönemlerinde değişime uğramıştır. Bu değişiklik sonra gelen başka bir ilahi hitap/risaletle tashih edilmiştir. Söz konusu son peygamber Hz. Muhammed olduğunda, kendisinden sonra böyle bir algı değişimi meydana geldiği takdirde düzeltmenin ancak insanlar tarafından yapılabileceği söylenebilir. Çünkü Hz. Muhammed, risalet halkasının son zincirini oluşturmaktadır. Nasıl ve kim tarafından yapılacağı sorunlu olmakla beraber bu algıyı düzeltmede temel referanslar Kur'an ve sahih sünnet olacağında şüphe yoktur. Bu bakımdan Hz. Peygamber'le alakalı tasavvurun çok iyi korunması gerekmektedir. Hz. Muhammed'in şahsiyetine ve peygamberliğine dair doğru bir yaklaşımı ortaya çıkarabilmek için Kur'an-ı Kerim'e müracaat etmek gerekir. Bu bağlamda diğer peygamberlerin de muhatapları tarafından nasıl değerlendirildiği ve söz konusu tasavvurları bize iki uç noktayı işaret etmektedir. Bu vesile ile de olması gereken bir peygamber algısını zihinlere yerleştirmektedir. Söz konusu iki uç noktadan birisi insanüstü melekî vasıflara sahip bir peygamber, ikincisi ise örnekliliği olmayan yiyen-içen vs. sıradan bir peygamber tasavvurudur. Her ikisinde de elçilik görevini üstlenen kişiyi hayattan soyutlama ve rehberliğini kabul etmeme söz konusudur. Bu durumun siyasi, ekonomik, sosyal sebepleri olduğu gibi, sahip olunan geçmiş algıların etkili olduğu söylenebilir. Hz. Muhammed'in de diğer peygamberlerin karşılaştığı bu telakkilerle karşılaştığı açıktır. Kur'an'ın birçok ayeti bize bu tasavvurların ne olduğunu, Hz. Peygamber'in nelere maruz kaldığını ortaya koymaya yetmektedir. Hz. Peygamber'e dair yaklaşımları, risaletle görevlendirilmeden önce o günkü Arap toplumunun algısı, bi'set sürecindeki algı ve peygamberin vefatından sonraki algı/algılar olarak üç dönemde incelemek daha uygun olacaktır. Algıların tevarüs etme imkânı düşünüldüğünde bütün bunları kesin

çizgilerle ayırmak mümkün olmayabilir. Hz. Muhammed'in peygamber olmasından önceki dönem ki; bu dönemde bazı rivayetlere dayanarak bir peygamber beklentisi olduğunu söylemek mümkündür. Hz. Peygamber'in gönderileceğine dair işaretlerin yine Kur'an tarafından haber verildiği malumdur. "*Kendisi ile zafer/yardım istenen*"⁶ ve "*İçimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber var*"⁷ söylemi de bir peygamber tasavvurunu göstermesi açısından önemlidir. Yine Kur'an-ı Kerim'in "*Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (Peygamberi) oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Böyle iken içlerinden birtakımı bile bile gerçeği gizlerler.*"⁸ ayeti de O'nu (s.a.v.) nasıl tanıdıklarını ortaya koymaktadır. İnsanların söz konusu dönem de dahil olmak üzere, daha ziyade üstün güçlerle donatılmış bir peygamberlik anlayışına sahip olduğu söylenebilir. Hz. Muhammed'in risaleti dönemindeki müşriklerin peygamber algısını, yine Kur'an'dan öğrenmekteyiz. Müşriklerin istedikleri bir kısım şeylere cevap verilirken yanlış algılarının düzeltilmekte olduğu, bu vesile ile müslümanların algılarının da oluşturulduğu görülmektedir. Bu durum, vahiyin nuzülü süresince devam etmiştir. Hz. Peygamber de bizzat çeşitli tazim ve tavırlardan rahatsız olduğunu beyan etmişlerdir. Daima itidali emreden tutum içerisinde olmuş ve olunmasını istemiştir. Peygamberin vefatından sonra ise saadet asrından uzaklaşıldıkça algılar değişime uğramıştır. Tasavvurların değiştiği her dönemde de Peygamberin kişiliği ve örnekliği ikinci sıraya kaymıştır. Bu durum ise etki-tepki yasasında olduğundan daha şiddetli bir şekilde sonuçlanmıştır. Düzeltilmeye veya korunmaya çalışılan peygamber tasavvuru aşırılıklarla neticelenmiştir. Hz. Muhammed özelinde düşünüldüğünde bu yaklaşımların inananları oldukça uç noktalara sevk ettiği görülecektir. Peygamberin, hayatın gayesi olduğu, ilk yaratılanın, O (s.a.v.) olduğu ve her şeyin O'nun sayesinde var olduğu gibi söylemlere girildiğini görmek mümkündür. Bu durum zaman zaman gerçek ile hayali birbirine karıştırmıştır. Adeta gerçek kişilik giderek yerini mitolojik, efsanevi karakter almıştır. Schimmel, Hz. Muhammed'e yönelik aşırı mistik ve menkıbevi söylemin, tarihsel Muhammed'in kişiliğini örttüğünü, menkıbe ve mitolojilerin hâkim olduğu

⁶ Ekrem Ziya Umerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, I-II, 7. Bsk., Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1994, I, 120

⁷ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce*, I-II (nşr.: M. Fuad Abdülbâki), 2. Bsk., İstanbul: Çağrı yay., 1992, Nikah, 21

⁸ Bakara, 2/146

tarihüstü, olağanüstü güçlere zaman zaman da tanrısal özelliklere sahip bir peygamber imajının ortaya çıktığını ifade etmektedir.⁹

Tarihte yaşamış insanlara gösterilen aşırı ilgi çoğu zaman kutsal anlatılar şeklinde¹⁰ ortaya çıkmaktadır. Tarihte belirleyici bir role sahip olmuş, inanç unsuru ve canlı bir örnek olan Hz. Peygamber'e dair tasavvurlar ve inançlar bu açıdan önem arz etmektedir. Bu noktada Kur'an, tanıttığı peygamber, peygamberlik kurumu ve Hz. Muhammed'le ilgili tasavvurların ve yaklaşımların kendisine arz edilmesi gereken bir mihenk¹¹ olmalıdır. Peygamber, hayal âleminde canlandırılarak hayranlık duyulan olağanüstü biri değil, gerçek yaşamda karşılık bulacak biri olmalıdır. Şunu da ifade etmek gerekir ki tarih boyunca mutlak bir yanlışlıktan bahsetmek yersiz bir iddia olacaktır. Tarihin her döneminde çeşitli tezahürleri ile yüceltmeci- indirgemeci tasavvurları görmek mümkün olduğu gibi, makul anlamda Hz. Peygamber'i tanıma gayretlerinin egemen olduğunu görmek de mümkündür. Bu durum insanın içinde bulunduğu şartlar ve hissiyatla yakından ilgilidir.

1. Araştırmanın Önemi

Mevlit ve na't, müslümanların Peygamber sevgisini ortaya koymalarında bir vesile olmuştur. Ana tema olarak Hz. Peygamber'in işlendiği söz konusu bu iki alan, muhteva açısından bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Yani Hz. Peygamber'in nasıl anlatıldığı, hangi duyguların nasıl işlendiği, anlatım ve içeriğin muhatapları nasıl etkilediği üzerinde durulmamıştır. Yapılan çalışmalar mevlidin meşruiyetini tartışma ve Süleyman Çelebi üzerine yapılan çalışmalar¹² ile sınırlı kalmıştır. Son zamanlarda ise mevlidin,

---

⁹ Mustafa Arslan, Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru -Muhammediye Örneği-Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi cilt 6 sayı 1 Ocak – Nisan 2009, 195-219, S. 210

¹⁰ Şinasi Gündüz, "Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitos", *Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* c. 6, Sayı 1 Ocak – Nisan 2009, 9-26, S. 25

¹¹ Adem Apak, "Günümüzde Hz. Peygamber'in (Sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 19, sy. 2, 2010 S. 62

¹² Tevfik Yücedoğru, "İnanç Esasları Açısından Vesiletü'n Necat", *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Ed.Mustafa Kara- Bilal Kemikli, Bursa, Osmangazi Belediyesi Yay., 2007

daha çok sosyolojik çalışmalara¹³ konu olduğunu görmek mümkündür. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, “kutlu doğum” faaliyetlerini de kapsamaktadır. Ne var ki, hem mevlit hem de na’t dini temeller açısından neredeyse ele alınmamıştır.

Düşüncenin yanı sıra hayalden beslenen aynı zamanda onları besleyen iki dini edebi türün bu açıdan değerlendirilmesi gereklidir. Bunlardan ilki na’t, ikincisi ise mevlittir. Dini içerikleri (kavram, sembol) yönüyle zihinlere teması düşünüldüğünde, bu iki türün zihinde nasıl bir iz bıraktığı önem arz etmektedir. Çünkü iki edebi türün temelinde övgü vardır. Övgünün ise his ve duygusallık temelli olduğu dikkate alınırsa muhataplar açısından ne ifade ettiği önemlidir. Diğer taraftan, söz konusu övgü/anlatım, rivayet kaynaklı olabilir de olmayabilir de. Ancak şu unutulmamalıdır ki, burada zikri geçen sıradan bir kişi değil bir peygamberdir. Belki sıradan kişiler için normal kabul edilebilecek hususlar, bir peygamber için düşünüldüğünde algıları tamamen değiştirebilir. Bu açıdan Hz. Peygamber’e ve peygamberliğe dair her söylem dikkat gerektirir.

Peygamberler, rol model/üsve-i hasene olarak takdim edilen aynı zamanda diğer insanlardan bir takım farklı niteliklere sahip şahsiyetlerdir. Tarih boyunca her toplumda şu ya da bu şekilde bir peygamber tasavvurunun varlığı kaçınılmazdır. Ne var ki insanın tasavvurlarını oluşturan şeyler sadece ilahi hitaplar olmamaktadır. Bir takım şartlara bağlı olarak tasavvurlar değişmekte ve doğru zeminden kayması söz konusu olabilmektedir. Söz konusu yanlış algılara bağlı olarak dile getirilen her bir düşünce de bir sonraki algıya yön verebilmektedir. Özellikle şiir tabiatı itibari ile yüceltme, övme temellidir. Hissiyatın egemen olduğu bu alanda ifade edilenler zaman zaman hakikati ifade etmeyebilir. Ya da hakikati farklı tarzda ortaya koyabilir. Aşırılıklar, abartı olabileceği gibi tamamen hayal ürünü anlatımlar görülebilir. Bunların ayrıştırılması ise neredeyse imkânsızdır. Söz konusu eserlerin rivayetten ziyade his/hayal ekseninde oluşturulduğu hatta rivayetin de edebi sanatlar içinde sunulduğu kolayca görülebilir. Şunu da rahatlıkla ifade edebiliriz ki; şiir günlük bir hadiseyi kendisine konu

---

¹³ Bkz. Adem Akarsu, *Din Toplum İlişkileri Bağlamında Kutlu Doğum Faaliyetleri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)*, SÜSBE, 2010

edindiğinde bile zihinlere tesiri ne kadar değiştirdiği inkar edilemez bir hakikattir. İşte şairin konusu peygamber olunca ‘anlama ve anlamlandırma’ bir kat daha önem kazanmaktadır.

Biz de bu anlama faaliyetine yardımcı olması ve amacımızı ortaya koymasına adına şu soruları zikredebiliriz:

- Söz konusu eserlerde, Hz. Peygamber’in ön plana çıkan yönleri nelerdir?
- Mevlid ve na’tlarda çizilen portrenin müslümanların peygamber tasavvuruna etkisi ve Hz. Peygamber’i tanımada söz konusu eserlerin rolü nedir?
- Hz. Peygamber’e dair tasavvurların temelinde hangi düşüncelerin rolü olabilir?
- Şairlerin kendi duygularını ortaya koyarken, vurguladıkları, dikkatleri çekmeye çalıştıkları düşünceler nelerdir?

2. Araştırmanın Metodu

Çalışmada metod olarak, betimsel ve ilişkisel araştırma tarzı¹⁴ benimsenmiştir. Buradan kastımız; mevlit ve na’t eserlerini ele alarak, şairin zihin dünyasına yolculuk yapmak suretiyle içinde bulunduğu toplumu nasıl yönlendirdiğini tespit etmeye çalışmaktır. Bir diğer ifade ile eserlerde zikredilenleri resmetmektir. Zira her bir düşünce ya da rivayet zihinden belli kırılmalar geçirerek dışa yansır. Bu yansımaları görmek için çalışmamıza kaynaklık edecek mevlit ve na’t’a dair eserler seçilmiştir. İlgili eserlerin seçiminden sonra eserlerde çokça vurgulanan unsurlar bir araya getirilerek örneklem oluşturulmuştur. Sayısız örnekler arasından sadece maksadı ortaya koyacak kadarı ile yetinilmiştir. Bunun ardından ise tasavvurların, (rivayet eksenli olsun-olmasın) düşüncelerin nasıl yansıdığını görebilmek için değerlendirmeler yapılmıştır. Sadece ilgili örnekler üzerinden yapılan değerlendirmeler aslında ilgili konuya dair genel bir bakışı da ortaya koymaktadır. Şunu da ifade etmeliyiz ki; değerlendirmede asıl olan ilgili konuları tartışmak değeril, sadece pasajların anlaşılmasını sağlamaktır. Zira ele aldığımız her bir konu ayrı bir araştırma konusudur. Yapılmaya çalışılan şey aslında

---

¹⁴ Şener Büyüköztürk (vd.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 2. Bsk., Ankara: Pegem, 2008, Ss. 21-22

türünün örneklemini, Kur'an-sünnet perspektifinden değerlendirilmeye çalışmaktır. Tabii ki burada temel kıstas, Kur'an-ı Kerim ve sahih sünnet olmuştur. Âlimlerin değerlendirmeleri ve ilgili konularda yapılan müstakil çalışmalar ise istifade kaynağımız olmuştur. Aynı zamanda karşılaşılan rivayetlerin kaynaklarına işaret edilmiş, âlimlerin söz konusu rivayetler hakkındaki kanaatleri de aktarılmaya çalışılmıştır. İlgili tasavvurların arkasında ne olabileceği sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır. Eserlerin telif sebeplerini göz önünde bulundurarak, tetikleyici sebeplere işaret etmeye çalışılarak peygamber tasvirinde, gerçeklikle-imağın/hayalin nerede olduğuna dikkat çekme gayreti içinde olunmuştur. İlgili eserlerde Hz. Muhammed'in nasıl resmedildiği ve o resimdeki vurguların tespiti yanı sıra söz konusu anlatımın hangi tasavvura (yüceltmeci-indirgemeci) dahil olabileceği üzerinde durulmuştur. Tabii burada peygamber övgüsünden söz edildiği için yüceltme ön plandadır. Tam burada dikkatleri çekmeye çalıştığımız nokta ise söz konusu yüceltme ve ön plana çıkan anlatım tarzlarının, İslam'ın temel kaynaklarında da zikri geçen konulara hangi duyguyu kattığı, nasıl bir boyut kazandırdığıdır. Bazen bir tasavvurun ortaya çıkışı farklı kültürlerle ait olabilir ancak verilmek istenen mesaj ya da kişinin kendi zihninde oluşan algının nasıllığı önem arz etmektedir. Mesela; doğum olayına meleklerin gelmesi hatta yerdeki ve gökteki canlıların birbirilerine müjdelere vermesi, olayın anlatılan şekilde olup olmadığından ziyade verdiği izlenim önemlidir.

Tezde dikkat ettiğimiz hususlardan biri de eserden müessire gidiştir. Türünün örneklemeden hareketle, eserlere yansıyan tasavvurun kaynağına inmeye çalışarak, eserin müellifi ve bir anlamda içinde bulunduğu toplumun peygambere yaklaşımı hakkında bilgi sahibi olmaya çalışılmıştır. Kısaca şairin zihin/ruh dünyasının ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bu, şairlerin bizzat kendileri zikredilerek yapılmamış, dile getirdikleri hissiyatı yorumlama sonucunda edebi türe dair genellemeler tarzında yapılmıştır.

Özetle, çalışmamızın birinci bölümünde mevlid ve na'tın, doğuşu, gelişimi ve tarihi seyrine işaret ettik. İkinci bölümde ise Hz. Muhammed'in doğumu ile alakalı konuların değerlendirmesine yer verdik. Diğer bölümlerde ise genel olarak Hz. Peygamber'le alakalı mucize, şefaet, şakku's-sadr, salât-u selam gibi konularla alakalı örneklemler

aktararak değerlendirmelere yer verdik. Çalışmanın son kısmında ise, Hz. Peygamber'i övme girişimlerinin zihinlerde nasıl etki bıraktığını ortaya koymaya çalışarak, ilgili eserlerin rolüne dikkat çektik. Kur'an ve sünnet eksenli peygamber tasavvuruna dikkat çekerek çalışmamızı bir sonuçla bitirdik.

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Hz. Peygamber için yazılmış mevlid ve na'tları seçmek ve seçilen eserlerin sınırlılıklarını tespit noktasında bir zorluk olduğunu ifade etmek gerekir. Muhteva zenginliği olan eserleri tercih etmemizin yanında şunları da zikretmek yerinde olacaktır:

1-Mevlidlerin tercihinde etkili olan hususların başında, alanında tebarüz etmiş eserler ve bu eserlerin hali hazırda Türkiye'nin değişik bölgelerinde okunuyor olması gelmektedir. Eserlerin en başında ise Süleyman elebi'nin mevlidi gelmektedir.

2-Diğer önemli unsur da, seçtiğimiz mevlidlerin muhteva açısından zengin oluşu ve temel kabul ettiğimiz vesiletü'n-necat'tan tamamen olmasa da farklı muhtevaya sahip olmaları. Zira birçok eser Süleyman elebi'nin söz konusu eserinden etkilenmiş ve onun gölgesinde kalmıştır.

3-Bir diğer önemli etken seçmiş olduğumuz eserlerin bir kısmının farklı nüshalarının bir araya getirilerek transkribe edilmiş olmasıdır.

4-Söz konusu eserler muhteva zenginliğini görme/göstermesi dolayısıyla Türkçe, Arapça, Kürtçe olarak yazılan eserlerden oluşmaktadır. Daha birçok dilde mevlid yazılmış olmasına rağmen kapsamı bunlarla sınırlı tuttuk. Kürtçeyi anlamaya çalışırken söz konusu eserin Arapça şerhinden istifade ettik.

5-Na'tların tercihi ise mevlidlerden daha zor olduğu için sınırlılık hususunda divanları ya da belli kişileri değil araştırmaya katkı sağlayacağını düşündüğümüz pasajları seçtik. Bütün divanları veya eserleri incelemenin de hem sınırlılık ve hem de tezdeki

amacımızla uyuşmayacağını düşünerek, yeteri kadar örneği bulduğumuz na't mecmuaları/antolojileri ele alarak çalışmayı sürdürdük.

Mevlidde temel alınan eserler

-Süleyman Çelebi (v. 1422), *Vesîletü'n-Necâtî*¹⁵

Türk edebiyatında mevlid metinlerinin sayısı 200 civarında olmasının yanında ilk ve en güzel Türkçe mevlid Süleyman Çelebi'nin 812'de (1409) kaleme aldığı Vesîletü'n-necât adlı eseridir.

-Şihâbüddîn Ahmed b. Hacer el-Heytemî (v. 1566), *en-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-'âlem fi mevlidi seyidi veledi Âdem*¹⁶

Söz konusu eser günümüzde Şanlıurfa civarında okutulmaktadır. Dili Arapça'dır.

-Beyazîdî, Molla Musa el-Celâlî, (Şerh-u Mevlid-i Ertuşî)¹⁷, *Feyzul-Kadîri'l-Mübdî Şerhu'l-Mevlidi'l-Küdrî*¹⁸

Eser günümüzde Elazığ civarında okutulmaktadır. Dili Kürtçe'dir.

-Hamdullah Hamdi (v. 1503), *Er-risâletü'l-Ahmediyye fi'l-velâdeti'l-Muhammediyye*¹⁹

---

¹⁵ Ahmet Aymutlu, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.,1995

¹⁶ Şihâbüddîn Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-'âlem fi mevlidi seyidi veledi Âdem*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, t.y.

¹⁷ (Melayê Batê) Hasan Ertuşî Hesenê Ertoşî. (d. 1417- ö. 1491) Kürtçe mevlidin yazarı, Kürt edebiyatçısı. Melayê Batê olarak da bilinir. Alim, şair ve büyük bir yazar olan Melayê Batê, Miladi 1417 Hakkari'ye bağlı Batê de dünyaya geldi. Melayê Batê Ertoşî aşiretindedir. Şiirlerinde çoğunlukla "Batê" ismini kullanmıştır. Divanıyla yazmıştır. Mevlidinde de "Batê"yi kullanmıştır. Melayê Batê klasik Kürt yazarlarındandır. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan Ertuşî](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Ertuşî). 11.06.2012 13:47

¹⁸ Molla Musa el-Celâlî el- Beyazîdî, *Feyzu'l-Kadîr el-Mübdî* (Şerhu'l-Mevlidi'l-Küdrî), İstanbul: Şenyıldız Yay., 2010

-Diyarbakırlı Re'fet (v. 1903), *Mevlid*²⁰

Kaynaklarda ismi Re'fet-i Âmidî olarak bildirilen İbrahim Re'fet, 1834 yılında Diyarbakır'da doğdu. Babası, Diyarbakır eşrâfından Abdullah Tayyar Efendi'dir. Kütüphanelerimizde İbrahim Re'fet Efendi'nin kaleme aldığı mevlidin üçü yazma, biri H. 1306'da (M.1889) İstanbul'da basılmış olmak üzere dört nüshasını tespit edilmiştir.²¹

-Süleyman Nahîfî, *Mevlidü'n-Nebi Mesnevîsi*²²

Süleyman Nahîfî (v. 1738), 18. yüzyılın en verimli şair ve yazarlarından. Nahifi incelediğimiz yazma nüshalarına göre 1111 beyitli mevlidini baştan sona kadar mesnevi şeklinde ve seri' bahrinin "müfte'ilün müfte'ilün fâi'ilün" kalıbıyla yazmıştır.²³

-Cismî (v. 1694), *Mevlid*²⁴

Cismî'nin asıl ismi İsmail, babasının ismi ise Mehmed'dir. Doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. İlim tahsilinden sonra tasavvuf yoluna girip Halvetî olmuştur. Nihayet

---

¹⁹ Mustafa Şirin, "Er-Risâletü'l-Ahmediyye Fi'l-Velâdeti'l-Muhammediyye-Mevlidin Transkripsiyonlu Metni", (*yayımlanmamış yüksek lisans tezi*), GOPSBE., Tokat, 2007
Hamdullah Hamdi'nin 900 (1494-95) yılında kaleme aldığı ve daha çok Mevlid adıyla bilinen bu eserin adı Sekâik Tercümesi ile Kesfû'z-zünûn'da Muhammediyye olarak geçmektedir. Eserden Mevlid-i Cismâni ve Mevlid-i Rûhânî adıyla söz eden kaynaklara da rastlanmaktadır (Asık Çelebi, vr. 89). Hamdullah Hamdi'nin Mevlid-i Nebevi (Nebi) ve Muhammediyye adlı iki ayrı eserinin olduğundan söz edilmesi (Osmanlı Müellifleri, c. 2, S. 135) yanlıştır. Âsık Çelebi ile Kâtip Çelebi'nin 'Mevlid-i Cismâni ve Mevlid-i Rûhânî' dedikleri eser de budur. Üzerinde çalıştığımız eser Ahmediyye, Muhammediyye, Mevlid olarak bilinen eserdir. Elimizdeki nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde 1980 numaralı eserdir. Kayıtlarda "Er-risâletü'l-Ahmediyye fi'l-velâdeti'l-Muhammediyye" olarak geçmektedir.

²⁰ Ramazan Ekinci, "Diyarbakırlı Re'fet'in Mevlidi", *CBÜSBE., Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, sy. 1, 2011

²¹ Ekinci, *agm.*, S. 197

²² Âdem Ceyhan, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 14, Erzurum, 2000

²³ Ceyhan, *agm.*, S. 101

²⁴ Sadık Yazar, *Cismî ve Mevlidi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* V.1/2, 2008

Aksaray Tekkesi'nin şeyhi olmuş ve 1694'te vefat edip Merkez Efendi zaviyesinde, halifesi olduğu el-Hâc Evhad şeyhi Seyyid Hüseyin Efendi'nin yanına defn edilmiştir.²⁵

-Edirne Müftüsü el-Hâc Mehmed Fevzi Efendi (v. 1900), *Kudsiyyetü'l-Ahbar fî Mevlid-i Ahmedi'l-Muhtâr*²⁶

-Mar'aşî Kurrâ-Zâde Nâdirî (v. 1900?) *Mevlidi*²⁷

---

²⁵ Yazar, *agm.*, S. 487

²⁶ Mustafa Uzun, "Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzi Efendi ve Mevlidleri", *MÜİFD*, 2007/2, Ss. 87-128

²⁷ Gülcan Tanıdır Alıcı, *Mar'aşî Kurrâ-Zâde Nâdirî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri)*, Kahramanmaraş, 2009

I. BÖLÜM

DİNİ İÇERİKLİ EDEBİ METİNLER

Şiir, bütün uygarlıklarda dini ritüeller ve müzikle ilgisi dolayısıyla en kadim edebi türdür.²⁸ Ait olduğu çevreyi gerek yalın gerekse abartılı bir şekilde tasvir etmekte kullanılan bir edebi alandır. Şair, şiirde hayal dünyasından istifade ettiği gibi şiirini kaleme alırken içinde yaşadığı toplumdan bağımsız değildir. Çoğunlukla yazılmasına sebep olan bir olayı anlatır ki bu şairlerin hayatla/çevre ile olan bağlantısına işarettir.²⁹ Şairin zihin dünyası, vermek istediği mesaj, şiirde değişik unsurları ön plana çıkarabilmektedir. Mesela; bazı şiirlerde savaş ve yerici unsurlar ön plana çıkarken, bazılarında ise methiye ön plana çıkabilir. İçeriğin değişmesine bağlı olarak da şiirin dili ve sanatları kullanımı değişir. Savaş halinde şiir, kılıçtan daha keskin bir araç gibi kullanılırken, barış halinde ise medhiye olarak kullanılmaktadır.³⁰ Sevgi, öfke vs. duygular şiire konu olurken, dini unsurlar ve din diline ait olgular da şiirin konusu olmuştur. Ancak Arap şiiri İslamiyet’le farklı bir boyut kazanmıştır. İslam şiiri mutlak manada reddetmemiş, insanı kötü yollara sevk edecek nitelik kazandığında yasaklamıştır. Yine peygamberin hadislerinde, şiirde bazı hikmetlerin olduğu³¹ ve kılıçtan daha keskin olduğuna³² dair açıklamalar görülmektedir. Ancak Hz. Peygamber, hayatında övgüye dair şiirlerin ve davranışların daima itidal dairesinde tutulması istemiştir. Aşırılıkları, gerçekle alakası olmayan anlatımları yasaklamıştır.

Hz. Peygamber’in vefatından sonra, konusunu peygamberin oluşturduğu şiir, na’t olarak isimlendirilmiştir. Yine Hz. Peygamber’in doğumunu anlatan ve O’nu övme gayesine matuf bir edebi alan da mevliddir. Hz. Peygamber’i methetmek için değişik alanlarda sayısız eser telif edilmiştir. Şairlerin bu hususta dayanakları ise Hz. Peygamber’in şiire

---

²⁸ İsmail Durmuş, “Şiir”, *DİA*, c. 39, İstanbul: TDV Yay., 2010, S. 144

²⁹ Durmuş, *a.g.md.*, S, 147

³⁰ Durmuş, *a.g.md.*, S. 146

³¹ Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, el-Câmiu's-Sahîh, I-IV, Muhammed Fuad Abdulbaki vd., Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1400, Buhari, Edeb, 90

³² Buhari, Megazi, 30; Müslim, Fedaiü's-Sahabe, 157

gösterdiği müsamaha³³ olmuştur. Hz. Peygamber'in şairi Hassan b. Sabit (ö. 54/674) ve Ka'b b. Züheyr (ö. 24/645) başlayan övme Bûsırî (ö. 696/1296)³⁴ ile devam etmiştir. Bunlar methiyelerin ve na'ların temeli mahiyetinde³⁵ sayılabilir. Yüzlercesi yazılmış olan mevlit ve na'tın daha devam edeceği aşikârdır.

1.1 Mevlid

Arapça مَوْلِد kökünden gelen Mevlid, ism-i zaman ve mekân olup, doğum, doğum yeri ve herhangi birinin doğduğu zaman anlamına gelmektedir.³⁶ Terim olarak ise, Hz. Muhammed'in doğum yeri ve zamanı; Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle yapılan merasimler ve bu merasimlerde okunan metinler için kullanılan özel bir ad olmuştur.³⁷ Hz. Peygamber'in doğum günü ve bu münasebetle yapılan kutlamalara özel ad olarak kullanılan mevlid, daha sonra Hz. Muhammed'den başka kişiler için de kullanılmaya başlanmıştır. Bunların başında Ehl-i Beyt'e mensup kişiler gelmektedir. Örneğin 'Mevlid-i Ali', 'Mevlid-i Fâtıma', 'Mevlid-i Hasan ve'l-Hüseyn' ve 'Mevâlid-i Ehl-i Beyt' veya sahabenin ileri gelenleri adına, örneğin, 'Mevlid-i Ömer' gibi kullanışlar dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra tasavvuf çevrelerinde velilerin doğum yıl dönümlerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir.³⁸ Fakat esas itibarıyla mevlid, "Hz. Muhammed'in doğumunu anma bayramı", "Hz. Muhammed'in doğumu menkıbesi"dir. Arap ve Türk edebiyatında³⁹ Hz. Muhammed'in doğumunu ve ona bağlı olarak hayatını,

³³ Âdem Efe, "Türk Toplumunda Mevlid Merasimlerinin Yeri ve Fonksiyonları", *DEÜİFD*, XXIX/2009, sy. 11

³⁴ M. Tayyip Okiç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere", *Atatürk Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi Dergisi*, 1976, sy. 1, S. 20-21; Hasan Aksoy, "Eski Türk Edebiyatında Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 5, sy. 9, 2007, S. 323-332

³⁵ Okiç, *agm.*, s. 21

³⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Daru'l-Marife, t.y., I-VI, c. 6, S. 4914

³⁷ Selami Bakırcı, "Mevlid Doğuşu Ve Gelişmesi", İstanbul: *Akademik Araştırmalar Yay.*, 2003, sy. 1; Necla Pekolcay, *Mevlid*, Ankara: TDV Yay., 1997, s. 1; Ahmet Özel, "Mevlid", *DİA*, c. 29, Ankara, 2004: TDV Yay., S. 475

³⁸ Efe, *agm.*, Ss. 10-11

³⁹ İsmail Durmuş, "Mevlid: Arap Edebiyatı", *DİA*, c. 29, Ankara: TDV Yay., 2004, Ss. 480-481; Hasan Aksoy, "Mevlid: Türk Edebiyatı", *DİA*, c. 29, Ankara: TDV Yay., 2004, Ss. 482-483

mucizelerini, gazalarını, güzel ahlâkını ve vefatını övgü ile anlatan eser anlamına gelmektedir.

1.1.1 Mevlidin Doğuş ve Gelişimi

Hz. Peygamber'in sağlığında doğum yıl dönümü kutlanmadığı gibi Hulefâ-i Râşidîn dönemiyle Emevî ve Abbasî devirlerinde de mevlidle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Mısır'da Şîf Fatimî Devleti kurulunca, Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü Muiz-Lidînillâh döneminden (972-975) itibaren resmen kutlanmaya başlanmıştır. Eyyûbîler zamanında birçok bayram ve tören kaldırıldığından mevlide de özen gösterilmediği ve halkın bunu evlerinde kutladığı anlaşılmaktadır. Ancak Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kayınbiraderi Erbil Atabeği Muzafferüddin Kökbörü (1190-1233) mevlidi büyük törenlerle yeniden kutlamaya başlamıştır. Bugünkü uygulamaya benzer ilk mevlid Selçukluların Erbil Atabeyi M. Gökbörü zamanında halka açık ve oldukça şaşaalı bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Memlûkler döneminde de Mısır'da mevlid kutlamaları bütün ihtişamıyla devam etmiştir. Osmanlı hükümdarı III. Murad, (996/1588) yılında merasimle mevlid kutlamalarını başlatmakla birlikte resmî olmasa da Osmanlı Devleti'nde kutlamaların bundan önceki dönemlerde de yapıldığı bilinmektedir. Mevlid kutlaması 1910 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nde resmî bayramlara dâhil edildiyse de Cumhuriyetin ilânından sonra kaldırılmıştır. Osmanlılardan günümüze uzanan mevlid geleneğinde törenler büyük bir ciddiyetle yerine getirilirmiş, Mısır ve Kuzey Afrika bölgelerinde görülen ve dinî ölçüleri zedeleyen uygulamalardan titizlikle kaçınılmıştır. Günümüzde mevlid, Suudi Arabistan hariç Kuzey Afrika'dan Endonezya'ya kadar İslâm ülkelerinin bazılarında resmî, bazılarında gayri resmî olarak kutlanmaktadır. Son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın ortaklaşa düzenlemesiyle Hz. Peygamber'in mevlidi "Kutlu Doğum Haftası" adıyla Türkiye'de, Türk dünyasında ve Balkanlar'da çok yönlü etkinliklerle kutlanmaktadır.⁴⁰

---

⁴⁰ Özel, *a.g.md.*, S. 475

Hız. Peygamber'e duyulan saygı ve bağlılık; doğumunu anma, Şiirler yazma, na'tlar telif etme Şeklinde tezahür etmiştir. Hız. Peygamber'in vefatından sonra her vesile ile onun hayatı, meziyetleri anlatılır olmuştur. Bu anlatımların gerek hissiyatla yoğurularak gerekse siyer ve megazi eserlerinden⁴¹ istifade ile methiyelere, na'ta ve mevlide dönüŐtüđü söylenebilir. Genel olarak mevlid müellifleri Ka'b b. Züheyr'in Kasdet'l-Bürde'sinden ve Hassan b. Sabit ve Abdullah b. Revaha'nın methiyelerinden ilham almıŐlardır. Endülüslü muhaddis ve tarihçi İbn Dihye el-Kelb 604 (1207) yılında Erbil'e uğradığında Hız. Peygamber'in doğum yıl dönümünün büyük törenlerle kutlandığını görünce *et-Tenvr fi mevlidi's-sirci'l-mnr* adlı eserini yazarak, ihtiya mlı mevlid kutlamalarında okunmak üzere Muzafferüddin Kkbri'ye takdim etmiştir.⁴² Őöhretinden dolayı bu eser ilk mevlid kitabı olarak kabul edilmiştir. Hâlbuki ondan daha önce bu türde bazı eserler kaleme alınmıştır.⁴³ Bu tarihten sonra mevlid okutma geleneği ve yeni mevlidler yazma uđraŐının kısa sürede İslam âleminin doğusundan batısına yaygınlaŐtıđı görülmektedir.

Mevlidin halklar tarafından benimsenmesinin bir iŐaretini, Necla Pekolcay, mevlid sayılarını aktararak⁴⁴ dile getirir. Pekolcay, Türklerin, mevlidi eski Őlenlerine (yoğ) duydukları ihtiya kla sahiplendiğini ve ikiyzden den fazla mevlid eseri yazıp, büyük Őlenlerle kutladığını ifade etmektedir.⁴⁵ İlk mevlit rneği kim tarafından yazıldığı tam olarak bilinmemekle beraber kimi kaynaklar Erzurumlu kadı Darr'in Siyer-i Nebisi'ni (yazılıŐı: 790/1388), kimi araştırmacılar ise Ahmed'nin (. 650/1252) Mevlidi'ni bu türün bizdeki ilk örneklere olarak⁴⁶ gösterirler. Ancak bütün bunlara rağmen araştırmacılar tarafından en eski ve en güzel mevlid Süleyman elebi'nin Vesiletü'n-Necat'ı kabul edilmektedir.⁴⁷

---

⁴¹ Durmuş, *a.g.md.*, S. 480

⁴² zel, *a.g.md.*, S. 475

⁴³ Durmuş, *a.g.md.*, S. 480

⁴⁴ Pekolcay, *Mevlid*, S. 3

⁴⁵ Mehmet Yanmış, "Bursa Dini Hayatında Süleyman elebi'nin Vesiletü'n-Necat Adlı Şiirinin Etkilerinin Araştırılması", (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*) USBE, Bursa, 2010

⁴⁶ Aksoy, *a.g.m.*, Ss. 323-332

⁴⁷ Aksoy, *a.g.md.*, Ss. 482-483

1.1.2 Mevlidin Yazılma Sebepleri

Mevlidin tarihi seyri ile ilgili tartışmaların yanında, ortaya çıkış sebepleri ile ilgili farklı görüşlerin olduğunu görmek mümkündür. Mevlidin doğuşuna işaret etmesi bakımından yapılan değerlendirmeleri aktarmak uygun olacaktır.

Araştırmacılar Mısır'da Fatımilerin (910-1171), Erbil'de de Gökbörü'nün mevlid geleneğini başlatmalarını temelde şu dört sebeple açıklamaya çalışmıştır.

1. Fatımiler, özellikle Emeviler'in, Ehli Beyt'e yaptığı zulümlerle zor yıllar geçiren Hz. Peygamber ailesine sahip çıkmak için mevlid törenleri yapmıştır. Bu mevlidler aynı zamanda kendilerinin siyasi gücünü ve Şia hareketine desteği de artıracığı düşünülmüştür⁴⁸
2. Mısır'da var olan Noel kutlamalarının unutturulmak istenmesi, Hz. İsa'nın doğumu yerine Hz. Peygamberin doğumunu nazara verme gayreti ile törenler başlamıştır.⁴⁹
3. Haçlı seferleri ve Moğol baskıları İslam topraklarında siyasi ve sosyal düzenin bozulmasına yol açmıştır. İdareciler halkı yanlarına çekme, onların dini duygularını canlı tutma gayreti ile mevlid törenleri yaptırmıştır.⁵⁰
4. Mevlidlerin başladığı bu dönemin diğer bir özelliği de İslam dünyasında heteredoks tasavvufi hareketlerin (Kalenderi, Haydari, Yesevi ve Vefai) hızlı olduğu bir dönem olmasıdır.⁵¹ Bu da mevlid kutlamalarının halk tarafından hızla benimsenmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir.

Yukarıda zikredilen sebeplere itiraz sadedinde şunlar dile getirilmiştir:

Temelde mevlidleri ortaya çıkaran, Hıristiyanların Noel kutlamaları çerçevesinde yaptığı gösterişli merasimler ve Şia'nın dini-siyasi gücünü artırmak için bu kutlamaları

---

⁴⁸ Bakırcı, *agm.*, S. 16

⁴⁹ Özel, *a.g.md.*, S. 475

⁵⁰ Ahmet Ateş, *Vesiletün- Necat Mevlid*, Ankara: Kılıç Yay., 1954, sy. 10

⁵¹ Necla Pekolcay, *Mevlid*, Ankara: TDV. Yay., 2007, sy. 3.

İslam düşüncesi ile yeniden yorumlama gayretidir.⁵² Bunları sebep olarak gösterme iki açıdan tehlikeli görülmektedir:

Birincisi, madem mevlid bir Hıristiyan geleneğidir bunu İslam'ın içerisine sokmak açık bir bid'attır ve kesinlikle günahdır.⁵³

İkincisi, bir Hıristiyan geleneğinin İslam içerisinde dönüşerek de olsa bu kadar güçlü bir şekilde tutulmasının psikolojik olarak kabul edilememesidir. Bir kısım âlimler bundan dolayı mevlidi kabul etmiş ama onun Hıristiyanlık ile hiçbir ilgisinin olmadığını iddia etmişlerdir.⁵⁴ Ahmet Ateş, mevlidin haçlı seferlerinden önce başladığını iddia etse de mevlidin başlama tarihi ile haçlı seferlerinin tarihleri bu uygulamanın haçlı seferleri ile yakın tarihlerde başladığını göstermektedir. Bu şu açıdan önemlidir; haçlı seferleri Batı'dan Doğu'ya göçleri artırmış ve Müslüman, Hıristiyan nüfusu bir arada yaşamaya zorlamıştır.⁵⁵

Erbil'de Gökbörü'nün başlattığı kutlamalarda fener ve mum yakma, eğlenceler düzenleyip ziyafetler verme gibi uygulamalar da o dönemki Hıristiyan Paskalya mevlid törenlerindeki Hıristiyan kültürüne ait öğeler, bu törenleri Hıristiyan âdeti yapmaz, Müslümanlar için de törenlerin değerini düşürmemektedir. Mevlidin Şia geleneği olduğu iddiası da doğru görünmemektedir. Fatımilerin mevlid törenleri düzenlemesi mevlidin “Şia geleneği” olduğu anlamına gelmemektedir. Zaten mevlid geleneğinin en önemli özelliği olan mevlid türünde şiirlerin Şia edebiyatında çok sonraları ve az sayıda yazılması da bunu gösterir.⁵⁶ Dolayısıyla Fatımiler'in mevlid yaptıkları doğrudur, fakat mevlidin Şia “geleneği” olduğu iddiası tarihi bilgiler açısından doğrulanmamaktadır.”⁵⁷

Mevlid konusunu ne mitolojiden ne de Hıristiyanlıktan ayırmak zor görünmektedir. Ülkemizde çalışan bazı antropologlar da bu konuya dikkat çekmiş, özellikle de,

---

⁵² Bakırcı, *age.*, Ss. 39- 42

⁵³ Bakırcı, *age.*, Ss. 44- 46

⁵⁴ Ateş, *age.*, s. 50; Bakırcı, *age.*, S. 41

⁵⁵ Bakırcı, *age.*, Ss. 41- 42

⁵⁶ Ateş, *age.*, Ss. 14-15

⁵⁷ Yanmış, *agt.*, S. 26

mevlidde anlatılan Hz. Peygamber'in doğumu ile Hz. İsa'nın mucizevî doğumu arasında bağlantı kurmuşlardır. Hatta Hristiyanlıktan dönüştürülmüş bir tarzda olduğu benzer anlatımların birçok kahraman için de anlatıldığı ifade edilmiştir.⁵⁸ Türk kültür tarihinde, hem doğu hem batı edebiyatını bilen ender şahıslardan biri olan Cemil Meriç de, Hz. Muhammed'in mevlidde bir Yunan Tanrısı gibi mitsel tarzda anlatıldığı görüşündedir. Meriç'e göre; “ *İnsan transcendantal bir Tanrıyı idrak edemez. Kendi zaaf ve vasıflarını projete ettiği (yansıttığı) bir başka, bir yardımcı Tanrı bulur. Hz. Muhammed, Allah'tan çok daha yakındır. Müslümanlar - özellikle kadınlar- farz olan ibadetlerini yapmazlar, ama bidat olan mevlud'u kadınlar tutar... Peygamberin hayatı müşahhas, kendine yakın duyuyor (...) mevlud kendi dilinde, nispeten anlıyor. Sonra bir arada olmanın şuuru var. Tanrı'yı kendi çapında tahayyül etmektedir.* ”⁵⁹

Zikredilen faktörler yanında Süleyman Çelebi ile ilgili anlatılan hadiseye de yer vermekte fayda vardır. Süleyman Çelebi'nin mevlidi yazma sebebi olarak; Bursa Ulu cami de bir vaizin Bakara suresi 285./253. ayeti tefsir ederken peygamberler arasında fark olmadığını, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. İsa (a.s.) ya da Hz. Nuh'un (a.s.) birbirlerine üstünlüğünün bulunmadığını söylemesi ile başlayan tartışma olduğu söylenir.⁶⁰ Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla bu vaiz Bâtını düşünceye sahip birisidir. Buradan hareketle, diğer bir sebep de; Ehl-i sünnet ve'l-cemaat düşüncesini ayakta tutma, Bâtınlık vb. düşüncelerin etkisini kırmaktır.⁶¹

Mevlidin yazılma sebeplerinin başında ebetteki peygamber sevgisi ve bu sevgiyi ortaya koymak vardır. Bu bakımdan mevlid yazarlar eserleri ile peygambere karşı görevlerini yerine getirme O'nun adını anma ve şefaatine nail olma⁶² düşüncesi içinde olmuşlardır.

---

⁵⁸ Yanmış, *agt.*, S. 58

⁵⁹ Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İstanbul: İletişim Yay., 2006, S.70. (Yanmış, *a.g.t.*, S. 58-naklen)

⁶⁰ Faruk Kadri Timurtaş, *Mevlid*, İstanbul, 1970, s. VIII

⁶¹ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, c. II, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 2006, S. 384; Timurtaş, *age.*, S. 6; A. Saim Kılavuz, “Mevlid'in Akaid ve Kelâm Açısından Analizi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, Ed. Bilal Kemikli- Osman Çetin, Ankara: TDV yay., 2010, Ss. 292-300

⁶² Aksoy, *a.g.m.*, Ss. 323-332

Aynı zamanda eserlerinin dilden dile dolaşması ile bahtiyar olacakları fikrini mevlidlerin sebab-i teliflerinde görmekteyiz. Mevlid okuma ve okutma ile erişilecek derecelerden söz edilmiştir. Mevlid yazanlarda bu şekilde rahmete ve şefaate nail olma, medet umma aynı zaman da dua beklentisini görmek mümkündür.

“Ol resulün ben de meddahı olam

*Ol günahım derdine derman bulam”*⁶³ ifadelerinde peygamberi övme ve günahı azade olma bir arada zikredilerek eserin amacı ortaya konulmuştur.

1.1.3 Mevlidlerin Muhtevası

Arapça mevlidlerin muhtevasını ana hatlarıyla; Resûl-i Ekrem'in nurunun yaratılışı, diğer peygamberlerden intikal ederek O'na ulaşması, annesinin hamile kalması, babasının vefatı, doğumu sırasında veya doğumundan önce ve sonra meydana gelen harikulade olaylar, Halîme'nin yanına verilmesi, Halîme'nin şahit olduğu olağan üstü hadiseler, vasıfları, şemali, ahlâkı, nübüvveti ve bunun alâmetleri, mucizeleri, isrâ ve mi'rac, tebliği ve gazveleri, evlenmesi, çocukları, vefatı teşkil eder. Ancak bunlar, başta tasavvuf ve tarikat erbabının yazdıkları olmak üzere Arapça mevlidlerin çoğunda zayıf rivayetler ve hurafelerle yüklü abartılı bir anlatımla dile getirilir.⁶⁴

Türk edebiyatında mevlidler ise, umumiyetle tevhid, münâcât ve na't ile başlamakta, kâinatın zuhur kaynağı olan Nûr-ı Muhammediye'den bahsedilerek nurun diğer peygamberlerden intikal ederek O'na ulaşması, annesinin hamile kalması, babasının vefatı, doğumu sırasında meydana gelen harikulâde olaylara yer verir. Yine, O'nun mî'racı ve mûcizelerinin anlatılmasının ardından vefatına yer verilmekte, en sonunda da Resûl-i Ekrem ve ashâbı başta olmak üzere eseri yazan, okuyan ve dinleyenler için bir dua ile sona ermektedir.⁶⁵

---

⁶³ Cismi, *Mevlid*, S. 55

⁶⁴ Durmuş, *a.g.md.*, S. 480

⁶⁵ Aksoy, *a.g.md.*, S. 482

Süleyman Çelebi, Hz. Peygamber'in doğumundan vefat anına kadar ki önemli olayları şiirsel ve mitolojik bir tarzda anlatmıştır.⁶⁶ Çelebi'nin, şiirinde Hz. Peygamber ve çevresiyle ilgili gerçekleri, O'nun Allah ile olan münasebetlerini hayal gücüyle süslemesi, bu konuda makul bir şekilde mübalağa, cinas, kinaye, teşbih temsil, istiare ve mecaz gibi mana ve lafız sanatlarını kullanması mevlidi halka sevdirmiştir.⁶⁷ Bu sebeple mevlidin içerisindeki bazı temaları hadis ve tarih ilminin esaslarıyla değil, edebi açıdan yorumlamak daha sağlıklı görünmektedir. "Çelebi bazı abartılı anlatımları ve zayıf kaynaklı hadisleri eserinde kullandıysa da bunlar devrinin hâkim Maturidi inanç prensiplerine ters düşmez."⁶⁸ Denilerek söz konusu eserlerde bunların olduğu ve olabileceğine işaret edilmiştir. Bir diğer husus da Vesiletü'n-necât'ın ve diğer bazı mevlidlerin sonundaki "Hikâye-i Deve, Hikâye-i Geyik, Hikâye-i Güvercin" gibi Hz. Peygamber'e nispet edilen bazı mucizevî olaylara dair hikâyeler eserlere sonradan ilâve edilen destanî manzumelerdir ve bunların asıl mevlid metinleriyle hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.⁶⁹ Bu bağlamda *Merhaba bahrinin*, Çelebi'ye değil, Ahmedî'ye ait olduğu tespit edilmiştir.⁷⁰

1.1.4 Mevlid Okumanın/Okutmanın Sevabı

İbn Hacer el-Heytemî'nin, "*beyanu fadli mevlidi'n-nebi*"⁷¹ faslında, mevlit okuyan ve okutmanın sevabına dair zikrettiği (ancak kaynaklarına vakıf olamadığımız) görüşleri aktarmanın uygun olacağı kanaatindeyiz. İbn Hacer el-Heytemî şu görüşleri zikretmektedir:

⁶⁶ Ali Osman Kurt, "Süleyman Çelebinin Vesiletü'n-Necat İsimli Eserinin Mitolojik Açıdan Değerlendirilmesi" *Süleyman Çelebi Ve Mevlid*, Ed. Mustafa Kara-Bilal Kemikli, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007, S. 156.

⁶⁷ Süleyman Uludağ, "Süleyman Çelebi'nin İnanç ve Fikir Dünyası", *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Ed. Mustafa Kara- Bilal Kemikli, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007, S. 201

⁶⁸ Tevfik Yücedoğru, "İnanç Esasları Açısından Vesiletü'n Necat", *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Ed. Mustafa Kara- Bilal Kemikli, Osmangazi Belediyesi Yay. Bursa 2007, S. 218.

⁶⁹ Nurettin Albayrak, "Dini Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri" (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), MÜSBE, İstanbul, 1993, s. 59-77; Aksoy, *a.g.md.*, S. 482

⁷⁰ Aymutlu, S. 27

⁷¹ İbn Hacer el-Heytemî, *Mevlid*, Ss. 7-12

“Ebu Bekr es-Siddîk: “Kim mevlit okutmaya bir dirhem harcarsa cennette arkadaşım olur.”

Ömer (r.a.): “Kim mevlidi yüceltirse, İslâm’ı ihya etmiş olur.”

Osman (r.a.): “Kim mevlidi yüceltirse, sanki Bedir ve Huneyne katılmış gibidir.”

Ali (k.v.): “Kim mevlidi yüceltir ve kıratına sebep olursa, dünyadan ancak imanla çıkar ve hesapsızca cennete girer.”

Hasan-ı Basrî’nin “Uhud dağı kadar malım olsaydı, mevlidin okunması için infak etseydim.”, Maruf el-Kerhi’nin, “kim mevlid için yemek hazırlar, arkadaşlarını davet eder, kendisi de kandiller yakıp mevlide layık şekilde giyinip, kokulanırsa, kıyamet günü peygamberlerle haşrolur.” Fahrüddin er-Râzî’nin ‘yiyeceklere mevlit okunduğunda ancak bereket hâsıl olacağı’, dedikleri anlatılır. Yine mevlidin okunduğu suyu içen kimsede bin rahmet ve nurun hasıl olduğu aynı şekilde ondan gam ve hastalığın çıktığı, kalplerin öldüğü gün onun kalbinin ölmeyeceği zikredilir. İmam Şafii’nin, “gerekli hazırlıkları yaparak mevlide vesile olan kimsenin kıyamet gününde siddîk, şehîd ve salihlerle cennette olacağını” dediği aktarılır. Son olarak Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil mevlide sebep olan kimse için salât ederler. Evinde mevlid okunan kimsenin, Allah, kıtlık, veba, yangın, boğulma, afet ve belâları kaldırır, hasedi, nazarı, hırsızlığı önler, kişinin münker ve nekirin sorularına cevap vermesini kolaylaştırır.”

Bazı âlimlerin mevlid okunan evi, bir sonraki okumaya kadar meleklerin kuşattığına⁷², ‘mevlid için harcanan bir dirhem Allah katında altın bir dağı sarf etmiş gibidir’⁷³ sözleri anlatılarak mevlidin yüce bir değer olduğu vurgulanır.

Mehmed Fevzi Efendi’nin mevlidinde ise mevlid okutmanın yüceliği şöyle vurgulanır:

---

⁷² İbn Hacer el-Heytemî, S. 44

⁷³ Diyarbakırlı Kâmî, *Mevlid*, S. 65

“Mevlid-i pâki okutsa bir kişi
Ol sene âsân gelir her bir işi
Hem de gelmez ona asla bir belâ
Hem dahi bir derde olmaz müptela
Her ne maksudu olursa çok u az
Lutf eder ihsan eder ol bî niyaz”⁷⁴

Hz. Peygamber’in rüyalara girdiği kendi doğum tarihlerinde bu faaliyetleri yapanları teşvik ettiği, yapmayanları ise uyardıđı⁷⁵ anlatılanlar arasındadır. Mevlidin doğuş zamanına bakarak, zikri geçen kişilere atfedilen sözler şöyle yorumlanabilir. Sevap kazanma vesilesi göstererek mevlide meşruiyet kazandırma çabasıdır. Diğer taraftan söz konusu kişilerin bunu teşvik ettiğini bilmek ayrıca değer atfetmeyi gerekli kılacağı için, yaptırım olan sözlerdir.

Mevlidin, Hz. Muhammed’in doğum yıl dönümünde, dini merasimlerde, ölümlerin ardından hemen ya da ölüm yıl dönümlerinde, müesseselerin açılışında, Allah’ın rızasını kazanmak için, dilek ve isteklerin karşılığı olarak, bazı zaman dilimlerini ihya adına, yağmur duası, şükür, evlilik, sünnet, asker uğurlama, hac, adak vb. durumlarda okunmakta⁷⁶ olduğu bilinmektedir.

1.1.5 Mevlidin Meşruiyetine Dair Değerlendirmeler

Mevlidin çeşitli vesilelerle okunmasıyla beşeriyetin kurtarıcısı, ulu peygamberin aziz hatırası daima taze tutulmuştur. Ne var ki bu geleneğin başlamasından itibaren mevlidin dini dayanağı olup olmadığı sorularına cevap aranmıştır. İlk zamanlarda bu uygulamalar ulema tarafından hoş karşılanmamış, bidat olarak telâkki edilmiştir. Buna mukabil bazıları da bidat-ı hasene diyerek bir meşruiyet kazanmasına sebep olmuşlardır. Halk

⁷⁴ Mehmed Fevzi Efendi, *Mevlid*, Ss. 5-7

⁷⁵ Şâmî, Muhammed b. Sâlih, *Subulü’l-Hudâ ve’r-Reşâd fî Sîret Hayri’l-İbâd ve Zikri Fedâilihî ve Ahvâlihî fil-Mebde’ ve’l-Meâd*, Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1993, I, 440

⁷⁶ Ahmed Aymutlu, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, İstanbul, 1995, s. 59; Pekolcay, *age.*, S. 24; Efe, s. 15; Yanmış, *a.g.t.*, S. 25

bunu benimseyince, artık kökleşmiş âdeti kaldırmak mümkün olmamıştır. Böylece mevlid geleneği bütün İslâm dünyasını kaplar hale gelmiştir.⁷⁷

“İbnü'l-Hâc el-Abderî (ö. 1336) ve diğer bazı Mâlikî âlimler, mevlidin, Hz. Peygamber devrinde, ashap ve tabiin zamanında kutlanmadığını ve dolayısıyla dine ilave sayılan bir bidat olduğunu belirterek şiddetle karşı çıkmışlardır. Kutlamalar sırasında kıraat, zikir ve ibadet yanında çalgı çalınıp şarkı söylenmesi ve oynanmasının, kadın ve erkeklerin bir arada bulunmasının da bu âlimlerin görüşünde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Mevlide karşı olumsuz tavır, bidatları iyi ve kötü diye ayırmayan İbn Teymiyye ile onu izleyen Vehhâbî uleması ve Muhammed Abduh gibi çağdaş ıslahatçı âlimler tarafından da desteklenmiştir. Kısaca, ilk dönemlerde seleften böyle bir uygulamanın gelmemesi sebebiyle bunu kerih ve haram görenler olmuştur. İbn Teymiyye (ö. 728/1327) mevlidin bidat olduğunu kabul etmekle birlikte mevlide Resûlullah'a (s.a.v.) sevgi ve ta'zim bulunduğundan dolayı mevlidi kutlayanların bidattan dolayı değil, fakat Hz. Peygamber'e olan muhabbetlerinden dolayı sevap kazanacaklarını belirtmektedir.⁷⁸

Ebû Şâme el-Makdisî, Şemseddin İbnü'l-Cezerî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin es-Sehâvî, Celâleddin es-Süyûtî, Şihâbüddin Kastallânî gibi âlimler ise bu kutlama ilk devirlerde olmasa bile Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi sebebiyle sevinmenin, doğum günü münasebetiyle fakir ve muhtaçlara yardımda bulunup ibadet etmenin, Kur'an ve Hz. Peygamber'e olan sevgiyle ilgili şiirler okumanın, temiz ve güzel elbiseler giyerek sevinmenin güzel bir davranış olduğunu ve dolayısıyla mevlid kutlamalarının bir bid'at-ı hasene sayılması gerektiğini vurgulamışlardır. Halk arasında görülen ve dinen hoş karşılanmayan davranışların ise bundan ayrı düşünülerek önlenmesi gerektiğini, mesela cuma veya teravih gibi ibadetler sırasında yanlış bazı davranışların meydana gelmesinin bu ibadetlerin de haram sayılmasına yol açmadığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak Hz. Peygamber'e sevgi ve bağlılığın bir göstergesi olması yanında çeşitli ibadet ve hayırlara vesile olması bakımından da mevlid kutlamalarının dini yönden meşru bir davranış

⁷⁷ Okiç, *a.g.m.*, s. 24; Farklı Görüşler İçin Bkz. Şâmî, I, 440-454

⁷⁸ Seyit Avcı, *Sufilerin Hadis Anlayışı*, Konya, 2004, S. 86

olduğu söylenmiştir. Bununla birlikte kutlamalara karşı çıkan âlimlerin genel olarak görüşlerine gerekçe gösterdikleri gayr-i meşru tutum ve davranışların tasvip edilemeyeceği, bu tür uygulamalara vesile olan kutlamalardan uzak durulması gerektiği de açıktır.⁷⁹

İbn Hacer (ö. 852/1448) ve Suyûtî (ö. 911/1505) de mevlidin sünnetten delilini ortaya koyarak, Malikilerden Fakihânî (ö.?)'nin mevlidin bidat-ı mezmûme olduğu iddiasını reddetmişlerdir.⁸⁰

Süyûtî, "*Husnu'l-maksud fi ameli'l-mevlid*"⁸¹ isimli eserinde İbn Hacer'in görüşlerine yer vermiş, onun şartlara riâyet edildiği takdirde mevlidin bidat-ı hasene kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Ancak menfi taraflar uygulanırsa o zaman bidat-ı seyyie olur. İbn Hacer'e göre mevlidin sünnetteki aslı Sahihayn'daki şu rivayettir:

Nebiy-i Ekrem (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde Aşure günü Yahudilerin oruç tuttuklarını gördü ve onlara niçin oruç tuttuklarını sordu. Onlar da aşure günü Allah'ın, Firavn'ı boğup Musa'yı kurtardığını, bundan dolayı da şükür için oruç tuttuklarını söylediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem; "Biz Musa'ya sizden daha yakınız", buyurdu. Ondan sonra hem kendisi oruç tuttu, hem de tutulmasını emretti.⁸²

Bu hadis üzerinde bir değerlendirme yapan İbn Hacer, devamla şöyle demiştir: "Bu hadisten anlaşılır ki, belli bir günde bir nimete kavuşma veya bir beladan kurtulmadan dolayı Allah'a şükredilebilir ve bu âdet her sene tekrarlanabilir. Allah'a şükür vazifesi de ibadetlerle, oruçlarla sadaka ve Kur'an ayetlerini okumakla olur. Hangi nimet rahmet peygamberi Hz. Muhammed'in dünyayı teşrif ettiği günden daha büyük olabilir? Buna

⁷⁹ Ahmet Özel, "Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükümü", *Divan*, 2002/1, sy. 12, Ss. 235-246; Özel, *a.g.md.*, S. 478

⁸⁰ Necla Pekolcay, "Mevlid", İA., I-XIII, İstanbul: Meb, 1993, c. 8, S. 175; Şâmî, I, 446

⁸¹ Mevlidin hükmüne dair geniş açıklamalar için bkz. Celaleddin es-Suyûtî, *Husnu'l-Maksud fi Ameli'l-Mevlid*, tah. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1985; *Resail fi Hükmî'l-İhtifali bi'l-Mevlidi'n-Nebiyi*, haz. Mecmuatü'n Mine'l-Ulema, Riyad: Riaset-i Buhusu'l-İlmîyye ve'l-İfta, 1998

⁸² Buhârî, Savm 69, Enbiya 24; Müslim, Sıyam 127

göre Âşûre gününde Musa (a.s.) nasıl hatırlanıyorsa, mevlid gününün de hangi güne rastladığı araştırılmalıdır.”⁸³

Kurra İbn Cezeri'nin de, Ebu Leheb'in “*ateşteyim ancak pazartesi geceleri azabım hafifletiliyor*”⁸⁴ dediği, bunun sebebini, Peygamberimizin doğumunu haber veren “Süveybe’yi azat etmesidir”⁸⁵ diyerek mevlide delil göstermiştir. Aynı delili, Hafız Şemseddin Muhammed b. Nâsiruddin ed-Dımaşkî, hakkında Tebbet süresi nazil olan Ebu Leheb nasıl Peygamber’in doğumuna sevindiğinden dolayı azabı hafifliyorsa tevhid inancı üzere ölen ve kalbi imanla dolup taşan kişinin mükâfatını tahmin edebilir misin? diyerek mevlid kutlamalarının gerekliliğine işaret etmiştir.⁸⁶

Diyanet İşleri Başkanlığının mevlid hakkındaki değerlendirmesi şu şekildedir: Mevlid okuma ve okutmanın bid`at olduğu şeklinde birtakım iddialar gündeme getirilmiştir. Bid`at, Hz. Peygamber zamanında olmayan "dinî" mahiyetli bir hususun sonradan dine sokuşturulması, dinden sayılması olarak tarif edilir. Mevlid okuma ve okutmanın bid`at olarak nitelendirilebilmesi için ona, "Ölünün kırkinci gününde veya sene-i devriyesinde mevlid okutmak gereklidir" demek gibi dinî bir gereklilik veya ibadet şeklinde bir muhteva yüklenmesi gerekir. Mevlid okumanın gerekli, vâcip veya mendup olduğu iddia edilmediğine, en fazla bunun hoş ve güzel bir gelenek olduğu bilinip kabul edildiğine göre bunun bid`at olarak değerlendirilip, insanların kafasına kuşku sokmak son derece yanlıştır. "Mevlid okunacağına hatim okunsa, Kur'an'dan bir bölüm (aşr) okunsa daha sevap ve daha faziletli olmaz mı?" şeklindeki bir itiraz da yersizdir. Kur'an okumak, namaz kılmak daha sevap ve faziletli bir davranıştır, ama burada mesele sadece sevap meselesi değildir. Mevlid, toplumsal bir coşkunun, Hz. Peygamber sevgisinin ve ona bağlılığın üst düzeyde edebî ve estetik olarak hissedilmesi, yaşanması ve dışa vurulması demektir. Kur'an okumakla mevlid okumayı birbiriyle mukayese

---

⁸³ Şâmî, I, 311

⁸⁴ Buhârî, Nikâh, 21

⁸⁵ Kastallânî, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, I-III, Tah: Memmun b. Muhyiddin el-Cennan, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996, I, 89

⁸⁶ Şâmî, I, 440- 454

etmek veya birini diğereine alternatif göstermek yerine ikisini ayrı ayrı ve her birini kendi yeri ve amacı doğrultusunda değerlendirmek ve yaşatmak daha doğru olur.

Burada hatırlanması ve hatırlatılması gereken önemli bir husus vardır; o da, mevlid gibi dinî eğitim ve coşkuyu içeren sosyal ve geleneksel törelerin aslî ibadetlerin yerine geçmediği, bu tür sosyal ödevlerin kişileri üzerlerine bizzat gerekli olan namaz, oruç, Kur'an okuma, infak ve yardım gibi dinî yükümlülüklerden muaf tutmadığı hususudur. Ancak günümüzde, özellikle de toplumumuzun dinî konularda sağlıklı ve doğru şekilde bilgilendirilmemiş kesimlerinde mevlid, türbe ziyareti, Kur'an okutma, mübarek gün ve gecelerde dinî törenlere katılma gibi daha çok şekille ilgili dindarlığın hayli rağbet gördüğü ve bunun giderek dinî vecibelerin yerini aldığı da üzümlere müşahede edilen bir gerçektir. Halbuki bütün bunlar, özde yakalanan ve yaşatılan dindarlığı ve gerçek dinî vecibeleri güzelleştiren ve kolaylaştıran tâli ve şekli katkılar olarak tanınmalı ve bilinmelidir.⁸⁷

1.2 Na't

1.2.1 Na't

Na't kelimesi, Arapça, نعت / نعت fiilinden sülasi bir mastardır. Lügat manası itibarı ile “Bir kimsede bulunan şeyleri vasfetmek, onu vasıfta mübalâğa etmektir.⁸⁸ Bir şeyi medh ederek anlatma, vasıflandırma”⁸⁹ anlamlarında kullanılmaktadır.

İstilahi anlamda ise Na't: “Peygamber Efendimizin vasfı üzerine söylenen şiir, memduhu Hz. Peygamber olan kasideye verilen isim, Peygamber'i övmek üzere yazılan şiirler”⁹⁰ için kullanılan tabirdir. Arap edebiyatında övgü şiirleri daha çok methiye adı ile anılmaktadır. Na't, özellikle Fars ve Türk edebiyatında peygamber'i öven şiirler için

⁸⁷ Hayreddin Karaman (vd.), *İlmihal*, c. II, Ankara: TDV Yay., 2005, S. 472.

⁸⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “n a t” md., c. 6, S. 4470

⁸⁹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 2000, “na't” md.

⁹⁰ Devellioğlu, “na't” md.

kullanılmaktadır.⁹¹ Hz. Peygamber'i vasfetmek için yazılan şiirlere na't denildiği gibi, Na't-ı Şerif, Na't-ı Nebevî, Na't-ı Peygamberi, Na't-ı Resul de denilmektedir. Dört halife için yazılanlara Na't-ı Çar-Yar, Hz. Ali için olanlara Na't-ı Ali denilmektedir.⁹²

Na't, Hz. Peygamber'in şiirle yapılmak istenen bir portresidir. Bütün na'tlar tarih boyunca tek bir portrenin farklı cephelerden birer örneği gibidir.⁹³ "Peygamber, insanın ufku olduğu gibi, şiirin ufku da na'ttır. İnsanın insanı, kendini, peygamberde araması, gerçeği O'nun çevresinde dolaşarak bulmaya çalışmasıdır. O'na yaklaşmaya çalışarak yaratılışın sırrına erişeceğini idrak edişidir."⁹⁴

"Na't, sevginin, aşkın şiiridir. Hz. Peygamber'e yönelen sınırsız sevginin, O'na duyulan özlemin kelimelerle ifadesidir. Na'tın ufkunda Peygamber vardır. Şair her mısradaki O'na biraz daha yaklaşır. O'na varmak onu bulmak hedeftir şair için. O'nu bulmakla şair kendini bulacaktır. Çünkü her mısra miraca uzanan bir basmaktır. Şairin miracı Hz. Peygamber'e duyduğu aşktır, hayranlıktır, saygıdır. Bu yüzden şairin na'ttaki başarısı, Peygamber sevgisinin bir ölçüsü olarak da alınabilir."⁹⁵

Söz konusu Hz. Peygamber olunca O'ndan bahseden her şeyin ayrı bir değeri olduğu da muhakkaktır. Zira Peygamber'den ilk ve en başta Kur'an-ı Kerim övgüyle bahseder ki, bu övgünün de asıl kaynağı Allah Teâlâ'dır. Hz. Peygamber'in ön plâna çıkan vasıfları arasında, O'nun âlemler rahmet, en güzel örnek, müminlere çok merhametli ve şefkat sahibi oluşu, yüce ahlâka sahip oluşu yer almaktadır. Bu bakımdan Allah, kitabında Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tanıtırken O'na lütfetmiş olduğu vasıfları zikretmektedir. Na'tlarda, Hz. Peygamber'in yaşamının baştan sona kadar işlenmiştir. Na'tların, Hz. Peygamber'in isim ve sıfatları, bedeni, ahlâkî özellikleri, mucizeleri ve üstünlüğü ve şefaati gibi konuların üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yine peygamberin yaratılışın gayesi

⁹¹ Mustafa Çiçekler, "Na't", *DİA*, c. 32, İstanbul: TDV Yay., 2006, S. 436

⁹² Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: TDV Yay., 1993, s. 1; Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları I*, Diriliş Yay., 1992, S. 92

⁹³ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 2

⁹⁴ Karakoç, *age.*, S. 93

⁹⁵ Hasan Ali Kasır, *Gündönümünde Yaşamak*, İstanbul: Denge Yay., 1995, S. 168

olduğu Allah'ın habibi olduğuna vurgu yapılır. Peygamberin gereği gibi övülemeyeceği dile getirilerek, günahkâr oluş itiraf edilip şefaati/istimdad istenir.

Genel olarak insanın doğasında övmek ve övülmek daima var olmuştur. En çok övülenlerin başında hiç şüphesiz Allah Resulü gelmektedir. Farklı dillerde bu övgünün en güzel örnekleri görülmektedir. Meselâ; Arap Edebiyatında Na't, Fars Edebiyatında Na't, Türk Edebiyatında Na't, Divan Edebiyatında Na't ve bunlara dâhil edilebilecek alt kısımlar.⁹⁶ Bu durum geçmişte böyle olduğu gibi bu gün dahi Hz. Muhammed'i tanıyan bir insan kendi dilinde en güzel şekilde peygamber'i övmeyi arzulamaktadır.

İlk peygamber methiyeleri, İslam'ın bir güç haline gelmeye başlamasından sonra görülmeye başlanmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Hayber savaşlarının sebep olduğu gerilim ortamında müslümanlarla müşrikler arasında karşılıklı şiir atışmaları olmuştur. Hz. Peygamber'i yüceltme ve dini yayma gibi hedefler güdülmüş daha sonraki yıllarda ise Müslümanlar peygambere bağlılığın göstergesi olarak şiirler yazmışlardır.⁹⁷ Hz. Muhammed'i kendi kitaplarından öğrenerek asırlar öncesinden Es'ad Ebû Kerib el-Himyerî ile başlayan övgüler⁹⁸, Ka'b b. Züheyr'in 'Banet Suad'ıyla ve Muhammed b. Said el-Busiri'nin Kaside-i Bürde (Bür'e)'siyle devam etmiştir. Peygamber aşkı, Hassan b. Sabit, Abdullah b. Revaha, Ka'b b. Malik, Âmir b. Sinani'l-Ekva ve Enşece gibi isimlerini bildiklerimiz yanında bilmediğimiz ancak tarihin sayfalarına altın harflerle yazılacak o kadar çok isim (ve eser) ortaya çıkarmıştır ki ciltleri doldurmaktadır.

Hz. Peygamber'in gelişi ile Arapların sahip olduğu dili ustaca kullanma meziyeti hiç şüphesiz, Hz. Peygamber'i vasıfta/yüceltmede ortaya konulmuştur. O'nu (s.a.v.) yerenlerin bile zaman sonra en güzel şiirlerini O'nu en güzel biçimde vafsetmek için yazdıklarını görmekteyiz. Hatta şiirini Muhammed'i övmek için değil, Muhammed'le şiirini yüceltmek için, şiir yazdığını söyleyenler bu hakikati ifade etmektedirler. Anlaşılan odur ki, Hz. Peygamber'i övme/güzel vasıflarla anlatma, O'nun zamanında

⁹⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ss. 3-55

⁹⁷ Çiçekler, *a.g.md.*, S. 436

⁹⁸ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 5; Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, İstanbul: Denge Yay., 1997, S. 22

başlamış ve devam ede gelmiştir. Hiç şüphesiz ona karşı duyulan bu sevgi ve hayranlığın şiire yansması devam edecektir. Peygamber sevgisine bağlı olarak birkaç na't yazan olduğu gibi sayıları yüzleri bulacak sayıda na't yazanlar vardır. En çok na't yazanların başında da Yahya Nazım 297 na'tla, sonra onu takip eden Şeref Hanım, Aziz Mahmud Hüdayi, Kuddûsî gibi şairler gelmektedir.⁹⁹

Na't, tahayyül ve tasavvurlarla birleşince nasıl bir olgunun ortaya çıktığı önemlidir. Üzerinde durmak istediğimiz konu bu açıdan önem arz etmektedir. Edebî sanatların kullanılması anlatılmak isteneni ortaya koyma açısından zaten şiir tarzının gereklerindedir. Sanatların kullanımıyla, Peygamberi vasfetmekten, benzetmelerden ziyade O'nunla ilgili sunulanların nasıl bir yapıya büründüğü önemlidir.

1.2.2 Na'tların Te'lif Sebebi

Şairleri na't vadisine sevk eden sebeplerin başında, hiç şüphesiz, Hz. Muhammed'in Habibullah oluşu ve Cenab-ı Allah tarafında övülmesi zikredilebilir. Bu kadar na'tın kaleme alınması, ruh dünyasının hecelere, kelimelere dökülmesinin tek sebebi vardır. O da; Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve hasretin insanın kalbini ve ruhunu kuşatmasıdır. Na't, kâinatın sultanı Hz. Peygamber'i övmek O'na yaklaşmanın ve itaatin, O'nu anmanın vesilesi sayılmıştır. Hem İslam kaynaklarından iktibaslarla hem de O'nun hakkında tasavvur edilen hususlarla Peygamber bir dantelâ gibi şiirlere oradan da zihinlere işlenmiştir.

Şairler hep bir ağızdan, "Diller O'nu övmekten acizdir"¹⁰⁰ diyerek en güzel na'tı yazmanın ardına düşmüşlerdir. Yürüdükleri yolun çok zor olduğunun farkında olarak şunları zikretmişlerdir:

*"Bu hakir nasıl yazsın sana lâyük na'tını,
Ey nebi yüce Allah övmektedir zatını*

---

⁹⁹ Kasır, *age.*, S. 28

¹⁰⁰ Kasır, *age.*, S. 297

*Dil aciz, ne söylesem, sen ondan çok alarsın,
Âlemleri sulayan bir derya gönül tasın.*"¹⁰¹

*"Sen ki hâtem-i enbiya sen ki fahr-ı âlem,
Mümkün müdür gül çehreni vasfeylesin kalem."*¹⁰²

*"Kemal-i zatını vafetti Kur'an ya Resûlallâh,
Ne haddimdir benim Senahan yâ Resûlallâh*

*Risaletten nübüvvetten muallâdır senin payen,
Değil şah-ı celâlin cay-ı iz'an ya Resûlallâh*

Seni bir kez görenler şüphesiz Allah'ı görmüştür,

*Yüzündür cilve-gâh-ı sübhân ya Resûlallâh"*¹⁰³, maksad kesb-i şereftir¹⁰⁴ yoksa

na't yazmak değil.

*Ulvî kadrini hayal etmek beyhudedir, zira rütbe-i tahminlerden büyüksün.*¹⁰⁵

*Ey fahr-ı halk kimde ola zehre medhine (Şeyhî)*¹⁰⁶

Bütün bu duygularla peygamber vasfedilmeye çalışılmıştır.

---

¹⁰¹ Kasır, *age.*, S. 264 (Mustafa Necati Bursalı)

¹⁰² Kasır, *age.*, S. 274 (Kaplan Sadettin), s. 290 (Cahit Yeşilyurt)

¹⁰³ Ahmed Özer, *Türk Edebiyatında Naatler*, İzmir, 2008, S. 326 (Yenişehirli Avni)

¹⁰⁴ Özer, *age.*, S. 358 (Damad Mahmud Paşa)

¹⁰⁵ Özer, *age.*, S. 381 (Nigar Hanım)

¹⁰⁶ Kasır, *age.*, S. 46

II. BÖLÜM

2 YARATILIŞIN BAŞLANGICI VE GAYESİ: HZ. MUHAMMED

2.1 Beklenen/Müjdelenen Bir Peygamber

Tarih boyunca her peygamber kendisinden sonra gelecek peygambere işaret etmiş ve onu müjdelemiştir. Hz. Peygamber'in de müjdelendiği İslâmi kaynaklarda yer almaktadır. Bütün peygamberlerin dile getirdiği müjde, son peygamber Hz. Muhammed, O'nun peygamberliği ve ashabına dair olmuştur. Hayatın gayesi, insanlığın meyvesi olduğu/kabul edildiği için bütün peygamberlerin, meleklerin, yaratılmışların O'nu müjdeledikleri anlatılanlar arasındadır. Ahirzaman peygamberi, hatemü'n-nebiyyin, yaratılışın başlangıcından itibaren müjdelenmiş ve âlem bu yüce zatı bekler hale gelmiştir. Söz konusu müjdenin hem peygamberler hem de melekler tarafından verildiğini şu beyitlerde görmekteyiz:

“Seni müjdeledi Musa ve İsa, sana yol açmıştı gerçekte asa”¹⁰⁷

“Tantana-i bi'seti kable'z-zuhr/ Aldı makalat-ı kurûn u dühûr

Cümle kitab-ı selefin mebhasi/ Aldı o şahın haber-i meb'asi

Aldı musaddık anı cinn ü beşer/ Hayli nebi virdiler andan haber”¹⁰⁸

Hz. Peygamber'in annesine “âlemlerin hayırlısına hamile olduğunun müjdelenmesi” aynı zamanda peygamberlerin duası/müjdesi olduğu da şöyle zikredilir:

“Gelip düşte onu muştuladılar, en ulu insana yüklüsün diye

Vakti yenileyen sen ey hoş geldin, İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi”¹⁰⁹

Günü ve saatine varıncaya kadar detaylı bir şekilde anlatılması ve doğuma meleklerin katılması¹¹⁰, peygamberin konumuna işaret etmesi açısından önemli sayılmıştır. Şairler, Hz. Peygamber'in yüceliğine dikkat çekme amacıyla O'nun müjdelendiğini

¹⁰⁷ Kasır, *age.*, S. 244 (Yücel İpek)

¹⁰⁸ Nahifi, *Mevlid*, Ss. 252-54

¹⁰⁹ Kasır, *age.*, S. 262 (Akif İnan); S. 331 (Fatih Okumuş)

¹¹⁰ Kasır, *age.*, S. 289 (Cahit Yeşilyurt)

vurgulamışlardır. Bu tarz anlatımların temelinde rivayetler kadar Kur'an'dan referansların olduğu da açıktır. Zira Allah Teala, “Oğullarını bildikleri gibi O’nu tanırlar”¹¹¹ ayetiyle peygamberin bulunduğu toplum tarafından O’nun bilindiğini bildirmiştir. Buradan hareketle şairlerde müjdelenen/beklenen peygamber tasavvuru ön plana çıkmaktadır. Yine ilgili eserlerin bu vurgusunda şunu görmek de mümkündür. Hz. Muhammed bir türedi peygamber değil, peygamberler silsilesinin son halkasıdır.

2.2 Peygamber’in Beklenmesi ve Alâmetlerinin Bilinmesi

Hz. Peygamber’in müjdelenmesi, Beşairü'n-Nübüvve¹¹² olarak zikredilmektedir ki peygamberlik delilleri arasındadır. Hz. Muhammed, son peygamber olması sebebiyle kendisinden önce gelen bütün peygamberlerin kendisini müjdelediği anlatılmaktadır.¹¹³ Allah’ın kitap verdiği bu kimselerin birbirlerine atıfta bulunması, birbirlerini doğrulaması ve kendilerine verilen ilahi bilgiye dayanarak öncekilerden ve sonrakilerden bahsetmeleri gayet doğaldır.¹¹⁴ Kadim mukaddes kitaplarda gönderileceğinin bildirilmesi O’nun gerçek bir peygamber olmasının delillerindedir. Tevrat ve İncil ayetlerinde Hz. Peygamber’e işaretlerin bulunduğu, vasıfları ve geleceği bölgenin zikredildiği¹¹⁵ kaydedilmektedir. Zikredilenler hem peygamber hem de ümmeti hakkında bilgilerden oluşmaktadır. Peygamberi müjdeleyen semavi kitaplar yanında Mecusilerin ve Brahmanların kutsal metinlerinde de Hz. Peygamber’e dair

---

¹¹¹ Hayrettin Karaman (vd.), *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, İstanbul: TDV yay., 2011, 2 Bakara 146

¹¹² Mâverdî, Ebu'l- Hasan Ali b. Muhammed Habibi'l-Mâverdî, *A'lâmü'n-nübüvve*, , tah: Muhammed Mu'tasım billah el-Bağdadi, I, Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1987, S. 171; Mehmet Aydın, “Beşairü'n-Nübüvve”, *DİA*, c. 5, İstanbul: TDV Yay., 1992, S. 549; Erdiç Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, Ankara: DİB Yay., 2007, Ss. 92-113; Muhittin Akgül, *Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber*, 3.Bsk., İstanbul, 2004, Ss. 50-65

¹¹³ Mâverdî, *age.*, S. 171

¹¹⁴ Osman Güner, *Resulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, Ankara: Fecr yay., 1997, S. 158

¹¹⁵ Ebû Nuaym, Ahmed bin Abdullah bin İshak el-İsfahanî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I-II, Tahkik: Muhammed Derrâs Kalâcî- Abdalberr Abbas, Daru'n-Nefâis, 1986, I, 101; Said Havva, el Esas fi's-Sünne, Siyretün-Nebeviyye, İstanbul: Aksa Yay., 1991, I, 170; Umeri, I, 120; Güner, *age.*, S. 139

işaretlerin geçtiği¹¹⁶ tespitleri söz konusudur. Temelde “kurtarıcı” düşüncesi etrafında düğümlenen bu bekleyiş özelde Hz. Muhammed’e hamledilmiştir.¹¹⁷

Peygamberlerin müjdelemelerinin yanı sıra görülen rüyalar da müjdelenen son peygamber’i merakla/özlemlerle beklenir hale getirmiştir. Bu bakımdan diğer peygamberlerden farklı olarak Hz. Peygamber çok daha önceleri müjdelenmiş ve toplumlar onu bekler hale gelmiştir. Hatta isminin bilinmesinden dolayı doğum zamanı yaklaşıncı o coğrafyada dünyaya gelen erkek çocuklara Muhammed ismi verilir olmuştur.¹¹⁸ Doğacak erkek çocuklara Muhammed ismi koymak nezir/adanır hale gelmiştir.¹¹⁹ “Beşair”e dayalı müstakil çalışmalar yapılması ve bütün rivayetleri değerlendirme imkânımız olmaması nedeniyle üzerinde çalıştığımız eserlerde zikredilen bir kaç örnek üzerinde bu konuyu aktaracağız.

Kur’an’da, Hz Peygamber’in müjdelenmesine dair, peygamberlerden söz alınması¹²⁰, Hz. İbrahim’in duası¹²¹, Hz. İsa’nın müjdesi¹²², Tevrat ve İncil’in müjdeleri¹²³, Ehl-i Kitab’ın O’nu açıkça bilmeleri¹²⁴ ve kendisi ile Araplara üstün gelme arzuları¹²⁵ zikredilebilir. Burada ise sadece ilgili örnekleri hadis ve siyer ekseninde incelemeye çalışacağız.

---

¹¹⁶ Ahatlı, *age.*, s. 92; Güner, *age.*, S. 158

¹¹⁷ Aydın, *a.g.md.*, V, 550

¹¹⁸ İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa’d el-Katib el-Haşimi el-Basrî el-Bağdadi, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, I-VIII, Beyrut: Dar-u Sadr, t.y. I, 169; İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethü’l-Bârî bi Şerh-i Sahihî’l-Buhârî*, I-XVI, Beyrut: Daru’l-Fikr, 2000, VII, 247; Bkz. Tezin Peygamberin isimleri bölümü

¹¹⁹ Halebî, Ali b. Burhanuddin, *es-Sirerü’l-Halebiyye fi Sireti’l-Emini’l-Me’mun*, I-III, Beyrut: Daru’l-Marife, 1400, I, 131

¹²⁰ Al-i İmrân, 3/81; Elmalılı, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Sad. İsmail Karaçam vd. Hikmet yay., 1992, I, 395

¹²¹ Bakara, 2/129; Elmalılı, I, 409-10

¹²² Saf, 61/6

¹²³ Araf, 7/157; Fetih, 48/29

¹²⁴ Bakara, 2/146

¹²⁵ Bakara, 2/89, 146; Elmalılı, I, 438-39

Hız. Peygamber doğduğu zaman gerek Mekke’de gerekse Medine’de bazı Yahudiler “Ahmed’in yıldızı doğdu” diyerek onun doğumunu haber vermişlerdir.¹²⁶ Astronmi ile uğraşısı olan bir toplum tarafından dile getirilen bu ifade aslında hayatlarında değeri vermiş oldukları gök cisimlerine dair inançların yansımasıdır. Rüyaları yorumlayanların ve yıldız hareketlerinden anlamlar çıkaranların her halde dünyanın en önemli hadisesi hakkında sessiz kalmaları düşünülemez. Ancak, yıldızların hareketlerinin, kişilerin doğum ve ölüm olayına bağlanması¹²⁷ nasıl söz konusu olabilir. Bilindiği gibi ay ve güneş kâinat düzeni içerisinde Allah’ın irade buyurduğu ilâhi kanuna tabi olarak¹²⁸ varlıklarını devam ettirmektedirler.

Selmân-ı Farisî’nin gelip Medine’ye yerleşmesinin sebebi de Ammûriye’deki rahibin, kendileri gibi dini yaşayan insanların yeryüzünde kalmadığını fakat beklenen peygamberin geliş zamanının yaklaştığını söyleyerek, Peygamber’in nereye hicret edeceğini ve özelliklerinin ne olduğunu bildirmesidir. Selmân-ı Farisî onun tarifıyla gelip Yesrib’e yerleşmiş ve Hız. Peygamber’in hicreti esnasında rahipten öğrendiklerini sınıamıştır.¹²⁹ Mekke döneminde, Hız. Peygamber ve tebliğ ettikleri hakkında bilgi almak ve doğruluğunu araştırmak üzere Müşriklerin ileri gelenlerinden birkaçı Medine’de Yahudilere geldiklerinde, onlar “Bu, sıfatlarını okuduğumuz peygamberdir, O’na en çok düşmanlık yapan ise kendi kavmi” diyerek şaşkınlıklarını göstermişlerdir.¹³⁰ Medine’ye

---

¹²⁶ İbn Hişam, *Siretu'n-Nebeviyye*, Tahkik: Mustafa es-Saka İbrahim el-Ebyari ve Abdulhafız Şelebi, Mısır el-Halebî Bas, 1955, I, 159

¹²⁷ Buhari, Kusuf, 16

¹²⁸ Yasin, 36/38-40

¹²⁹ İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyar el-Muttalibî, *Siretü İbn İshâk/es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-II, Tahkik, Talik, Tahriç: Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004 s. 134-139; Halebî, I, 186-190; İbn Kesîr, II, 311-313; Mehdî, Rızkullah Ahmed, *es-Siretü'n-Nebeviyye fî Davi'l-Masadiri'l-Asliyye: Dirasetün Tahliliyye*, Riyad: Merkezi Melik Faysal li'l-Buhusi ve'd-Dirasati'l- İslamiyyi, 1996, s.119-122,145. Son nebinin özellikleri olarak Selman’ın rahipten öğrendiği şeyler, hediye kabul edip sadaka almaması ve sırtında nübüvvet mührünün bulunmasıdır. O önce bir miktar hurma alarak onu sadaka olarak vermiş, rasulullah bu hurmaları yemeyerek sahabeye yemelerini söylemiştir. Bir süre sonra yine bir miktar hurmayı hediye etmiş, bu defa peygamberimiz hurmadan yemiştir. Bu arada Selman’ın sormak istediği fakat soramadığı bir şeyin olduğunu hisseden peygamberimiz daha selman ne isteğini söylemeden sırtını açarak ona nübüvvet mührünü göstermiştir.; Umerî, I, 122 (hasen olarak)

¹³⁰ İbn Sa’d, *age.*, I, 165.

gelecek peygambere sahip çıkma, onu kabullenme de yine beklenen peygamber tasavvuruna sahip olmanın neticesidir. Yine peygamberin değişik bölgelere göndermiş olduğu davet mektupları ile ilgili cevaplara bakıldığında bir peygamber beklentisi olduğu ve sıfatları hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Heraklius’la alakalı zikredilenler burada kayda değerdir.¹³¹ Peygamberin sıfatlarını Tevrat’ta ve İncil’de bulduklarına dair birçok rivayet vardır. Rahiplerden bunları öğrenerek daha sonra bunlar sayesinde Hz. Peygamber’i araştıranlar olduğu gibi maddi ve siyasi sebepten ötürü Peygamber’e iman etmeyenler de olmuştur.¹³² Diğer taraftan Arap kabilelerinden bir avuç insanın İran’lıları kılıçtan geçirdiği Zû Kaar savaşında aralarındaki parola, “Muhammed” kelimesi olmuştur. Hamidullah, bunu son zamanların resulünün muhakkak o devirlerde dünyaya geleceği ve isminin Muhammed olması gerektiğine dair bir çalkantının Arap yarımadasında kulaktan kulağa dolaşması şeklinde yorumlar.¹³³ Peygamberin isminin bilinmesi ve kurtarıcı oluşu sebebiyle daha dünyaya gelmeden önce savaş, kıtlık gibi zamanlarda kendisi ile medet/yardım beklenmiştir.

Şiirde bu düşüncenin kullanılmasına gelince sıhhat dereceleri farklı da olsa bir kısım rivayetlerin etkili olduğu ve onlardan iktibas yapıldığı görülmektedir. Bir diğer açıdan ise Hz. Peygamber’in üstün oluşuna dikkat çeken bir yaklaşım olduğu sezilmektedir. Birçok peygamberin Hz. Muhammed’den haber verdiğini söylemek ve rüyalarda buna işaret edilmesi, konumunun yüceliğine dair anlatımın sonucudur. Her ne kadar peygamberler ve kitaplar gelmişse de asıl amaç insanı hidayete sevk olduğunda şüphe yoktur. Salt müjdeleme, peygamberlerin gönderiliş amacı gibi gösterilmesi peygamber göndermenin hikmeti ile tezat arz etmektedir. Peygamberler kendisinden sonrakini müjdelemiş olsa da asıl görevleri kendilerine tevdi edilen vazifeyi ifadır. Böyle bir delille peygamberin peygamberliğini savunmanın temelinde aslında Ehl-i Kitabın Hz. Peygamber’i kabul etmemesi vardır.¹³⁴ Yani kendilerine gelen kitaplarda da Hz. Peygamber’den haberlerin bulunması söz konusudur. Doğrudan Kuran’ı ve Hz.

---

¹³¹ Buhari, *Bedü’l-Vahy*, 6 ; Rivayetin değerlendirmesi için bkz. Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2010, S. 364

¹³² Mehdî, *age.*, S. 144

¹³³ Hamidullah, *age.*, I, 22

¹³⁴ Aydın, *a.g.md.*, V, 549

Peygamber'in peygamberliğini kabul etmeyenlere aslında sizin beklediğiniz peygamber Muhammed/Ahmed (Faraklit, Ahyed..) işte budur denilmesi durumudur. Yani peygamberin bir türedi olmadığının vurgusudur. İlk dönemden itibaren başlayan delâil ve beşair'e dayalı deliller sunma artık sadece peygamberi kabul etmeyenler nazarında bir delil değil, inananlar nazarında da önemli bir yer almıştır. Rüyaların yanı sıra ve Tevrat ve İncil'den haberdar olan kişilerin de yorumları bu bağlamda delil olarak aktarılır olmuştur. Hatta rahip Bahira gibi bir zatla karşılaşmasını anlatan rivayetler bir yönü ile peygamberin müjdelendiğine/vasıfları açıkça bilindiğine delil olarak kullanılırken diğer taraftan –aşağıda ele alınacağı üzere- eleştiriye maruz kalmıştır.¹³⁵ İlk dönemlerden itibaren başlayan bu savunma durumu şiir ve methiye ile kendini ortaya koymuştur. Ancak şunu da zikretmekte fayda vardır. Kur'an-ı Kerim de birçok ayeti kerime peygamberin, önceki peygamberler vasıtası ile haber verildiğine delil olarak yetmektedir.

2.2.1 Rahip Bahîra'nın Muhammed'in (s.a.v.) Peygamber Olacağını Bildirmesi

Peygamberin müjdelenmesi konusunda üzerinde durulması gereken rivayetlerden biri de Rahip Bahira hâdisesidir. Bu konunun peygamberi her zikredişte ortaya konulması ve tarih boyunca farklı kanaatlere sahip kimselerin oluşu ihtilafların olduğunu göstermektedir. Hem Müslümanlardan hem de müsteşriklerden hadiseyi kabul edenler ve reddedenlerin görüşlerini yapılan çalışmalarda¹³⁶ görmek mümkündür. Bu konuda detaya girmeden konu ile görüşleri vermek yeterli olacağı kanaatindeyiz. Hz. Peygamber daha çocukluk yıllarında iken, amcası ile Şam taraflarına ticaret için yola çıkar. Busra denilen yere gelince Rahip onları yemek için çağırır. Çeşitli diyaloglardan sonra rahibin peygamber hakkında, “Peygamberin yetim olduğunu ve sıfatlarını bildiği, iki omuzu arasında nübüvvet mührü taşıdığı, (güneşten koruyarak) onu gölgeleyen bulutun peygamberin olduğu tarafa meylettğini ve ağacın gölgesinin O'nun olduğu tarafa meylettğini görmesi ve gideceği yerde zarar göreceği gerekçesi ile O'nu

---

¹³⁵ Güner, *age.*, S. 89

¹³⁶ Ahmet Erçetin, “Rivâyetler ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), SÜSBE., Konya, 2008, Ss. 42-63

yolundan geri döndürmesi...”¹³⁷ tesbitlerinde bulunduğu anlatılmaktadır. Bu hadiseyi anlatan ‘en güçlü rivayet’¹³⁸ Tirmizî’nin Camii’ndedir. Tirmizî, “Bu hadis hasen-garibtir, bunu başka yönden bilmiyoruz.”¹³⁹ derken, Hâkim¹⁴⁰ onu sahih saymış, Zehebî¹⁴¹ ise ‘uydurma olduğunu, bir kısmının batıl olduğunu zannediyorum.’ demiştir. Konuyu değerlendiren Enbiya Yıldırım bu hadis için şu değerlendirmeyi aktarmaktadır: "Tirmizî'nin rivâyeti metin açısından tarihle çelişen bilgiler içermektedir. Hz. Ebû Bekir'in, Bilal'i Hz. Muhammed'in yanına katıp göndermesi mümkün gözükmemektedir. Ayrıca rivayette, bulutun Hz. Peygamber'e gölge ettiği, ağaçların O'nu gölgelendirdiği, sırtındaki nübüvvet mührünün rahip tarafından bulunduğu, Bizanslıların Hz. Peygamber'in yolda olduğunu tespit ettikleri gibi adeta Resûlullah'ın nübüvvetini haber veren olağanüstülükler zikredilmektedir. Ancak bu harika hallerin ne Mekkelileri ne de yolculukta bulunanları Hz. Peygamber'in nübüvvetine hazırlamadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Resûlullah, nübüvvetini ilân ettiğinde de hiç kimse bu olağanüstü şeyleri anarak "sen zaten şöyle halleri olmuş birisin" diyerek iman etmemiştir. Hz. Peygamber'in bu kadar harika halleri yaşayan biri olarak vahye ilk muhatap olduğunda şok olması ise, bunların gerçek olmadığını ortaya koymaktadır. Tirmizî'deki bu rivâyete göre peygamber olarak geleceği bilinen Hz. Peygamber'in bilahere Hz. Hatice adına Şam taraflarına ticarete gitmesi de rivayetle çelişmektedir. Hz. Peygamber'in rahiple irtibatlandırılması ise, O'nun bu kültürden beslendiği iddialarını teyid eder mahiyettedir. Tüm bunlar hadisin mevzu olduğunu göstermektedir."¹⁴² Hz. Peygamber'in çocukluğunda yaptığı bu seyahat ile daha sonra gerçekleştirmiş olduğu bazı seferlerin karıştırılması ve Resûlullah'ın nübüvvetini çocukluk çağına kadar uzatma isteği

---

¹³⁷ İbn Sa'd, *age.*, I, 120; Umeri, I, 107; Mevlâna Şiblî, *Asr-ı Seâdet, İslâm Tarihi*, I-X (Trc: Ömer Rıza Doğrul) İstanbul, 1928-1935, I, 132

¹³⁸ Umeri, I, 107

¹³⁹ Tirmizî, Muhammed b. İsa Ebû İsa, *Sünenü't- Tirmizî*, tah. Ahmed Muhammed Şakir vd., I-V, 2. Bsk., Mısır, 1975, Tirmizî, Menâkıb, 3; Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-Nübüvve ve Marifeti Ahvâli Sahibi Şeria*, I-VII, Talik-tahric: Abdu'l-Mu'tî Kalacî, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y., II, 24

¹⁴⁰ Hâkim, III, 518

¹⁴¹ Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tarihü'l-İslam ve Vefeyatü'l-Meşahiri ve'l-'Alam*, Tah: Ömer Abdu's-Selam, Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1987, I, 57

¹⁴² Zehebî, *Tarihü'l-İslam*, I, 57; Umeri, I, 107; Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, 2. Bsk., İstanbul: Rağbet yay., 2001, Ss. 205-209; Şiblî, I, 132 Güner, *age.*, S. 88

sebebiyle rivâyetin olağanüstü motiflerle daha da çekici hale getirilmesi söz konusudur.¹⁴³ Tirmizî, bu rivayeti hasen sayarken, Hâkim, Elbani, Şuayb Arnavut sahih saymış, İbn Hacer, Ebu Bekr ve Bilal’le ilgili bilginin ravinin vehmi dolayısıyla başka bir rivayetten müdrec olabileceğini zikrederken, Zehebi, tarihi çelişkilerden dolayı münker saymıştır. İbn Kesîr, garipliklerin olduğunu söylerken, İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334), Ebu Bekr ve Bilal’le ilgili kısmı dolayısıyla münker olduğunu ifade eder.¹⁴⁴

Said Havva da, “Bahira kıssasının anlatılışından, İsa’nın (a.s.) dini üzere devam eden Ehl-i Kitabın kalıntılarından biri olduğunu anlıyoruz.” der. Yani rahibin bunu bilmesi¹⁴⁵ ehl-i kitaptan kalan bilgiler sayesinde olmuştur. Bahira’nın bu olaya şahid olmasını da gaybla ilgili perdenin açılmasıyla mümkün olduğunu söyler. Bu şekilde Bahira, Hz. Muhammed’in nübüvvetini ve ağaçlarla taşların ona secde edişlerini keşf yoluyla görebilmiştir.¹⁴⁶

Hz. Peygamber’in diğer peygamberler tarafından müjdelendiği ve çeşitli rüyaların buna dahil edildiği görülür. O’nu sadece insanlar değil, bütün kâinat beklemektedir. Takdir-i ilâhiye göre dünyaya bütün peygamberlerin en büyüğü ve insanların en büyük lideri ve önderi teşrif edecekti. Bu öyle bir lider, öyle bir şahsiyetti ki, tarihin akışını değiştirecekti. Bu şahsiyetin gelmesi için 2.500 yıldan beri hazırlık yapılıyordu ve herkes dört gözle O’nu bekliyordu. O’nun gelişini ve doğuşunu kimse engelleyemeyecekti.¹⁴⁷ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şahsiyeti sadece bereketler ve mucizeler yaratmıyordu, aynı zamanda tabiatı, huyu, alışkanlıkları ve vasıflarının da diğer çocuklardan farklı olduğu gün gibi aşikârdı ve dış görünümü bile olağanüstü kişiliğini açığa vuruyordu.¹⁴⁸ Anlatılanlar çerçevesinde Muhammed (s.a.v.) ve

---

¹⁴³ Erçetin, *agt.*, S. 38

¹⁴⁴ Mehdî, *age.*, s.119-122; Umeri, I, 109

¹⁴⁵ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, I-II, İrfan Yay., 2003 I, 46. Hamidullah, “Bedeviler arasında görülen bir çocuğun yüzüne bakarak resûl olacağını söylemek safdillik olur” der.

¹⁴⁶ Said Havva, I, 172-173

¹⁴⁷ Ebûl-Alâ el-Mevdudî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, I-II, Türkçesi: N. Ahmed Asrar, Ankara: Pınar Yay., 1984, II, 65

¹⁴⁸ Mevdudi, II, 75

çevresinde olanlar O'nun peygamber olacağını biliyorlardı. Müjdelenmesi ile alakalı anlatılanlara bakıldığında, Hz. Muhammed peygamber oluncaya kadar kimse böyle bir şey dile getirmemiştir. Ancak öyle görünüyor ki, Muhammed (s.a.v.) bilmesede etrafındaki her şey ve herkes onun peygamber olduğunu biliyordu. Çevresinde kendisiyle ilgili o kadar çok şey bilinmesine rağmen vahiy tecrübeleri ile örtüşmemektedir. İlk vahiy tecrübesi ile ilgili rivayetlere baktığımızda Hz. Muhammed hiç de beklenti içerisinde olan bir insan tavrı sergilememiş tam tersine şaşırılmış, hatta kendisine vahiy getiren varlığın melek mi yoksa şeytan mı olduğu ayırımını yapamamıştır.¹⁴⁹ Aynı şekilde onu bekleyenler bile kendisine şu ya da bu şekilde karşı çıkmışlardır.

Kur'an'dan önceki kutsal metinlerin tahrif olduğunu bu konuyu değerlendirirken unutmamak gerekir. Kadim kitaplarda peygamber'in müjdelendiğine dair rivayetlerin çoğu güvenilirlik açısından zayıf senetlere¹⁵⁰ dayandığı da göz ardı edilmemesi gerekir. Aynı zamanda "Beşaretü'n-Nebi" ile alakalı Kur'an'da ve sahih rivayetlerde zikredilenler yanında birçok rivayet de uydurulmuştur.¹⁵¹ Yalancı raviler bu rivayetleri genişleterek Yahudilerin, Hz. Muhammed'in ne zaman, nerede, hangi saatte ve nasıl zuhur edeceğini bildiklerine dair¹⁵² açıklamalar yapmışlardır. Bu şekilde Hz. Peygamber'in müjdelenmesi ve doğumu öncesi ve sonrası en ince detayına kadar anlatılmıştır. Yerin-göğün haberdar olması, canlıların kendi aralarında müjdelemeleri, peygamberin nurundan, annesinin O'na hamile kalışından, bolluk berekete kavuşulmasından, doğumuyla meydana gelen değişiklikler vb. peygamberin özellikle yaratılışın zeminine yerleştirilmesi ile başlayan serüven O'nun hayatının her karesini kuşatarak anlatılmıştır. Beklenen peygambere dair birçok zayıf rivayeti içeren bu bilgiler, muhtemelen onları anlatanların bazı ilavelerle naklettikleri tefsiri tarzda Kitab-ı Mukaddes tercümelerini ihtiva¹⁵³ ettiği de zikredilenler arsındadır. Bununla beraber, Peygamber'in vasıflarını kutsal metinlerde bularak, Hz. Muhammed'in peygamberliğini

---

¹⁴⁹ İbn İshâk, S. 175; Hamidullah, I, 82

¹⁵⁰ Ahatlı, *age.*, S. 99

¹⁵¹ Aydın, *a.g.md.*, V, Ss. 549-550

¹⁵² Mehdî, *age.*, S. 123; Umeri, I, 122

¹⁵³ Ahatlı, *age.*, S. 99

kabul edenler az da olsa bilinmektedir.¹⁵⁴ Peygamberin son peygamber olması her halde onunla ilgili beklentilere yansımıştır. Bir kısım rivayetlerin varlığı yanı sıra bu düşüncenin methiyelerde oldukça vurgulanması, getireceği vahyin son ilahi hitap oluşu, kendisinin de son elçi oluşuna dayanmaktadır. Misyonu yüce olunca O'nun bilinmesi ve müjdelenmesi de bu bağlamda normal karşılanabilir. Üzerinde durduğumuz eserlerde de siyer kaynaklı bilgiler ön plana çıkmaktadır ancak birçoğu sağlam temele dayanmamaktadır.

2.2.2 Hz. Muhammed'i Haber Veren Rüyalar

Hz. Peygamber'in annesinden rivayetle peygamberin müjdelenmesi ve peygamberlerin sonuncusu olması şöyledir: “Şüphesiz ki ben, Âdem (a.s.) toprağında yoğrulurken, Allah'ın kulu, peygamberlerin sonuncusu idim. Bunun yorumunu size haber vereyim. Ben babam İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi ve annemin gördüğü rüyasıyım. Annemin gördüğü rüya beni doğurduğunda Şam saraylarını aydınlatan nurun ondan çıkmasıdır. Diğer peygamberlerin anneleri de benzer rüyalar görmüşlerdir.”¹⁵⁵ Bu olayı çok küçük farklılıklarla anlatan birçok rivayet vardır. Ne var ki bu rivayetin de sahih yolla sabit olmadığı ancak peygamberin doğum gecesinde meydana gelen olaylar gibi meşhur olduğu¹⁵⁶ zikredilir.

Bunun yanında soyundan yüce bir neslin, insanın çıkacağı, Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'e bildirilmiştir. Ebu Talib'in babasından naklettiği bir rivayete göre Abdülmuttalib 'hicr' de uyurken onu etkileyen, çok korkunç bir rüya görmüş ve bunun yorumunu öğrenmek için bir kâhine gitmiş ve rüyasını şu şekilde anlatmıştır: “Bu gece benden bir ağaç çıktığını, ağacın başının göğe uzandığını, dallarının doğu ve batıya uzandığını gördüm. Güneşten yetmiş defa şiddetli bir ışığın o ağaçtan çıktığını gördüm. Yine Arapların ve diğer insanların ona secde ettiğini, ağacın büyüklüğünü ve ışığının zamanla arttığını, biraz gizlenip biraz ortaya çıktığını, bir topluluğun ona sarıldığını bir

---

¹⁵⁴ Akgül, *age.*, S. 53

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 16830,16817; İbn Hişam, I, 158; Beyhakî, I, 110; Hâkim, III, 496

¹⁵⁶ Mehdî, *age.*, S.112

topluluğun ise onu kesmeye çalıştıklarını gördüm. Ondan nasip almaya çalıştım fakat elimi uzatmama rağmen ulaşamadım. Neticede korkmuş olarak uyandım.” Rüyanın anlatılmasının sonra kâhinin yüzü değişmiş ve rahip, Abdülmuttalib’e eğer bu rüya doğru çıkarsa onun (Abdülmuttalib) soyundan doğu ve batıya hâkim olacak ve insanların kendisine itaat edecekleri bir kişi çıkacağını haber vermiştir.”¹⁵⁷ Konuyla ilgili başka bir rivayette ise Yemen’e yolculuk yapan Abdülmuttalib’e bir Yahudinin gelerek vücudunu incelemek istemesi üzerine gelişen hadisedir. Abdülmuttalib yahudiye izin verince, yahudi her iki burun deliğine bakarak, “Şehadet ederim ki, senin bir elinde saltanat, diğerinde peygamberlik var ve bunun Benî Zühre ile gerçekleşeceğini görüyorum.” der. Ve, Abdülmuttalib’in evli olmadığını da öğrenince, Mekke’ye geri dönünce Benî Zühre’den biri ile evlenmesini tavsiye eder.¹⁵⁸ Bu rivayet, senedde bulunan Yakûb b. Muhammed ez-Zührî ve Abdülaziz b. İmran sebebiyle, Zehebi tarafından zayıf sayılmıştır.¹⁵⁹ Hz. Peygamber’in dedesi için bunlar anlatıldığı gibi mevlitte Hz. Peygamber’in babasının kendisinde bulunan nur sebebiyle öldürülmeye çalışıldığı da anlatılmaktadır.

Hz. Peygamber’in babasının doğumunun bilinmesi, alametlerin ortaya çıkışı ve kendisinde bulunan nur sebebiyle Yahudilerin saldırılarına maruz kalmıştır. Çok defa Abdullah’ı öldürmeye kast etmişlerse de o, kendisinde bulunan nurun bereketi ile ölümden korunmuştur. Ölümden kurtuluşu da insanlara benzemeyen kimselerin gökten yağız atlarla gelip Abdullah’ı ölümden kurtarmaları şeklinde cereyan etmiştir. Yine Hz. Peygamber’in neslinin korunmuşluk içerisinde geldiğine işaret etmesi bakımından Abdullah’ın, puthanelerin yakınından geçtiği zaman, putların hep birden feryada başlayarak “Bize yaklaşma zira sende ahir zaman peygamberinin nuru emanettir.” şeklinde anlatılmaktadır. Abdullah’ın¹⁶⁰ korunmuşluğu ve nur sayesinde kendisinde meydana gelen durum bunlarla sınırlı değildir. Abdullah bir gün babası Abdülmuttalib’e “Babacığım! Her nereye gitsem, belimden bir nur çıkıyor. Sonra toparlanıp başımın

---

¹⁵⁷ Ebû Nuaym, I, 99; Halebî, I, 131

¹⁵⁸ Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, I-VI, Beyrut: Daru’l-Marife, 1998, III, 497; İbn Sa’d, *age.*, I, 86; Ebû Nuaym, I, 129

¹⁵⁹ Hâkim, III, 497

¹⁶⁰ Umeri, I, 94. Abdullah’ın etrafında hikâyelerin uydurulduğu zikretmektedir.

üzerinde bir bulut gibi duruyor. Ne zaman nereye otursam yer bana diyor ki; “Ey Abdullah! Sana selam olsun ki Muhammed’in nuru sende emanettir. Ne zaman kuru bir ağacın altına otursam, derhal yeşerip bana gölge oluyor. Kalkıp gitsem yine kuruyor.” Ey babacığım! “Bu hal nedir bana söyle” deyince Abdulmuttalib, “Ey oğulcuğum! Sana müjdeler olsun ki, insanların ve cinlerin efendisi, canlıların ve cansızların peygamberi senin sulbünden gelse gerek...” diyerek cevap verir.¹⁶¹

Görüldüğü üzere peygamberin ne zaman dünyaya geleceğinin bilinmesi ile ilgili rivayetler, Hz. Peygamber’in zatını aşmış, dedesi, babası ve annesi ile anlatılanlarda ortaya çıkmıştır. Bu durumu peygamberin korunmuşluk içinde ve beklenen peygamber oluşuyla ifade etmek mümkündür. Burada anlatılan rüyaların tesbiti, dayanağı ayrı bir husustur. Ancak ne anlam ifade ettikleri, bunların şiirde ve peygamber’e dair anlatılanlarda kullanılması ve oluşan imaj önemlidir. Ortaya çıkan sonuç peygamberin rüyada (rüya ile) biliniyor oluşu putların yanından geçmekte olan atalarının uyarılması söz konusudur ki, tevhit mücadelesine işaret ve şirke karşı duruş daha peygamberin doğmasından önce peygamberin ataları tarafından (gayri ihtiyari) ortaya konulmuştur. Bu bir yönü ile peygamberin korunmuşluğunu ifade ederken diğer taraftan da atalarının da şirke bulaşmadığını haber vermektedir. Bu durum onların hanif dine tabi olduklarını ifadeden daha büyük etkiye sahip bir anlatımdır. Yine Hz. Peygamber’in rahmet oluşuna dikkat çekme söz konusudur ki, Hz. Peygamber’in rahmet oluşu babasında bulunan nurun bereketiyle tecelli etmiştir. Peygamber sadece peygamberlikten sonra değil baştan itibaren çok müstesna bir konuma haizdir. Bu anlatımlar bir peygamber algısını da ortaya çıkarmaktadır.

2.3 Hz. Muhammed’in Ne Zaman Peygamber Olduğu

Peygamberlerin dereceleri anlatılırken üzerinde durulan hususlardan biri de Hz. Muhammed’in son olarak gelse bile ilk peygamber oluşudur. İlk peygamber olması

---

¹⁶¹ Hirevi, Muñnuddin Muhammed Emin, *Altıparmak Peygamberler Tarihi*, (Osmanlıca Çev. Muhammed Bin Muhammed Efendi), Sad. A. Faruk Meyân, 4. Bsk., ty. S. 213

ancak sonra gönderilmesi övülme unsuru sayılmıştır. Bu önceliği vurgulamak için na'tlardan birkaç örnek zikredebiliriz:

*“Nebi idin Âdem dururken ma ü tin içre
İmam-ı enbiya olsan revadır ya resulallah” (Aziz Mahmud Hüdayi)¹⁶²
“Nur-i pakinden hüda bu halkı inşa eyledi
Kâinatın mübtedasıdır Muhammed Mustafa” (Ahmed Kuddûsi)¹⁶³
“Mevcud idi zatın yoğ iken âlem ü Âdem
Sen evvel idin hem de nihayetsin efendim” (Şeref Hanım)¹⁶⁴*

Peygamberin sureten sonra geldiği ancak önce O'nun var olduğu¹⁶⁵ ve yaratılmışların bu nurdan yaratıldığı aktardığımız örneklerde açıkça görülmektedir.

Hz. Peygamber'e “ne zaman nebi olduğu” sorulduğunda verilen cevabı İbn Hacer el-Heytemî'de, “Âdem su ile balçık arasında iken ben peygamberdim.”¹⁶⁶ şeklinde görüyoruz.

Bu önceliğe işaret bağlamında Allah'ın O'nu önce zikretmesi kaydedilir. Bu zikretme aynı zamanda Arş'in kapısına ismi yazılmak suretiyle de ortaya konulmuştur.

*“İsmin yazılıdır arşin kapına,
Melekler el bağlar durur safına”¹⁶⁷*

İsminin Arş'ta yazılı oluşundan hareketle Hz. Âdem'in, Peygamber'in ismini anarak dua etmesi de yine yüceliğine işaret eden unsurlardandır. “Âlemde hiç kimseye denk

---

¹⁶² Kasır, *age.*, S. 95

¹⁶³ Kasır, *age.*, S. 155

¹⁶⁴ Kasır, *age.*, S. 171

¹⁶⁵ Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'ıtlar*, Ankara: TDV Yay., 1993, S. 24 (Fevri)

¹⁶⁶ İbn Hacer el-Heytemî, 2, 34

¹⁶⁷ Kasır, *age.*, S. 186 (Sümmanî Âşık)

tutmaz Mevlâ seni”¹⁶⁸ beyanları da aynı hakikatin bir söylemidir. “*Namını zikr ile Âdem oldu makbul-i ilâh*”¹⁶⁹, “*Fahr-ı âlemsin Habîbullah Resûlullahsın namını zikr eylemiş namınla Mevlâ ibtidâ*”¹⁷⁰ ifadeleri ile de onun takdiri ilahide önce olduğu ortaya çıkmaktadır.

Mevlit ve na'tta vurgulanan önce/ilk peygamber oluşu bilgisi, Hz. Peygamber'in “ne zaman peygamber olduğuna dair soruya” verdiği cevaba dayanmaktadır. Dolayısıyla burada Hz. Muhammed'in peygamberliğinin önce oluşunu açıklayan rivayetlere yer vereceğiz.

2.3.1 Hz. Muhammed'in Ne Zaman Peygamber Olduğuna Dair Rivayetlerin İncelenmesi

Tirmizî'nin, Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiği, Hz. Peygamber'in, “Âdem ruhla ceset arasında iken peygamberdim.”¹⁷¹ sözü hakkında Tirmizî, ‘Hasen-sahih-garip, ancak bu vecihten biliyoruz.’ ifadesini kullanmıştır. Yine aynı rivayet ilk ravisi ‘an racül’ ifadesiyle Ahmed b. Hanbel'in Müsned’inde¹⁷² ve Hâkim'in el-Müstedrek’inde¹⁷³ isnadı sahih olduğu bilgisiyle geçmektedir. Diğer bir rivayette, “peygamberlik sana ne zaman vacip oldu” denilince Hz. Peygamber'in, “Âdem'in yaratılmasıyla ruh üflenmesi arasında”¹⁷⁴ dediği rivayet edilir. Allah'ın, “misak alması” da ilk olarak Hz Muhammed'den almasıyla bağlantı kurularak işlenmiştir. Çünkü varlık sahasında ilk olacak olan ve ilk nebi de o olacağı için ilk misak da yine O'ndan “Âdem ruhla ceset arasında iken”¹⁷⁵ alınmıştır. Hz. Âdem'den misak alınmamış çünkü o daha ruh ve ceset

¹⁶⁸ Kasır, *age.*, S. 265 (Mustafa Necati Bursalı)

¹⁶⁹ Kasır, *age.*, S. 207 (Divan-ı Kemâlî)

¹⁷⁰ Özer, S. 358 (Damad Mahmud Paşa)

¹⁷¹ Tirmizî, Menâkıb 1; İbn Sa'd, *age.*, I, 148; Bkz. İbn Ebi Şeybe, *el-Kitabu'l-Musannef fi'l-Ehadisi ve'l-Asar*, I-VII, tah: Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetü'r-Riyad, 1409, VII, 329

¹⁷² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, tah. Şuayb Arnavut vd., 2. Bsk., Müessesetü'r-risale, 1999, 38/257 (23212)

¹⁷³ Hâkim, III, 509 "Bu, Buharı ile Müslim'in rivayet etmedikleri, isnadı sahih bir hadistir."; Beyhakî, II, 129

¹⁷⁴ Hâkim, III, 509; Zehebî, *Tarihü'l-İslam*, I, 41; Ebû Nuaym, I, 48

¹⁷⁵ Kastallânî, *age.*, I, 32; İbn Sa'd, *age.*, I, 148

arasında idi. Bu misakla aynı zaman da Hz. Peygamber'in diğerleri hakkında şahitlik etmesinin de gerçekleştiği düşüncesi vardır. Bir diğer taraftan peygamberin evrensel olması hem ilk başta O'nunla başlanması ve kıyamete kadar getirdiği hükmün baki kalması olarak anlaşılmıştır. Sübki, bu rivayetlerin, peygamberin yüceliğine işaret¹⁷⁶ etme amacıyla olduğu değerlendirmesini yapar.

"Âdem, su ile çamur arasında iken ben peygamberdim." sözü hakkında İbn Teymiyye, Zerkeşî, Suyûtî ve diğer hafızlar "Bu hadisin aslı yoktur." der. Sehâvi bu lafızla aslına vakıf olamadığını dile getirir. Yine, "Ben varken ne Âdem, ne su, ne de çamur vardı" sözünün durumu da böyledir.¹⁷⁷

Hz. Âdem'in cennetten çıktıktan sonra Cenâb-ı Allah'a yalvarışına baktığımızda Hz. Âdem yıllarca ağlar gözyaşı döker öyle ki kâinattaki bütün herkesin gözyaşından daha fazla, ya da Hz. Âdem ve Havva'nın döktüğü gözyaşı sebebiyle bir kısım bitkiler ortaya çıkar. Ne var ki Hz. Âdem'in tövbesi hala kabul edilmemiştir. Ne zaman ki "Muhammed hakkı için" der ve yalvarırsa tövbesi kabul olur. Rivayette Hz. Âdem cennetten çıkınca arşın ayaklarında "Lâ ilâhe illâllah, Muhammed'ür-Resûlullah" yazısını görür. Allah, Hz. Âdem'e, "sen Muhammed'i nereden biliyorsun" deyince, Hz. Âdem, "ismine eklediğin bu isim senin yanında değerli olduğundan" şeklinde cevap verir.¹⁷⁸ "*Âdem Rabbinden ilhamlar aldı (birkaç kelime telâkki etti).*"¹⁷⁹ ayeti de yine Hz. Âdem'in tövbesinin kabul edilmesinin bu şekilde gerçekleştiğini kabul edenlerce "kelimât", Hz. Muhammed olarak yorumlanmıştır.¹⁸⁰ Şifa'da geçen başka bir rivayette ise, Âdem yaratıldığında başını kaldırır ve arşta "Lâ ilâhe illâllah, Muhammedü'r-

¹⁷⁶ Aclunî, İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi, "*Keşfu'l-Hafa ve Müzilu'l-İlbas Amma İştelere Mine'l-Hadisi Ala Elsineti'n-Nas*", (zabt, tashih, haşiye Muhammed Abdülaziz Halidi), I-II, Beyrut: Darül Kütübil İlmîyye, 1997II, 129; Şami, *Sübülü'l-Hüda*, I, 89

¹⁷⁷ Mubarekfûrî, Ebu'l-Ala Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim, *Tuhfetü'l-Ahfezi bi Şerhi Camii't-Tirmizi*, I-X, Beyrut, t.y., X, 56

¹⁷⁸ Beyhakî, V,489; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa, Şifa-i Şerif Tercümesi*, Ter: Naim Erdoğan ve Hüseyin S. Erdoğan, Bedir yay., t.y. I, 174; Zürkânî, Muhammed b. Abdulbâki b. Yusuf b. Ahmed b. Ulvân el-Mısırî, *Şerhu'l-Mevâhibu'l-Ledünniye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, I-XII, Tah: Muahammed Abdülaziz el-Halidî, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1996, I, 118

¹⁷⁹ Bakara, 2/37

¹⁸⁰ Kâdî İyâz, sy. I, S. 174

Resûlullah” yazısını görür. İzzet ve ikram açısından ondan daha üstün kimse olmadığını anlar Allah da ona, ‘Muhammed olmasa idi seni katiyen yaratmazdım.’ diye vahyeder. “Evet, seni bağışladım. O, senin zürriyetinden gelen peygamberlerin sonuncusudur. Eğer O olmasaydı, seni yaratmazdım”¹⁸¹ buyurur. Arşta adının yazılı olmasını Peygamber’in (s.a.v.) kölesinden (Bilal b. Haris) şöyle rivayet edilmiştir: “Göğe çıktığım gece, arşın üzerinde ‘Lâ ilâhe illâllah, Muhammed’ür-Resûlullah’ kelimesinin yazılmış olduğunu gördüm.”¹⁸²

Süleyman Çelebi’nin “*Zatıma mir’at edindim zatını, Bile yazdım adın ile adımı*”¹⁸³ şeklinde ifade ettiği bu birliktelik, İnşirah suresi 4. ayetle irtibatlandırılmıştır. Mücahid (r.a.), bu ayetin tefsirini “kelime-i şهادetteki birlikteliği”¹⁸⁴ vurgulayarak açıklar.

Bütün bunların arkasında “ilk peygamber olduğu düşüncesi” olduğu söylenebilir. Şami’nin de, peygamberi ilk olarak yaratmayı, “Allah’ın şereflendirmesi”¹⁸⁵ başlığında değerlendirmesi hakikatten ziyade takdiri bir durum olarak değerlendirmeyi ön plana çıkarır. Rivayetlerin şiirde kullanılmasından maksat peygambere bağlılığı güçlendirme olduğu söylenebilir. Zira yaratılışın temelinde yer alan peygamber vasıtası ile bağışlanma vs. gerçekleşmektedir. Hz. Âdem’in, peygamber’in adını anarak Allah’a yaklaşması söz konusu ise, bir müslümanın daima peygamberle irtibat içerisinde olması gerekmektedir. O’nun temele alınmadığı bir hayat düşünülemez. Özellikle peygamberler arasında bir ayırım yapıldığı ya da Hz. Muhammed’in konumunun tam manasıyla idrak edilmediği dönemlerde bu tarz söylemlere ağırlık vermek, Peygambere sevgi ve itaatin yenilenmesi adına önemli olduğu söylenebilir. Diğer taraftan tasavvufi çevrelerde üzerinde çokça durulan bu anlatımlar, şiirde kendini hissettirmiştir. Şairlerin de bu rivayetlere yer vermeleri, tasavvufla olan bağlantılarına da işaret etmektedir. Bu

---

¹⁸¹ Hâkim, III, 517 (İsnadı sahih olduğu ancak dipnotta Zehebî’nin mevzu dediği kayıtlıdır.); Kâdî İyâz, I, 174

¹⁸² Kâdî İyâz, I, 174

¹⁸³ <http://www.antoloji.com> 25. 04. 2013

¹⁸⁴ Nevevî, Muhyiddin, *el-Minhâc Şerhu Sahih-i Müslim b. Haccac*, I-XVI, 4. Bsk., Beyrut: Daru’l-Marife, 1997, c. I, S. 6

¹⁸⁵ Şamî, I, 89

durum, özellikle hakikat-ı Muhammedî, Nur-u Muhammedî gibi anlayışların doğmasına yol açmıştır.

2.4 Nûr-u Muhammedî

2.4.1 Kâinatın Yaratılış Sebebi

Hz. Peygamber, yaratılışın amacı olarak serdedilmiştir.¹⁸⁶ Cabir (r.a.) den gelen bir rivayette, “Ey Allah’ın Resûlü, Allah’ın her şeyden önce yarattığı şey hakkında bize haber verir misin?” denildiğinde, Hz. Peygamber’in şöyle dediği rivayet edilir: “*Allah her şeyden önce kendi nurundan benim nurumu yaratmıştır.*”¹⁸⁷ “*Allah kendi yüceliğinin bilinmesi için, gizli hazine iken o hazineyi açıklamayı diledi.*”¹⁸⁸ ifadesi de yine aynı anlamı pekiştirmek için dile getirilmiştir.

Hz. Peygamber’in nuru kırk bin sene önce¹⁸⁹ yaratılmış ve bu nur sekiz bin sene bekletilmiştir. Sonra bu nura Allah tecelli etmiş, bu nurdan damlayan damla ile yaratılış başlamış ve kâinat teşekkül etmiştir. Sonra bu kandilden (nur) yüz yirmi dört bin damla daha damlamıştır ki, bunlardan da diğer peygamberler yaratılmıştır.¹⁹⁰ Kısaca, Allah yaratmayı murat ettiği zaman hiç bir şey yoktu. Allah Hz. Peygamber’in (s.a.v.) nurunu kısımlara ayırmış ve her şeyi bu nurdan yaratmıştır. Devamında meleklerin yaratılışı ve Âdem’in (a.s.) yaratılışına yer verilir. Meleklerin, Hz. Âdem’e secde etmesinin sırrı da Hz. Peygamber’in nurunun Hz. Âdem’in alınına konulması sebebiyledir ki, böylece Hz. Muhammed itibar görsün.¹⁹¹

Cebraîl’in ilâhî emirle Peygamber’in (s.a.v.) şu an medfun bulunduğu ravzasından toprak alması ve toprağın tesnim ile yoğrulması da Refet’in mevlidinde şöyle anlatılır.

---

¹⁸⁶ Çelebi, 50-60 (Fî Sebebi Fıtrati’l-Alem)

¹⁸⁷ İbn Hacer el-Heytemî, 3 (Senin peygamberinin nuru)

¹⁸⁸ Ceyhan, 112; Nahifî, 82 (Eyledi Çün Kenz-i Hafadan Zuhur)

¹⁸⁹ Maraşi, I, 40 (81)

¹⁹⁰ Kürdî, S. 36

¹⁹¹ Maraşi, I, 40

“Nurdan bir kabza aldı çün hudâ

Didi ya nûr sır habibi Ahmeda

Ba‘dezin ol nûr-ı Mevlâ-yı Celil

Hakkı tesbih eyledi çok mâh u yıl

Sonra ol nûr oldu on iki hicâb

Her biri ala misal-i dürr-i nab”¹⁹²

Yeri göğü yaratan Allah’ın başlangıçta bir kabza nûr ile yaratılışa başlaması yine mevlitlerde şöyle anlatılır:

“Aldı dest-i kudrete bir kabza nûr

Ol Muhammed dedi oldu bâ-sürûr

Çünkü hak ol nûra böyle söyledi

Ol dahi secde edip hamd eyledi”¹⁹³

“Hak Teâlâ ne yarattı evvelâ, cümle mahlûktan kim ol evvel ola

Hem sebep olmuş ola bu varlığa, ışk ile dinleyin ey hak yarlığa

Mustafa nûrunu evvel kıldı var, sevdi ânı ol Kerim-i Kirdgâr”¹⁹⁴

---

¹⁹² Refet, S. 65

¹⁹³ Mehmed Fevzi Efendi, Ss. 22-27

¹⁹⁴ Çelebi, S. 65

Hız. Muhammed'in ruhu yaratıldı kâinat onunla safa buldu. Görünüşte Hz. Muhammed son peygamberdi fakat mana âleminde her şeyden önde idi.¹⁹⁵ *"Bildiler ol padişah-ı erkemi, Bulmadan Âdem dahi ruh u cesed"*¹⁹⁶ Bu beyitteki bilmenin ardından her şeyin Hz. Muhammed için yaratıldığı diğer peygamberlere verilen mucizelerin de onun sayesinde meydana geldiği ifade edilir.

"Gizli aşikâr bütün âlem yer ve gök ne varsa hepsi onun için yaratıldı. Ey dost! Hz. Muhammed olmasa idi ay, gök yıldız, gece- gündüz, cennet-cehennem olmazdı. Âdem'in (a.s.) tövbesi kabul edilmezdi, Nuh (a.s.), O (s.a.v.) yaratıldığı için batmaktan kurtuldu, İbrahim (a.s.) onunla ateşten kurtuldu, Musa'nın (a.s.) elindeki asa onun için ejderhaya döndü, İsa (a.s.) onun ümmetinden olmak için göğe yol buldu."¹⁹⁷

Vesîletü'n-necata nazire mahiyetinde yazıldığı ifade edilen Cismî'nin mevlidinde¹⁹⁸ de;

"Oldur iki cihan serveri

On sekiz bin âlemin peygamberi

Onun için yaratıldı bu cihan,

Cümle varlık aşikâre o nihan" denilerek, devamında ayın, güneşin var olması, âlemin nur, cennetin de O'nun hürmetine huri ile dolması anlatılır.

Kısaca Hz. Peygamber olmadan kimse doğru yolu bulamadı, her kim O'na ulaştı ise doğru yola vardı.¹⁹⁹

"Halkı anufî olmasa maksud eğer gelmez idi 'âleme nev'-i beşer

---

¹⁹⁵ Çelebi, 191

¹⁹⁶ Nahifi, 124-25

¹⁹⁷ Çelebi, 85, 190; Re'fet, 75-95

¹⁹⁸ Cismî, 10

¹⁹⁹ Çelebi, 191

İtdiği dem hilkat-i Âdem zuhür Cebhe-i Âdem 'de görindi o nûr

Müjde-künan afia mela'ik didi İşte budur iki cihan seyyidi

Ekmel-i evlad-ı kirarnıfi budur Efdal-i evlid 'izamın budur

Ba'is-i kadr u şerefü 'izzetifi Sırr-ı vücudın sebep-i hilkatifi”²⁰⁰

Onun için oldu bu varlık kamu, ay- yıldız, yer-gök tamu²⁰¹

Pes Muhammed'dir bu varlığa sebep, cehd edip onun rızasını kıl talep²⁰²

Süleyman Çelebi, “Budur ol kim bu nebiyy-i hak iken, dahi olmamıştı âdem hilkatı”
derken, Nahifi de;²⁰³

“Muhterem-i na't-i habib-i güzün Muttasıf-ı vasf-ı nebiyy-i emin

Gevher-i yektii-yile 'amrük-revac Mefhar-i 'âlem şeh-i levâke-tac”

“Kim yog iken safha-i tasvirde

Rütbe-i hilkatde odur asl-ı kül

Tantana-i evvel-i halk-ı kalem

Oldı müradif kalem ü 'akl ü nur

Evvel-i mahlük idi takdirde

---

²⁰⁰ Nahifi, 126-130

²⁰¹ Çelebi, 87

²⁰² Çelebi, 90, 125

²⁰³ Ceyhan, 111; Nahifi, 66-67

Nebet-i bi'setde hitam-ı rüsul

Ol şeh için oldu münevver 'alem

*Cümleden evvel o şeh itdi zuhur*²⁰⁴ diyerek peygamber'in ilahi takdirde olduğunu ortaya koyar.

"Efdalidür ekmelidür 'âlemin Eşrefidür nev'-i beni Âdem'in

Görmedi manendin anufi ümmehat gelmedi gelmez dahi böyle bir zat

*'İllet-i ga'iyye budur 'âleme Ba' is odur halk-ı beni Adem' e*²⁰⁵

“Tâ ezelden sensin canların canı, senin için var eyledi iki cihani”²⁰⁶, “Ey mazhar-ı hitâb-ı levlâk yâ Muhammed, nurunla halk olundu eflâk yâ Muhammed.”²⁰⁷ On sekiz bin âlemin icadına²⁰⁸ oldur sebab,²⁰⁹ levlâk ile taltif olunan Şah-ı Rusûlsün,²¹⁰ hilkatın asıl sebebi²¹¹ olduğuna dair anlatımlar mevlit ve na’tların bu düşüncüyü güzel bir tarzda işleyişine örnektir. Takdiri ilahide Hz. Muhammed’in önce olması, yaratılışın amacı olarak görülmesi bütün anlatımlarda bariz şekilde görülmektedir.

“Doğmazdı kalbe iman, inmezdi arza kuran

Meçhul olurdu sema, levlake yâ Muhammed

Matem tutardı gökler, gülmezdi hiç melekler

---

²⁰⁴ Ceyhan, 113; Nahifi, 98-101

²⁰⁵ Nahifi, 517-519

²⁰⁶ Kasır, *age.*, S. 186 (Sümmanî Âşık)

²⁰⁷ Kasır, *age.*, S. 189 (İsmail Safa)

²⁰⁸ Kasır, *age.*, S. 265 (Mustafa Necati Bursalı)

²⁰⁹ Kasır, *age.*, S. 192 (Alvarlı Muhammed Lutfi)

²¹⁰ Kasır, *age.*, Ss. 215, 284 (Şahin Uçar)

²¹¹ Kasır, *age.*, S. 244; Özer, S. 383 (Naci Bey)

Mahzundu arşı ala, levlake ya Muhammed

Feyzinle güldü âlem, gufrana erdi Âdem

Ağlardı belki hala, levlâke ya Muhammed”²¹²

“Zuhuratın mukaddemdir melâ’ik ins ü cinden hem,

Dü âlemde Ebû’l-ervâh sensin ya Resûlallâh”²¹³

“Ey mebde’-i ‘âlem sebab-i mevcûdât

Ve’y sâhib-i ahlâk-ı hasen âlî-zât

Kâdir mi ola nev’-i beşer meddâhın

Vasfında nüzüle eyledi çün kim âyât”²¹⁴

Peygamberin aşkına hakkın cihanı yarattığı²¹⁵

Bütün tasvirlerin arkasında, “levlâk sırrı” olduğunu ifade etmek mümkündür. Peygamberin varlığın temelinde olması, ‘lev lâke levlâk lema halektül eflâk’²¹⁶ beyanına dayalıdır. Her şeyin mayası ve varlığın yegâne gerekçesi ve sebebi Hz. Muhammed’dir. Bu inanış çerçevesinde bütün yaratılmışları ona bağlı görme ve bu düşünceyi ortaya koyma fazlasıyla görülmektedir. Meleklerin Âdem’e (a.s.) secde edişi de bu bağlamda yorumlanması gerek. Hz. Âdem’in ve yaratılanların bir değeri varsa Hz. Peygamber sayesinde. Bu açıdan tüm övgüler, varlığa anlam kazandıran Hz. Peygamber içindir. Bu aslında peygamberin konumunu ortaya koyarken zaman zaman başvurulan “hüs-n-ü

²¹² Kasır, *age.*, S. 226 (Ali Ulvi Kurucu)

²¹³ Özer, S. 365 (Tüfekçi Salih Efendi)

²¹⁴ Kasır, *age.*, S. 136 (Fıtnat Hanım)

²¹⁵ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na’ıtlar*, S. 16 (Tâcî-zâde Ca’fer Çelebi)

²¹⁶ Kürdî, 46

ta'vil"den daha ileri bir durumdur. Yani Hz. Peygamber'in varoluşunu gerekçelendirmek ve bir inanç unsuru haline getirme söz konusudur. Halbuki ilahi iradenin nasıl tecelli ettiğini idrak etmek mümkün değildir. Allah'ın değer vermiş olduğu şeylere değer vermek ayrı bir husus, peygamberi böyle tasavvur ise değer atfetmenin ötesinde bir şeydir.

2.4.2 Nûrun İntikali

Yaratılışın temelinde Nûr-u Muhammedî'nin oluşu, bu nurdan bütün mahlûkatın yaratılması ve nurun nesilden nesile aktarılması, "nur bahsinin" temelini oluşturmaktadır. Bu bölümde de her şeyin kendisinden yaratıldığı nurun, asıl sahibi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) nasıl aktarıldığı üzerinde duracağız.

Allah, Hz. Âdem'i yarattıktan sonra onun alınına Hz. Peygamber'in nurunu koymuş²¹⁷ ve bu nur nikâh yoluyla²¹⁸ nesilden nesile aktarılarak²¹⁹ en sonunda asıl sahibine ulaşmıştır. Süleyman Çelebi'nin nurun intikaline dair anlattıklarından fazlasını Kürdî de şu ayrıntısı ile görmekteyiz. "Allah, Hz. Âdem'i yarattıktan sonra onun sırtına bir nur koymuş ve melekler onun arkasında saflar halinde durarak bu nuru seyre dalmışlardır. Hz. Âdem de bu nuru seyretmek isteyince Allah'a niyaz ederek bu nuru ön tarafına yerleştirmesini ister. Cenab-ı Allah bu niyazını kabul eder ve nûru O'nun işaret parmağına,²²⁰ diğer parmaklarına da dört halifenin nurunu yerleştirir. Ancak Hz. Âdem kendisini cennetten çıkarmaya sebep olacak hataya düşünce, Allah, o nûru tekrar sırtına geri yerleştirir."²²¹ Hz. Âdem'den itibaren peygamberler tarafından merak edilen bu nur, Allah'ın bildirmesi ile Hz. Muhammed'in nuru olduğu anlaşılmıştır. Peygamberlerin dahi varlıkları ve mucizeleri buna dayandığı gibi, hayatlarının amacı bu nuru bir sonraki

---

²¹⁷ Cismî, 10; Çelebi, 125-135

²¹⁸ Nahifi, 145-158

²¹⁹ Nahifi, 132-144,159-184, Adnan'a kadar sayılır fakat İbrahim'e kadar ihtilâf olmadığı belirtilir.; Refet, 100-110; Maraşi, 65-75 (S. 85)

²²⁰ Mehmed Fevzi Efendi, 28-30. Aynı hadise burada daha kısa verilir. Alınına konulan nurun daha sonra parmağına geçtiğine işaret edilir.

²²¹ Kürdî, 51

nesle aktarmak olmuştur. Süleyman Çelebi'nin anlattığı, nurun aktarılmasına birçok mevlitte de yer verilmiştir.

Bu nur, Hz. Peygamber'in babası Abdullah'a geçince, rahipler ve nurdan haberdar olanlar Abdullah'ı öldürmeye çalışmışlar ancak her defasında bir şekilde kurtulmuştur. Mehmed Fevzi Efendi, Hz. Muhammed'in babası Abdullah'ın kendisinde bulunan nur sebebiyle, Yahudilerin saldırısına maruz kalmasını şöyle ifade eder:

“Hikmet-i hak bir gün Abdullah heman

Yalnızca oldu bir dağa revân

Hazret-i Amine'nin de validi

Zirvesinde ol dağın nâzır idi

Bir de cemm-i gafîr kavm-i yehûd

Hışm ile ol dağa ettiler su'ûd

Yani Abdullah'ı katl etmek için

Kasd edip de gittiler dağa bütün

Der 'akab geldi cuyuşu bî-şumâr

Etiler ol kâfirini târ u mâr”²²²

---

²²² Mehmed Fevzi Efendi, 34-37

Bu nur sebebiyle, kadınların Abdullah'a meylettikleri fakat onun karşılık vermediği aktarılır.²²³ Abdullah'la Amine'nin reccp ayında evlendikleri, nurun Abdullah'tan Amine'ye intikali²²⁴ ve evliliğin gerçekleşmesinin ardından yüz kadının hasetten ve üzüntüden öldüğü,²²⁵ bunun yanı sıra cennetin kapılarının açılıp cehennemin kapılarının kapandığı, şeytanın saltanatının sona erdiği, şeytanın Ebu Kubeys dağında feryad u figan ettiği, putların yüzüstü düştükleri, Kureyş'in kıtlıktan bolluğa kavuştuğu aktarılır. Ayrıca bu birleşme ile sürura gark olan bütün mahlûkatın Allah'ı tesbih ettikleri anlatılır.²²⁶

2.4.3 Değerlendirme

2.4.3.1 İlk Yaratılan: "Nûr -u Muhammedi"

İlk yaratılan varlık hususu ve bu konudaki rivayetler üzerindeki tartışmalar son bulmuş sayılmaz. Kaynaklarda ilk yaratılan şeyler olarak zikredilen akıl, kalem ve Hz. Peygamber'in nuru rivayetlerinin detayına²²⁷ girmemekle beraber, çalışmamızın bu bölümünde ilk yaratılan şeyin Hz. Peygamber'in nuru olması meselesi üzerinde duracağız.

Cabir'den (r.a.) gelen rivayette, "*Ey Allah'ın resulu ilk yaratılan şey hakkında bize haber ver.*" denilince; Hz. Peygamber, "*nur-u nebiyyike*"²²⁸ diyerek karşılık vermiştir. Diğer rivayette ise, Hz. Peygamber'in, "*Adem yaratılmadan on dört bin sene önce rabbimin huzurunda nur idim.*"²²⁹ dediği rivayet edilir. Diğer bir rivayette, "*Her şeyden evvel senin Peygamberinin nurunu, kendi nurundan yarattı. Nur, Allah'ın kudreti ile dilediği gibi gezerdi. O zaman ne Levh-i Mahfuz, ne kalem, ne Cennet, ne Cehennem, ne*

²²³ Kürdî, 69-92

²²⁴ Mehmed Fevzi Efendi, 47-48

²²⁵ İbn Hacer el-Heytemî, S. 24

²²⁶ Kürdî, 107-110; Mehmed Fevzi Efendi, 50-60. Yine bu gece zuhur eden nurla Şam'ın evleri hatta civar köyleri gördüğü anlatılır.; İbn Hacer el-Heytemî, S. 29

²²⁷ İlgili Konu İçin Bkz. Mehmet Özşenel, "İlk Yaratılan Varlık Konusundaki Rivayetler", *Divan*, 1998, Ss. 171-189; Resulullah'ın Nurunun Yaratılması, Altıparmak, S. 104

²²⁸ Zürkânî, I, 89-94; Halebî, I, 50

²²⁹ Zürkânî, I, 95; Acluni, II, 119-120

melek, ne semâ, ne arz, ne güneş, ne ay, ne insan ve ne de cin vardı. Bu nurdan önce hiçbir şey yoktu. Allah bu nuru yaratmış ve bu nuru dört kısma ayırmış, her bir parçasından her şeyi yaratmıştır.”²³⁰ Nur-u Muhammedî ilk yaratılmış daha sonra yaratılanlar arasında arşın mı, kalemin mi önce yaratıldığı tartışma konusu olmuştur. Mutasavvıfların çokça ehemmiyet verdikleri ve yaratılışın temeli kabul ettikleri şey ise, ‘Nûr-u Muhammedî’dir.²³¹ Evrenin yaratılışı, ayrıca güneş ve ayın ışıkları, levh, arş, kürsi, sidre, semavat, Cennet, Cehennem gibi manevi varlıklar da Hz. Peygamberle başlamaktadır. Bütün peygamberler de bu nuru taşımaktadırlar. Bu anlayışta evren Hz. Peygamber’in görünümünden ibarettir. Bütün yaratıklar ondan sonra yaratılmıştır. O’nun varlığı aynı zamanda “insan-ı kâmil”i ifade etmektedir. O, varlığın bütün hakikatlerini içerisinde toplamaktadır. “Nûr-ı Muhammedî” ile haktan gelen feyzin halka ulaşması mümkün olur. Onun hakikati aslında bütün varlıkların özünü teşkil etmektedir. Evren ve varlıklar gibi diğer peygamberler de Nûr-ı Muhammedî’nin bir görüntüsüdür.²³²

Allah, Hz. Muhammed’i yaratmayı murat edince Cebrail’e (a.s.) emreder, Cebrail bir kısım melekle peygamber’in şu an medfun bulunduğu ‘ravza-i mutahharası’ndan bir miktar toprak alır ve bu toprak cennette tesnîm suyu ile yoğrulur. Öyle ki bu yoğrulma sonunda toprak bembeyaz bir inci olur, büyük bir ışık kaynağı haline gelir. Melekler bu ışığı yerde ve gökte dolaştırırlar. Böylece yer ve gök her şeyden önce Hz. Muhammed’in nurunu tanır.²³³ Âdem (a.s.) beni niye ‘Ebu Muhammed’ şeklinde isimlendirdin diye sorunca Allah, “O (Muhammed), senin evlâdındır. Eğer Muhammed olmasaydı, ne seni ne yeri ne göğü, ne cenneti-cehennemi ne de diğer mahlûkatı yaratırdım.”²³⁴ diye karşılık verdiği rivayet edilmiştir. Kısaca her şeyden evvel Muhammed düşüncesi vardı ve bu düşünce gereğince önce nur ve bu nurdan bütün her şey yaratılmıştır.

---

²³⁰ Kastallânî, *age.*, I, 7; *Keşfu’l-Hafa*, II, 119

²³¹ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatler Tarihi*, İstanbul, 1985, S. 147

²³² Arslan, *agm.*, S. 200

²³³ Zürkânî, I, 82 (Sened açısından ve kadim kitaplara dair bilgilerden olma ihtimali sebebiyle merduddur.)

²³⁴ Zürkânî, I, 86 (Zehebî, Amr b. Evs hakkında “kim olduğu bilinmemektedir” demiştir.)

Tasavvufta sık sık kullanılan, kutsî hadis olarak da rivayet edilen ve mutasavvıfların Hz. Peygamber'e karşı sevgilerini ortaya koymada darb-ı mesel olan²³⁵ "*Levlâke levlâke lema halaktü'l-eflâk: Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım*"²³⁶ İfadesiyle de bu husus anlatılır.

Hadisçilerden Sağâni (ö. 650/1252), Aliyyü'l-Karî (ö. 1014/1605) ve Şevkânî (ö. 1250/1834) hadisin mevzu olduğunu ifade ederlerken, Aclûnî (ö. 1162/1749) hadis olmasa da mânasının doğru olduğunu belirtmiştir.²³⁷ Hakim (ö. 405/1014), Allah Teâlâ'nın, Âdem'e (a.s.) "*Levlâ Muhammed mâ halaktüke: Eğer Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım*" buyurduğunu rivayet etmiştir.²³⁸ Hâkim Müstedrek'inde hadis için, "isnadı sahih" demiş olmasına rağmen, Zehebî (ö. 748/1347) bunun mevzu olduğunu söylemiştir.²³⁹ Aclunî'nin manası sahih demesi ve yine peygamberin rahmet peygamberi olarak zikredilmesi, bu tür rivayetlerin yaygınlaşmasını sağladığı söylenebilir. Peygamberin rahmet oluşu, varlıkların hayat sahibi olması, yokluktan kurtulması manasına hamledilince, *levlak* anlam kazanmaktadır. Buradan hareketle her şey rahmet peygamberi sayesinde hayat kazanmıştır. Kurtuluş için de onu tanımak, sevmek ve itaat etmek zorundadır. Rivayetler tartışılmış olsa da tasavvufta ve bu anlayışta oluşturulan şiirlerde çokça kullanılmıştır.

"Ayinedir bu âlem her şey Hak ile kâim

Mir'at-ı Muhammed'den Allah görünür daim"(Azîz Mahmûd Hüdâyî)

2.4.3.2 Nûr -u Muhammedî Fikrinin Temelleri

Rivayetler ve tasavvurlar, *Nûr-u Muhammedî* ve *Hakikat-ı Muhammedî* anlayışlarını oluşturmuş ve tasavvufun temel düşüncelerinden birini teşkil etmiştir. Bu düşünceye

²³⁵ Avcı, *age.*, S. 204

²³⁶ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, II, 148. (لو لاک لما خلقت الأفلاك)

²³⁷ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, II, 148

²³⁸ Hâkim, III, 517

²³⁹ Hâkim, III, 517

göre, ilk defa Muhammed'in nuru yaratılmış ve her şey bu nurdan yaratılmıştır. Bu düşünce ilk defa, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin (ö. 283) bir kısım ayetleri²⁴⁰ tefsiri ile başlamıştır.²⁴¹ Allah'tan başka hiçbir şey yokken, ilk defa *Hakikat-i Muhammediyye* var olmuş, bütün yaratıklar bu hakikatten ve onun için halk edilmiştir. Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir.

İlk ilâhî tecelli olması sebebiyle "taayyün-i evvel", sevgi tarzında tecelli olması dolayısıyla "taayyün-i hubbî" adı da verilen Nûr-ı Muhammedî zuhur ettikten sonra her şey O'ndan ve O'nun için yaratılmıştır. Resul-i Ekrem'in ruhu ve nuru bütün insanlardan, peygamberlerden, hatta meleklerden önce yaratıldığından Hz. Peygamber insanlığın manevî babasıdır. Hz. Âdem insanların maddeten babası (Ebül-beşer) iken, Hz. Muhammed ruhların babasıdır (Ebül-ervâh). "*Allah ilk defa benim nurumu yarattı.*"²⁴², "*Âdem toprakla su arasında iken ben peygamber idim.*"²⁴³ gibi sözlerle bu hususa işaret edilmiştir. Bu bağlamda, "*Yaratılıştta peygamberlerin ilki, gönderilişte sonuncusuyum.*"²⁴⁴ rivayeti de zikredilebilir. Hz. Âdem'de tecelli edip daha sonra öteki peygamberlere intikal eden, Hz. Muhammed beden olarak dünyaya gelince O'na intikal edip karar kılan nur, O'nun ölümünden sonra da devam etmekte ve kâinat varlığını sürdürebilmesi nura bağlanmaktadır. Bu nur ölümsüz ve ebedî olduğundan mutasavvıflar, Hz. Peygamber için "öldü" ifadesini kullanmazlar.²⁴⁵ Peygamber'e duyulan muhabbet neticesinde O'na ölüm yakıştırılmamıştır.²⁴⁶ Ne var ki Kur'ân-ı Kerîm,²⁴⁷ Hz. Peygamber'in beşeriyetini vurgulamasına ve ona beşer üstü atfedilecek vasıflardan uzak olduğunu beyan etmesine rağmen kaynaklarda bununla ilgili birçok

²⁴⁰ Bakara, 2/31; Araf, 7/172; Nur, 24/35

²⁴¹ Mehmed Demirci, "Hakikat-ı Muhammediyye", *DİA*, c. 15, İstanbul: TDV Yay., 1997, S. 179-180

²⁴² Aclûnî, I, 237

²⁴³ Tirmizî, Menâkıb, 1; Aslının olmadığına dair açıklamalar için bkz. Aclûnî, II,118

²⁴⁴ Zürkânî, I, 67-70; Aclûnî, II,118

²⁴⁵ Demirci, *a.g.md.*, s. 179; "Ölen peygamberin kabrinde ancak kırk sabah kalır onra ruhu kendine iade edilir." İbnü'l-Cevzî, Abdurrahmân b. Ali Ebu'l-Ferec, Kitâbu'l-Mevzuât, I-II, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995, I, 225

²⁴⁶ M. Sait Hatipoğlu, "Hz. Peygamber'i Yanlış Yorumlama Tezahürleri", *İslami Araştırmalar*, 1986, S. 2, S. 7

²⁴⁷ En'am, 6/50-91; İbrahim,14/10-11; İsrâ, 17/93-94; Kehf, 18/110; Enbiya, 21/3; Mü'minun, 24/33; Şuara, 26/153; Yasin, 36/15; Zümer, 39/30

görüŖe rastlanmaktadır. “*Yerin peygamberin cesetlerini yemediği*”²⁴⁸ ve “*Hz. Peygamber’in halen yaŖadığı ve cesedinin, vefat ettiği gün gibi taze kaldığı, miskten daha güzel koktuğu ve yemeden-içmeden ibadette devam ettiği*”²⁴⁹ Ŗeklinde görüŖler mevcuttur.²⁵⁰ Belki de Hz. İsa’nın ölmeyip göğe yükseltilmiŖ olması inancıyla mukayese Hz Peygamber’in de ölmediği fikrinin müslümanlarda oluŖmasına zemin hazırlamıŖtır. Ya da Musa’nın (a.s.) kabrinde namaz kılması²⁵¹ fikri etkili olmuŖtur. Hz. Muhammed’in altmıŖ üç yıllık fani ömründen hariç ayrı bir varlığı daha mevcuttur. Kur’an-ı Kerim, Hz. İsa’nın (a.s.) öldüğünü²⁵² ortaya koyduğu gibi Hz. Peygamber’in de ölümlü olduğu vurgulamıŖtır.²⁵³ “*Ben yalnızca sizin gibi bir beŖerim.*”²⁵⁴ hakikatine dikkatlerin çekilmesinin bir yönü de bu olsa gerektir. Zira Hz. Peygamber de diğer insanlar gibi bir hayat sürmüŖ ve Allah’ın takdir ettiği zamanda ruhunu teslim etmiŖtir. Hz. Peygamber’in öldüğünü söylemek O’na bir Ŗey kaybettirmeyeceği gibi ölmediğini bedenlen hala var olduğunu söyleyerek böyle bir inanca sahip olmak, Hz. Peygamber’e bir artı getirmeyeceği açıktır. Ancak kiŖinin peygamberin hayat sahibi olduğunu bilmesi, yaptıklarından haberdar olduğunu düşünmesi, sünnete sarılması ve peygambere tabi olması gibi bazı hususlara etki ettiği söylenebilir. Tasavvuf kaynaklı düşünöldüğünde ise tasavvuf büyüğünün müritlerinden haberdar olması tarzında bir Ŗey denilebilir. Yanlarında olmasa da bir Ŗekilde onlardan haberdar olduğu bilinci bir disiplinin oluŖmasında büyük etkiye sahiptir. Buradan hareketle peygamber de keyfiyetini bilmediğimiz bir hayat sahibi ise kiŖinin yaŖamı ona göre deđiŖebilmektedir. Tamamen kendini peygambere yakın veya uzak görme durumu söz konusudur. Bu da dinamizmi artıran bir unsur olarak yorumlanabilir.

---

²⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 26/84 (16162)

²⁴⁹ Ebu Ya’la, *Müsned*, 6/147; Semhüdi, *Vefâu’l-Vefâ Bi Ahbâri Dâri’l-Mustafa*, I- IV, Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, t.y., IV, 1352

²⁵⁰ H. Musa Bağcı, “Hz.Peygamber’i BeŖer Üstü Gösteren Bazı GörüŖlere EleŖtirel Bir yaklaŖım,” Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. I, Diyarbakır, 1999, S. 299

²⁵¹ Müsned, 34/203 (20597); Müslim, Fedâil, 165

²⁵² Nisa, 4/157

²⁵³ Zümer, 39/30

²⁵⁴ Kehf, 18/110

Bütün bunlarla beraber Allah'ın bütün mahlûkatı yaratmadan önce tasarlaması/kararlaştırması diğer mahlûkata bir ayrıcalık sağlamadığı gibi Hz. Muhammed'e niçin ayrıcalık sağlasın?²⁵⁵ Tarzında sorular, haklı gerekçelerle zihinleri meşgul etmektedir. Hz. Peygamber'in asıl fazileti hayatı boyunca verdiği mücadele ile cihan şumul bir dini tesis etmesidir. Yoksa ölüp-ölmediği meselesinde olmasa gerektir. Aksi halde, Nur-u Muhammedi inancıyla Hz. Muhammed'in insani varlığının buharlaşması²⁵⁶ kaçınılmaz olacaktır. Nur düşüncesinin kaynağı mahiyetinde şu görüşler de kayda değerdir:

Hız. Peygamber'in nuru, Nur süresi'nin 35. Ayetinde geçen ikinci nur ile alakalandırılmıştır. Bu görüş de Yahudi Kabbalizmine dayanan bir yaklaşımla Nur-u Muhammedî fikrinin mucidi sayılabilecek Ka'bu'l-Ahbar'ın yorumudur.²⁵⁷

Hız. Muhammed'le alakalı zikredilen nur düşüncesinin neye karşılık geldiğini Hıristiyan mitolojisinde de görmek mümkündür. Şinasi Gündüz, Nur-u Muhammedi anlayışının M.S. 2. Yüzyılda yaşamış Gnostiklerden Basilidies'in, İsa'nın yüce tanrıdan sudur eden ilk varlık olduğuna inandığını ve İsa'nın istediği şekle girebilme özelliğine sahip olduğunu şu sözlerle açıklar:

“Pavlus'a göre Rab İsa Mesih, tarihsel İsa'nın aksine, varlık öncesi var olan tanrısal bir varlıktır. O her şeyden önce vardı ve her şey onun için yaratılmıştır. Oğul İsa Mesih görünmez tanrının görüntüsü, gücü hikmetidir...”²⁵⁸ “Hıristiyanlar İsa (a.s.)'ı tanrı yaptılar. Onlara göre İsa olmasaydı kainat yaratılmazdı. Göklerde ve yeryüzünde görünen ve görünmeyen şeyler, tahtlar egemenlikler, yönetimler ve hükümranlıklar, her şey onun aracılığı ile ve onun için yaratılmıştır.”²⁵⁹

---

²⁵⁵ İbrahim Sarmış, *Hız. Muhammed'i Doğru Anlamak*, İstanbul: Düşün Yay., 2011, S. 65

²⁵⁶ Sarmış, *age.*, S. 556

²⁵⁷ İslamoğlu, *age.*, S. 77

²⁵⁸ Şinasi Gündüz, *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yay., 2004, S. 166-167

²⁵⁹ Sarmış, S. 65 (Naklen-Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri, Par.331)

Nur düşüncesinin, İslam'a geçiş yollarından biri Yunan felsefesidir. Bu düşüncenin temelinde de aşkın varlıktan maddi aleme geçiş ve tekrar ona dönüş söz konusudur.²⁶⁰ Yine Nur-u Muhammedî anlayışının temelinde eski İran irfan mirasının bir uzantısı ve Şia'nın imamet teorisini desteklemek için kullandığı siyasal bir teoridir. Eski İran'da ilk yaratılışın temelinde nur/ışık vardır.²⁶¹

Nur fikrinin hangi boyutlara ulaştığını Muhammed Bahaeddin el-Baytar'ın şu sözlerinde görmek mümkündür: *“Bütün tasarruflarında Muhammed'in (s.a.v.) durumu Allah'ın durumu gibidir... Beşeriyeti nur olduğu için onun tüm ifrazatı ve atıkları (teri, tükürüğü, beveli, gaitası) tertemiz ve mukaddestir. Vücudunun diğer cisimleri gibi gölgesi yoktur. Âdem'e üfürüldüğü buyrulan nur, işte bu Muhammed'in nurudur. Allah'ın nuru Muhammed'in nurudur.”*²⁶²

Farklı birçok gerekçe zikredilebilen bu meselede aslolan Hz. Muhammed'in hayatın neresinde algılandığıdır. Tasavvuf ehlinin öne çıkardığı bakış/inanç O'nu kaçınılmaz olarak en temele koymaktadır. Diğer bir bakış ise; peygamber de tarihin bir döneminde hayat sürmüş ve insanlar arasından çekip gitmiş bir kişi olduğu algılayışıdır. Evet, peygamberin görevi gereği Allah katında yüceliği malumdur. Konunun rivayet eksenli değerlendirilmesi veya rivayetlerin red edilmesi bir tarafa Peygamberin bütün inananların nezdinde bir saygınlığı vardır. Ancak bu saygınlığı farklı gerekçelere bağlamak doğru olmasa gerektir. Kur'an'ın vurgulamalarıyla Hz. Muhammed de bir beşer olarak hayatını sürdürmüş ve ilahi görevi ifa etmiştir.

Nur fikrinin temellerine dair girişten sonra bu düşünce üzerine temellendirilen birkaç noktaya değinmekte yarar var. Bunlardan biri nurun Hz. Âdem'den itibaren intikali, diğeri de, nurun Abdullah'a geçmesinin ardından öldürülme girişimleri, nur sebebiyle kadınların Abdullah'la evlilik istekleri ve nuru vesile ederek yağmur isteme zikredilebilir.

---

²⁶⁰ Şinasi Gündüz, *Anadolu'da Paganizm*, Ankara Okulu Yay., 2005, Ss. 52-53

²⁶¹ İslamoğlu, *age.*, S. 204

²⁶² İslamoğlu, *age.*, S. 78 (naklen)

2.4.3.3 Nûrun İntikali ve Vesile Sayılması

Nurun, Hz. Âdem'den başlayarak silsile halinde²⁶³, Hz. Peygamber'e ulaşma süreci de üzerinde durulan bir husustur. 'Nur telâkkisi' şeklinde sahih olmayan bazı rivayetlerde²⁶⁴ nurun intikali şu şekilde anlatılmaktadır: "Allah Teâlâ Hz. Âdem'i yaratınca onun anlına gündüz güneş gibi, gece ay gibi parlayan bembeyaz inci gibi peygamberin nurunu yerleştirmiştir. Yüce Allah bu nurun ham maddesini yeryüzünün kalbi, özü sayılan ve peygamber'in kabrinin bulunduğu yer olan "ak toprak"tan oluşturmuştur. Sonra bu nur nesilden nesile aktararak peygamber'in babasına ve annesine sonra da kendisine geçmiştir."²⁶⁵ Hatta Âdem (a.s.) masiyete düşünce bu nur gitmiş daha sonra Allah nurun üçte birini tekrar lutfetmiştir.²⁶⁶

Kadınların Abdullah'ın alınıdaki nur sebebiyle onunla evlenmeyi istemeleri²⁶⁷ söz konusudur. Ne var ki Abdullah, başta bunu kabul etmemiş daha sonra olumlu cevap verecekken kadınlar vazgeçmişlerdir. Çünkü Abdullah Âmine ile evlendiği için nur, Amine'ye geçmiştir. Hatta kadınlardan yüz deve bağışlayanlar bile olduğu rivayetler arasındadır.²⁶⁸ Bu rivayetler aynı zamanda peygamberlik delilleri arasında zikredilmiştir. Nur bilgisine sahip olma ile alâkalı Ahatlı²⁶⁹ şu değerlendirmeyi yapar: "Kadınlar hakkında şunlar sorulabilir: Her şeyden önce bunlar "nübüvvet nuru" bilgisini nasıl öğrenmişlerdir? Şayet bu kadınlar doğru bir nübüvvet nuru bilgisine sahip iseler

²⁶³ İbn İshâk, Ss. 17-20; İbn Hişâm, I, 128; Beyhakî, I, 102-108

²⁶⁴ Ahatlı, *age.*, s. 118

²⁶⁵ İbn İshâk, I, 94-95; Beyhakî, I, 102-108

²⁶⁶ Hâkim, III, 454

²⁶⁷ İbn Hişâm, I, 156-157; Heykel, I, 167; Hamidullah, I, 34-35. Kadınların nura göz dikmeleri sebebiyle evlenmedikleri ve kahroldukları da yine zikredilmektedir. Şiblî, III, 168; Nur telakkisine dayalı anlatılanlar arasında Hz. Peygamber'in annesi ile babasının evlilikleri dolayısıyla iki yüz kadının helak olduğu, birçok kadının hasta olduğu, meleklerin evlilik sebebiyle şenlik yaptıkları, Cibril'in yere indiği, Kâbe'nin damına yeşil direk dikildiği, İblis'in baş aşağı düştüğü, ne yapacağını şaşırılmış bir halde kırk gün şaşkın şaşkın dolaştığı, yüzünün simsiyah olduğu, Ebu Kubeys dağına çıkıp feryadu figan ettiği, doğudan-batıya kadar kurtlar kuşlar birbirlerine müjde verdikleri, evlilik gecesinin sabahında putların yüzüstü yere düştüğü, kıtlık içerisinde iken bu kutlu birleşmenin ardından senelerdir yağmur yağmazken, yağmur yağdığı, nebatat yeşerdiği bundan dolayı senetü'l-feth ve'l-ibtihac denildiği anlatılır. Halebî, I, 76-78; Kastallânî, *age.*, I, 61

²⁶⁸ Ebû Nuaym, I, 132

²⁶⁹ Ahatlı, *age.*, S. 119

peygamber annesi olabilmek için gayrı meşru yola başvurmamaları gerekir. Böyle bir bilgi yoksa bu teklifler niçin yapılmış?” Abdullah’ın Âmine ile evliliklerine dair rivayetlerdeki ise çelişkiler dolayısıyla bu rivayetlerin sened ve metin açısından ‘sahih olmadığını belgeleyen’²⁷⁰ birçok delil mevcuttur.²⁷¹ Ancak Ahatlı’nın “gayrı meşru” dediği gibi bir şey söz konusu mudur? Yoksa hemen her toplumda belirgin vasıfları olan kadın ve erkeklerin evlilik teklifi almaları mıdır? Bu durum Hz. Hatice’nin, Hz. Peygamber’e evlilik teklifi kabilinden değerlendirilebilir.

Abdülmuttalib’in alnında nurun parlaması dolayısıyla Kureyş kavmi, onu uğurlu sayarlardı. Hatta Mekke taraflarında bir kıtlık olsa, onun elini tutup, Sebir dağına çıkarak onun yüzü suyu hürmetine Allah’tan yağmur isterlerdi. Allah da, Muhammed’in (s.a.v.) nuru hürmetine onlara yağmur lutfederdi.²⁷²

Hz. Peygamber’in babası Abdullah’ın kendisindeki nur sebebiyle öldürülmeye çalışılması da nur fikrinin ayrı bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Basit bir çıkarımla nur sebebiyle neden Hz. Peygamber’in atalarından biri değil de Abdullah öldürülmeye çalışılmıştır. Bunu ancak uydurulan hikâyelerle²⁷³ açıklamak mümkündür.

Nur-u Muhammedî fikri, tasavvufta temel meselelerden olması bu meselenin sahih kaynaklar eksenli değil, mutasavvıfların kabul etmiş olduğu söz konusu rivayetler bağlamında anlaşılması gerekmektedir. Burada İslam dışı etkiler söz konusu olduğu gibi, bu yaklaşımın temelinde kâinatın, Allah resulü için yaratılması fikri etkili olmuştur. İlk yaratılanın Hz. Peygamber’in nuru olması düşüncesi, her türlü yaratma ve kâinatın yaratılmasının temellerini oluşturmuştur. Mutasavvıflar tarafından önemli görülen bu rivayetler mevlidlerde ve na’larda da büyük oranda kullanılmıştır.

---

²⁷⁰ Ahatlı, *age.*, S. 120

²⁷¹ Umerî, I, 94-95

²⁷² Halebî, I, 182; Şiblî, III, 167

²⁷³ Umerî, I, 94

III. BÖLÜM

3 HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMU

Hz. Peygamber'in anne-babasının evlenmeleri ile başlayan ve doğuma kadar uzanan süreçle alakalı birçok hadise anlatılmaktadır. Bir insanın doğumuna dair bu anlatılanlar gerçekten sıra dışıdır. Peygamberin müjdelenmesi ile başlayan hadiseler, meleklerin, bazı kadınların ve hurilerin dâhil olmasıyla devam etmektedir. Hz. Peygamber'in ana rahmine düşmesi ile yerdekilerin ve göktekilerin sevindiği, birbirlerine müjdelere verdikleri de anlatılanlar arasındadır. Yine kıtlık içerisinde olan Kureyş'in bolluğa kavuştuğu bu yıla, "senetü'l feth ve'l-ibtihâc" denilmiştir. Peygamberin ana rahmine düştüğü bu gece, Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslümanlar tarafından "Regâib gecesi" olarak kabul edilmiştir.

3.1 Hz. Peygamber'in Doğumu Öncesinde Görülen Alâmetler

Hz. Peygamber'in annesinin rüyasında sayısız haller gördüğü ve hamileliği boyunca her ay bir peygamberin kendisini ziyaret edip, Hz. Peygamber'i müjdelemesi şu şekilde zikredilir:²⁷⁴ Recep ayında Hz. Âdem, şaban ayında Hz. Şit, ramazan ayında Hz. İdris, şevval ayında Hz. Nuh, zi'l-kade ayında Hz. İbrahim, zi'l-hicce ayında Hz. İsmail, muharrem ayında Hz. Musa, safer ayında Hz. İsa, rebü'l-evvel ayında Hz. Hud gelerek Hz. Peygamber'i değişik vasıfları ile müjdelemişlerdir. Âmine'nin hamile kalmasından altı ay sonra 'âlemlerin hayırlısına hamilesin. Onu doğurunca Muhammed ismini koy'²⁷⁵ denildiği, Âmine'nin bu hamilelikten hiç sıkıntı çekmediği²⁷⁶ anlatılmaktadır.

---

²⁷⁴ Refet, 120-130; İbn Hacer el-Heytemî, 46-47; Mehmed Fevzi Efendi, 71-90

²⁷⁵ Kürdî, 115; Refet, 140

²⁷⁶ Nahifi, 292-94; Refet, 115

Doğum zamanı yaklaşınca Âmine'den bir nur sudûr etmiş, on ikinci gün yüce bir seda ile “kim cihana doğdu nur-u Mustafa” denilerek cennetin bekçisi Rıdvan'a, cehennemin bekçisi Malik'e seslenilmiş ve şeytan göklerden kovulmuştur.²⁷⁷

Âmine, doğumdan önce göğsünü sıvazlayan²⁷⁸ bir kuş görmüş ve kendisine süttten beyaz, baldan tatlı ve kardan soğuk bir içecek²⁷⁹ takdim edilmiş ki, bu içecek korkusu ve o sırada oluşan harareti gitmiştir. İçeceğin takdim edilmesinin ardından vücudu nur olmuş, rahata kavuşmuş, hiçbir keder görmemiştir. Ağrı sızı görmeden doğum yapmıştır.²⁸⁰

Süleyman Çelebi, “*Ol gece kim doğdu ol Hayru'l-beşer, anası onda neler gördü neler...*”²⁸¹ diyerek, Amine'nin gördüğü hâdiseleri anlatır. Peygamber'in doğumuna doğru receb ayının ilk gününden itibaren gün gün sevinç alâmetlerine yer verilir. Yanında kadın erkek kimse olmadığı halde ağladığı,²⁸² Hz. Peygamber'in babasının vefatına meleklerin, kuşların... üzüldüğü ve meleklerin O'nun yetim kaldığını söyleyerek ağlaştıkları anlatılır. Allah da onlara ben, O'na anne ve babasından daha yakınım²⁸³ buyurarak üzülmeyi yersizliğine işaret etmiştir. Âmine tek başına doğum yapmış, evin köşesinden dört kadın (Havva, Sare, Âsiye, Meryem) onu müjdelemişler/doğumda bulunmuşlardır.²⁸⁴ Âsiye, Meryem ve bir huri “biz cennet hurileriyiz korkma” diyerek Âmine'yi teselli etmişler ve “bu gece beraberiz” diyerek ona eşlik etmişler, evini, kanatları yakuttan, gagaları zümrütten kuşlar kuşatmış, bu sırada Âmine, doğuyu ve batıyı görmüştür.²⁸⁵ Allah, Âmine'ye basiret vermiş o da,

---

²⁷⁷ Refet, 135; Hamdullah Hamdi, 11a (Allah'ın Cebrail'e bu gece kâinat süslensin diye emretmesi),14b-15a

²⁷⁸ Çelebi, 105 Arkasını; İbn Hacer el-Heytemî, 67; Mehmed Fevzi Efendi, 118-119; Maraşi,1/130

²⁷⁹ İbn Hacer el-Heytemî, 67; Hamdullah Hamdi,11b/3-13; Mehmed Fevzi Efendi106-109. Havada çok adam gördüğü ellerindeki içecekten içtiği.; Maraşi,1/125

²⁸⁰ Refet,150; Çelebi, 200

²⁸¹ Çelebi, 180

²⁸² İbn Hacer el-Heytemî, 62

²⁸³ Kürdî, 127

²⁸⁴ Kürdî, 132-33; Maraşi, 1/90

²⁸⁵ Çelebi'de Üç Huri; Refet, 140 (Meryem, Havva, Asiye); Hamdullah Hamdi,10b/6 (Şâkk Olub Divar Girdi Üç Melih); Mehmed Fevzi Efendi, 111;Mar'aşi, 1/85; Kürdî, 151-152

Şam'ın Busra saraylarını görmüş, üç alem biri doğuya, biri batıya, diğeri de Kabe'nin damına dikilmiş,²⁸⁶ sema/hava²⁸⁷ ipeklerle döşenmiştir.²⁸⁸ Muhammed (s.a.v.) , secde eder halde, şahadet parmağıyla göğre işaret etmiş, üzerlerini bir bulut kaplamış ve Âmine'nin gözünün gördüğü her yer nurla kaplanmıştır.²⁸⁹

Hz. Peygamber, rebiü'l-evvel ayının on ikisinde doğmuştur. Melekler evin etrafını kuşatmış, yer gök ehli bu yüce doğuşu müjdelemiştir.²⁹⁰ Re'fet'in mevlidinde;

“Altı mah hamlimden asla bir keder

Görmedim hergiz deyü viridi haber

Altı mahdan sonra geldi bir nida

Müjdeler ya Âmine müjde sana”²⁹¹ şeklinde anlatılırken;

Süleyman Çelebi'nin mevlidinde,

“Dediler oğlun gibi hiçbir oğul, yaratılalı cihana gelmiş değil.”²⁹² şeklinde peygamberin eşsizliğini ortaya koyar tarzda ifade edilmiştir.

Ağaçların ve taşların peygamberi medhettiği anlatılır ki,

“Makdemi meymun mübarek tal'atı

Budur ol sultan ki âlemde müdam

---

²⁸⁶ Çelebi, 185; Hamdullah Hamdi,10a/9-10b/5; Mehmed Fevzi Efendi,100-105.(Kâbe'ye, Beyt-i Makdis'e ve eve dikildiği)

²⁸⁷ Çelebi, 180

²⁸⁸ Mehmed Fevzi Efendi,106

²⁸⁹ Kürdî, 115; İbn Hacer el-Heytemî, 66

²⁹⁰ İbn Hacer el-Heytemî, 62-66; Mar'aşı,1/85; Kürdî, 142; Çelebi, 190

²⁹¹ Refet, 115

²⁹² Çelebi, 103

Günde beş gez urulsar nevbeti.”²⁹³

Maraşî'nin mevlidinde,

“Huriler hep devredip etrafını

Şöyle tarif ettiler evsafını” diyerek dünyaya gelen peygamberin “dilber-i âli neseb, cevher-ü ilm-ü edeb, şah-ı irfan-ü vefa, sahib-ü hilm-ü hayâ”²⁹⁴ vasıflarla müjdelendiği anlatılır.

Bütün mevcudat, bu kutlu doğumla sevinmiş ve merhaba²⁹⁵ nidaları ile peygamberi karşılamışlardır.

“Geldi huriler dahi hem fevc fevc,

Doldı hane nur-ı bahri mevc mevc

Muştuladılar ana anlarda hep,

Bedr-i arab, münirül-meşrikeyn,

*Fatihü'l-kenzeyn, fahru'l-âlemeyn”*²⁹⁶

Mar’âşî’de, doğum sırasında ervâh-ı pâk-i enbiya’nın geldiği ve teşrifini tebrik ettikleri, Mikâil ile Cebrâil’in gelerek Peygamber’in göğsünü açtıkları ve hazz-ı şeytana ait küçük bir kan parçasını aldıkları anlatılır.²⁹⁷

Doğduğunda bir bulut onu götürmüş ve Hz. Peygamber yer gök ehline takdim edilmiş, tanıtılmış ve kundağa sarılı olarak geri getirilmiştir. Çelebi’de²⁹⁸ ve diğerlerinde²⁹⁹

---

²⁹³ Çelebi, 205

²⁹⁴ Maraşî, 1/95

²⁹⁵ Süleyman Çelebi ile hemen hemen aynı; Mehmed Fevzi Efendi, 121-125; Maraşî, 1/115-120

²⁹⁶ Hamdullah Hamdi, 10b/10-12,14b-11

²⁹⁷ Mar’âşî, 1/100-110

²⁹⁸ Çelebi, 109; Refet, 150

“Âmine çocuğunu göremeyince hasret çekmiş, hurilerin O’nu alıp gittiğini zannetmiş ancak birden onu evin kenarında secde eder halde, parmağını kaldırıp konuşur vaziyette görmüştür. Meleklerin O’nu yıkamalarına,³⁰⁰ sürmeleyip kundağa sardıklarına, sünnetli bir şekilde olduğuna” yer verilir. Hamdullah Hamdi’de, ‘onu üç gün saklayın hiçbir âdem görmesin’³⁰¹ ifadelerini de görmekteyiz. Bu saklamayı ve kimse ile görüşürülmemesini Kürdî, O’nu meleklerin ziyaret etmesi³⁰² ile açıklar. Aynı zamanda bir adamın (melek!), Abdülmuttalib’in eve girmesini engellemesi neticesi bu süre zarfında Abdülmuttalib’in dili, bir dilsiz gibi tutulmuştur.³⁰³

Mehmed Fevzi Efendi ise, sünnetli ve göbeği kesik olduğunu zikrettikten sonra Hz. Peygamber’in doğduğunda gözlerini semaya dikmesini, Cebrail’in ona vahiy getirmesine işaret olacağı³⁰⁴ şeklinde açıklamıştır. Bununla beraber Müşriklerin bu doğumdan korktuğu, kıtlık yerini bolluğun aldığı, ayın, parmağını çevirdiği tarafa gittiği de anlatılanlar arasındadır. Doğuma dair hadisenin devamını Abdülmuttalib’in dilinden şöyle aktarırım:

“Ben tavaf halinde gördüm bî-mirâ

Etti Kabe secde-i zü’l-Kibriya

Hep sanemler ü vesenler cümlesi

Düştüler yere olunca hamlesi

Ol zaman hem Kâbe tekbir eyledi

---

²⁹⁹ İbn Hacer el-Heytemî, 49; Mar’aşî, 1/100; Kürdî, 148

³⁰⁰ Kürdî, 152; Çelebi, 220

³⁰¹ Hamdullah Hamdi, 12a/12

³⁰² Kürdî, 163

³⁰³ Kürdî, 163; Mehmed Fevzi Efendi, 131-150

³⁰⁴ Mehmed Fevzi Efendi, 131-150

*Dedi Yazdan beni tathir eyledi*³⁰⁵

Devamında Abdülmuttalib'in eve geldiği ancak kapıda kılıçla duran zatın onu içeriye almadığı zira meleklerin daha semaya rucu etmedikleri anlatılır.” Görüldüğü üzere, Kâbe'nin secde ettiği ve tekbir getirdiği ve putların yere yüz üstü düşüşleri anlatılan olağanüstülükler arasındadır. Çelebi ise, üç gün kimse ile görüştürülmemesini annesine, *ona zarar verilmesin* diye havadan gelen nida sebebi ile açıklamaktadır.³⁰⁶

Hz. Peygamber'in, doğduğunda secde edip ümmetini talep etmesi,³⁰⁷ Refet'in mevlidinde de şu şekilde ifade edilir:

“Secde-i rahmana vardı der- ‘akab

O keremkâni o derya-yı edeb

Bağrıma bastım edeble dinledim

Söylediği nutku ol dem anladım

Dir idi ey padişah-ı bi zeval

Ey huda-yı bi şebih u bi misal

Bana bağışla bu asi ümmeti

Ban zaaiife eyle rahm u şefkati”³⁰⁸

---

³⁰⁵ Mehmed Fevzi Efendi, 131-150

³⁰⁶ Çelebi, 230

³⁰⁷ Mar'aşi, 1/100

³⁰⁸ Refet, 160

3.2 Doğum Gecesinde Meydana Gelen Hâdiseler

Hz. Peygamber'in doğum gecesi dünya üzerindeki³⁰⁹ putlar yüz üstü yere serilmiş,³¹⁰ Mecusîlerin ateşi sönmüş, Kisra sarayının muhkem burçları sarsılmış (yıkılmış), Sâve gölü kurumuş, Semâve deresi taşmış,³¹¹ yaşanan bu hâdiseler büyük bir olayın olduğu şeklinde yorumlanmıştır.³¹² İbn Hacer el-Heytemî'de geçen rivayette ise, Yahudiler'in yanında Yahya'nın (a.s.) kanla boyalı bir cübbesi bulunuyordu, bu cübbedeki kan damlamaya başlayınca rahiplerin hepsi Muhammed'in (s.a.v.) doğduğunu anladıkları³¹³ nakledilir.

Hz. Peygamber'in doğum anında meydana gelen hâdiseler bazıları tarafından büyük bir değişikliğin habercisi, bazıları tarafından da beklenen Hz. Muhammed'in teşrifinin habercisi şeklinde değerlendirilmiştir. Mevlitlerde olduğu gibi birçok na'tta da Kisra sarayının, kiliselerin yıkılması, putların yere düşmesi, Sâve gölünün kuruması, Mecusîler'in ateşinin sönmesi, Kâbe'nin Peygamber'in evini tavaf etmesi ve Kâbe'nin dört tarafından tekbir sesleri gelmesi³¹⁴ Kâbe'nin gül suları ile yıkanması³¹⁵ gibi anlatımlarla karşılaşmaktayız.

“Kisrâ'nın oldu tâki zuhurunla haksâr, sönmüştü ol dem ateş-i İnan Efendimiz”³¹⁶

“En seçkin soy kollarından süzülüp geldin, melek sağanağında doğdun has Âmine'den.

³⁰⁹ Kürdî, 154

³¹⁰ Hamdullah Hamdi, 12a/9-10; Mehmed Fevzi Efendi, 131-150

³¹¹ Kürdî, 154-56; Refet, 165-170; Hamdullah Hamdi, 13a-13b; Mar'aşı, 1/115

³¹² Hamdullah Hamdi, 14b-9; Kürdî, 156

³¹³ İbn Hacer el-Heytemî, 49

³¹⁴ Kürdî, 158

³¹⁵ Kürdî, 159

³¹⁶ Kasır, age., S. 234; Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 286

*Yerde bir dirim şoku, göklerde donanma, tüm şaşaa her yanda 'levlâk'
neşesinden*

Dünyaya şahadetle gözlerini açtın, putlar yere serildi müthiş şevketinden

Yıkıldı kibirli sütunları Kisra'nın, ateş terhis oldu bin yıllık nöbetinden

Üstünde gezen buluta katılmak için, Sâve gölü yatağını terk etti hemen”³¹⁷

Anlatılan hadiselerin yer yer edebi veche ile ifade edildiğini de görmekteyiz. Çelebi, peygamberin doğumuna dair anlatılanları zikrettikten sonra bu anlatılanlarla mucizelerin zahir olduğunu artık tüm dillerde adının söylendiğini ifade ederek bu babı bitirir.³¹⁸

3.3 Mevritlerde ve Na'tlarda Doğumla Alakalı Ön Plana Çıkan Unsurların Değerlendirilmesi

3.3.1 Âmine'nin Hamile Kalması

Sehl b. Abdullah et-Tüsterî, Hatib el-Bağdadi'nin rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: “Allah, Muhammed'i (s.a.v.) anne rahminde yaratmayı murad ettiğinde, Receb ayı ve Cuma gecesinde, cennetin bekçisi Rıdvan'a firdevsi açmasını emretti. Bir münadi de göklerde ve yerde, bu gece korunmuş olan Hidayet Peygamberi'nin nurunun anne karnına yerleştiğini, yaratılmasının tamam olduğu ve insanlara müjdeci ve uyarıcının çıkacağını beyan eder.”³¹⁹

Ka'bü'l-Ahbar'dan gelen rivayette ise, “Bu gece yerin ve göğün her tarafına gizli/korunmuş nur olan Resulullah'ın anne rahmine düştüğü ifade edilir. Müjdeler olsun, işte o gün dünyanın putları yüzüstü kapandı, Kureyş şiddetli kıtlık içinde idi, yer

³¹⁷ Kasır, *age.*, s. 289 (Cahit Yeşilyurt); Kasır, *age.*, s. 50

³¹⁸ Çelebi, 255

³¹⁹ Suyûtî, Celaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Kemaleddin Ebu Bekr b. Muhammed el-Huzayrî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I-II, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985, I, 80; Zürkânî, I, 197

yeşillendi, ağaçlar meyve tuttu, her taraftan bir bolluk geldi ve Hz. Peygamber'in anne rahmine düştüğü bu sene, bolluk, feth ve sevinç senesi (senetü'l-feth ve'l-ibtihâc) olarak isimlendirildi.³²⁰ denildiği aktarılır.

Kureyş'teki bütün canlıların/mahlûkatın Âmine'nin Hz. Peygamber'e hamile kaldığını konuşmaları, birbirilerine müjdelere vermeleri, Arap-Acem Hükümdarları'nın saltanatlarının ters yüz olması, kâhinlerin işlerinin bozulması, şeytanın kaçarak ta Ebu Kubeys dağına gitmesi ve çığlık atması mevlidlerde Amine'nin hamile kalmasının delilleri olarak zikredilen diğer hadiselerdendir. İbn Abbas yolu ile gelen bu rivayette, İbn Abbas'la sonra gelen ravi arasında inkıta olması ve râvilerde zayıflığın olması gibi sebeplerle bu rivayet zayıf sayılmıştır.³²¹ Yine Ebû Nuaym, "Kuteybe'den rivayetinde, "Âmine'nin doğum yapma zamanı yaklaştığında, Yüce Allah meleklerle şöyle emretmiştir: *"Bütün semâların kapılarını açın, cennet kapılarını da... Ve hepiniz hazır olun..."*³²² Bunun üzerine melekler birbirini müjdeleyerek semâdan inmişlerdir. Bütün dağlar, denizlerdeki balıklar, birbirini müjdelemişlerdir. Şeytanlar da bağlanıp hapsedilmişlerdir. O gün, güneşin nuru artırılmış, yetmiş bin huri O'nun doğumunu gözlemiş, havada beklemiştir. Âmine'nin doğumu yaklaştığında Allah Teâlâ, Peygamber'in kerameti, şerefinden dolayı bütün kadınların erkek çocuk doğurmalarını³²³ lutfetmiştir. Muhammed'in şeref ve hürmetine... Yine o gün, bütün ağaçların çiçekleri bereketlenip meyve vermiş, her bir korku emniyete dönüşmüştür.

İbn Abbas'tan gelen rivayette meleklerin, Hz. Peygamber'in babasının ölümüne üzülmeleri ve yetim kaldığını söylediklemeleri üzerine, Allah Teâlâ'nın "*O'nun koruyucusu ve yardımcısı benim.*" dediği nakledilir.³²⁴

Âlemlere rahmet Hz. Muhammed (s.a.v.) doğduğu zaman, bütün dünya nura gark

---

³²⁰ Halebi, I, 78; Zürkânî, I, 197

³²¹ Suyûtî, *age.*, I, 83. Suyûtî, "Nekaretine rağmen Ebû Nuaym'a tabi olarak naklettim." der.

³²² Suyûtî, *age.*, I, 80

³²³ Suyûtî, *age.*, I, 80; Şiblî, III, 171 (Şiblî, bu tarz rivayetlerin uydurma, asılsız olduğunu zikreder.)

³²⁴ Suyûtî, *age.*, I, 81; Kastallânî, I, 64

olmuş, bütün melekler birbirini müjdelemişlerdir. Bütün göklerde rengârenk nurdan sütunlar ilâve edilmiş, bununla semaların aydınlığı da bir kat daha artırılmıştır. Hz. Peygamber, Mirac Gecesinde bu durumu da ayrıca müşahede etmiştir. O'na Miraç Gecesi şöyle denilmiştir: "İşte şu nurani sütun, senin doğduğun zaman, senin doğumunun müjdesi olarak dikilmiştir." Yine O'nun doğduğu gece, Kevser Irmağı'nın kenarına yetmiş bin misk ve anber ağacı dikilmiş, bunlardan cennete kokular saçılmıştır. Göklerdeki bütün melekler, Allah'a esenlikler vermesi için dua etmişler ve putlar yere serilmiştir. Lât ve Uzzâ adındaki putlardan şöyle sesler işitilmiştir: "Yazık şu Kureyş'e, çünkü el-Emîn dünyaya geldi! Yazık Kureyş'e, Zira es-Sıddık geldi. Kureyş'in ise bir şeyden haberi yok!" Beyt'ten yâni Kâbe'den de günlerce şu sözler işitilmiştir: "İşte şimdi, asıl nuruma kavuşacağım! İşte şimdi, ziyaretçilerim gelecekler! İşte şimdi câhiliyyenin pisliklerinden temizleneceğim. Ey Lât ve Uzzâ, siz helak oldunuz!" Ve Kâbe'de, gece-gündüz üç gün sarsıntı eksik olmamıştır. Resûlüllâh'ın doğumu ile ilgili olarak Kureyş'in ilk gördüğü alâmet de bu olmuştur...³²⁵

Suyûtî'nin Hasâisi'ni tahkik eden, Muhammed Halil Herrâs, Hz. Peygamber'in anne rahmine düşmesi ile alakalı rivayet için şunları söylemektedir: "Kastallâni bu rivayet hakkında zayıflığı şiddetlidir." demiştir. Fakat ben de diyorum ki, o iftira edilmiş bir yalandır. Ne Kureyş'in hayvanları konuşmuş ne de cinlerle kâhinlerin haberleşmeleri kesilmiştir. Bu, Peygamberlikten sonra olmuştur. Ne kralların tahtları devrilmiş, ne de dilleri tutulmuştur... Bunların hepsi yalancılardan uydurduğu hezeyanlardır.³²⁶

3.3.2 Amine'nin Gördüğü Rüya

Hz. Peygamber'in annesi Âmine'ye, "Hz. Peygamber'e hamile iken rüyasında "Sen bu ümmetin efendisine hamilesin denilmiş, O'nu doğurunca her haset edenin şerrinden Allah'a sığınması ve O'na Muhammed ismini koymasını"³²⁷ söylenmiştir. Zira O'nu yer gök ehli övmüştür. Tevrat ve İncil'deki ismi Ahmed'dir. O'nun alameti onunla beraber

³²⁵ Suyûtî, *age.*, I, 80

³²⁶ Umeri, I, 99

³²⁷ İbn Hişam, I, 158

bir nurun çıkıp Şam taraflarından Busra'yı aydınlatmasıdır.”³²⁸ Bu rivayetin senedinde bulunan ravilerin bir kısmının uydurmacılıkla itham edilmeleri, zaifü'l-hadis, müdellis ve mechül olmaları sebebiyle rivayetin isnadı güvenilir değildir. İbn Hişâm da³²⁹ rivayet hakkında, ‘yezumune, yetehaddesün nas’ ifadelerini kullanır ki bunun bir iddia olabileceği ortaya çıkar.

Konu ile ilgili diğer bir rivayet İrbâd b. Sâriye'den gelen şu hadistir: “Henüz, Âdem yaratıldığı toprakta yoğrulurken ben Allah'ın kulu ve peygamberlerin sonuncusu idim. Bunun yorumunu size bildireyim. Ben atam İbrahim'in duası³³⁰, İsa'nın müjdesi³³¹, annemin rüyasıyım. Annem beni doğuracağı sırada Şam saraylarını aydınlatan bir nurun çıktığını gördü. İşte peygamberlerin anneleri böyle rüyalar görürler.”³³² Her ne kadar Âmine'nin yalnız olarak doğum yaptığı rivayetleri kabul edilse de Resûlullah'ın doğumu sırasında Âmine'nin yanında bulunduğu bildirilen Osman b. Ebu'l-Âs'ın annesinin anlattıkları da dikkat çekicidir. Onun anlattıklarına göre, Âmine Hz. Peygamber'i doğururken yıldızlar o kadar yaklaşmıştı ki, neredeyse onun (kendisinin) üzerine düşecekti. Doğum gerçekleşince evi nur kapladı, hatta öyle ki nurdan başka bir şey görünmez oldu.³³³ İbn Kesîr de, Peygamber'in annesinin önce hamile iken rüya şeklinde, doğumdan sonra da müşahede şeklinde bu olayın gerçekleştiğini³³⁴ ifade etmiştir. Umeri de hamilelik, rüya, isim konulması vs. konularda sabit bir şey yoktur demektedir.³³⁵

---

³²⁸ İbn İshak, *es-Sîra*, S. 97; İbn Sa'd, *age.*, I, 98-102; Ebû Nuaym, I, 137; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28/382 (17151), 28/395 (17163); Beyhakî, I, 80

³²⁹ Abdu's-Selâm Harun, *Tehzîbü Sîreti İbn Hişam*, Küveyt: Daru'l-Buhusu'l-İlmiyye, 1985 S. 36

³³⁰ Bakara, 2/129; Beyhakî, I, 81

³³¹ Saf, 61/6

³³² Ahmed b. Hanbel, 28/382 (17151); Hâkim, III, 496; Beyhakî, I, 80-83; İbn Sa'd, *age.*, I,150

³³³ Ebû Nuaym, I, 135; Beyhakî, I, 80,111

³³⁴ İbn Kesîr, I, 103

³³⁵ Umeri, I, 97; Şibli, III, 170

3.3.3 Amine'nin Doğum Anında Yaşadığı Hissiyat

Ebu Nuaym'ın Delâil'inde zikri geçen ve Peygamberimizin annesinin yaşadığı olaylar şeklinde müthiş bir anlatımla mevlidde de yer alan doğum olayı şöyledir:

“Kadınları tutan doğum sancısı beni de tutmuştu. Evde yalnız olduğum, Abdülmuttalib'in Kâbe'nin yanında tavafta olduğu sırada büyük bir ses duydum. O şey(?) bana dokundu. Günlerden pazartesi idi. Sanki göğsüme ak bir kuşun kanadı dokundu. Duyduğum korku, heyecanın ve ağrının hepsi gitti. Susamıştım yüzümü çevirdim süt sandığım beyaz bir şerbet bana sunulmuştu. Onu aldım ve içtim. Benden büyük bir nur çıktı. Derken Abdülmenaf kızlarına benzeyen hurma ağacı gibi uzun boylu kadınların etrafımı sardığını gördüm. Bunlar beni nereden biliyorlar, bana yardım ediyorlar diyordum. O sırada göklerle yer arasına beyaz bir ipek gerildi. Birisi onu insanların gözünden gizleyin diyordu. Âmine: havada ayakta duran, ellerinde gümüş ibrikler bulunan adamlar görüyordum. Bu sırada miskten daha güzel kokulu, inci gibi ter döküyordum. Diğer taraftan Abdülmuttalib'in içeri girmesini arzuluyordum. Fakat Abdülmuttalib uzaktaydı, bu sırada ne taraftan geldiğini anlayamadığım kuş sürüsü odayı örttü. Gagaları zümrüitten, kanatları yakuttandı. Gözlerimdeki perde kaldırıldı o an yeryüzünün doğusunu ve batısını gördüm. Birisi doğuda birisi batıda, birisi Kabe'nin damında olan üç bayrak(alem) gördüm. Doğum anı iyice yaklaştı, kadınlara dayanıyordum. Etrafımda çoğaldılar öyle ki hiçbir şey göremiyordum. Nihayet Muhammed'i dünyaya getirdim. Doğar doğmaz ona baktım secde eder halde parmağını da kaldırmış dua eder vaziyette idi. Sonra gökten bir bulut onun üzerine indi. Derken gözümden kayboldu. Bir münâdînin 'Muhammed'i yeryüzünün doğusunu-batısını gezdirin ve onu bütün denizlere girdirin ki O'nu ismiyle, sıfatıyla, şekliyle tanısunlar ve O'nun şirki yok eden 'mahi' ismiyle isimlendirildiğini

bilsinler. Sonra onu süttten daha beyaz yün elbiseye sarıldığını gördüm."³³⁶

Suyûtî de yine bu rivayetleri kısmen aynısı ve ziyadesi ile zikreder. Ancak şu açıklaması dikkat çekicidir. "*Kitabımda onlardan daha münker bir rivayet zikretmedim. Nefsim onları serdetmekten hoşnut değil; fakat ben bu hususta Ebu Nuaym'a tabi oluyorum.*"³³⁷ Yine Ebu Nuaym'ın zikrettiği bu rivayetin öncesinde Âmine Hz. Peygamber'e hamile kalınca, yaratılmışların, Hz. Peygamber'i birbirine müjdeledikleri de anlatılır. Amine'nin anlattıklarının aslında bir rüya olduğu³³⁸ ancak bunların katlanarak anlatılması ve kaynaklara geçmesi gerçek izlenimini³³⁹ vermiştir. Hz. Amine'nin yüksek makamına dikkat çekilmektedir. Melekleri görmesi, onlarla konuşması, meleklerin kendisi ile konuşup müjdelere vermesi ve doğum esnasında yardımcıları Hz. Amine'nin manevi değerini anlatmaktadır. Burada anlatılanlarla Hz. Asiye ve Hz. Meryem'in yaptıkları mucizevî doğumlar, kıyaslanmış olabilir.³⁴⁰ Mevlidin yazılış sebebi ve yazıldığı kültürel ortam bu yorumu desteklemektedir."³⁴¹ İşârî tefsir âlimlerinden biri³⁴² şöyle bir yorum yapmıştır: "İsa (a.s.) doğduğunda, "*Ben Allah'ın kuluym. O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı*"³⁴³ diyerek, kulluğunu ve risaletini haber vermiştir. Peygamberimiz ise secde halinde doğmuş ve O'nunla birlikte doğu ile batıyı aydınlatan bir nûr zuhur etmiştir. Yerden bir avuç toprak alarak, başını gökyüzüne kaldırmıştır. Dolayısıyla Hz. İsa'nın kulluğu sözle gerçekleşirken Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kulluğu ise bizzat fiillerle ortaya konmuştur. Hz. İsa'nın (a.s.) risaleti bizzat O'nun haber vermesiyle ilân edilirken; Hz. Muhammed'in risaleti ise nurların zuhûruyla ilan edilmiştir. O'nun secde halinde doğması, O'nun ilk adımının Allah'a yakınlaşma olduğuna işarettir. Nitekim Allah Teâlâ, "*Secde et ve yalnız ona*

³³⁶ Ebû Nuaym, I, 610-12; Suyûtî, *age.*, I, 83

³³⁷ Suyûtî, *age.*, I, 83

³³⁸ İbn İshak, s. 97; Suyûtî, *age.*, I, 81

³³⁹ Azimli, *age.*, S. 63

³⁴⁰ Hâkim, III, 487; Ebû Nuaym, I, 613

³⁴¹ Yanmış, *agt.*, S. 31

³⁴² Şami, I, 414

³⁴³ Meryem, 19/30

*yaklaş*³⁴⁴ buyurmuştur. Resûlullah (s.a.v.) de; "*Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde anıdır*" buyurmaktadır. İsa (a.s.)'ın hali kulluk (ubudiyet) makamına; Muhammed'in (s.a.v.) hâli ise, Allah Teâlâ'ya yakınlaşma (kurbiyet) makamına işaret etmektedir." Aslında bunlar tamamen doğal denilebilecek hareketlerin yorumlanmasının neticesidir.

Doğumla ilgili anlatılanlardan biri de, Hz. Peygamber'in doğum kazuratından berî olduğudur. İbn Sa'd'ın Tabakatı'nda, "Âmine Muhammed'i doğurduğunda, kendisinden Şam saraylarını aydınlatan bir nurun çıktığını, Peygamber'in doğum pisliklerinden arınmış olarak, oturur vaziyette olduğundan³⁴⁵ bahseder.

Başka bir rivayette elleri ile dizlerini de yere dayamış, eline bir avuç toprak aldığı ve başını gökyüzüne kaldırdığı³⁴⁶ anlatılmaktadır. Ekrem Ziya Umerî'nin araştırmalarına göre ilgili rivayetler zayıftır.³⁴⁷

Konuyla ilgili olarak Peygamberin doğduğunda 'bir eliyle gözünü diğer eliyle avret yerini örttüğünü', beşikte iken veya bir başka rivayette süttten kesilince '*Allâhu ekber kebîrâ ve'l-hamdü lillâhi kesîrâ ve sübhânallâhi bükreten ve asîlâ*', dediği³⁴⁸ 'doğar doğmaz secde ettiği' ve doğduğu zaman '*putların yüz üstü yere serildiği*' nakledilmektedir. Tuzcu, Hz. Peygamberin, Hz. İsa ile karşılaştırılmasına dikkat çekerek bunların uydurulduğunu ifade eder. Süttten kesilince ise öğretilen bazı şeyleri söyleyebileceğini dile getirir.³⁴⁹ Benzer rivayetlere yer veren Demiryürek, hiçbirinin

---

³⁴⁴ Alak, 96/19

³⁴⁵ İbn Sa'd, *age.*, I, 102

³⁴⁶ İbn Sa'd, *age.*, I,102

³⁴⁷ Umerî, I, 99

³⁴⁸ Suyûtî, *age.*, I, 96; Bkz. Hz. Peygamber'in çocukluğuna dair bütün rivayetlerin uydurmalar arasında zikredilmesi; İslamoğlu, s.102; beşikte dört kişinin konuştuğuna dair bkz. Hâkim, III, 489

³⁴⁹ Tuzcu, *agt.*, S. 98

sağlam temele dayanmadığını ve bir takım tahmin ve temennilerden ibaret olabileceklerini³⁵⁰ dile getirir.

Doğumda Amine'nin yanında bulunan kadınların aynı zamanda cennette Hz. Peygamber'le evli olacağı³⁵¹ da rivayet edilenler arasındadır.

Viladet bahrininin sonunda Hz. Peygamber'in bu dünyayı teşrifini anlatan "*Geldi bir akkuş kanadıyla revan/Arkamı sığadı kuvvetle hemân*"³⁵² dizeleri gelince el bağlayarak ayağa kalkılır ve merasime katılanlar bir 'akkuş' gibi birbirinin sırtını sığayarak, O'na salât ve selâm gönderirler. Özellikle peygamberin hayatı boyunca arzu etmediği bir tazim şekli sergilenmektedir. Hz. Peygamber'in doğumunu işitenlerin O'nu tazim için ayağa kalkması bir bidat olup aslı yoktur.³⁵³ Şuayb Arnavut da mevlidle alakalı (ayağa kalkmayı da dâhil ederek) toptan bir red yerine yanlış uygulamaların ortadan kaldırılması gerektiğine dikkatleri çekmektedir.³⁵⁴

3.3.4 Peygamberin Doğduğu Gece Meydana Gelen Olaylar

Mısır'lı astronomi âlimi Mahmud Paşa el-Felekî, Hz. Peygamber'in doğum tarihinin 20 Nisan 571 (9-12 rebiu'l-evvel arası) olduğunu belirtmiştir.³⁵⁵ Muhammed Hamidullah ise, Arapların nesi' uygulamasını dikkate alarak yaptığı hesaplarda 17 Haziran 569 (12 rebiu'l-evvel) rastladığını söylemektedir.³⁵⁶

Peygamberin doğumuyla alâkalı söz, önünde sonunda, nasıl dünyaya geldi ve peygamberin doğumunda ne oldu? sorusuna dayanır. Bu konu ile ilgili bilgileri ise daha ziyade siyer eserlerinde görebilmekteyiz. Mevlidlerde ve na'tlarda ise bunları aynen ve daha duygusal bir şekilde görmekteyiz. Özellikle bu eserler zikredilen olayları temsili

---

³⁵⁰ Demiryürek, *a.g.t.* s,51

³⁵¹ Halebî, I, 77-78

³⁵² Çelebi, 200

³⁵³ Şami, I, 415

³⁵⁴ Yıldırım, *Söyleşi*, S. 244

³⁵⁵ Şiblî, I, 127; Mustafa Fayda, "Muhammed", *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005, S. 409

³⁵⁶ Hamidulah, II, 784-793

bir tarzda zihinlere işlemektedir. Gerçekleştiği anlatılan söz konusu olaylar birçok vesile ile zihinlerde canlılığını korumaktadır. Bunlardan en meşhuru da, “*Peygamber’in doğduğu gece Kisra sarayı sarsıldı, on dört balkonu (burcu) bu sarsıntıda çöktü, bin yıldan beri sönmeden yanmakta olan Mecusilerin ateşi söndü, Sâve gölünün suyu kurudu.*”³⁵⁷ rivayetidir. Erdinç Ahatlı, Erol Demiryürek³⁵⁸ ve Recep Tuzcu³⁵⁹ konu üzerinde çokça durduklarından dolayı, fazla teferruata girmeden, yapılan değerlendirmeler ışığında konuyu aktaralım. Rivayeti tahlil eden Erdinç Ahatlı ilk olarak Taberî’de geçtiği bilgisini verir ve rivayeti ravileri bakımından değerlendirdikten sonra hadisin mu ‘dal olduğunu³⁶⁰ ifade eder. Yukarıda zikredilen rivayete ek olarak aynı gece “İran baş kadısı Mubezan rüyasında güçlü develerin önlerine katıp sürdüğü cins Arap atının Dicle ırmağını geçip kendi bölgelerinde yayıldığını gördü. Kisra gördüğü rüyadan çok korkmuştu. Sabah olunca bir süre korkusunu gizlemeye çalıştıysa da bunu; vezirlerinden, valilerinden ve Mecusi bilginlerlerden gizlemenin doğru olmayacağı kanaatine vardı. Tacını giydi, tahtına oturdu herkesi topladı ve onları toplama nedenini haber verdi. Tam o sırada Mecusilerin ateşinin söndüğünü bilirden mektup da gelmişti. Kuşkuları daha da artınca, bunun yorumunu merak ettiler. Bu rüyanın yorumunu ancak, ölüm döşeginde olup konuşamayan bir bilgin Satih şu şekilde yapar: “Tilavetin çoğaldığı, asâ sahibinin (Hz. Peygamber) gönderildiği, Semâve vadisi taşıdığı, Sâve gölü kuruduğu ve Farslıların ateşinin söndüğü zaman artık Şam, Satih’in Şam’ı olmayacaktır. Sarayın çöken balkonları sayısınca Farslılardan kral ve kraliçeler hükümran olacak ve başa gelecek her şey gerçekleşecek, akabinde saltanatları son bulacaktır.”³⁶¹

Tarih boyunca İslâm âleminde Hz. Peygamber’in doğduğu gece meydana gelen olaylar şeklinde anlatılan bu hâdiselerin, aslında rüya olarak görülmesi daha uygundur. Ki zaten

³⁵⁷ Ebû Nuaym, I, 137; Beyhakî, I, 126-129; Kâdî İyâz, I, 367-368

³⁵⁸ Erol Demiryürek, “Hz. Peygamber’in Doğumu İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), İstanbul, 2001

³⁵⁹ Recep Tuzcu, “Hz. Peygamberle İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü’l-Kübrâ’daki Dayanakları”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), ÇÜSBE, Adana, 2002

³⁶⁰ Erdinç Ahatlı, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed’in Peygamberliği*, Ankara: DİB Yay., 2007, s. 120-129

³⁶¹ Ebû Nuaym, I, 139-141; Beyhakî, I, 126-129

anlatılan birçok şeyin rüya olduğu eserlerde geçmektedir. Ancak mevlid ve na't tarzı eserlerde bu ayrıntı gözlerden kaçarak hakikat gibi anlatılır olmuştur. Konu ile ilgili Beyhakî'nin Delâilî'ni tahkik eden Kal'aci ilgili rivayetin sahih olmadığını,³⁶² İbn Kesîr de, aslı olmadığını³⁶³ dile getirirken; Zehebî, zikredilen bu rivayet için münker ve garib ifadelerini kullanır.³⁶⁴ Abdülfettah Ebû Gudde, 'la asle leh', "bu hadisin aslı yoktur, bu lafızla aslı yoktur, bunun aslı bilinmiyor." ifadesini açıklarken şunları zikreder: "Bir hadisin isnadı yoksa bu hadisin hiçbir değeri olmayıp buna iltifat edilmez. Zira Peygamber Efendimizin mübarek sözlerinin bize nakledilmesinde ancak sabit ve sahih olan bir isnada ya da bunun yerine geçebilecek makbul bir isnada itimat edilebilir. Ve konu ile ilgili Hz. Peygamber'in doğumunda gerçekleştiği zikredilen olayı örnek olarak verir. "Söylenmesi veya şiir olarak okunması caiz olmayan uydurma hadislerden biri de bazı nebevî medihlerde veya nesir olarak söylenen, Peygamberimizin dünyaya geldiği gün Kisra sarayının burçlarının sarsılması..." şeklindeki rivayettir. Hadis olarak nakledilen bu rivayet sahih değildir. Ne söylenmesi ne de şiir olarak okunması caiz değildir. Bazı siyer ve tarih kitaplarında bunların aktarılması seni aldatmasın diyerek, okuyucuları uyarmaktadır. Müellifler bunları sahih ve doğru kabul ettikleri için değil, rivayetlerin tescil edilip araştırılıp incelenmesi için aynen nakletmişlerdir."³⁶⁵ Tuzcu, bu anlatımların sebebini, halkın dini konularda yetersizliği ve Ehl-i Kitab'ın peygamberlerini övmeleri karşısında Müslümanların bu tür uydurmalarla duygularını tatmin etmeleri olarak³⁶⁶ değerlendirir. Bazı anlatımlar, diğer peygamberlere dair anlatılanlarla karşılaştırıldığında ehl-i kitapla mukayesenin bir sonucu³⁶⁷ olarak değerlendirilebilir.

Peygamber'in doğumu için anlatılan sözler soyut anlatımın somuta dönüşmesidir. Vaizler, hikâyeciler, mevlithanlar bu konuya şairane renk vermek istemişler, onları

---

³⁶² Beyhakî, I, 126-129; Mehdî, *age.*, S. 112

³⁶³ İbn Kesîr, II, 291-292

³⁶⁴ Zehebî, *Tarihü'l-İslam*, I, 38; Umeri, I, 100

³⁶⁵ Aliyyü'l-Kârî el-Herevi, *el-Masnu' fi Ma'rifeti Hadisi'l-Mevdu'*, Tah. Abdülfettah Ebû Gudde, 5. Bsk., Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1994, S. 18

³⁶⁶ Tuzcu, *agt.*, S. 89

³⁶⁷ Şiblî, III, 161-162

takip edenler de bu beyanları hakikatin kendisi zannetmişler ve hakiki rivayet mertebesine yükseltmişlerdir.³⁶⁸

Hz. Peygamber'in doğumuna dair anlatılanların sahih kaynaklardan ziyade, temelinde algıların yer aldığı rivayetler üzerine kurulduğu söylenebilir. Burada şiirlerde de ön plana çıkan birkaç vurguya işaret etmek istiyoruz. Öncelikle görülen rüyada her tarafın nur ile kaplanması söz konusudur ki, bu ileride peygamberin ilahi hitapla her tarafı aydınlatacağına işaret mahiyetindedir. Yine ışık/nur ve karanlık bağlamında düşünüldüğünde peygamberin gelmesi karanlığı aydınlatan bir nurdur. Doğuma meleklerin, hurilerin, Asiye'nin, Meryem'in..vs. gelmesi tamamen bir teşrif için olduğu söylenebilir. Peygamberin annesinin yalnız doğum yaptığı rivayetler de dikkate alınırsa ona yardımcı olacak, teselli edecek olanlar Allah katında bir değere sahip kişilerdir. Bir bakıma Hz. Peygamber'in peygamberliğine dikkat çekme söz konusudur. O'nun geleceğinin bilinmesinden hareketle, kâinat O'nu bekliyorsa, doğum hadisesinden haberdar olmaları ve doğumunu gözlemeleri normaldir. Bu anlatımlar beşaire dair unsurların, rüyaların vs. yansımalarını gösterme açısından önemlidir. Amine'nin gördüğü rüyanın hakikatin kendisi gibi anlatılması ve öyle anlaşılması onun üstünlüğünü gösterme hususunda sıradan bir anlatımdan daha etkileyicidir. Bu hem peygamberin hem de annesinin konumunun yüceliğine işarettir. Meleklerin peygamberin babasının ölümüne üzüldüğü, Allah'ın da onu koruyacak olan benim dediği va'di burada gerçekleşmektedir. Secde etmesi, gökyüzüne bakması Muhammed'in (s.a.v.) davranışlarını yorumlama tezahürleridir ki zamanla tasavvurlar hakikatin yerini almıştır. Peygamberin gül ile zikredilmesinin arkasından bu motife uygun olarak, Kâbe'nin gül suları ile yıkandığı zikredilmektedir. Peygamberin doğumuyla putların yere düşmeleri ve Kâbe'den tekbir seslerinin duyulması da zikredilenler arsındadır. Ancak doğum olayı, öncesine ve sonrasına dair anlatılanların hemen hemen hepsi, Hz. Peygamber'in hayatını tersten okuyuşa benzemektedir.

---

³⁶⁸ Azimli, *age.*, S. 65; Şibli, III, 163-172

İlerde önemli bir konuma gelecek kişi ya da müjdelenen bir peygamber ki bu baştan beri biliniyorsa, hayatı boyunca yaptığı davranışlar ta doğumundan itibaren ona göre yorumlanacaktır. Ya da tersten bir okuyuşla ileride önemli bir konuma gelmiş kişi ile alakalı hatıralarımız, yakınlığımız, kısaca her şey daha farklı bir anlam kazanacaktır. Özelden de bu kişi, Hz. Peygamber olursa O'nun hayatına dair bütün anlatımlar kişilerin algısına veya beklentisine göre anlam ifade edecektir. Buradan hareketle övgüde söz konusu olan unsurların, aslında toplum tarafından bilinen öğelerin işlenmesi tarzında olduğu söylenebilir. Şairler de toplumun algısına uygun olarak, yada yerine göre algılara yön vermek üzere tasavvur üzerine inşa edilen hususları şiirlerinde/övgülerinde çokça işlemişlerdir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) annesinin ona hamile kalışıyla birlikte olağanüstülüklerin başladığı, peygamberliğinin çok küçük yaştan itibaren öngörüldüğü ve kendisinin bu olağanüstülüklerin bilincinde olduğu³⁶⁹ aktarılır. Suyûti'nin Hasâisi'ni tehzîb eden Tüleydî, peygamberin doğumuna dair anlatılan şeylerin uydurmalar arasında zikredildiğine işaret etmektedir.³⁷⁰ Şibli'nin de "hiç biri sağlam değil ancak, yeryüzüne hâkimiyet sağlamak olarak yorumlanmıştır." demesi anlatılan hadiselerin nasıl yorumlanması gerektiğine işaret etmektedir.³⁷¹ Çeşitli vesilelerle okunan na'lar peygamber sevgisini ortaya koymasının yanında özellikle doğuma dair anlatımlar peygamberin sıra dışı doğumundan ziyade, doğumundan itibaren bir peygamber imajı uyandırmaktadır. Bu durumun peygamberin korunmuşluğu veya konumu ile alakalı bir durum olarak ifade edilmesi, bütün bu anlatılanların makul bir zemine oturmasına gerekçe olamaz. Nitekim, rüya ve his eksenli bu anlatımların yine akıldan ziyade hislere hitap etmesi söz konusudur. Normal birinin bile sıra dışı doğum hikâyesi dinlense hayranlık duyulacak birçok şey çıkarılabilir. Anlatıma göre o kişi ile alakalı düşüncelerimiz değişir. Şairlerin belki de burada en fazla yapmış oldukları şey, bir peygamberin ta doğuştan itibaren farklı olduğunu vurgulamalarıdır. Şiirlerde, zihinleri

---

³⁶⁹ Bozkurt, S.165

³⁷⁰ Et-Tüleydî, Abdullah, *Tehzibü'l-Hasais*, I-III, 2. Bsk., Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1410, I, 15; Peygamberin doğumuyla ilgili meydana gelen şeyleri içeren tüm rivayetlerin uydurma olduğuna dair bkz. Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, S. 146

³⁷¹ Şibli, III, 175

adeta çevreleyerek hapseden bir anlatıyla olayın içerisine dinleyeni çekme vardır. Meleklerin gelmesi, gökyüzünde dolaştırma, bunlar tamamen insanın merakını cezbeden ve dinlemekten hoşnut olunan anlatımlardır. Havada ipek döneğin hazırlanması, hâkimiyetin, rahatça hareket edebilmenin göstergesidir. Doğuştan itibaren farklı alemlerle irtibat kurularak anlatılan hadiseler, peygamberin beşeri sınırlılıklarla çevrili olmadığının alametidir.

Konuyu Hz. Peygamber'in normal bir doğumla dünyaya geldiğini³⁷² ortaya koyan Mevlânâ Şiblî'nin şu tesbitleri ile bitirmek daha doğru olur. Şiblî, "Hakikat şu ki, yıkılan Kisrâ'nın sarayı değil, İran'ın saltanat ve ihtişamı, Bizans'ın kuvveti, Çin'in azameti idi. Sönen ateş, Mecusîlerin mabetlerinde parlayan ateş değil, bütün dünyadaki küfür ve dinsizlik ateşi idi ve kuruyan Sâve gölü değil, putperestliğin zulmü, Zerdüştlüğün kuvveti, Hıristiyanlığın tahakkümü idi."³⁷³ Evet, şu inkar edilemez bir hakikattir ki, kıyamete kadar geçerliliğini sürdürecektir ilahi vahyi insanlara tebliğ edecek bir peygamber gelmiştir. Asıl gelişmeler onun doğduğu gece değil, peygamberlikten önce bile insanları imrendirerek ve "üsve-i hasene/en güzel örnek" olarak yaşamış olduğu hayatla zihinlerin değişmesidir. İlahi vahyi en güzel beyanlarıyla yaşanabilir şekilde ortaya koyarak, insanları adeta büyüleyerek zulmün yerini adaletin, kardeşliğin, sevgi ve hoşgörünün aldığı hayat tarzını oluşturmak, dünyaya ve ahirete yönelik en büyük değişimdir.

---

³⁷² Muhammed Gazali, *Fıkhu's-Sire*, 6. Bsk., 1965, S. 60

³⁷³ Şiblî, I, 125

IV. BÖLÜM

4 HZ. PEYGAMBER'İN ÜSTÜN OLUŞU

Na'tın övme/yüceltme gayesine matuf olduğu açıktır. Mevlitlerin de aynı amaca yönelik olduğunu Süleyman Çelebi'nin mevlid yazmaya başlamasındaki etkileri dikkate alarak söyleyebiliriz. Süleyman Çelebi'yi mevlidi yazmaya sevk eden etkenlerin başında, Bakara Süresi 285. ayetini tefsir eden bir vaizin, ayeti bütün peygamberlerin aynı olduğu aralarında bir ayırım bulunmadığı şeklinde yorumlamasıdır. Çelebi, Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden farklı bir konumda olduğunu ispat mahiyetinde "Vesilet'ü- Necat"ı yazmaya başlamıştır. Çelebi bu eserinde, Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden farklılığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken de zaman zaman diğer peygamberlerin varlıklarını, mucizelerini vs. Hz. Muhammed'e bağlamıştır. Bazen de fiziksel açıdan mukayeseler yaparak peygamberler arasında farklılığın olduğunu açıklama yoluna gidecektir.

İlk na't örneklerinden itibaren girişilen övme/yüceltme zamanla farklı şekillerde muhteva genişlemesine giderek devam etmiştir. Hz. Muhammed'in beşerî unsurları da onun farklılığını ortaya koymada *delâil*, *hasâis* kabilinden eserlerde çokça zikredilmiştir. Yüceltmede bazen edebî unsurların ön plana çıkmasının yanında güvenilir olmayan rivayet malzemesi de etkili olmuştur. Tasavvur ve tahayyülle beraber işlenen rivayetler de bu üstünlüğü pekiştirmede etkili olmuştur. Söz konusu Hz. Peygamberin insanlarla karşılaştırılması değil, meleklerle ve diğer peygamberlerle karşılaştırılmasıdır. Üstün peygamberi anlatırken başvurulan şefaât, mucize müstakil olarak incelendiği için burada mukayeseye dayalı pasajlar zikrederek konuyu açıklamaya çalışacağız.

4.1 Hz. Peygamber'in Meleklerle Mukayesesi

Bütün meleklerden ziyade Cebrâil'le (a.s.) ilgili anlatılanlar önemli yer tutmaktadır. Çünkü Cebrail'in (a.s.) meleklerin büyüklerinden olması ve mukayesenin temelinde yer

alması diğer melekleri değerlendirmeye bile gerek bırakmamıştır. Cebrail'i (a.s.) değerli kılan da Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmasıdır.

“Ettiği için hizmetini oldu ser-efrâz

Cebrâil'e sermaye-i izzetsin efendim” (Şeref Hanım)³⁷⁴

Tâcîzâde Cafer Çelebi, Cebrâil'in görünürde Peygamber'e vahiy getirmekle birlikte gerçekte onun Habîbullah'tan ders aldığını ifadeyle Hz. Peygamber'in ilminin meleklerden üstün olduğuna işaret eder.³⁷⁵

Yine Cebâil'in (a.s.) “bu noktadan ileri geçersen yanarım” dediği noktayı, Hz. Peygamber'in miraçta geçmesi de konunun diğer örneğidir. Hz. Peygamber, “ev edna”ya ulaşmıştır. Bu bakımdan tasavvuf edebiyatında Cebrâil (a.s.) beşer idrakinin, ilminin ve aklın sembolü, Hz. Peygamber de gönül ve aşkın timsali olarak ele alınır. Na'tlarda bu hadise Hz. Peygamber'in insanlardan ve meleklerden Allah'a daha yakın olduğunu belirtmek üzere dile getirilir.

“Derbân-ı “levdenevtü” bu dergâha virmedi

Rûhu'l Emîn'e yol ol idi gerçi râhber

İrdi hezâr izzet ile makama kim

Dehşetten ol fezâda döker Cebrâil ter”³⁷⁶

Hız. Peygamber'in Allah'a (c.c.) yakınlığını ifade eden bu mısraın yanında yine edebî tasvir olarak Cebrâil'in (a.s.) kanatlarının Hz. Peygamber'in ravzasını süpürdüğü de bu kabil anlatılanlar arasındadır.³⁷⁷

³⁷⁴ Pekolcay, *Divan Şiirinde Na't*, S. 327

³⁷⁵ Pekolcay, *Divan Şiirinde Na't*, S. 327

³⁷⁶ Pekolcay, *Divan Şiirinde Na't*, S. 327

4.2 Hz. Peygamber'in Diğer Peygamberlerle Mukayesesi

Hz. Âdem ilk insan olması sebebiyle Ebu'l-Beşer'dir. Hz. Peygamber ise Ebu'l-Ervâh'dır. Bu açıdan bir mukayese söz konusudur ki Hz. Âdem'in, Hz. Peygamber sayesinde hayat bulduğu dile getirilir. Daha Hz. Âdem yokken Hz. Peygamber nübüvvetle şereflendirilmiş, bütün insanların en hayırlısı olmuştur.

Yine Hz. Âdem, Hz. Peygamber'in şefaatinde bir dane alabilmek için cennette hata işlemiştir.

“Hem hürmen-i şefâ'atünün hûşe-çînidir

Âdem ki dâne hırsı ile eyledi hatâ” (Şeyhî)³⁷⁸

Hz. İbrahim'in ateşe atılması da peygamber aşkı ile ilişkilendirilerek anlatılır. Putları kırması ve ateşe atılması aslında Hz. Muhammed'in dinine tabi olmasındandır.³⁷⁹

Hz. Yusuf, güzellik konusunda tüm şairlerin dayanağı olmuştur. Bütün benzetmeler güzelliğe dayalı unsurlar, Hz. Yusuf'la alakalandırılmıştır. Söz konusu şemal ve fiziksel unsurların anlatımı olunca darb-ı mesel olan “Yusuf güzelliğinden” hareketle Hz. Peygamber'in fiziksel güzelliği anlatılmıştır.

Yusuf'u gören kadınlar, şaşkınlıkla turunç yerine parmaklarını kesmişlerdir. Yüce Peygamber'in güneş gibi aydınlık yüzünü görünce ay ise iki parça olmuştur.

“Yusuf'u gerçi görenler ellerini kestiler

Gün yüzün gördü senin şakk oldu bedrün ayesi”(Zâtî)³⁸⁰

---

³⁷⁷ Pekolcay, *Divan Şiirinde Na't*, S. 328

³⁷⁸ Pekolcay, *Divan Şiirinde Na't*, S. 329

³⁷⁹ Pekolcay, *Divan Şiirinde Na't*, S. 330 (Ziya Paşa, Şeyh Gâlib)

Hız. Peygamber'in güzelliği karşısında güneş, ay ve yıldızlar secde ederken, Hız. Yusuf bu tazimi ancak rüyasında görmüştür.

“Secde eder cemâline mihr  meh  ncm

Yusuf meğer düşünde greydi bu haleti” (Tâczâde Cafer Çelebi)³⁸¹

Hız. Yusuf'un kuyudan kurtulması da yine Hız. Peygamber sayesinde.

Özellikle diğer peygamberle ilgi ön plana çıkan unsurların zikredilmesinin ardından Hız. Peygamber'in (a.s.) diğer peygamberle bağlantısının kurulması, “hsn ta'lil”in³⁸² en güzel örnekleri olarak değerlendirilebilir. Hayatın odağında Hız. Peygamber vardır. İlk yaratılan (takdir) olma düşüncesi bütün her şeyde varlığını hissettirmiştir. Mahlkata ait her şey gerek sanat yoluyla gerekse inanç açısından Peygamber eksenli ele alınmıştır. Söz konusu üstün olma düşüncesi/mukayese³⁸³ yaratılıştan itibaren melekleri, insanları ve bütün mahlûkatı kapsayacak tarzda işlenmiştir.

Padişahın yolunun aydınlatılması gibi, diğer peygamberler de Resulullah'ın yolunu aydınlatmak için önce gelmişlerdir, nihayetinde de yine O'nun ümmetine dâhil olacaklar.³⁸⁴ Yine, Peygamberler tesbihinin incilerini nizama koyan, tesbihin hem başlangıcı, hem de sonucu olan imameye benzetilmiştir. Tesbihin imamesi değerli taştan yapıldığı gibi peygamberlik tesbihinin imamesi Hız. Muhammed olmuştur.

“Gurh u enbiyâ tesbih-i dr gibi ser-âmeddr

---

³⁸⁰ Pekolcay, *Divan şiirinde Na't*, S. 332

³⁸¹ Pekolcay, *Divan şiirinde Na't*, S. 332

³⁸² Yeniterzi, *Divan şiirinde Na't*, S. 338

³⁸³ Melekler, peygamberler ve dört halife ile Hız. Peygamber'in karşılaştırılması. Bkz. Yeniterzi, *Divan Edebiyatında Na't*, S. 326-340

³⁸⁴ Yeniterzi, *Divan Edebiyatında Na't*, S. 338 (Fuzûlî, Tâczâde Cafer Çelebi)

O tesbîhe imâme gevher-i zât-ı Muhammed'dür” (Nazîm)³⁸⁵

4.2.1 Hz. Peygamber'in Üstünlüğü

Mukayeseye konu olan melek-peygamber gibi varlıkların mahiyeti ve fonksiyonları düşünüldüğünde, her birinin görev ve kategorilerinin birbirinden farklı olduğu açıktır. Bu itibarla en azından denk olmayanlar arasında böyle bir mukayeseye gidilmesi uygun değildir.³⁸⁶ Ehl-i sünnet genel olarak; peygamberlerin, elçi olan meleklerden; elçi olan meleklerin, peygamber olmayan insanlardan; peygamber olmayan insanların da diğer meleklerin hepsinden üstün olduğu görüşündedir.³⁸⁷ Yaratılanların en üstünü Hz. Muhammed'dir. Sonra peygamberler, elçi olan melekler, muttaki müminler, bunların dışında kalan insanlar ve elçi olmayan melekler gelmektedir.³⁸⁸ Ümmet, peygamberlerin bazısının diğer bazılarında üstün olduğu ve Hz. Muhammed (s.a.s)'in de, bunların hepsinden üstün olduğu hususunda ittifak etmiştir.³⁸⁹ Hz. Peygamberin üstün oluşuna getirilen delillerin başında Bakara Süresinin 253. Ayetinin delaleti gelmektedir. Yüce Allah bu ayette şöyle buyurmaktadır:

“O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs ile güçlendirdik. Allah dileyseydi o peygamberlerden sonra gelen milletler, kendilerine açık deliller geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat onlar ihtilafa düştüler de içlerinden kimi iman etti, kimi de inkâr etti. Allah

³⁸⁵ Yeniterzi, *Divan Edebiyatında Na't*, S. 339

³⁸⁶ Salih Sabri Yavuz, “Kelâm'da Efdaliyyet Meselesi ve İbn Kemal'in “Efdaliyyetu Muhammed” Risalesi” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* c. 5, Sayı: 1, S.149

³⁸⁷ Taftazânî, *Şerhu'l-Akâid*, Trc. Süleyman Uludağ, Ankara: Dergâh yay., 1991, S. 364; Pezdevî, *İmam Ebu Yusr Muhammed, Ehl-i Sünnet Akaidi*, Trc. Şerafeddin Gölcük, 2. Bsk., İstanbul: Kayıhan yay., 1988, S. 293; Bkz. Ömer Süleyman el-Aşkar, *er-Resul ve'r-Risalat*, 4. Bsk., Küveyt: Daru'n-nefais, 1989, S. 209, 217

³⁸⁸ Pezdevî, *age.*, S. 293

³⁸⁹ Râzî, *age.*, VI, 194-199; Pezdevî, *age.*, S. 293

dileseydi onlar savaşmazlardı; lâkin Allah dilediğini yapar."³⁹⁰ Bu ayetle beraber yine Kur'an'ın farklı ayetlerinden hareketle bu derece farkı ortaya konulmuştur.

Hız. Peygamber'in âlemler için bir rahmet olması,³⁹¹ bütün insanlara gönderilmesi,³⁹² O'na itaatin Allah'a yapılan itaat olması,³⁹³ mucizesinin, diğer bütün peygamberlerin mucizelerinden daha üstün olduğu düşüncesi, ümmetinin "hayırlı ümmet"³⁹⁴ olması, O'nun herkesten, bütün âlemden üstün olması gerektirdiği görüşünü³⁹⁵ benimsemeye etkili olmuştur. "*Ve senin zikrini yücelttik*"³⁹⁶ ayeti de bu bağlamda Hız. Muhammed'in zikrinin, kelime-i şehâdetle, ezanda ve teşehhüde, Allah'ın kendi adıyla beraber zikredilmesi olarak yorumlanmıştır. İbn Hacer, tahkiki derinleştirenlerin, bu hasletlerin sayısını artıracaklarını belirttiğinden sonra Ebu Sa'id en-Neysâburî'nin "Şerefu'l-Mustafa" adlı kitabında Peygamberimizin (s.a.v.) , diğer peygamberlere imtiyaz teşkil eden hasletlerinin altmışa çıktığını söylediğini belirtir.³⁹⁷ Umeri, Bakara Süresi'nin 253. ve 285. ayeti arasında bir çelişkinin olmadığını dile getirir. 285. Ayetteki ifadenin peygamberlere iman açısından değerlendirilmesi gerektiğini zikreder. Ulu'l-azm kavramına dikkat çekmek suretiyle peygamberler arasında farklılıklar olabileceğini ortaya koyar.³⁹⁸

Peygamberler kendilerine verilen donanımlarla birbirlerinden ayrılmışlar ve her biri içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak ilahi vazifeyi yerine getirmişlerdir. Ayetlere yüklenen manaların yanı sıra bir kısım hadisler ve "Delâilü'n-Nübüvve"³⁹⁹ eserlerinde özellikle mucize ekseni olarak üstünlük ispat edilmeye çalışılmıştır. Bir kısım hadisler

³⁹⁰ Bakara, 2/253; Ayrıca bkz. İsrâ, 17/55

³⁹¹ Enbiyâ, 21/107

³⁹² Sebe, 34/28

³⁹³ Nisa, 4/80; Fetih, 48/10

³⁹⁴ Âl-i İmrân, 3/110; Eğer ümmet hayırlı ümmet ise bu dindeki kemal ve olgunluğa bağlıdır. Öyle ise kendisine uydukları peygamber de kemal sahibidir. Taftazanî, *age.*, S. 304

³⁹⁵ A. Saim Kılavuz, *İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, 13.bsk., İstanbul: Ensar yay., 2007, Ss. 243-254

³⁹⁶ İnşirah, 94/4

³⁹⁷ İbrahim Canan, *Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Ankara: Akçağ Yay., ty, c.12, S. 387

³⁹⁸ Umeri, II, 576; ayrıca bkz. el-Aşkar, *age.*, S. 218 Ancak Aşkar, "evvelü halkıllah, nuru arşillah" gibi ifadelerin peygamber için kullanılmasını batıl olarak görür.

³⁹⁹ Ebû Nuaym, II, 587-625

de üstünlüğü gösterme sadedinde delil olarak kullanılmıştır. *"Bana beş şey verilmiştir ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir."*⁴⁰⁰ *"Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misali, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): "Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?" der. İşte ben bu kerpicim, ben peygamberlerin sonuncusuyum."*⁴⁰¹ Söz konusu hadiste temsili bir anlatımla şeriatı mükemmel manada tamamlayan Hz. Peygamber'dir.⁴⁰² Enes (r.a.), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"İnsanlar diriltildiği zaman, kabirden ilk çıkacak benim. İnsanlar mahşerde toplandıklarında, onların hatibi benim. Ümitsizliğe düştüklerinde, ben onların müjdecisi olacağım. Liva'ül hamd benim elimdedir. Ben Rabbimin yanında âdemoğullarının en kıymetlisiyim. Ama övünmüyorum."*⁴⁰³

Yine Cebrail'in (a.s) Miraç Gecesi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Burağının üzengisini tuttuğu rivayet edilmiştir ki bu, meleklerin Hz. Âdem'e secdesinden daha büyük bir saygıyı ifâde eder. Allah Teâlâ, bizzat kendisi, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) salât-ü selâm getirmiş ve melekler ile müminlere de salât-ü selam getirmelerini emretmiştir. Bu da meleklerin secdesinden daha üstün⁴⁰⁴ bir durumu ifade eder. Zikretmiş olduğumuz ayet ve hadislerden anlaşılan Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden, insanlardan ve hatta meleklerden üstündür.⁴⁰⁵

İslam düşünce tarihi içinde Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden üstün olduğunu ortaya koymak için genelde başvurulan usul, O'nun (s.a.v.) mucizeleri ile diğer

⁴⁰⁰ Buhârî, Teyemmüm, 3, Salât, 56

⁴⁰¹ Buhârî, Menâkıb, 18; Müslim, Fedâil, 21

⁴⁰² Canan, *age.*, c. 12, S. 395

⁴⁰³ Tirmizî, Menâkıb, 1; Hadisinin üstünlük için delil gösterilmesi zayıf bir istidlaldir. Çünkü bu hadis, Hz. Peygamber'in Âdem'den üstün olduğuna delâlet etmez, ama onun evlatlarından daha üstün olduğuna delâlet eder. Bkz. Taftazânî, *age.*, Ss. 295-304

⁴⁰⁴ Râzî, *age.*, VI/194

⁴⁰⁵ Diğer peygamberlerle karşılaştırma için bkz. İbnü'l- Cevzî, *age.*, I, 211

peygamberlerin mucizelerini mukayese⁴⁰⁶ şeklinde olmuştur.⁴⁰⁷ Mukayesenin uç örnekleri denilebilecek anlatımlar da görülmektedir. Bunların hakikatinden ziyade, anlatılanın muhatabın algısını yönlendirmesi önemlidir. Peygamber'in selam verdiği meleğin ayağa kalkmaması nedeniyle kıyamete kadar cezalandırılması⁴⁰⁸ da bu mukayesenin ürünü olsa gerektir.

“Hz. Muhammed, diğer tüm peygamberlerden üstündür” önermesi, tarihi bağlamda karşı düşüncelerin varlığına ve bu karşı düşüncelerin, yani önermede ifade edilen hükmün tersi bir anlayışın müslümanlar arasında yayılmaya çalışıldığı durumuna işaret eder.⁴⁰⁹ Mukayese fikrinin temelinde “tarihsel ve kültürel konteksin ortaya çıkardığı, sosyo-kültürel bağlamın tetiklediği bir olgu”⁴¹⁰ olduğunu söylemek mümkündür. Bu tür mukayeselerin⁴¹¹ geçmiş din mensuplarının İslam'a girmesi veya İslam'ın bu kültürlerle karşılaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetlerde peygamberlerle kendisinin karşılaştırılmaması gerektiği vurgusu dikkate alındığında, bunun İslam'ın bünyesinden çıkmış bir değerlendirme olmadığını söylemek pekâlâ mümkündür. Böyle bir anlayıştan hareketle ortaya konan peygamber tasavvurunun bizzat Hz. Peygamber'in hadislerinde vurgulanan anlayışla bağdaştırılması zor gözükmemektedir. “*Ben Yunus b. Metta'dan hayırlıyım demek kimseye yakışmaz*” beyanı, aslında böyle bir mukayese düşüncesini ortadan kaldırır. Yine “*peygamberler arasında ayırım yapmayın*”⁴¹² ifadesi ile tarih

---

⁴⁰⁶ Bünyamin Erul, “Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru”, İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Kutlu Doğum Sempozyumu-2001, Ankara: TDV yay., 2003, S. 423 (419-435)

⁴⁰⁷ İbnü'l- Cevzî, *age.*, I, 211; Yavuz, S.163

⁴⁰⁸ İbnü'l- Cevzî, *age.*, I, 216

⁴⁰⁹ Yavuz, S. 156

⁴¹⁰ Salih Sabri Yavuz, “Kelâm'da Efdaliyyet Meselesi Ve İbn Kemal'in “Efdaliyyetu Muhammed” Risalesi” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi c. 5, sy. 1, S.156*

⁴¹¹ Kaynağı zayıfta olsa hadisleri eserlerde kullanma, Hıristiyan-Müslüman çekişmesinin mevlid geleneğine bir yansıması olabilir. Zayıf rivayetlerin çoğunlukla Peygamberimizi (a.s) diğer Peygamberlerle kıyaslama ve O'nun benzerlik-üstünlük yönlerini ispatlama amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Heykel, H. Muhammed, *Hazreti Muhammed Mustafa*, Çev. Ö. R. Doğrul, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1985, S. 58.

⁴¹² Buhâri, *Husûmât*, 1; Müslim, *Fedâil*, 163

içinde yapılan mukayese ve yarıştırmaların uzlaştırılması kolay değildir.⁴¹³ Hz. Enes'den (r.a.) gelen rivayette, Resulullah (s.a.v.) 'a bir adam gelip, "*Ey Hayru'l-Beriyye (yaratılmışların en hayırlısı)*" diye hitap etmişti. Peygamber hemen müdahale ederek: "*Bu söylediğin İbrahim (a.s.)dır.*"⁴¹⁴ Hz. Peygamber "*Peygamberlerden birini diğerine üstün kılmayın.*"⁴¹⁵ buyurmuştur. Sadedinde olduğumuz hadisi bazı âlimler, "*Kendi asrındaki insanların en hayırlısı idi*" diye de tevil etmiştir.⁴¹⁶ Kâdî İyâz, Hz. Peygamberin beyanları arasındaki farklılığı tevazu gösterme, diğer peygamberlere bir nakısa getirmeme ve esasen nübüvvetle risâletin kendisinde bir üstünlük tercihinin bulunmaması gibi sebeplerle açıklamıştır.⁴¹⁷ Yine bu rivayetler Hz. Peygamber'in tevazu için ya da kendi konumunu/üstünlüğünü bilmeden önce söylemiş olabileceğine hamledilmiştir.⁴¹⁸ Aşkar ise, hadislerin tefadülü içeren ayetlerle tezat teşkil etmediğini ortaya koyar. Bu, ancak asabiyet, intikam, fesat vs. unsuru olması ihtimali dâhilinde söz konusudur ki, o zaman ayrıcalık yapılmaması gerektiği üzerinde durur.⁴¹⁹ Yine Aşkar üstün kabul etmeyi yasaklayan delillerin, ehl-i kitabın peygamberler arasında ayrım yapması sonucunda bir kısım peygamberi inkâra götüreceği için bu yasaklanmıştır der. Eğer fazilet açısından tercih olacaksa nehyin kapsamına girmeyeceğini aktarır.⁴²⁰ Müslümanları peygamberleri yarışırma teşebbüslerinden uzaklaştırılması,⁴²¹ gibi zahiri manadan ziyade tevil yoluna gidilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Beşer tabiatı açısından düşünüldüğünde ise her bir ferd ayrı özelliklere sahiptir. Bu açıdan Kur'an, peygamberleri salt varlıkları itibariyle konu edinmemiş rehberlik ve örnekliklerini öne çıkarmıştır.

Genel olarak bakıldığında mevlidin yazılış sebebinde ve na'ların te'lifinde diğer peygamberlerin vasıflarıyla bir mukayese sonucunda Hz. Peygamberin üstünlüğünü öne

---

⁴¹³ Yavuz, S. 163

⁴¹⁴ Müslim, Fedâil, 150; Ebu Dâvud, Sünnet, 14

⁴¹⁵ Ebu Davud, Sünnet, 14

⁴¹⁶ Mubarekfûrî, *age.*, IX, 200; Nevevî, *Minhâc*, c. 15, S. 121; Canan, *age.*, c. 12, S. 341

⁴¹⁷ Kâdî İyâz, I, 307-309

⁴¹⁸ Nevevî, *Minhâc*, c. 15, Ss. 39-40

⁴¹⁹ El-Aşkar, *age.*, S. 223

⁴²⁰ El-Aşkar, *age.*, S. 224

⁴²¹ İslamoğlu, S. 66

çıkarma çabası görülmektedir. Sahih kaynaklardaki bilgilerin yanı sıra sosyal ve itikadi problemlerle karşı karşıya gelindiğinde nasları farklı yorumlamanın etkili olduğunu söylemek her halde peygamber anlayışının nasıl değiştiğini de anlama açısından gereklidir. Bir anlamda da nasıl korunmaya çalışıldığını göstermesi açısından önemlidir. Tam burada merhum İbrahim Canan'ın şu değerlendirmesi dikkat çekicidir: “Peygamber deyince, önce mucize akla gelir. Bu meselede öylesine kesin şartlanmışız ki, bir peygamberin üstünlüğünden, galebesinden veya başarısından söz edilse, hiç tereddüde yer vermeden bunları mu'cizelerle gerçekleştirdiğine hükmeder geçeriz. Meselenin bir diğer veçhesini, insânî imkânlara bakan yönünü veya bir başka ifade ile ilmî yönünü hiç nazar-ı dikkate almayız. Bu durum, bize peygamberlerden yapılacak istifadeyi azaltmaktadır.”⁴²² İstifadeyi azaltma yönü gerçekten dikkatlerden uzak tutulmaması gereken bir yöndür. Peygambere üstün nitelikler verilerek istifadeden uzaklaştığı iddia ediliyorsa aynı durum peygamberi sıradan bir beşer seviyesine indirgemede de görülmektedir. Bu tereddüt çoğu kez haklı olsa da; bazen istifade etme, tabi olma düşüncesi bazı rivayetlerin tetkikten kolay geçebilmesine neden olmuştur.

Şiirde de peygamberler arasındaki farklar genelde mucizeler ekseninde ve Allah'ın onlara ve ümmetlerine vermiş olduğu hususiyetler bağlamında işlenmiştir. Bu bağlamda,

“Geldi nice peygamber-i zî-şân bu cihana

Sen cümlesine seyyid u servetsin efendim” (Şeref Hanım)⁴²³

ifadeleri üstünlüğü gösterme adına yeterlidir. Peygamberin seçilmiş ve temiz bir soydan gelişi de üstünlüğün başka bir delilidir.

---

⁴²² Canan, *age.*, c. 12, S. 370

⁴²³ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na't*, S. 63

4.2.2 Hz. Peygamber'in Seçilmişlik İçerisinde Dünyaya Gelmesi

Hz. Peygamber'in gerek nurunun intikali, gerekse sahih evlilikler yoluyla seçilerek gelmiş olması da yine üstün oluşunun delilidir. Hadis/siyer kaynaklarında bu duruma işaret eden birçok rivayeti⁴²⁴ görmek mümkündür. Ebu Hureyre'den (r.a.) gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) "*Âdemoğlu nesillerinin en temizinden süzüle süzüle gelerek bulunduğum nesilde ortaya çıktım*"⁴²⁵ buyurmaktadır. Hadiste geçen قَرْنَا فَفَرْنَا ibaresini değerlendiren âlimler, *fe* edatının fazilete, tertibe delalet ettiğini, dolayısıyla Resûlullah'ın mensup olduğu neseb zincirinin, Hz. Peygamberin doğumuna yaklaştıkça faziletinin arttığının ifade edildiğini söylerler.⁴²⁶

Mevlid ve na'tlarda Hz. Peygamber'in atalarına özel bir vurgu dikkat çekmektedir. Eserde Peygamber'in (a.s) nurunun Hz. Âdem'den başlayarak Hz. Havva, Hz. Şit, Hz. Anuş (Hz. Enuş), Hz. İbrahim, Hz. İsmail (a.s) ve Hz. Amine'ye geçişi sıralanmaktadır. Hz. Muhammed'in üstünlüğü soyunun, atalarının üstünlüğüne bağlı olarak anlatılmıştır. Dikkat çekici olan, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ya da Müslümanların üstünlüğünün atalara ve mitsel tarzda anlatılan mucizevî olaylara bağlanmasıdır. Çelebi, bu tür mitsel anlatılarla geniş halk kitlelerine İslam'ın ve Peygamberimizin (s.a.v.) üstünlüğünü göstermeye çalışmış olabilir.⁴²⁷ Çelebi ve önceki mevlid yazarları muhtemeldir ki mitleri incelememiş, ondaki anlatımın özelliklerini tespit edip, eserlerini bu tarzda yazmamışlardır. Fakat mevlid şiirlerinde Hz. Peygamber övülürken, O'nun (a.s) hayatından seçilen olaylar ve anlatış tarzı mitlerle benzerlik gösterir.⁴²⁸

⁴²⁴ Derveze " ana rahmine düşme, doğum, nur vs.. anlatımların Hz. Peygamber'i tanrısal çerçeveye yerleştirme, peygamber'in şahsiyetini tanrısal bir özelliğe büründürme olduğunu" söyler. Bu durumun hem siyerde hem de mevlitte bu şekilde olduğuna dikkat çeker. Derveze, *age.*, II, 30

⁴²⁵ Buharî, Menâkıb, 23

⁴²⁶ Kastallânî, *İrşadi's-Sari*, I-X, Mısır: Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1323, VI, 21; Canan, *age.*, c. 12, S. 394

⁴²⁷ Yücedoğru, *agtb.* S. 217

⁴²⁸ Abdurrahman Kurt- Mehmet Yanmış, "Mevlid Dindarlığı: Bursa Örneği", *II. Süleyman Çelebi ve Mevlid Semp.* Bursa, 2009, S. 160.

Umeri, Hz. Peygamber'in nesebi ve sahih bir evlilikle nesilden nesile aktarilarak geldiğine dair birçok rivayet var ancak bunlardan birçoğu şiddetli zayıftır, bize abartılı olmayan sahih rivayetler yeter demektir.⁴²⁹ Diğer taraftan kimse onu nesebi açısından eleştirmemiştir.⁴³⁰ Derveze'nin de "Kötü bir soydan gelmiş olsaydı zaten bunu dillerine dolarlardı"⁴³¹ tesbiti bir hakikati ortaya koyar niteliktedir. Diğer taraftan toplumun önderi konumunda olan her şahıstan geçmişine dair adeta bir temiz raporu istendiğini söyleyebiliriz.

4.3 Hz. Peygamber'in İlmî

Hz. Peygamber'in, maden-i ilm ü irfan⁴³² oluşu, her şeyin bilgisinin kendisinde olduğu, geçmiş ve geleceğin, gaybın bilgisine sahip olduğu düşünceleri na'tlarda hâkim olan anlayıştır.

"Okudun levh-i ezelde her ne kim menkuş idi

Oldu zahir sana ilm-i evvelin u ahirin" (Muhibbî)⁴³³

"Cümle âlem ilmüne nisbet senin bir katredir

Marifet ummanı sensin ya Muhammed Mustafa" (Bursalı İsmail Hakkı)⁴³⁴

"Enbiyanın her birinin var nihayet ilmüne

Hak sana verdiği ilm ü hikmete yok hadd ü add" (Rûşenî)⁴³⁵

---

⁴²⁹ Umeri, I, 90

⁴³⁰ Umeri, II, 635; el-Aşkar, *age.*, S. 82

⁴³¹ Derveze, *age.*, II, 22

⁴³² Kasır, *age.*, S. 95 (Aziz Mahmud Hüdayi)

⁴³³ Kasır, *age.*, S. 81

⁴³⁴ Kasır, *age.*, S. 121

⁴³⁵ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 11

Zikretmiş olduğumuz örneklerde Hz. Peygamber'in ilmine bir vurgu olduğu açıktır. Bunlar Hz. Peygamberin üstün oluşunun sebeplerinden biri olarak zikredilmektedir.

4.3.1 Hz. Peygamber'in İlminin Sınırı Ya da Gaybı Bilmesi

Kur'an'a göre gayb; 'gizlilik, görünmezlik ve bilinmezlik' temel ekseninde, insanın duyu yetileri ile kabiliyet ve bilgiye erişim yollarının uzağında olan her şeydir. İnsanın, hakkında kısmen bilgi sahibi olabileceği gayb hakikatleri bulunduğu gibi, hakikati ve bütünü itibariyle sadece Allah'ın bilgisinde olan gayb hakikatleri de vardır. Gayb, kavramsal anlamı itibariyle de, "ister fiziki, ister fizik ötesinde olsun açık ve gizli duyguların alanı dışında kalan ve akıl yoluyla mahiyeti idrak edilemeyen şey" manasını ifade eder.⁴³⁶

Bilinmeyene ait şeyler insan için daima merak konusu olmuştur. İnsanoğlu bir takım şeylere araştırma sonucu ulaştınca gaybilik/bilinmezlik kalksa da mutlak anlamda gayb ancak Allah'ın bildirmesi ile bilinir hale gelir. Allah'ın insanlara bildirmesi ise peygamberler aracılığı ile olur. Burada üzerinde durulan ve tartışmaya konu olan ise elçilik görevini yerine getiren peygamberin gabya dair bilgisinin keyfiyeti, Hz. Muhammed özelinde ise Kur'an vahyi dışında vahiy alıp-almadığı meseledir. Kısaca Kur'an vahyi dışında hadislerde aktarılan bilgilerin mahiyeti nedir? Ya da bazı anlatımlarda Hz. Peygamber'in, gabya mutlak anlamda muttali olmuş gibi anlatımlarının, tasavvurlarının durumu nedir? Kur'an'ın gaybı ancak Allah bilir ifadeleri ile Hz. Peygamber'in geçmiş ve geleceğin bilgisine sahip olduğu anlatımlarını değerlendirince, acaba bu bilme mutlak mıdır? soruları akıllara gelmektedir. Aslında şiirlerde ön plana çıkan unsur diğer peygamberler ve insanlarla karşılaştırmanın sonucu olarak Hz. Muhammed'in hepsinden daha fazla bilgiye sahip olduğudur. Kur'an'ın ifadelerine göre ise, herhangi bir şeye sahip olmak ancak Allah'ın dilemesi ile olur. Hz. Muhammed yüce yaratıcıdan aldığı vahyi insanlara ileten bir elçidir. Allah'la kullar arasında elçilik vasfına haiz olması sebebiyle insanların muttali olamadığı birçok şeye

---

⁴³⁶ Rağıb, Ebu'l-Kasım el-Huseyn Muhammed el-İsfehani, *el-Müfredâtü Elfazi'l-Kur'an*, 2. Bsk., Beyrut: Daru's-Şamiyye, 1997, S. 616

muttali olabilmesi Allah'ın bir lütfu olmalıdır. Ancak ayeti kerimeler mutlak bilginin yalnız Allah katında olduğunu vurgulamaktadır.

Kur'an'da, *“Ben gaybı bilemem”*⁴³⁷, *“Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı.”*⁴³⁸ ayetleri gaybı bilen yalnız Allah olduğuna işaret etmektedir. Yine *“İçinizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber var.”* diyen kimseyi, Hz. Peygamber'in öyle söylememesi gerektiğini söyleyerek uarması⁴³⁹ ve Hz. Aişe'nin, *“Kim sana Muhammed'in gaybı bildiğini söylerse muhakkak yalan söylemiştir.”*⁴⁴⁰ ifadeleri aslında gaybı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Kur'an-ı Kerim, mutlak gaybı ancak Allah'ın bildiğini belirterek, ulûhiyet ile mutlak gaybı bilme arasında ilgi kurmaktadır. Allah'a ait olan gayba/bilgiye, O'nun bildirmesi dışında sahip olunamayacağını bildirmektedir.⁴⁴¹ Bu haberleri insanlara bildiren peygamberler bilgilerini Allah'tan aldıklarını itiraf etmekte, Allah bildirmediği de gaybı bilemeyeceklerini söylemektedirler. Bu husus şu ayetlerde açıkça görülmektedir:

*“De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.”*⁴⁴² *“De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleşim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım. De ki: Kör ile gören hiç bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?”*⁴⁴³

Hız. Peygamber'in, vahy-i metlûv ve vahy-i gayrı metlûve muhatap olduğundan hareketle, aktarılanların vahyi gayr-i metlûv sayılması gerektiği⁴⁴⁴ ağırlıklı görüş olarak

---

⁴³⁷ En'am, 6/50

⁴³⁸ Araf, 7/188

⁴³⁹ Buhârî, Nikah, 48

⁴⁴⁰ Buhârî, Tevhid, 4

⁴⁴¹ Âl-i İmrân, 3/179; Cin, 72/27

⁴⁴² Ahkâf, 46/9

⁴⁴³ En'am, 6/50 bkz. A'raf, 7/203; Yunus, 10/15

⁴⁴⁴ Saffet Sancaklı, *Sünneti Doğru Anlamak*, Bursa: Sır Yay., 2009, S. 220

benimsenmiştir. Hz. Peygamberin heva hevesinden konuşmayacağı⁴⁴⁵ ayetine dayanarak onların da vahiy kapsamında olduğu ifade edilmiştir. Bir kısım Kur'an ayetlerinden⁴⁴⁶ ve hadislerden aktarılan örneklerden⁴⁴⁷ Hz. Peygambere gaybi birtakım bilgilerin verildiği ortaya⁴⁴⁸ çıkmaktadır.

Gaybı bilip-bilmeme ile ilgili yorumlar ve iddialar sonraki dönemlerdeki siyasi ve sosyo-kültürel etkinin dayatması ile yeniden inşa edilen İslam anlayışının sonucu ortaya çıkmıştır.⁴⁴⁹ Resulün sahip olduğu gayb bilgilerinin Kur'an'da geçenler ile sınırlı olduğu, bunların dışında Resulün diğer insanlardan farklı olarak herhangi bir bilgiye sahip olmadığı bizzat Resulün o dönemin şartları içerisinde alınabilecek insani bütün tedbirleri aldığı⁴⁵⁰ bu bağlamdaki diğer bir tespittir. Tedbir noktasında gerçekten Hz. Peygamber yapılması gereken her şeyi yapmıştır. Hadis kaynaklarında zikredilen bu tarz rivayetlerin vahiy kaynaklı olabileceği gibi bazı kişiler aracılığı ile de elde edildiği söylenmiştir.⁴⁵¹ Yani Hz. Peygamberin kendi döneminde bazı araçlar kullanarak uzakta meydana gelen bir hadise hakkında almış olduğu bilgileri insanlara aktardığı söylenebilir.

Hz. Muhammed'in her şeyi bildiği, peygamberlerden ve insanlardan daha fazla bilgiye sahip olduğu, kıyamete kadar olacak şeylerin kendisine bildirildiği düşüncesi herhalde O'nun en son elçi olmasından kaynaklanmaktadır. Dile getirilen böyle bir düşüncede peygamberler arası bir mukayese olduğu açıktır. İnsanların ilminden daha fazlasına sahip olmasının ise bir tasavvurun ürünü olduğu ifade edilebilir. Kaynaklarda örneği görülebilecek bazı anlatımlar Hz. Peygamberin her konuda mutlak uzman olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Her konuda mutlak otorite olmaması da O'na bir zarar

---

⁴⁴⁵ Necm, 53/3

⁴⁴⁶ Tahrîm, 66/3; Ahzab, 33/37; Enfâl, 8/7-9

⁴⁴⁷ Buhârî, Bedü'l-halk 2, 6, Menâkıb, 23, Mevakit 1, Megazi, 30, 44, Cihad 9, Cenaiz 4

⁴⁴⁸ Selahattin Polat, *Hadis Araştırmaları*, 3. Bsk., İstanbul: İnsan Yay., 2011, S. 174; Bünyamin Erul, "Bir Alan Taraması'nın Panoraması- Vahy-i Gayri metluv Hakkında bazı Mülâhazalar ve Bir Eleştirinin Eleştirisi-", *İslamiyat*, c. 3, sy. 1, 2000, Ss. 161-184

⁴⁴⁹ Ersan Özten, "Peygamberlerin Gaybı Bilme İmkânı" (*yayınlanmamış doktora tezi*), AÜSBE, Ankara, 2009, S. 136

⁴⁵⁰ Özten, *a.g.t.*, S.135

⁴⁵¹ Hatipoğlu, Ss. 28-32

getirecek değildir. Ancak zihnen mükemmeli arayan insanın, tabi olduğu kişide her türlü kemal sıfatları aramasının sonucu olduğu dile getirilebilir. Na'tın temelinde de üstünlük, övgü olması bu tarz düşüncelerin şiire yansımaya imkân tanımıştır.

4.4 Mevrit ve Na'tlarda Hz. Peygamber'in Mucizeleri

4.4.1 Mucize

İnsanlık tarihi boyunca her iddia sahibinden iddiasını doğrulayacak deliller istenmiştir. Bazen sıradan bir iddiada bile birçok gerekçe aranırken fizikötesi âlemlerle irtibatı olduğunu söyleyen peygamberlerden de deliller istenmiştir. Söz konusu peygamber ve peygamberlik olunca bu iddiayı destekleyen peygamberlikten önce irhâsat, peygamberlikten sonra da mucizeler, peygamberlik müessesesinin vazgeçilmezi olarak görülmüştür. Allah Teâlâ insanlar arasından seçmiş olduğu elçilerine, peygamber olduğunu ve iddiasında yalancı olmadığını ispat etmek için muhataplarına karşı mucizeler luffetmiştir.

Hz. Peygamber anlatılırken siyer yazımında, na't ve mevlidde üzerinde en fazla durulan hususlardan biri aynı zamanda tezin bel kemiğini oluşturan hususlardan biri de mucize olgusudur. Zikredilen birçok meselenin mucize bağlamında ifade ediliyor oluşu da hemen bütün anlatımlarda ortaya çıkmaktadır. Mucize olgusu üzerinde çokça durulduğu için, peygamberlik müessesesinin vazgeçilmezi olan mucize kavramının ne olduğu ve nasıl anlaşılması gereği üzerinde durmakta fayda vardır.

Nureddin Sabuni'nin (v. 580) ve Taftazani'nin (v. 793) ifadeleriyle kelim âlimlerinin mucizeyi tarifleri şu şekildedir: “Mucize, inkâr edenlere meydan okuduğu bir sırada, peygamberlik iddiasında bulunan zatın elinde benzerini getirmekten kendilerini aciz bırakacak şekilde meydana gelen harkulade bir olgudur.” Seyyid Şerif Cürcâni de, “Peygamberlik iddiası sırasında, kendisiyle Allah'ın resûlü olduğunu iddia eden zatın sıdkını ispat etmesi kastedilen ve hayra saadete vesile olan harkulade

iştir.⁴⁵² demektir. Mucizenin özellikleri genel olarak, ilahi bir fiil olması, harkulade bir olay olması, nübüvvet iddiası ve tehadidi (meydan okuma) ile birlikte zuhur etmesi, iddiaya uygun olarak meydana gelmesi, peygamberin elinde zuhur etmesi, nübüvvet iddiasından sonra zuhur etmesi, mucize olarak meydana gelen şeyin peygamberi yalanlamaması,⁴⁵³ ihtiyaç olduğu esnada⁴⁵⁴ şeklinde özetlenebilir. Zikredilen mucizeleri de bu bağlamda değerlendirmek önemlidir.

Mucizelerin zikredildiği rivayetler hadis ve siyer kaynaklarında yer aldığı gibi bu alanda hasâis, delâil, ‘alâmün-nübüvve, mucizat gibi dallarda birçok müstakil eser telif edilmiştir. Asıl konumuz bu olmadığı için mucize hususunda genel bir yaklaşımı aktarmakla yetineceğiz.

Mevlit ve na’tlarda zikredilen mucizeleri değerlendirirken mucize tarifinin yanı sıra kısımlarını da hatırlatmada fayda olacağını düşünmekteyiz. Çünkü mucize olarak zikredilen birçok unsurun genel tarifin dışında kaldığını görmekteyiz. Bu bakımdan mucizenin kısımlarını vermek çok önem arz etmektedir.

Hz. Peygamber’e atfedilen mucizeleri şöyle gruplandırmak mümkündür:⁴⁵⁵

- a. **Akli mucize:** Kuran-ı Kerim
- b. **Hissi-Kevni Mucizeler:** Duyu organları ile idrak edilen maddi mucizeler.
  - 1) **Zatıyla ilgili olanlar:**
    - a) Maddi yönü ile ilgili olanlar: Fizyonomisi, boyu vs.
    - b) Manevi yönü ile ilgili olanlar: Ahlakı, sıfatları vs.
  - 2) **Zatının dışında olanlar:**
    - a) Canlılarla ilgili: Geçmiş peygamberin kendisini müjdelemeleri, hayvanların konuşması vs.

---

⁴⁵² Osman Karadeniz, *İlim ve Din Açısından Mucize*, İstanbul: Marifet Yay., 1999, S. 25 Farklı açılardan Bkz. Bulut, *age.*, S.220; Taftazanî, *age.*, S. 296

⁴⁵³ Şerafeddin Gölcük -Süleyman Toprak, *Kelâm*, Konya: Tekin Kitabevi, 1991, Ss. 316-317; Halil İbrahim Bulut, “Mûcize”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005, S. 350

⁴⁵⁴ Hamidullah, I, 120

⁴⁵⁵ Karadeniz, *age.*, S. 198; Kâdî İyâz, I, 253

- b) Cansızlarla ilgili: Ayın yarılması, taşın selam vermesi vs.
- c. **Haberî mucizeler:** Gaybla ilgili mucizeler, geçmiş peygamberlerden ve geleceğe dair olaylardan bahsedilmesi.

Yine mucizeler, hedefleri açısından, hidayet, nusret, ikram, helak mucizeleri olarak ayrılmaktadır.⁴⁵⁶

Seçmiş olduğumuz pasajları zikrettikten sonra, mucize fikrinin temelleri ve bu düşüncenin, peygamber'i öven iki edebi alanda nasıl kullanıldığına bakalım.

4.4.2 Mevlit ve Na'tlarda Mucize Olgusunu İçeren Örnekler

Fuzûlî, en büyük ve baki, ebedi mucize olan Kur'an'ın, mucize olarak yeteceğini başka mucizelere ihtiyaç olmadığını şu şekilde anlatır:

“Bâkî-i mu'ciz ne hâcet dîn-i hak ispatına

Âlem içre mu'ciz bâkî yeter Kur'an sana”

Birçok yerde zikredilen Kur'an mucizesinin yanı sıra hissi mucizeler kısmında zikredilen gerek peygamberin şahsıyla gerek O'nun dışında ancak O'nun'la bağlantısı kurulan birçok mucizeye de yer verilmiştir.

Hadis kaynaklarında zikredilen *şakk-ı kamer mucizesi* edebi uslûplarla, müşriklerin talebinden farklı sebeplere bağlanmıştır. Hz. Peygamber'in güneş parlaklığındaki elinin ışıltısını görünce ay, o şevkle göğsünü pârelemiş, yakasını çâk etmiş sultan-ı enbiya'nın ayağını öpmek için yıldız gibi parça parça olmuş, Server-i Kâinât olan yüce Peygamber'in hükmünün yerden göğe kadar revân olduğuna en büyük ve âsil şahit

---

⁴⁵⁶ Bulut, *age.*, Ss. 63-65

olmuştur. görüldüğü gibi olay farklı sebeplerle ta'lil edilmiştir. Bu durumu Zâtî'nin şu ifadelerinde de görmekteyiz:⁴⁵⁷

“Serverâ yirden göğe hükmün revân olduğuna

Şâhid-i âdil değül mi mu'ciz-i şakka'l-kamer”

Hız. Peygamber'in ölüyü diriltmesi hakkında sahih rivayetler olmasa da böyle bir inancın yansımasını na'tlarda görmek mümkündür:

“Nefes-i pâki verirdi mürdeye cân

Segi söyletti bî dehân u zebân”⁴⁵⁸

Mekke halkı topluca gelip Mesih'in ölüleri diriltmesi gibi kendisinden mucize isteyince Hız. Peygamber bir mezarın başına gelir ve 'kum bi emri Hüdâ' diyerek bu talebe karşılık verir. Yine diriltme ile ilgili⁴⁵⁹ olarak babasını diriltip mekânını cennet eylediği de mucize kabilinden sayılan şeyler arasındadır.

Güneşin battığı yerden Hız. Peygamber'in duasıyla geri çevrilmesi⁴⁶⁰,

“Güneş geri gelir battığı yerden, vaktinde yönelsin dost hakka diye

Gözlerin uyur da kalbin uyumaz, sevgili gönülden çıkmıyor diye”⁴⁶¹ şeklinde ifade edilmiştir.

---

⁴⁵⁷ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 290

⁴⁵⁸ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 298

⁴⁵⁹ Kâdî İyâz, I, 315

⁴⁶⁰ Kâdî İyâz, I, 281

⁴⁶¹ Kasır, *age.*, S. 262 (Akif İnan)

Hz. Peygamber'e cansız nesnelere şehadet etmesi, münkirler inanmadığı halde cansız nesnelere bile onu tanıdığı ve peygamberliğine şahitlik etmeleri şairlerin eşsiz ifadelerine şöyle yansımıştır:

“Tesbîh okurdu karşına her tanesi fasih

Cennetten ol ineb ki sana geldi bir tabak” (Tâcizâde Cafer Çelebi)

“Gelip pâyine rû-mâl itdi oldu şâhid-i da'vâ

Zebân viridi ayaklandırdu bir nahl-i hırâmânı” (Rızâyî)

Ayın ikiye bölünmesi, göğsünün yarılması,⁴⁶² meleği geride bırakacak noktaya ulaşması,⁴⁶³ dağ-taşın kendisine selâm vermesi, ayın ve güneşin kendisi sebebiyle parlaması,⁴⁶⁴ başının üzerinde daima bir bulutun onu gölgelendirmesi, önündeki ve arkasındakini görmesi, her şeyi işitmesi, nuruyla yolda yürünmesi, her şeyin ona şahadet etmesi, Cebrail'in (a.s.) vahiy için bulunduğu yerden ayrıldığı andan itibaren onun kokusunu duyması, inci dişlerinin ışığından gece yere düşen iğnenin bulunması, sırtındaki ‘La ilahe illallah Muhammed Resulullah yazılı’⁴⁶⁵ nübüvvet mührü ile davet etmesi, parmaklarından su fişkırması⁴⁶⁶ mevlidlerde ve na’tlarda geçen ve mucize olarak yer alan ifadelerdendir.

Süleyman Çelebi, “ille her uzvunda vardı mu'cizât” ile Hz. Peygamber'in birçok mucizesini⁴⁶⁷ dile getirmiştir. Gölgesinin yere düşmemesini, “*gölgesi düşmezdi yere resminin, nur idi baştan ayağa gövdesi, bu ayandır nurun olmaz gölgesi.*” diyerek ifade eder.

---

⁴⁶² Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 12 (Ruşeni)

⁴⁶³ Kasır, *age.*, S. 262 (Akif İnan)

⁴⁶⁴ Kasır, *age.*, S. 289 (Cahit Yeşilyurt)

⁴⁶⁵ İbn Hacer el-Heytemî, 38-42,50

⁴⁶⁶ İbn Hacer el-Heytemî, 12

⁴⁶⁷ Çelebi, 275-320

Hakk ona birçok mucize vermiş, ona verdiği mucizenin benzerini başka kimseye vermemiştir.⁴⁶⁸ Bu çokluğu ifade etmek için Maraşı⁴⁶⁹:

“Cümle icazını beyan etmek güman

Sayılır mı hiç nucum-u asuman” der.

“Mahza-ı sırr-ı dakâyık matla-ı nur-ı ezel

Mazhar-ı kân-ı hakâyık menba-ı her mucizat”(Nesimi)⁴⁷⁰

Hz. Peygamber’in hem mucizelerin kaynağı olduğu hem de birçok mucizesinin olduğu, hepsini saymanın mümkün olamayacağı dile getirilmektedir. Mucizelerin çokluğunu şairlerin ifade ettiği gibi İslam âlimlerinden dile getirenler olmuştur. Na’larda Hz. Peygamber’in Kur’an-ı Kerim mucizesiyle beraber birlikte diğer mucizeleri sık sık ele alınmış, başka peygamberlerin mucizeleri ile kıyas yapılarak onun üstünlüğü dile getirilmiştir.

4.4.3 Kur’an ve Sünnet Bağlamında Mucizeye Yaklaşım

Mevlitlerde ve na’larda, Hz. Peygamber’in birçok mucizesinin anlatıldığı ve bunların edebî anlatımlarla işlendiği görülmektedir. Esasında zikredilen mucizelerin bir kısmının güvenilir hadis literatürü içerisinde olduğunu görmek mümkündür. Rivayetler her ne kadar ahad olsa da farklı rivayetlerle desteklendiği için manen mütevatir mertebesinde⁴⁷¹ kabul edilmişlerdir. Ahad haber niteliği taşıyan bu rivayetler, Hz. Peygamber’in peygamberliğini ispat noktasında bir argüman olarak zikredildiği gibi söz konusu eserlerde de hayli kullanılmıştır. Anlatılan bir takım hadiselerin peygamberlikten öncesine ait olması ve peygamberlikten sonra olsa bile klasik manada

---

⁴⁶⁸ Çelebi, 275

⁴⁶⁹ Maraşı, 1/160-180

⁴⁷⁰ Kasır, *age.*, S. 50

⁴⁷¹ Taftazânî, *age.*, Ss. 295-304; Umeri, II, 614

mucize kavramı içerisinde girmemesi nedeniyle önceki peygamberlerle alakalı zikredilen mucizelerle Hz. Peygamber için zikredilenler arasında hissi mucize ayırımına gidilmiştir. Bu ayırma giderken, Kur'an'da zikredilen hissi mucizelerle rivayetlerde geçen mucizeler arasında imanı gerektirmesi açısından farklılıklar oluştu,⁴⁷² Allah'ın, Kur'an'dan başka mucize talep edenlerin, taleplerine uygun cevap vermemesi⁴⁷³ etkili olmuştur. İşte tam burada mucizeyi kabul ve red edenler veya sadece Kur'an mucizesi vardır diyenler⁴⁷⁴ arasında peygamber tasavvuruna dayalı bir ayırım çıkmaktadır. Aslında bu tasavvuru oluşturan zihniyetin, kendisine miras kalan rivayeti değerlendirmesi ve Hz. Peygamberle alakalı anlatılan her hususu mucize kavramı altında derc etmesi sürecindeki arka plan etkili olmuştur. Bu bakımdan neyin mucize olabileceği, neyin mucize olamayacağı ile bunun kabul/reddinin, sonuçlarının nereye varacağı daima bir endişeyi de içermektedir.

Hız. Peygamber'in muhatap olacağı/olduğu toplumun zihniyetini İzzet Derveze şu şekilde açıklar: Özellikle Arapların, Ehl-i Kitap'tan öğrendiklerine dayanarak bir Peygamberin geleceğini bekleyip durdukları halde, Hız. Peygamber'e karşı tepkilerinin sebeplerinden birisi de, Arap toplumundaki peygamberlik ve peygamber tasavvuru ile Hız. Peygamber'in şahsında gördükleri tezahür ve kudret arasındaki çelişkidir. Çünkü önceki peygamberlerin kıssalarından edindikleri malumata göre, peygamber beşer üstü ve harikulade bir varlıktı. Onlar, Hız. Musa, İshak, İsa, Davud, Süleyman, İbrahim, Lût, Salih ve Şuayb peygamberlerin mucizelerinden habersiz değillerdi. Kur'an da bu bilgilerine işaret ederek inkar etmelerinden dolayı nasıl bir sonla karşı karşıya kaldıklarını açıkça beyan etmiştir. Oysa Peygamber olduğunu iddia eden, kendisine vahy geldiğini söyleyen Hız. Peygamber'i, kendilerinden farksız yer-içer, gezer birisi olarak görüp de özel bir nitelik, açık bir alâmet ve olağanüstü bir kuvvetle göremeyince şaşkırdılar.⁴⁷⁵ İşte Allah, müşriklerdeki bu cahilî peygamber telakkisini tashih ve onların

---

⁴⁷² Bulut, *age.*, S. 259

⁴⁷³ Bulut, *age.*, S. 237

⁴⁷⁴ Afzalur Rahman, *Siret Ansiklopedisi*, I-VI, İstanbul: İnkılâb yay., 1996, c. 4, Ss. 193-198

⁴⁷⁵ Derveze, *age.*, I, 380

beklentilerine cevap niteliğinde birçok ayet indirerek Hz. Peygamberin bir beşer olduğunu tekrar tekrar vurgulamıştır.⁴⁷⁶

Kur'an, Hz. Musa, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın doğum ve çocukluk dönemlerinden söz ettiği halde,⁴⁷⁷ yetimliğinden başka,⁴⁷⁸ Hz. Peygamberin çocukluğundan bahsetmemiştir. Bazı rivayetlerin aksine⁴⁷⁹ bu, O'nun olağanüstü, mucizevî herhangi bir durum yaşamamış olmasına bağlanabilir.⁴⁸⁰ Peygamberlik öncesi dönemi değerlendiren Boyacıoğlu ve Gökalp'in de vurguladıkları şu ifadeler meseleyi izah etmektedir: “Hz. Peygamber'in doğumu ile irtibatlandırılacak rivayetlere gelince, onun 40 yıl sade bir hayat sürmüş olması göz ardı edilmiş ve peygamber olduğu bilgisine sahip olduktan sonra akıl, geriye dönük işletilmeye başlanmıştır. Sınır tanımaz muhayyile karşısında Hz. Peygamber'e dair ayrıntılar bile atlanmadan tafsilât verilebilmiştir. Bu bağlamda denilebilir ki, çocukluğu dahi elinden alınmıştır. Buna sebep olan en temel faktör ise, O'nun daha çocukken bile bir “Peygamber” (!) olduğuna dair telâkkidir. Bu bakımdan da kendisiyle ilişkilendirilen her şey, hasâis yahut mu'cize cümlesinden (irhâsât) kabul edilmektedir.”⁴⁸¹ Bu harkulâde durumun gayesi, nübüvveti tesis etmektir.⁴⁸² Hal böyleyken irhâsât/mucize daha peygamber bile değilken peygamber olacağı sanki biliniyormuşçasına izlenimlere şahit olunması, zabt ve rivayeti farklı yönlerden de incelenmeye muhtaçtır. Hz. İsa'nın beşikte konuşması, Peygamberimize ağaçların selam vermesi, bulutun kendisini gölgelendirmesi irhas nevinden olaylar olarak zikredilmektedir.

Bazı âlimler, Kur'an'ın mucizeliğini ön plana çıkararak Hz. Peygamber'in tek mucizesinin o olduğu üzerinde ısrar etmekte ve müşriklerin mucize isteklerine hep

---

⁴⁷⁶ İsrâ, 17/90-95; Fussilet, 41/6; Kehf, 18/110; Kaf, 50/2; Sad, 38/4-8; Yunus, 10/2; Enbiya, 21/3; Furkan, 25/7

⁴⁷⁷ Kasas, 28/7-35; Meryem, 19/5-33

⁴⁷⁸ Duhâ, 93/6

⁴⁷⁹ İbn Hişâm, I, 158, 166; İbn Sa'd, *age.*, I. 98-103

⁴⁸⁰ Erul, *age.*, S. 80

⁴⁸¹ Murat Gökalp, “Kadı İyâz ve Şifâ Adlı Eserinde Peygamber Tasavvuru”, (*yayınlanmamış doktora tezi*), AÜSBE, Ankara, 2005, S. 158

⁴⁸² Karadeniz, S. 59

olumsuz cevap verildiğini⁴⁸³ ileri sürmektedirler. Hz. Peygamberin şu ifadeleri de bu durumu açıklamaktadır: “*Her peygambere kitleleri etkileyip iman etmelerine vesile olan mûcizeler verilmiştir. Bana verilen mûcize ise Allah’ın gönderdiği vahiyden ibarettir. Bu sebeple ben kıyamet gününde mensubu en çok olan peygamber konumunda bulunacağımı umarım.*”⁴⁸⁴ Alimler buradan hareketle şu yoruma gitmişlerdir: “Hadisten murad başka mucizesi olmadığını söylemek değildir. Keza kendinden önceki peygamberlere gelen çeşitten mucize gelmediğini söylemek de kastedilmemiştir. Bilakis murâd, başkalarına benzeri verilmeyen, kendisine mahsus olarak verilen "en büyük mucize"dir. Çünkü her bir peygambere, kendine mahsus olmak üzere aynıyla bir başkasına verilmeyen mucize verilmiştir, o da kavmine bu mucize ile meydan okumuştur.”⁴⁸⁵

Hz. Muhammed, hiçbir peygambere nasip olmayan büyük bir başarıya henüz hayatta iken ulaşmış; dinini çok geniş bir coğrafyaya yayabilmiş, kısa bir zamanda büyük bir devlet kurup sosyal ve hukuki kuralları uygulayabilme fırsatı elde etmiştir. Onun bu başarısında hissî mucizelerin değil, Allah’ın ona vahyettiği ve aklı bir mucize olan ilahi kelamın yani Kur’an’ın büyük bir etkisi vardır.⁴⁸⁶ Yine, Hz. Peygamber’in önceki peygamberler gibi tabiatüstü mucizeler göstermemesinin sebebi bu tür mucizelerin güncelliğini yitirmesinden⁴⁸⁷ kaynaklanmış olmalıdır. Diğer taraftan peygamberin, hayatı boyunca bütün davranışları sebepler dairesindedir. Bu da mucizelerin, ikinci derecede öneme haiz olduğunu gösterebilir.

Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerle ilgili zikredilen kıssalara bakıldığında, her toplum kendi dönemlerinde ne meşhur ise ve insanlar ne ile ikna oluyorsa o şeyi, peygamber olduğunu iddia eden kimseden istemişlerdir. Bunun da ötesinde inkarda direnmek ve iddia sahiplerini küçük düşürmek gayesiyle akla gelmeyecek şeyler talep etmişlerdir.

---

⁴⁸³ Heykel, *age.*, Ss. 57-59; Afzalur Rahman, *age.*, c. 6, S. 162; Umeri, II, 593

⁴⁸⁴ Buhârî, İ’tisâm, 1; Fedâilül-Kur’an, 1

⁴⁸⁵ Canan, *age.*, c. 12, S. 389

⁴⁸⁶ Halil İbrahim Bulut, “Peygamberlerin Başarısında Mûcizelerin Yeri ve Önemi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 11 sy. 1, S.76

⁴⁸⁷ Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur’an*, trc. Alparslan Açıkgenç, Ankara,1987, Ss. 172-73

Hız. Peygamber dönemi fesahat ve belağatın adeta zirve olduğu ve insanlar birbirlerine karşı hitabetle mücadele verdiklerinden sözlerin en güzeli Kur'an, Hız. Peygamber'in mucizesi olmuştur. Kur'an mucizesinin yüceliğine işaret olarak inkârda direnenlere, "Kur'an'ın, bir ayet de olsa benzerini getirin" şeklinde meydan okuması gösterilebilir. Ne var ki, Hız. Peygamber'in, peygamberliğini ilan etmesinden sonra, içinde yaşadığı toplum, önceki peygamberlerin göstermiş oldukları benzer mucizeleri de istemekten geri durmamışlardır. Kur'an da, her vesile ile inkarcıların bu isteklerine, "mucizeler gelse bile iman etmezler" diyerek cevap vermiştir.

*"Kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a and içtiler. De ki: Mucizeler ancak Allah katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız?"*⁴⁸⁸

*"O'na Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! dediler. De ki: Şüphesiz Allah mucize indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bilmezler."*⁴⁸⁹

*"Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır."*⁴⁹⁰

*"Allah da şöyle buyurdu: Ben onu size şüphesiz indireceğim; ama bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, kâinatta hiç bir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim!"*⁴⁹¹

Allah, inanmak isteyenler için Kur'an'ın en büyük mucize olduğunu tekrar tekrar zikrederek aksi mucize isteyenlerin bu isteklerini reddetmiştir.

Bir kısım âlim ise hissi mucizeleri kabul etmekle beraber Hız. Peygamber'in hayatını anlamada ancak ikinci sırada bir rollerinin olabileceğini ifade etmektedirler.⁴⁹² Ahatlı

---

⁴⁸⁸ En'am, 6/109

⁴⁸⁹ En'am, 6/37

⁴⁹⁰ Ankebut, 29/51

⁴⁹¹ Maide, 5/115

da, tarihi süreçte hissi mucizeleri inkar fikrinin temelinde mutezilî âlimlerin görüşleri olduğuna işaret eder. Ancak mutezili âlim Hişam el-Fûtî'nin görüşlerini zikrederken bunların “peygamberliğe delil olamayacağı”⁴⁹³ görüşü üzerinde durur. Hamidullah da mucizevi anlatımlarla, dinin pratiklerini bağdaştırmanın zorluğunu⁴⁹⁴, mucizenin bir cebr olduğunu, bu etki altında yapılan itaatin ise değer taşımayacağını⁴⁹⁵, peygamberin hayatını sebep-sonuç açısından öğrenmenin daha istifadeli olacağını⁴⁹⁶ ifade eder.

Hız. Peygamberden sonra mucizeye yaklaşımların nasıl şekillendiğine ve etki-tepki sürecinde neden bu kadar vurgulandığına, mucizelerin çokluğuyla övünülecek peygamber anlayışının nereden çıktığına bakmak gerekir. Her hareketini mucize olarak düşünme ya da bütün peygamberlere verilen mucizenin aynısının hatta daha fazlasının kendisine verildiğini ispat fikrinin temellerinde ne olabilir?

İbrahim Sarmış, diğer peygamberler hakkında bilinen bazı mucizevî hadiselerle karşın Hız. Peygamberin mucizelerinin sorgulanmaya başlanması üzerine başlangıçta olmayan birçok şeyin süslenerek anlatılmaya başlandığını ve bunların da eserlerde yer aldığını⁴⁹⁷ ifade eder. Bu durumu da fetihler sayesinde karşılaşılan toplumlara, tercüme faaliyetlerine ve diğer kültürlerdeki bazı şeylerin müslümanlara aktarılmasına bağlar. Hız. Peygamber'in mucizelerini diğer peygamberlerin mucizeleriyle kıyaslanmanın olduğu çeşitli eserlerde görülmektedir. Hatta öyle ki diğer peygamberler bile mucizelerini Hız. Peygamber sayesinde meydana getirmişlerdir. Her peygamberin mucizesine karşılık, Hız. Muhammed'in (s.a.v.) bir mucizesi örnek gösterilmiştir. Bununla ilgili olarak Beyhakî, İmam Şafii'den nakledilen böyle bir kıyaslamayı dikkatlere sunar. Buna göre Hız. Peygamber'e verilen mucizeler hiçbir peygambere

---

⁴⁹² Hamidullah, *age.*, I, 120-128.

⁴⁹³ Ahatlı, S. 239

⁴⁹⁴ Hamidullah, I, 125

⁴⁹⁵ Hamidullah, I, 122

⁴⁹⁶ Hamidullah, I, 128

⁴⁹⁷ Sarmış, *age.*, Ss. 496-499. Mucizelerin karşılaştırması için bkz. Çocuğun diriltilmesi, dilsiz çocuğun peygamber'in yanına getirilince konuşması... Yine bu bağlamda hissi mucize olarak anlatılan hususların İncil'de ya da genel olarak İsraili kültürde anlatılan bazı şeylere benzetilerek anlatılmıştır. Ayrıca bkz. Şiblî, III, 187

verilmemiştir. İsa'ya ölüleri diriltme mucizesi verilmiş, buna karşılık Hz. Muhammed'e hurma kütüğünün inlemesi mucizesi verilmiştir. Hurma kütüğünün inlemesi ölüleri diriltmekten daha açık bir mucizedir. Hz. Musa'ya denizin yarılması mucizesi verilmiş, Hz. Peygamber'e ayın ikiye ayrılması mucizesi verilmiştir. Ayın ikiye yarılması bundan çok daha harikulade bir olaydır. Çünkü bu semavî bir ayettir. Taşlardan suyun fişkırtılmasına karşılık Hz. Peygamber parmaklarından su akıtmıştır. Taşlardan suyun fişkırması olağan bir şeydir ve bilinen bir husustur. Kan ve etin arasından suyun akıtılması ise dehşetengiz bir şeydir. Rüzgârlar Hz. Süleyman'ın emrine verilmiştir. Buna karşılık Hz. Peygamber'e miraç olayı bahşedilmiştir. Buna benzer karşılaştırma örneklerine rastlamak mümkündür ve bu liste daha da genişletilmiştir.⁴⁹⁸

Hz. Peygamberin diğer peygamberlerden üstünlüğü ispat adına birçok rivayetin zikredilmiş ve bunların hepsinde Hz. Peygamber'in üstün oluşu anlatılmıştır. Kâdî İyâz'ın Şifa'sında "tüm peygamberler içinde sayıca en çok mucizesi olan bizim peygamberimizdi."⁴⁹⁹ düşüncesi ile bu durum ortaya konulmuştur. Suyûtî de âlimlerin sözlerini aktararak şöyle demektedir: "Her peygamber'e verilen mucize ve üstün özelliklerin ya benzeri ya da daha üstünü bizim peygamberimize verilmiştir."⁵⁰⁰ Bu kıyasın kaçınılmaz sonucu olarak "ilk kaynaklarda bir elin parmakları sayısını geçmeyen mucizelerin 3500 civarına ulaştığı"⁵⁰¹ ifade edilmiştir. Böyle bir mukayesenin sonucunda da, yüceltmenin bir aracı hiç şüphesiz anlatılan rivayetlerle oluşan mevlittir.⁵⁰² Hz. Peygambere duyulan sevginin boyutları elbette belirli şeylerde sınırlı kalmamış, düşüncelerin yansımaları farklı şekillerde tezahür etmiştir. Bu yansımaları siyerden edebiyata oradan hat sanatına ve hatta bütün bilimlerle alâkadar kılınarak ilimler bu anlayış üzerine bina edilmiştir.

---

⁴⁹⁸ Yavuz, S. 162; Benzer karşılaştırmaları görmek için bkz. İslamoğlu, S. 102; Şiblî, III, 161

⁴⁹⁹ Kâdî İyâz, I, 253

⁵⁰⁰ Suyûtî, *age.*, II, 179

⁵⁰¹ M. Hayri Kırbaçoğlu, "Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşü: Paradigma'dan Paragon'a Paragon'dan Kozmik İlkeye", 4. *Kutlu Doğum Sempozyumu, Tebliğler*, Isparta, 2001, S.131

⁵⁰² Kırbaçoğlu, *agm.*, s, 135

Peygambere uyarlanarak geliştirilen bu yaklaşımları, ilk dönemlerde oldukça az rastlanan ve gittikçe artan hasâis ve delâil edebiyatı, 2. Asrın sonlarında başlayarak evliya tezkireleri ve menkıbeleri şeklinde devam eden tasavvuf literatürüne sanki bir nazire olarak ortaya çıkmış gibidir. Zira kâinatın tasarrufu bile ellerine verilen ve bunlara atfedilen binlerce keramet ve menkıbe karşısında adeta sönük kalan Hz. Peygamber’i eski kaynaklarda yeteri kadar bulunmayan birçok harkulade olayla destekleme ihtiyacı doğmuştu.⁵⁰³ Bu anlatımlar sayesinde peygamberliğin kemal bulacağına ve insanları daha fazla inanmaya sevk edeceğine kani⁵⁰⁴ olunmuştur. M. Sait Hatiboğlu⁵⁰⁵ ve İ. Hakkı Ünal ve aynı özeleştiriyi yapanların ortak kanaati olarak Hz. Peygambere bakışın nasıl değiştiği noktasında şunu aktarabiliriz. Geçmiş hadis ulemasının kılı kırk yaran hassasiyetlerinin şüphesiz çok büyük önemi vardır. Ortaya koydukları eleştirel çaba her türlü takdirin üstündedir. Ancak isnad tenkidine gösterdikleri bu çabanın yüzde onunu metin tenkidine göstermiş olsalardı bugün hadis ilminin vechesi bambaşka olurdu. Muhtevaya yönelik tenkid ve tashih faaliyetlerinin aynı minval üzerinde gitmemesi büyük talihsizliktir.⁵⁰⁶ Nitekim daha sonra yapılan her çalışmada kaynak olarak işaret edilen eserler aynı olmakta, bunun sonucunda kabul ve red arasında zihinler berrak hale gelememektedir.

Bu bağlamda son dönemin büyük muhaddislerinden, Şuayb Arnavut da Hz. Peygamber’e atfedilen mucizeleri değerlendirirken mucizenin bir kısmının meydan okumaya, bir kısmının insanların tereddütlerini gidermeye, bir kısmının da peygamberi desteklemeye yönelik oluşunu ifade ederek hissi mucize yoktur diyenlere Hz. Peygamber için bunların olabileceğini beyan eder. Yine veliler için kabul edilebilecek şeylerin niçin Hz. Peygamber için söz konusu olmasın diyerek⁵⁰⁷ meseleye yaklaşır. Hamidullah da, kendisinden önceki peygamberler Allah tarafından bu şerefe layık

---

⁵⁰³ İ. Hakkı Ünal, “Seçmecî ve Eleştirel Yaklaşım Veya Hz. Peygamber’i (s.a.v) Anlamak”, *İslami Araştırmalar* c. 10, Sayı.1-2-3,1997, S. 47

⁵⁰⁴ Heykel, *age.*, S. 58

⁵⁰⁵ M. Sait Hatiboğlu, “İslami Tenkid Zihniyeti ve Hadis Tenkidinin Doğuşu” (*yayınlanmamış doktora tezi*), Ankara, 1962

⁵⁰⁶ Ünal, *agm.*, S. 53

⁵⁰⁷ Enbiya Yıldırım, *Hadisler Ve Zihindeki Sorular- Büyük Muhaddis Şuayb Arnavut’la Söyleşi-*, İstanbul: Rağbet Yay., 2011, S. 215

görülür de Hz. Muhammed nasıl görülmez demekle, aslında önceki peygamberler için söz konusu olan mucizenin Hz. Peygamber için de olabileceğine dikatleri çeker.⁵⁰⁸ Bu düşüncenin arka planı için herhalde şunu söylemek mümkündür. Sevdiği bir kula taltif kabilinden güzellikler bahşeden Allah'ın, Hz. Peygamber'e, adına mucize denilsin denilmesin taltifte bulunması imkânsız mıdır? Bu soruya imkansız değil dediğimiz zaman, Hz. Peygamber'in yüce bir şahsiyet olmasından hareketle doğumundan vefatına kadar her sözü, her hareketi mucize formunda zikredilmesi ve öyle inanılmaya çalışılması kaçınılmazdır. Bu harikulade tavırlar kabilinden zikredilenlerde tahayyül ve tasavvur temelli dini anlayışa sahip kimseler tarafından dokunulmaz ve kutsal sayılması kaçınılmaz olacaktır/olmuştur. Zamanla bunların edebi motiflerle süslenmesi de ruhun derinliklerine nakşedilmesinde etkili olmuştur. Klasik anlamda mucizenin özelliklerini taşımamakla birlikte, Hz. Peygamber'in elinde, etrafındaki müminleri hayrete düşüren, onların imanlarını ve itminanlarını/güvenlerini arttıran bir takım harkuledeliklerin Allah'ın izniyle zuhur ettiği hususunda manevi tevatürün varlığı benimsenmiştir.⁵⁰⁹ Bütün rivayetlerin odak noktası peygamberden bazı olağanüstü hadiselerin zuhur ettiği'dir.⁵¹⁰ Bu hadiseler her ne kadar tek başına büyük bir değere haiz olmasa da bir halatı oluşturan ince ipler⁵¹¹ gibi düşünülmüştür.

Aynî (v. 855), Buhârî'nin "*Alamatü'n-Nübüvve fi'l-İslam*" babı altında verdiği rivayetlerin değerlendirmesinde mucize, alamet ve kerametın farklı oluşuna dikkat çeker. Alametin daha geniş bir mana ifade ettiği mucizenin ise meydan okuma sırasında söz konusu olacağını dile getirmiştir.⁵¹² Aynı zamanda bu babın şerhi mahiyetinde Hz. Peygamberin doğum anında yaşandığı söylenilen olaylar serd edilmiştir.⁵¹³

---

⁵⁰⁸ Hamidullah, I, 120

⁵⁰⁹ Umeri, II, 615

⁵¹⁰ Ahathl, S. 236

⁵¹¹ Ahmed Naim, *Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, 8. Bsk., Ankara: DİB Yay., 1986, c. 9, Ss. 292-293

⁵¹² Aynî, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-Kârî Şerh-u Sahih-i Buhârî*, I-XVI, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1997, XI, 310

⁵¹³ İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî Bi Şerh-i Sahih-i'l-Buhârî*, I-XVI, Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000, VII, 282

Mucize kavramının genişlemesine yol açan sebeplerden biri de herhalde zamanla insanların zihninde oluşan mucize fikrine dair değişimdir. Peygamberin mucizesiz olmayacağı fikri⁵¹⁴ de O'nunla (s.a.v.) alakalı zikredilen her şeyi mucize kapsamında görmeye dönüşmüştür. Peygamberden sonra gelen her kuşak peygamberi tanıma vesilesi olarak mucizelere başvurmuştur. Mucizeye karşı bu yaklaşım her dönemde belli ölçülerde kendini göstermiştir.

Mevlidlerde ve na'tlarda mucize vurgusunun ilgili eserlerin bel kemiğini oluşturması da tarihi süreç içerisinde konuya bakış için önemlidir. Peygamberliğe karşı sergilenen her türlü olumsuz düşüncenin mucize olgusu ile savunulmaya çalışıldığı, peygamberin hissi mucize göstermediğinin dile getirildiği her dönemde mucizeye bakışın yenilendiği görülmektedir. Özellikle son yüzyıllarda pozitivizmle beraber mucize yeniden anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Mucizenin mantıki çıkarımlarla olabileceği söylenmiş bu çaba hissi mucizelerin gerçekliği üzerine eğilmeyle neticelenmiştir. Aslında mucize tartışmaları sadece edebi alanla değil, îtikâdî alanda tartışmaların neticesi olarak peygambere bağlılığın göstergesi, nübüvvetin alameti kabul edilmesi neticesinde O'nun'la ilgili anlatılan her şeye konu olmuştur. Peygamber'in hayatı anlatılırken en fazla durulan hususlardan biri olmuştur. Ancak Hz. Peygamber'i (s.a.v.) devamlı mucizeler yaratan, harikulâde işler yapan bir masal kahramanı şeklinde değil, tâbii bir hayat yaşamış bir insan, ama aynı zamanda da Allah'ın insanlar arasından seçmiş olduğu bir Nebi-Resul olma özelliği içinde öğrenmek ve anlamak gerekmektedir. Bu dengenin iyi korunması zorunludur.⁵¹⁵

Zikredilen hususlara ek olarak, edebiyata dayalı sanatların, teşbihlerin vs. kullanılması anlatım zenginliği açısından söz konusu edebi türler için olağan şeylerdir. Ancak edebî yönden ziyade mukayese fikri, Hz. Peygamber'in üstünlüğünü açıklamada etkili olmuştur.

---

⁵¹⁴ Pezdevî, *age.*, S. 137

⁵¹⁵ Ali Çelik, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III (2003), Sayı: 3, S. 11; Bkz. Hamidullah, I, 128*

4.5 Şefaât Makamının Tek Sahibi: Hz. Muhammed

Tarih boyunca insanların bir kurtarıcıya ihtiyaç hissettikleri malumdur. Kurtarıcı düşüncesi bu dünyada etkili olduğu gibi sonraki yaşamda daha da anlamlı hale gelmektedir. Hayatı ve ölümü anlamlı kılma noktasında ölümü bir yok oluş kabul etmeyen insanın sonraki hayatında daha mutlu olmanın vesilelerini aradığı söylenebilir. Bu kurtarıcı makbul ve kendisinden razı olunan aynı zamanda talebi kabul edilecek kimse olmalıdır. Bu, bazen vahiy eksenli olmuş bazen de bir zihnin ürünü olmuştur. İslam söz konusu olunca bu aracı (kurtarıcı) özelde Hz. Peygamber'dir. Genel anlamda ise Allah'ın aracılığını kabul ettiği kimseler ve ritüel/ibadet nevinden şeylerdir. Yeniterzi, "Şairlerimizi na't vadisine sevk eden en önemli husus şüphesiz ki Hz. Peygamber'in şefaatine nail olma ümididir."⁵¹⁶ tespitleri ile birçok na'tın yazılmasında kurtarıcı/şefi' düşüncesinin etkili olduğunu vurgulamaktadır. Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve cahiliye Arap inancında da önemli bir yer tutan şefaât inancı, tarih boyunca insanların inanç dünyasında çeşitli tezahürleriyle hep var olmuştur.⁵¹⁷

Bu bölümde de mevlit ve na't örneklerini zikrettikten sonra ilgili pasajlar çerçevesinde İslam'da şefaât algısı ve Hz. Peygamber'in şefaatinin nasıl algılandığı üzerinde duracağız.

4.5.1 Mevlit ve Na't Örneğinde Şefaât

Hz. Peygamber'in son peygamber oluşu, şefaât ayetinin O'nun şanında münzel olduğu,⁵¹⁸ üzerinde çokça durulan hususlardandır. Diğer peygamberlerin davetlerinin kendi toplumlarına olduğu, Hz. Peygamber'in davetinin ise hem inşe hem cinne olması cihetiyle şefaât etmeye hak sahibi olduğu ortaya konulmaktadır. Fuzûlî'nin, 'Şefaât

---

⁵¹⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 302

⁵¹⁷ Fatih Kesler, "Kur'ân-ı Kerîm ve Hadislerde Şefaât İnancı", *Tasavvuf, İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 2004, XIII, S. 120; M. İzzet Derveze, *Kuran'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, 1995, I, 304; Bahattin Akbaş, "Hadislere Göre Hz. Peygamber'in Şefaati Meselesi" (*yayımlanmamış yüksek lisans tezi*), AUİF, Ankara, 1994, Ss. 7-12

⁵¹⁸ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 15 (II. Beyazid)

*hazinesinin yegâne muhafızı odur. Dolayısıyla hem kendisinden önceki peygamberler, hem de O'ndan sonra gelen bütün insanlık Hz. Peygamber'in şefaatine muhtaçtır*⁵¹⁹ ifadeleri de, şefaatin mahiyetini ortaya koyar niteliktedir. “*Mahşerde nebiler bile senden medet ister, gül yüzlü melekler sana hayran diye sevdim.*”⁵²⁰ ifadesinin ise Hz. Peygamber'in şefaatinin genişliğini hem de diğer peygamberlerden üstün oluşunu simgeleyen bir bakış olduğunu görmek mümkündür. İnsanların kurtuluş için Hz. Âdem'den başlayarak, Hz. Peygamber'e varıncaya kadar peygamberlerden şefaah dilemesi de bunu ortaya koyar niteliktedir. Hz. Peygamber şefaah için izin aldığıında, O'nun ümmeti, şefaatinin gölgesine sığınacak, sancağı altında toplanarak, mahşer gününün dehşetinden güven içerisinde olacaklarıdır. Müminlerde hâkim düşüncelerden biri kıyamette livâü'l-hamd'in gölgesine sığınabilme arzudur.⁵²¹

“Yevme tüblâ”da halâik cem'ine sensin şefî

Melce-i âsî ve mücrim sensin ey Sâhibi Livâ

Lutfunun muhtâcıdır hep enbiyâ vü evliya...

*Melaz ü melce-i üftâdegânsın yâ Resûlallâh”*⁵²² (Osman Kemâlî)

Peygamber'in (s.a.v.) şefaahını arzu etme Hz. Peygamber'i öven bütün eserler için söz konusudur. Bu, Şeref Hanım'ın⁵²³ ifadelerine de şu şekilde yansımıştır.

“Na'tdan gerçi ümid-i şu'ara

İntisab etmedir ey şah sana”

“Etti O'nun'la tevessül enbiya vü mürselin

⁵¹⁹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 306

⁵²⁰ Kasır, *age.*, 214 (Hasan Basri Çantay); Kasır, *age.*, 227

⁵²¹ Muhammed Lutfî, Hh, 51

⁵²² Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 80

⁵²³ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 40

Çünkü dertliler devasıdır Muhammed Mustafa

Ana giydirdi şefaata hilatını ol Hüda

Cümle emrazın şifasıdır Muhammed Mustafa”⁵²⁴

İlâhi mahkemede tek söz sahibi ve talebi kabul edilecek olan Hz. Peygamberdir ki, bu durumu Şeyh Galip⁵²⁵ şu şekilde dile getirir:

“Hutben okunur minber-i iklimi bekada

Hükmün tutulur mahkeme-i ruzi cezada

.....

Ol dem ki velilerle nebiler kala hayrân

Nefsî deyü dehşetle kopa cümleden efgân

Ye’s ile usâtın ahvâli perişan

Destûr şefaatile senindir yine meydan”

Hz. Peygamber’in kusursuz yaratıldığı, iki cihan serveri ve günahkârların şefaataçisi olduğu vurgulanır:⁵²⁶

“İki âlem serveri nûru’l-hüdâ

Ahmed-i Muhtar u mahbûb-ı huda

---

⁵²⁴ Kasır, *age.*, S. 155 (Ahmed Kuddusi)

⁵²⁵ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na’lalar*, S. 51

⁵²⁶ Re’fet, 32-42; Ekinci, Ramazan, 191; Mehmed Fevzi Efendi, 127-129

Rahmet-i hak hem şefü'l-müznibîn

*Müstegâs-ı enbiya vü mürselîn*⁵²⁷

'Ey hudasından inayet isteyen

Mevlid-i peygamberi zi-şana gel

Ve'y resulunden şefaât isteyen

*Mevlid-i din serveri sultana gel*⁵²⁸

Hz. Peygamberin şefaatine dair birçok ifadeyi zikretmek mümkün ancak hepsini aktaramayacağımız için burada bir kısım terkipleri zikredeceğiz. Na'tlarda, Hz. Peygamber'in şefaât etmesi, '*menba-ı deryâyı rahmet, melce-i erbâb-ı isyan, melce-i heme âlem, melce-i âsiyan-ı rû-siyehan, melâz u melce-i üftadegân, me'va-yı rahm-u melce-i rahmet, melâz-ı 'ibad, penâh-ı âlem ü âdem, şefü'l-müznibin*' gibi terkiplerle anlatılır.⁵²⁹ Yine günahkârım peşiman bir kulum, gayet perişanım, niyaz etmekteyim senden şefaât ya Resulallah.⁵³⁰ "*ümmetin halâskârı*"⁵³¹, *kıtmîr'inim ey şah-ı Rusûl kovma kapından*⁵³², *şefî-i rûz-i cezası âlemin*⁵³³, *senden umarlar şefaât evliya ü asfiya*⁵³⁴ tarzında şefaâtle ilgili duygular dile getirilmiştir. Hz. Muhammed'in şefaati olmaksızın kurtuluşun olmayacağı daima vurgulanmıştır. Mevlid merasimleri düzenlemek te şefaati hak etmenin öncülü⁵³⁵ sayılmıştır.

---

⁵²⁷ Ekinci, 202

⁵²⁸ Maraşi, 1/5 (S. 76)

⁵²⁹ Yeniterzi, *Divan Şirinde Na't*, S. 308

⁵³⁰ Kasır, *age.*, 211 (Ömer Nasuhi Bilmen)

⁵³¹ Kasır, *age.*, S. 215

⁵³² Kasır, *age.*, S. 214

⁵³³ Özer, *age.*, S. 369 (Recaizade Madmud Ekrem)

⁵³⁴ Kasır, *age.*, S. 87

⁵³⁵ Bkz. Mevlid Kutlamaları İle İlgili Bölüm.

Müslümanlar tarafından içtenlikle kabul edilen şefaatin inancını, Kur'an ne ölçüde desteklemektedir? Bazı ayetlerde, günahkâr kulların kurtuluş ümidi olarak sığındığı şefaatin faydasız bir beklenti olduğu ifade edilirken, bazı ayetlerde şefaatin seçkin birtakım kullara ve topluluklara tanınan bir ayrıcalık olarak ifade edilmesi nasıl yorumlanmalıdır? Şefaate nail olmaları ilahi izne bağlı olanlar kimlerdir? Kimlere şefaate etme izni verilecektir? Hadislerde yoğun bir şekilde ifade edilen şefaatin Kur'ân'da karşılığı var mıdır? Bunlar şefaate ilgili cevaplanması gereken önemli sorulardır.⁵³⁶ Zihinleri meşgul eden bu sorulara dayalı olarak birçok İslam âlimi ve araştırmacı söz konusu meseleyi enine boyuna anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır.

Mevlidler ve na'tlarda Hz. Peygamber'in şefaatine nail olma üzerinde çokça durulan önemli bir husustur. Sunduğumuz pasajlardan da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'e yaklaşma, onun sevgisini kazanma ve şefaatinin beklemenin ifadesi metinlere ziyadesiyle yansımıştır. Eserlerin sebep-i teliflerine baktığımızda Hz. Peygamber için her ne yapılsa azdır, dil onu övmekten acizdir, onsuz bir hayat düşünülemediği gibi onun yardımı/şefaati olmaksızın kurtuluş gerçekleşmeyecektir.

4.5.2 İslam İnancında Şefaate

Şefaate, sözlükte bir şeye bir mislini ekleyerek çift kılmak, tek olan bir şeyi bir başka şeyle birleştirmek anlamına gelen, “شفع” nın mastarı, “şef” kökünden türemiştir. Tek anlamına gelen “vetr”in zıddıdır. Çift, eş manasına gelir.⁵³⁷ Şefaate, bununla birlikte yardım etmek, başka birisi için yardım dilemek, bir kimseden aracılık yapmasını istemek, suçlu ve muhtaç bir kimse için dilek ve tazarruda bulunmak, derece ve mertebeye elde etmek için başkasını araya koymak gibi anlamlarda da kullanılmıştır.⁵³⁸ Şefaate ilgili, dünya ve ahirete dönük sonuçlar doğuran çeşitli tanımlar yapılmıştır. Yapılan bu tanımlarda; pişmanlık duymak, tevbe etmek, dua etmek, yalvarmak, aracılık etmek, fayda sağlamak, bir zararı uzaklaştırmak ve bağışlanma dilemek gibi anlamlar ön planda

⁵³⁶ Yılmaz, *agt.*, S. 39

⁵³⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “ş f a” md.

⁵³⁸ Rağıp, “ş f a” md. S. 458

tutulmaktadır. Bu anlamlar şefaatin inancının ana unsurlarını oluşturmaktadır. Yani şefaatin; bir kimsenin herhangi bir mükâfata nail olması veya kendisine ulaşacak bir zarardan kurtulması için şefaatinin yüksek bir makama aracılık etmesidir. Saygınlık ve mevki bakımından yüksek derecede olanların, yardımcı olmak gayesiyle daha aşağı mertebede olanlarla ilgilenmeleridir.⁵³⁹ Şefaatin gerçek anlamı, konunun bir hükmün kapsamından çıkıp diğer bir hükmün kapsamına girmesini sağlayarak çelişkiye meydan vermemesi suretiyle bir yarar elde etme veya bir zararı defetme amacına yönelik, aracılık girişimidir.⁵⁴⁰

Kur'an'ı Kerim'de ve hadislerde şefaatin kavramı birçok yerde geçer. Bunların bir kısmında şefaatin yalnız Allah'ın dilemesine bağlı olduğu, O'nun izni hariç huzurunda kimsenin bir söz söylemeye yetkisi olmadığı vurgulanır. Bir kısmında şefaatin düşüncesi tamamen reddedilirken,⁵⁴¹ bazı yerlerde ise şefaate istisna getirildiğini⁵⁴² görmek mümkündür.

4.5.3 Hz. Muhammed'in Şefaatinin Sahibi Oluşu

Kur'an-ı Kerim de doğrudan zikredilmese bile, “*Onları affet, onlara mağfiret dile,*⁵⁴³ *hem kendin için hem de mümin erkekler ve mümin kadınlar için bağışlanma dile,*⁵⁴⁴ “*Şüphesiz Rabbin sana verecek ve sende hoşnut olacaksın*”,⁵⁴⁵ “*Geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak nafile (teheccüd) namaz kıl. Belki de Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir.*”⁵⁴⁶ şeklindeki ayeti kerimeler, Hz. Peygamber'in

---

⁵³⁹ Mehmet Yılmaz, “Kur'an'da Şefaatin Kavramı ve Yaygın Şefaatin Anlayışıyla Karşılaştırılması”, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), MÜSBE, İstanbul, 2006, S. 25

⁵⁴⁰ Yusuf Şevki Yavuz, “Şefaatin”, *DİA*, c. 38, TDV Yay., İstanbul, 2010, S. 414

⁵⁴¹ Müddessir, 74/48; A'râf, 7/53; Yâsîn, 36/23-24; Şu'arâ, 26/100-101; En'âm, 6/51, 70, 94; Zümer, 39/43-44; Mü'min, 40/16-20; Rûm, 30/11-14; Bakara, 2/48-123, 254

⁵⁴² Meryem, 19/85-87; Tâhâ, 20/109-110; Sebe, 34/23; Zuhrûf, 43/86; Bakara, 2/255; Necm, 53/26; Enbiya, 21/26-28

⁵⁴³ Al-i İmrân, 3/159

⁵⁴⁴ Muhammed, 47/19

⁵⁴⁵ Duhâ, 93/5

⁵⁴⁶ İsrâ, 17/79

şefaatine delil olarak⁵⁴⁷ zikredilmiştir. İbni Abbas ve Abdullah b. Mes'ud, Kur'an'daki "makâm-ı mahmûd" (övlümüş makam) ibaresinin,⁵⁴⁸ şefaath makamı olduğunu söylemiş, müfessirlerin çoğunluğu da buna katılmıştır.⁵⁴⁹ O makamda Hz. Peygamber, günahkârlara ve biçarelere şefaath ettiği zaman, mahşer halkı onu öveceği için bu makama "mahmûd"⁵⁵⁰ (övlümüş) makam denilmiştir. Bu makam, herkesin hamd ile öveceği muazzam bir makamdır ki, "livâu'l- hamd" altında "şefaath-i kübrâ" makamıdır.⁵⁵¹ Bu ayetlere bakıldığında Hz. Peygamber'e ahirette şefaath yetkisi verileceđi⁵⁵² anlaşılmaktadır. Mustafa Öztürk ise, siyak-sibak açısından ayet bir övlümeyi içerse de anlamda makam-ı mahmudu, şefaath anlamına gelmediğini ifade eder. Mekke'den Medine'ye hicret edip orada *baş üstünde tutulma olarak* anlaşılması gerektiğini tercih etmiştir.⁵⁵³ Süleyman Ateş de ayetin ilgili konu ile hiç alakası olmadığını ifade eder. Hatta "*Hz. Peygamber'in arş ta Allah'ın yanında oturması*" şeklindeki bir yoruma da Hz. İsa'nın Allah'ın yanında oturmasından hareketle adapte edilmiş bir inanç olarak değerlendirir.⁵⁵⁴

Şefaathi kabul edenlerin anlayışı, Kur'an'dan ziyade hadislere göre şekillenmiştir. Birçok hadis şefaathin olacağını vurgularken az sayıda hadis ise şefaathin olamayacağını ortaya koymaktadır.⁵⁵⁵ Bu konuda, nakledilen şefaathle ilgili çok sayıda hadis toplumun şefaath algısına yön vermiştir.⁵⁵⁶ Burada bir kısım hadisleri hatırlamakta fayda var. Sahihayn'da

---

⁵⁴⁷ Kısmi ayetlerle zorlama yorumlarla şefaathi ileri sürmenin mümkün olmadığına dair bkz. Kırbaşoğlu, *age.*, S. 359

⁵⁴⁸ İsrâ, 17/79

⁵⁴⁹ Beyzâvî, Abdullah b. Ömer b. Muhammed Nâsıruddin, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, I-II, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999, I, 580; İbn Kesîr, IX, 4806; Zemahşerî, *age.*, II, S. 660

⁵⁵⁰ Râzî, *age.*, XXI/31; Ahmed Naim, *age.*, c. 11, S.127

⁵⁵¹ Elmalılı, V, 345.

⁵⁵² Zemahşerî, *age.*, II, 660; Beyzâvî, *age.*, I, 579; Râzî, *age.*, XXI/32

⁵⁵³ Mustafa Öztürk, Kur'an-ı Kerim Meali- Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri- İstanbul: Düşün yay., 2011, 17 İsrâ 79

⁵⁵⁴ Süleyman Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c. 13, S. 32

⁵⁵⁵ Bahattin Akbaş, "Hadislere Göre Hz. Peygamber'in Şefaathi Meselesi" (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), AUİF, Ankara, 1994, Ss. 25-77

⁵⁵⁶ Kesler, *agt.*, S. 160; Şefaathi vurulayan hadislerin ön plana çıkarılması, Hz. Peygamber'i yüceltmek içindir. Bkz. Kırbaşoğlu, *Alternetif Hadis Metodolojisi*, S. 359; Ahad haberlerle şefaath hakkında hüküm vermenin mümkün olmadığına dair bkz. Akbaş, *agt.*, Ss. 100-104

yer alan şefaathadisinde şöyle denilmektedir: "Onlar, Âdem'e, daha sonra Nuh'a, sonra İbrahim'e, sonra Musa'ya, sonra İsa'ya giderler. İsa da onlara şöyle diyecek: Muhammed'e gidiniz, çünkü O, günahlarının geçmişinin de, geleceğinin de bağışlandığı bir kuldür. Bunun üzerine bana gelecekler... Rabbimi gördüğümde O'nun huzurunda secdeye kapanacağım. O vakit şu anda güzelce ifade edemeyeceğim, bana ilham edeceği övücü sözlerle Rabbime hamd edeceğim. *"Ey Muhammed başını kaldır, söyle sözün dinlenecek, şefaathet şefaathin kabul olunacak."* diyecek. Bunun üzerine, Rabbim ümmetimi (isterim) diyeceğim. Bana bir sınır tespit edilecek onları cennete girdireceğim. Sonra tekrar gidip secdeye kapanacağım, yine bana bir sınır tesbit edilecek..."⁵⁵⁷

Ubey b. Ka'b'ın aktardığı bir rivayette ise, Hz. Peygamber'in *"Kıyamet günü geldiğinde nebilerin imamı ve hatibi ben olacağım. Onların içinde şefaathetme yetkisinin sahibi de benim."* dediği kaydedilmiştir.⁵⁵⁸ Hz. Muhammed'e ait verilen üstünlüklerin değişik rivayetlerde farklı boyutları anlatılırken öne çıkan önemli özelliklerinden biri de kendisine şefaathetme yetkisinin verilmesi, ilk şefaathetçi olması, şefaathi ilk kabul edilecek kişi olması, cennete ilk girecek kimse olması vb. gibi daha birçok ilk özelliğe sahip kimse olduğunu görürüz.⁵⁵⁹

Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'den şunları aktarmıştır: Kim ezanı işittiği zaman, *"Ey bu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın Rabbi! Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver. Onu vaat ettiğün üzere makam-ı mahmud'a ulaştır."* derse kıyamet gününde şefaathetimi ona ulaşır.⁵⁶⁰ İbn-i Ömer'den şu şekilde rivayet edilmiştir: *"İnsanlar kıyamet günü gruplar hâlinde olacaklardır. Her ümmet kendi peygamberini izleyerek: Ey falan, bize şefaathet et, diyeceklerdir. Sonunda şefaathetme işi Peygamber (Hz. Muhammed)e kalacak. İşte makam-ı mahmud budur."*⁵⁶¹ Bu açıklamaya göre kıyamet gününde hamd

⁵⁵⁷ Ahmed Naim, *age.*, c. 11, Ss. 125-126; Müslim, İman, 322

⁵⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/330 (2546), 427(2692)

⁵⁵⁹ Tirmizî, Menâkıb, 1

⁵⁶⁰ Ahmed Naim, *age.*, c. 2, S. 571

⁵⁶¹ Canan, *age.*, c. 4, S. 55; Ahmed Naim, *age.*, c. 11, S. 127

sancağı, Hz. Muhammed'in ellerinde olacaktır.⁵⁶² Bu konudaki rivayete göre Peygamber, *“Ben kıyamet gününde Âdemoğullarının efendisiyim. Bununla birlikte övünmüyorum. Hamd sancağı elimde olacaktır. Övünme yok. O gün Âdem dâhil tüm peygamberler (yani âdemoğullarının hepsi) sancağımın altında olacaktır.(...)”*⁵⁶³ Elmalılı bunu şu şekilde özetlemiştir: Makam-ı mahmud, herkesin hamd ile yücelteceği muazzam makam demektir ki, hamdin gerçek anlamının dayanağı olan mutlak yakınlık makamı livau'l-hamd altında büyük şefaath makamıdır.⁵⁶⁴

*“Benim şefaathim, ümmetinden büyük günah sahipleri içindir.”*⁵⁶⁵ *“Her peygamberin kendisine verilmiş bir duası vardır. Ben, kendi duamı ümmetime şefaath etmek için sakladım. İnşallah Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlar bu şefaate erişecektir.”*⁵⁶⁶ *“Her peygamberin kabul edilebilecek bir duası vardır. Bütün nebiler bu duayı yapmada acele etti. Ben de duamı ahiret gününde ümmetime şefaath olarak kullanmak üzere sakladım.”*⁵⁶⁷ Hadisleri de şefaathı ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in kendisini, *“ateşe giden kelekleri engellemeye çalışan birine”*⁵⁶⁸ benzettiği bir misal ile ortaya koyması da dünyevi ve uhrevi bir boyutu içermektedir.

Kulun günahını affetme yetkisinin ancak Allah'a ait olduğunda şüphe yoktur. Ancak bu affi, *“dilediği seçkin kullarının vesilesiyle yapmakla, onların şerefini bütün mahşer ehline ilân etmiş ve dünyada iken zor bir görevi ifâ etmiş olan peygamberlerini onurlandırmış”*⁵⁶⁹ olur. Bu şerefe en fazla layık olanın da Hz. Peygamber olduğu

⁵⁶² Tirmizî, Menâkıb, 1 (Hasen-garib olarak)

⁵⁶³ Kâdî İyâz, I, 204-205; Ahmed Naim, *age.*, c. 2, S. 574

⁵⁶⁴ Elmalılı, V, 316-317; Dünyada verilen bir mücadele sonucunda hem dost hem de düşmanların parmakla göstererek takdir edeceği makam olduğu ahirete yönelik olmadığına dair bkz. Sarmış, *age.*, S. 248

⁵⁶⁵ Ebu Davud, Sünne, 23; Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyame, 11

⁵⁶⁶ Buhârî, Tevhid, 31; Müslim, İman, 341

⁵⁶⁷ Buhârî, Da'avât 1; Müslim, İman, 334; Tirmizî, Da'avât, 131; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 15/309 (9504)

⁵⁶⁸ Müslim, Fezail, 17-18; Tirmizî, Edep, 82

⁵⁶⁹ Kesler, *agt.*, S. 60; Onların yaptıkları mücadeleyi konu edinen kutsal metinler ile diğer bazı tarihi belge ve kalıntılar bahsettiğimiz bu görevin ifasında yaşanan güçlüklerin birer vesikasıdır. Bu seçkin kulların, şefaath yetkisi gibi bir takım ayrıcalıklarla donatılmaları yerine getirdikleri görevlere paraleldir. Peygamberlerin, şartlara göre Allah yolunda can

benimsenmiştir. Çünkü Kur’ân-ı Kerim’de, O’nun âlemlere rahmet olarak gönderildiği beyan edilmiştir.⁵⁷⁰ Rahmet manasının gerçekleşmesinin bir yönü de bu olsa gerektir.

İnananların hayatını baştan sona kuşatan bir şefaath anlayışı varsa da, Derveze’nin, “Hz. Peygamber’in içinde yetiştiği toplumda hâkim olan şefaath düşüncesinin Kur’an tarafından kabul edilemez olduğunu açıkladıktan sonra İslam’da varlığını sürdüren ve Müslümanların kabul ettiği şefaath düşüncesi özde ve temelde Kur’an’ın şiddetle savaştığı şirke dayalı yaklaşımlardan tamamen arındırılmış bir düşünce olması zorunludur.”⁵⁷¹ değerlendirmeleri önem arz etmektedir. Şefaath denilen husus, Allah’ın affetmesinin yollarından biri olarak, bir sebep gibi düşünülse de kulluğun yalnız kendisine yapıldığı, her şeyin maliki ve hâkimi olduğu halde araya şefi’ koymak dinin hiçbir unsuru için doğru değildir. Kur’an cahiliye döneminde insanların tanrı inançlarını ve ona yaklaşmak vesilesi ile takındıkları tutumu ortaya koymaktadır. Allah’ı tanıyamama/yanlış tanıma, ona yaklaşmak veya dileklerin kabulü için aracılara gerekli kılmıştır. Çünkü insan uzak gördüğü şeye yaklaşma arzusu ile değerli görülenle dileklerini elde edecektir. Onun sözü, duası, yakarışı ona ulaşamayacağından dolayı temennileri aracılara ulaştıracaktır. Hâlbuki Allah şah damarından daha yakın olduğunu⁵⁷² beyan etmektedir. Kendisinden bir şey isteyenini işittiğini beyan etmesine karşın, şefaath talebinde bulunma ve şefaathi isteme, medet, kurtarıcı bekleme zihinlere kazınmıştır. İster düşüncede isterse onun yansımalarında olsun ortaklık inancına farkında olmadan sevk eden tüm yaklaşımlardan uzak durmak son derece önemlidir. Bu bakımdan mutlak bir şefaath inancından bahsetmek mümkün değildir. Bunu birçok ayeti kerimede görmekteyiz.

---

vermelerini talep ettikleri müntesiplerine, âhirette onlara sunabilecekleri bu türden manevi hediyelerle güçlü kılınmaları belki de bir zorunluluktur. Bu açıdan bakıldığında müminleri cezb eden şefaath inancı, peygamber kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Kesler, *agt.*, S. 57 (Naklen)

⁵⁷⁰ Enbiya, 21/107

⁵⁷¹ Derveze, *age.*, I, 304

⁵⁷² Kâf, 50/ 16

“O gün kimse kimseye hiçbir fayda sağlayamayacaktır. O gün buyruk yalnız Allah’ındır.”⁵⁷³ “De ki: Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. (...)”⁵⁷⁴ “Yoksa Allah’tan başka şefaathçiler mi edindiler? (...) De ki: Şefaath tümüyle Allah’a aittir. Göklerin ve yerin hükümranlığı O’nun’dur. Sonra yalnız O’na döndürüleceksiniz.”⁵⁷⁵

Bazı ayetlerde ise istisna üslubunun kullanıldığı ve şefaath inancının zaten bunlara dayandırıldığı görülmektedir. İstisna yolu ile “izin”i bildiren ayetlerin de şefaath olamayacağını bildiren bir üslup olduğu⁵⁷⁶ yaklaşımı da kayda değerdir. Diğer taraftan şefaath reddeden ayetler şu şekilde de yorumlanmıştır: “Ey kâfirler! Siz öyle kötü ve zor durumdasınız ki, herkese faydası olan şefaathin bile size menfaathı olmaz.”⁵⁷⁷

Ehl-i sünnet akidesinin temel ilkelerinden biri olan Hz. Peygamber’in şefaath edeceği inancı neredeyse çoğunluk tarafından da kabul edilmiştir.⁵⁷⁸ Şefaath düşüncesi, müslümanların peygamber’e bağlılığını güçlendiren bir durum olarak da görülebilir. Zira peygamber’i örnek alma, sünnet-i seniyyesini hayata aksettirmeye sevk eden etkenlerden biri de O’nun şefaathıyla kurtuluşa erme inancıdır. Bazılarının iddia ettiği gibi *nasıl olsa şefaath var denilerek gevşekliğe sevk*, neredeyse yok denecek kadar azdır. Özellikle dini yaşamın sıkıntılı olduğu zamanlarda bir anlamda da dine teşvik unsuru olduğu da söylenebilir. Şiir de bu bağlamda bir aracı konumunda şefaathı hatırlatarak, dini bir hassasiyeti kazandırmaktadır. Mevlid ve na’tlarda da ziyadesiyle bu düşünce işlenmiştir. Ancak şu nokta dikkat çekicidir, şefaathin istisnai bir durum olmasından ziyade peygamberin mutlak anlamda tasarrufu olduğu izlenimi hâkimdir.

⁵⁷³ İnfitar, 82/19; Ayrıca Bkz. Âl-i İmrân, 3/128-129, 154

⁵⁷⁴ A’raf, 7/188; Ayrıca Bkz. Yunus, 10/49; Kasas, 28/56; Cin, 72/21-23

⁵⁷⁵ Zümer, 39/43-44; Ayrıca Bkz. Bakara, 2/255; Enbiya, 21/28

⁵⁷⁶ Yusuf Şevki Yavuz, *a.g.md.*, S. 414; Muhammed Abduh, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Hakim*, I-XII, Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1999, c. 3, S.27

⁵⁷⁷ Taftazanî, *age.*, S. 273

⁵⁷⁸ Taftazanî, *age.*, Ss. 271-273

4.6 Hz. Peygamber'in Sünnetli Doğumu

Hz. Peygamberin ayrıcalıklı yönlerinden biri de onun sünnetli doğmasıdır.⁵⁷⁹ Kaynakalarda bu konuyla ilgili üç farklı rivayet⁵⁸⁰ mevcuttur. Abbas b. Abdülmuttalib'den (r.a.) gelen rivayette, Allah Resûlü'nün sünnetli ve göbek bağı kesik olarak doğduğu, bu durumun dedesinin hoşuna gittiği ve 'torunumun parlak bir geleceği olacak'⁵⁸¹ dediği aktarılır. Bu durum Enes b. Mâlik'in (r.a.) rivayet ettiği hadiste, "*Sünnetli doğmam ve avret yerimi kimsenin görmemiş olması, Rabbim'in bana lütuflarındandır.*"⁵⁸² Şeklinde, Hz. Peygamber'in sözleri olarak aktarılmıştır. İkinci rivayet ise, doğumunun yedinci gününde dedesinin ziyafet vererek Hz. Peygamber'i sünnet ettirdiği⁵⁸³ şeklindedir. Konu ile ilgili son rivayet ise, Cebrail'in Hz. Peygamber'in kalbini temizlemesi esnasında⁵⁸⁴ sünnet edildiğidir. Bu son rivayet için İbn Kesîr, 'cidden garib bir hadis'⁵⁸⁵ derken, Zehebî, 'münker'⁵⁸⁶ olduğunu beyan etmiştir.

İlgili rivayetlerin temelinde belki diğer peygamberlerden bir kısmının sünnetli olduğu⁵⁸⁷ bilgisinin bulunması söylenebilir. Üzerinde ittifak edilmemiş olan sünnetli doğma meselesinde, Hâkim, Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğu ile ilgili rivayetlerin tevatür derecesine ulaşacak kadar çok olduğunu⁵⁸⁸ ifade ederken, Zehebî sıhhatini bilmediğimiz

⁵⁷⁹ Umerî, I, 99 Hz. Peygamberin, sünnetli doğduğuna dair rivayetlerin isnaddaki ravilerin 'uydurmacılıkla müttehem' olmaları dolayısıyla illetli olduklarını ve ihticac olamayacaklarını söyler.

⁵⁸⁰ Kastallânî, *age.*, I, 71

⁵⁸¹ İbn Sa'd, *age.*, I, 103; Beyhakî, I, 114

⁵⁸² Suyûtî, *age.*, I, 132

⁵⁸³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, I, 27; İbn Kesîr, I, 105; Şâmî, I, 420 (İrâkî, Bu hadisin senedinin sahih olmadığını ifade eder.)

⁵⁸⁴ Ebû Nuaym, I, 155

⁵⁸⁵ İbn Kesîr, I, 105

⁵⁸⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, I, 28; Şâmî, I, 420

⁵⁸⁷ Kastallânî, *age.*, I, 70-71. Bkz. Âdem, Nuh, Yusuf, Musa, Süleyman ve İsa peygamberlerle beraber toplam 12 peygamberin sünnetli doğduğu zikredilir. İbnü'l-Kayyim, bunun Hz. Peygamberin hasâisinden olamayacağını dile getirir. Ayrıca bkz. Sünnetli doğan peygamberler sayısı 13, 14, 17 olduğu. Şâmî, I, 421; Şiblî, III, 162

⁵⁸⁸ Hâkim, III, 498

şeyler nasıl doğru olabilir demektedir.⁵⁸⁹ Şâmî ise, “bu tevatürü” siyerde bu konu ile ilgili çok rivayetin olması ve peygamberin sünnetli doğduğu inancının hakim olması⁵⁹⁰ şeklinde açıklar.

Konu ile ilgili olarak, Bünyamin Erul da şu değerlendirmeyi aktarır: “Konuyu araştıran İbnü'l-Kayyim (v. 751), el-Mevzuat adlı eserinde, Hz. Peygamber’in sünnetli doğduğu ve göbeği kesik olduğu konusunda sahih bir hadis bulunmadığını, bunun da Peygamber’e ait bir özellik olmadığını, hatta insanların birçoğunun sünnetli doğduğunu nakletmektedir.”⁵⁹¹ Konuyu detaylarıyla işleyen Ahatlı da, “insanların peygambere cerrahî müdahaleyi yakıştırmadıkları için genellikle sünnetli doğumu kabul edegeldiklerini; aslında ileride peygamber olacak bir çocuğun sünnet ettirilmesinin mahzurlu görülmemesi gerektiğini, aksi takdirde peygamberlerde bazı insanüstü vasıflar aramaya yönelişin olacağını”⁵⁹² beyan etmiştir.

4.7 Şakku’s-Sadr: Hz. peygamber’in Göğsünün Yarılması

Şakku’s-sadr/Hz. Peygamber’in göğsünün yarılması ve temizlenmesi,⁵⁹³ O’nun, farklı bir konumda olduğunu ortaya koyan anlatımlardan biridir. Söz konusu hadise birçok kaynaktan⁵⁹⁴ geçmektedir. Rivayetlerdeki farklılıklar neticesinde bu hadisenin dört kez gerçekleştiği kabul edilmiştir.

---

⁵⁸⁹ Hâkim, III, 498

⁵⁹⁰ Şâmî, I, 421

⁵⁹¹ Bünyamin Erul “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, *Diyanet Dergisi Hz. Peygamber Özel Sayısı*, 2000, S. 37

⁵⁹² Ahatlı, *age.*, S. 141; Tıp literatüründe sünnetli olmak, “Hipospadih” olarak nitelendirilen vucutsal bir arızadır. Cahit Tanyel, “Çocuklarda Sık Görülen Cerrahi Hastalıklar”, *Katki Dergisi, Ankara, 199, sayı, XVIII (2-3), S. 246*

⁵⁹³ Erdinç Ahatlı, “Şakku’s-Sadr”, *DİA*, c. 38, İstanbul: TDV Yay., 2010, S. 309

⁵⁹⁴ İbn İshâk, I, 102; İbn Hişam, I, 164; İbn Sa’d, *age.*, I, 150-151; Muslim, İman, 74; Tirmizî, Tefsîru Sûret-i İnşirâh, 94

Birincisi; Hz. Peygamber'in çocukluğunda (sütannesinin yanında iken) meydana gelen "Bu şeytanın sendeki payı/nasibidir" denilerek kalbi zemzemle altın bir tas içinde yıkandıktan sonra yerine konulup yara iyileştirilmiştir."⁵⁹⁵ "şakku's-sadr" hâdisesidir.

İkincisi; on yaşında iken meydana gelen, "...Kin ve hasedi çıkar" dedi. O da kan pıhtısı/aleka şeklinde bir şey çıkartıp attı. Daha sonra ona "Şefkat ve merhameti yerleştir"⁵⁹⁶ denilerek gerçekleştirilen "şakku's-sadr" hadisesidir.

Üçüncüsü; Hira mağarasında meydana gelen "şakku's-sadr" hadisesidir ki Hz. Aişe'den (r.a.) gelen rivayette şöyle anlatılır:

Rasûlullah ve Hatice Ramazan ayında Hira mağarasında itikâfa girmişlerdi. Rasûlullah mağaradan çıktığı zaman "Esselamü aleyküm" diye bir söz işitti. "(Melek) müjdeler olsun, selam hayırdır." dedi. Sonra Cibril'i (a.s.) başka bir gün kanadının biri doğuda biri de batıda olduğu halde gördü ve ondan korktu. Ailesinin yanına gitmek istedi. Bu kez de Cebrail'i kendisi ile evinin kapısı arasında gördü. Rasûlullah "Sonra randevulaştık. Günü gelince randevuya gittim. Cebrail beni alıyordu." dedi. Tekrar ailesine dönmek istediği zaman Cebrail'i Mikail'le birlikte gördü. Cibril yere indi. Mikail ise gökyüzünde kaldı. (Daha sonraki gelişmeleri Rasûlullah şöyle anlattı:) Cebrail beni aldı ve sırt üstü yere yatırdı. Karnımı yarıp içinden Allah'ın dilediğini (kalbi) çıkarıp altın bir kap içinde yıkadıktan sonra onu karnımın içine tekrar koydu. Sonra beni kabı koruduğu gibi korudu. Sonra sırtıma dokunuşunu hissettiğim (bir) mühür vurdu. Sonra bana Rabbinin adıyla oku dedi. Ben hiçbir şey oku(ya)madım. Bunun üzerine hiçkırarak ağlayıncaya kadar boğazımı sıktı. Sonra bana "(Ey Muhammed) yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Bilmediği şeyi ..." ayetinin sonuna kadar okudu. Bundan sonra bir şey unutmadım. Sonra beni bir kişiyle tarttılar, ona ağır geldim.

⁵⁹⁵ Ahmed, *Musned*, IV, 184, III, 121, 149, 288; Muslim, İman, 261

⁵⁹⁶ Ahmed, *Musned*, V, 139

Başka biriyle tarttılar, ona da ağır geldim. Sonra yüz kişiyle tarttılar. Bundan sonra Mikail, Kâ'be'nin Rabb'i ümmetini ona tabi kıldı / kılacak dedi. Daha sonra evime döndüm. (Yolda) karşılaştığım ağaçlar ve taşlar bana "Selam senin üzerine olsun Ya Rasûlellah!" diyordu. (Öyle ki) Hatice'nin yanına girdiğimde bana "Selam senin üzerine olsun Ya Rasûlellah!" dedi.⁵⁹⁷

Dördüncüsü; İsrâ gecesinde meydana gelen hadisedir. Enes b. Mâlik'den (r.a.) gelen rivayet şu şekildedir:

Rasûlullah peygamberlik gelmeden önce bir gece Mescid-i Haram'da uyurken ona üç kişi (melek) geldi ve onu götürdüler. Onların birincisi "Hangisi o?" diye sordu. Diğerleri: "Onların en hayırlısı olan ortasındaki." Dedi. Öbürü de: "Onların en hayırlısını alınız." dedi. (Bütün bunlar) o gece oldubitti ve bundan sonra başka bir gece gelinceye kadar onları bir daha görmedi. Onun kalbi görür. Gözleri uyur ama kalbi uyumaz. İşte bütün Peygamberler böyledir. Gözleri uyur ama kalpleri uyumaz. O'nu taşıyıp zezem kuyusunun yanına koyuncaya kadar onunla konuşmadılar. (Zezem kuyusunun yanında) Cebrail onlardan Rasûlullah'ı (s.a.v.) aldı ve boğazıyla kasıklarının arasını, göğsünü ve karnını temizleyinceye kadar yıkadı. Sonra içinde altın suyuna benzeyen, iman ve hikmetin dolu olduğu, altından bir tas getirildi. Onu göğsüne ve boğazının damarlarına sıkıştırdı/doldurdu ve onu elleriyle sıvazladı.⁵⁹⁸

Şakku's-Sadr meselesi, sahih isnadla gelmesi neticesinde bir kabul yanı⁵⁹⁹ olduğu açıktır. Bununla birlikte konu ile ilgili tartışmaların son bulduğu söylenemez. Hadisin ilk yer aldığı kaynakta her ikisi de Rasûlullah'ın çocukluk dönemine ait olan rivayetler

⁵⁹⁷ Et-Tayâlisî, Ebû Dâvûd, *Musned*, 1. bsk, Haydarâbat: Dâiratu'l-Maârifî'n-Nizâmiye, 1321, Hadis no: 1539

⁵⁹⁸ Buhârî, Salât, 1; Tevhîd, 37; Hacc, 76; Muslim, İman, 74; Tirmizî, Tefsîru Sûre-i İnşirah, 94,

⁵⁹⁹ M. Said Ramazan Bûti, *Fıkhü's Siyre*, Gonca Yay: Ss. 62-66.

varken; sonraki eserlerde Hz. Peygamber'in hayatının üç dönemiyle⁶⁰⁰ ilgili haberler yer almıştır. Bazı müellifler bunun beş defa gerçekleştiğini ifade etmişler. Ancak çocukluk dönemi olayları ile miraca ait rivayetin karıştırıldığı⁶⁰¹ aslında iki defa olduğu⁶⁰² da yine rivayetler arasındaki çelişkilere dayanır. Hadis tenkidi açısından ise sütannesinin yanında ve miraçta gerçekleşen hadise muteber kabul edilmiştir.⁶⁰³ Rivayetlerin çeşitli varyantları olması neticesinde bazı hadis şârihleri de bu operasyonların her birinin farklı bir amaca yönelik olarak gerçekleştiğini⁶⁰⁴ söylemektedirler. Ahmed Naim, “Şakk-ı sadr” ile ilgili şunları söylemektedir:

Birincisi: Hz. Peygamber (s.a.s.) dört yaşlarında ve sütanesi Halime'nin yanında iken gerçekleşmiştir. Bunun amacı, bu işle görevli olan meleklerin “Bu şeytanın sendeki payı/nasibidir.” diyerek kendisine gösterdikleri alakayı (kan pıhtısını) atmak içindir.⁶⁰⁵

İkincisi: Mirac gecesinde Rasûlullah'ın (s.a.v.) göğsünün yarılp temizlenmesi ve içinin iman ve hikmet ile doldurulmasından ibarettir ki; bunun da amacı o Mubârek gecede karşılaşacağı şeyleri en güzel bir şekilde telakkî edebilmesi içindir.⁶⁰⁶

Üçüncüsü: Hz. Aişe'den rivayet edilen Hz. Peygamber (s.a.s.) Hira mağarasında iken Cebrâil'in (a.s.) vahiy için geldiğinde gerçekleştirdiği bir üçüncü şakk-ı sadr ameliyesi de vardır ki; bunun da amacı vahyi kuvvetli bir şekilde alabilmesine ve vahyin sıkletine dayanabilmesine yöneliktir.

Dördüncüsü ise, Hz. Peygamber on yaşlarında iken gerçekleştiği rivâyet edilir. Bu sorumluluk yüklenebilecek çağa ulaştığında erkeklerin, yaptıklarında ayıplanacağı

---

⁶⁰⁰ Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, I-XII, 2. Bsk., Sönmez Neşriyat, t.y., c. 2, S. 112

⁶⁰¹ Şiblî, III, 178

⁶⁰² Zehebî, I, 49; Umeri, I, 103

⁶⁰³ Ahatlı, “Şakk-ı sadr”, S. 309; Şiblî, III, 178 sadece miraçta olduğu müsellemdir.

⁶⁰⁴ İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, II, 6; Davudoğlu, c. 2, S. 112

⁶⁰⁵ İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, II, 6

⁶⁰⁶ İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, II, 6

şeylerden uzak tutmak içindir. Bazı rivâyetlerde ise beşinci bir şakk-ı sadr amelîyesinden bahsedilse de bunun sübûtu yoktur.⁶⁰⁷

Peygamberlere dair yaklaşımlar, insanların zihinde farklılık arz etmektedir. Hayatlarında ve vefatlarından sonra onlarla ilgili çeşitli tasavvurlar kendini göstermiştir. Hz. Peygamber de bu beklentilerden nasibini⁶⁰⁸ almıştır. Bu hadise ile ilgili anlatımların çocukluk çağı ile başlaması, çocukluğundan beri korunmuşluk içerisinde geldiğine bir işarettir.⁶⁰⁹

Peygamberlerin veya din kurucusu olarak nitelendirilen şahsiyetlerin, diğer insanlardan farklı olduğu kabul edilmekle birlikte, bazı efsanevi hikâyelerin, bu şahsiyetleri normal insanlardan çok daha farklı olağanüstü özelliklere sahip birer kişi gibi göstermek istedikleri görülmektedir. Peygamberin veya din kurucularının bu şekilde efsanevîleştirilmesinin, bu şahsiyetlere olan aşırı sevgiden kaynaklandığını söylemenin yanında, takipçilerinin daha itaatkâr olmalarını sağlamak, imanını artırmak ve dine yeni katılımları kolaylaştırmak için insanların düş gücünün ürünü olarak oluştuklarını söylemek de mümkündür.⁶¹⁰ Tarihte de bazı kişilerin başından böyle bir olayın geçtiği rivayet edilmektedir. Zerdüşt, göğsü yarılıp temizlenen kişilerdendir.⁶¹¹ Yine Araplar arasında iyi haliyle tanınan Umeyye b. Ebi's-Salt'ın başından geçen şakku's-sadr hadisesindeki iki beyaz kuşun gelmesi ve gelen kuşların Umeyye'nin evinin tavanını kaldırması peygamber için anlatılan olaylarla benzeşmektedir. Umeyye ile ilgili tartışmaya⁶¹² girmeksizin maddi yada manevi tarzda bir arınma tasavvurunun bilindiği bir gerçektir. Diğer peygamberlerin de kalplerinin yıkandığı⁶¹³ ve bir tarz korunmuşluk gerçekleşmişse de bu durumun Hz. Peygamber'de cismani ve ruhani bir şekilde⁶¹⁴ tecelli ettiği ifade edilmiştir. Hz. Peygamberle alakalı bu durum, İnşirah suresi ile

---

⁶⁰⁷ Ahmed Na'ım, II, 273–274; Taftazanî, *age.*, S. 309

⁶⁰⁸ Yüksel, *agt.*, S. 2

⁶⁰⁹ Gazali, *Fıkhü's-Sire*, S. 65

⁶¹⁰ Yüksel, *agt.*, S. 120

⁶¹¹ Erul, *agm.*, S. 44

⁶¹² Ahatlı, S. 159

⁶¹³ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, VII, 206

⁶¹⁴ Ahatlı, S. 158

ilişkilendirilmek suretiyle⁶¹⁵ Kur'an ile de desteklenmiştir. Ancak Kur'an'daki şerhu's-sadr (göğsün açılması)⁶¹⁶ ve dıyku's-sadr (göğsün daralması)⁶¹⁷ ifadelerinin tamamen manevî bir durum olduğu, bizim konumuzu teşkil eden şakku's-sadr (göğsün yarılması) olayının ise "maddî bir olay"⁶¹⁸ olduğu görülmektedir. Yine Kur'an'da geçen "sadr" ifadesinin⁶¹⁹ maddi anlamda "bir organ olmadığı"⁶²⁰ da ortadadır. Bir grup alim, bunun iki farklı durum olduğunu ve bunların arasında bir irtibatın kurulamayacağını⁶²¹ ifade etmişlerdir. Bu bakımdan bu olayın maddî mi manevi mi olduğu hususunda çokça tartışmalara girilmiştir. Maddî temizliğin de mânevî temizlik ile münasebeti; maddî kalbinin yıkanıp temizlendikten sonra ilim, hikmet, ilâhî nur ve feyizlerle doldurulmasını akıldan uzak görmemek gerekir⁶²² denilmek suretiyle maddi anlamda bir müdahalenin olduğu ortaya konulmuştur. Maddi bir operasyonla manevi kirlilerden arınmanın irtibatını ise Bûtî şöyle açıklar:

"Bu hâdisenin hikmeti -Allah daha iyi bilir- Resûlullah'ın vücudunda bulunan şer guddesinin kökünü kazımak değildir. Çünkü şerrin kaynağı vücuttaki bir gudde (bez) veya vücudun bazı bölgelerindeki bir kan pıhtısı olsaydı, elbette, şerli bir kişinin cerrahî bir ameliyatla hayırlı bir kişi olması mümkün olurdu. Fakat öyle gözüküyor ki; asıl hikmet, Resûlullah'ın durumunu bildirmek, onu çocukluğundan beri vahiy ve günahsızlık (ismet) için hazırlamaktır. Ki bu durum, halkın ona iman etmesine ve onun risaletini tasdik etmesine daha uygun düşer. Buna göre o ameliyat, manevî temizlik ameliyesidir. Fakat o ameliyatta, halkın gözlerinin önünde ilâhî

---

⁶¹⁵ Râzî, *age.*, XXXII/ 2

⁶¹⁶ Zümer, 39/22; En'am, 6/125; Taha, 20/25-28

⁶¹⁷ Hicr, 15/97

⁶¹⁸ Güzel, *agt.*, S. 120

⁶¹⁹ Zümer, 39/22; En'am, 6/125

⁶²⁰ Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an Gerekeçeli Meal Tefsir*, (İnşirah Sûresi), İstanbul: Düşün Yay., 2008

⁶²¹ Râzî, *age.*, XXXII/2; Erul, *agm.*, 42

⁶²² Elmalılı, IX, 292

bir ilân olsun diye, maddî ve duyularla idrâk edilen bu şekil kullanıldı...’’⁶²³

Ruhani arınmanın/şerhü’s-sadr’ın sembolik anlatımının, cismani değişim gibi algılanması⁶²⁴ söz konusudur. Ruhani olaylar cismani bir temizlikle temizlenemeyeceği⁶²⁵ için manevi kirlerden arınmanın yolu da manevi yolla⁶²⁶ olmalıdır. Klasikte şakku’s-sadr daha çok fiziksel anlamda anlaşılmiş olsa da daha sonraları manevi bir arınma vesilesi olduğu dile getirilmiştir. Konu ile alakalı çalışma yapanlar ise farklı yönlerden tenkitlerde bulunarak şu itirazları serdediler:

Eğer cismani olduğu söylene bile bu durumu peygamberin en yakını olan eşlerinden kimse aktarmazken⁶²⁷ Hz. Enes’in “göğsündeki dikiş izini gördüğünü”⁶²⁸ söylemesi de ayrı bir husustur. Özellikle bir çocuğun kalbinin temizlenmesi de İslam’ın çocukların masum olduğu⁶²⁹ fikriyle çelişmektedir. Bu durum, Hz. Peygamber’in doğuştan günah yükünü yüklenmiş gibi Hıristiyanlıktaki “aslî günah” miti ile ilişkili⁶³⁰ görülmektedir. Hz. Peygamber’in zaten günahlarının af edilmesi⁶³¹ ve daha peygamber olmadan önce bile cahiliye telakkilerinden yüz çevirip nefret etmesi⁶³² için ayrı bir boyutudur. Bazılarının da Hz. Peygamber’in yaratılıştan itibaren risaleti yüklenecek donanıma sahip olduğu⁶³³ görüşü de bir başka husustur. Meleklerin hem Hz. Peygamber tarafından hem de sütkardeşleri tarafından görülmesi/bilinmesi ancak meleklerin hangi çocuğun kalbini yaracaklarını birbirlerine sormaları da yine garipliklerdendir. Küçük bir çocuğun meleği⁶³⁴ nasıl bildiği, anlattıklarının güvenilirliği⁶³⁵ nasıl mümkün olabilmektedir.

⁶²³ Bûti, *Fıkhu’s Siyre*, Ss. 62-66

⁶²⁴ Azimli, *age.*, S. 76

⁶²⁵ Şiblî, II, 469; Râzî, *age.*, XXXII/2

⁶²⁶ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: TDV. Yay., 2001, S. 43

⁶²⁷ Erul, S. 40

⁶²⁸ Müslim, İman, 261; Zehebi, *Tarihü’l-İslam*, I, 49

⁶²⁹ Buhârî, Cenaiz, 80

⁶³⁰ Hayri Kırbaçoğlu, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Ankara, 2002, S. 205; Sarmış, Ss. 44-45

⁶³¹ 48 Fetih 2

⁶³² Sarmış, *age.*, S. 41; Derveze, II, 38

⁶³³ Heykel, I, 173

⁶³⁴ İbn İshak, S. 102

⁶³⁵ Sarmış, *age.*, S. 44

Hamidullah, “göğsün yarılması” olayı ile Halime’nin, Hz. Peygamber’in geleceği hakkında soru sorması için kâhine gitmesi arasında bir irtibat olabileceğini⁶³⁶ dile getirir.

Ele aldığımız şakku’s-sadr hâdisesinin mitolojik bir anlatım olma ihtimaline dikkat çeken Bünyamin Erul bunu “...*bu tür bazı rivâyetlerin, Hz. Yahyâ ve İsa’da olduğu gibi, Hz. Peygamber’in mucizelerinin de, çocukluğundan beri var olduğuna veya en azından onu müjdeleyen, buna delâlet eden harikulade olayların olması gerektiğine inanan ikinci/üçüncü asrın telakkilerinin bir ifadesi olması da ihtimal dâhilindedir. Bir başka ihtimal de göğsün yarılması gibi harikulade hadiselerin Doğu kültür tarihinde olduğu gibi, genel olarak Araplarda da bilinen mitolojik bir anlatım olduğudur.*”⁶³⁷ şeklinde ifade etmektedir. Bu rivayetler başka milletlerin din önderlerinin mucizelerini, olağanüstü olaylarını duyanların Rasûlullah’ın peygamberliğine risalet öncesinden delil ve alametler arayışının neticesi olarak, Hz. Peygamber’in risalet öncesinden bu tür harikuladelikleri yaşadığına inanan düşüncenin, rivayetlere abartılı bir biçimde yansımaları olsa gerektir.⁶³⁸ Peygamber hakkında anlatılan bu türden rivayetler, mitolojik hikâyelerin peygambere uyarlanması⁶³⁹ ve ayetlerle desteklenmesi⁶⁴⁰ ile neticelenmiştir. Müslümanların, karşılaşmış oldukları milletlerin din önderleri, saygı ve sevgi besledikleri kişiler hakkında anlattıklarına karşılık, Hz. Peygamber’in de çocukluğundan beri Allah’ın gözetimi altında olduğunu, onun da küçüklüğünden beri mucizelerinin bulunduğunu göstermek ve peygamberlerini yüceltmek arzusu çok etkili olmuştur.⁶⁴¹ Son söz olarak, cismani operasyonun ihtilafı olduğu, ruhanî şerhte ise ittifak edildiği⁶⁴² söylenebilir. Göğsün açılmasından maksat ise; Allah’ın peygambere verdiği kesin bilgidir. Yükün hafifletilmesi, onun iç dünyasındaki şaşkınlığından

---

⁶³⁶ Hamidullah, I, 42

⁶³⁷ Erul, *a.g.m.*, S. 43

⁶³⁸ Bünyamin Erul, “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, *Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara, 2000, S. 53

⁶³⁹ Sarıçam, S. 43

⁶⁴⁰ Azimli, *age.*, S. 75

⁶⁴¹ Yüksel, *agt.*, S. 128

⁶⁴² Elmalılı, IX, 293

kurtarılması, şerefının yüceltilmesi ise, onun nübüvvet vazifesi için seçilmesi anlamına gelmektedir.⁶⁴³

4.8 İsra ve Mi'rac

Tezde üzerinde durduğumuz eserlerin bir bölümünü de Hz. Peygamber'in mi'racına dair anlatımlar oluşturmaktadır. Peygamberi anlatan birçok eserin mi'racı yer vermesinin yanında, Hz. Peygamber'in yaşamış olduğu bu tecrübeye ait "mi'raciyye" adıyla bir tür oluşturulmuştur. Kısaca söz edecek olursak, eserlerde şakk's-sadr'dan başlanmak suretiyle isra ve miraç telmihlerle, tecahül-i ariflerle hüsnü ta'lillerle süslenerek anlatılmaktadır.⁶⁴⁴ Bu tarz eserlerde daha çok tasavvufî yön ön plana çıkıp eserler şairlerin hayal dünyasına göre şekillenebilmiştir.⁶⁴⁵ Eserlerin oluşmasında şahsi değerlendirmelerin yanında sosyo-kültürel durumunda etkisi göz ardı edilemez.⁶⁴⁶ Söz konusu bu eserlerin özellikle miraç kandillerinde okutulması adet haline gelmiştir. Bu âdetin de 18. yy. da Nâyî Osman Dede'nin mi'raciyyesiyle başladığı görüşü hâkimdir.⁶⁴⁷ Mevlidlerde ve na'tlarda miraca temas edildiği gibi, miraciyyelerde esas nokta miraç anlatımıdır. Mevlidlerde ve na'tlarda anlatılan hadiselerle mi'raciyyelerde anlatılanlar her ne kadar ortak noktaların olsa da tezimizin sınırlarını aşacağı için mi'raciyye eserlerinden örneklere yer vermedik.⁶⁴⁸ Ancak mevlid eserlerinin bütünlüğünü koruma adına çalışmamızda Süleyman Çelebi'nin eseri bağlamında ilgili konu tartışılacaktır.

---

⁶⁴³ Bkz. M. İzzet Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, çev. Şaban Karataş vd., I-VII, 2.bsk., İstanbul: Ekin Yay., 1998, I, 171

⁶⁴⁴ Mustafa Uzun, "Mi'raciyye", DİA, c. 30, İstanbul: TDV yay., 2005, S. 135

⁶⁴⁵ Uzun, *agmd.*, S. 136

⁶⁴⁶ Uzun, *agmd.*, S. 139

⁶⁴⁷ Uzun, *agmd.*, S. 137

⁶⁴⁸ Bu konudaki çalışmaları görmek için bkz. Uzun, *agmd.*, Ss. 135-140; Sıddıka Akbaş, "Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyyesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)", (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*) DESBE, İzmir, 2006

4.8.1 Mi'rac

Arapça yükselmek, çıkmak manasındaki, “ع ر ج” fiil kökünden türetilmiş bir ismi alet olan Mi'rac, “merdiven, çıkılan şey”⁶⁴⁹ anlamına gelmektedir. Miraçla birlikte zikredilen diğer kavram da İsra'dır. İsra, “gece yürüyüşü, gece yolcuğu” anlamındaki “س ر ي” kökünden gelmektedir.⁶⁵⁰

İlahî aleme yükseliş vasıtalarının başında miraç gelmektedir.⁶⁵¹ Mi'rac bir âlemden diğerine geçiştir. Fizik aleminden fizik ötesi aleme belirli şartlar çerçevesinde yükseliştir. Bu yükseliş tecrübe sahibine göre farklılık arz edebilir. Bu bakımdan yükseliş; ruhsal, içe doğru, ruhsal ve bedensel⁶⁵² olmak üzere ayrılmaktadır. Yükseliş öncesi kişinin bedeni genellikle ilahî varlıklarca yükselişe hazırlanır. Bu hazırlama bedeninin günah, kir ve ilahî âlemlerle bağdaşmayan şeylerden arındırılması tarzındadır.⁶⁵³ Süfli âlemden ulvi âleme geçişte maddi arınmanın simgelendiği nokta kalp temizliği/arınma, “kalpteki pıhtının temizlenmesi” denilebilir. Bu anlamda Miraç için gereken maddi arınmışlığın ise “Şakku's-sadr” hadisesi ile gerçekleştiği⁶⁵⁴ söylenebilir.

Miraç, fizik-metafizik âlemler arasında çeşitli geçiş şekillerden biridir. İslam'daki miraç tasavvurları yanı sıra eski Mezopotamya, eski Yunan, Yahudi geleneği, Sabilik, Hermetisizm, İran geleneği, Hint geleneği, Hıristiyanlık, Maniheizm ve çeşitli kabile dinlerinde miraç tasavvurları görülmektedir.⁶⁵⁵ Yükseliş motifleri ve vasıtaları farklılık arz etse de bütün inançların temelinde var olan bir husustur. Gelenekten geleneğe

⁶⁴⁹ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, “arc” md.; Ragıp el- İsfehani, *Müfredat*, “arc” md.; İbn Hacer *Fethü'l-Bari*, c. 7, S. 602

⁶⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, “sery” md.; Ragıp el- İsfehani, *Müfredat*, “sery” md.; İbn Hacer *Fethü'l-Bari*, c. 7, S. 597

⁶⁵¹ Şinasi Gündüz, (Ekrem Sarıkçıoğlu ve Yavuz Ünal ile birlikte), *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç*, Ankara: Vadi Yay., 1996 S. 21

⁶⁵² Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, Ss. 17-20

⁶⁵³ Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, S. 20

⁶⁵⁴ Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, S. 20

⁶⁵⁵ Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, Ss. 40-64

değişiklik arz eden vasıtaları merdiven, köprü, ip, ağaç, bulut, dağ, araba, örümcek ağı, gökkuşağı, örtü, kuş veya binek hayvanı olarak zikredilmektedir.⁶⁵⁶

4.8.2 İsra ve Mi‘rac’ın Anlatılışı

Hz. Peygamber’in, Kâbe’nin yanında⁶⁵⁷ bulunduğu bir gecede Cenâb-ı Hakkı görmeyi arzuladığı esnada, Allah, Cebrail’e “yanında bir Burak’la, Peygamber’e gitmesini ve kendisinin O’nu davet ettiğini bildirmesini” emreder. Daveti alan Hz. Peygamber de zemzemle abdest alıp Kâbe de iki rekât namaz kılar ve niyazda bulunur. Burak’a biner ve bir anda Beytü’l-Makdis’e gelir. Peygamberlerin imamı olarak Mescid-i Aksâ’da iki rekât namaz kılar. Enbiyanın ervahı ve cümle gök ehli, Hz. Peygamber’i karşılayarak O’nu (s.a.v.) ta’zim eder. Cebrail ile yola devam ederek Sidre’ye kadar gelir ancak Cebrail “buradan öte geçersen yanarım” diyerek izin ister. Bu noktadan sonra Hz. Peygamber Refref ile yola devam ederek ‘kâbe kavseyn’ derecesine ulaşır. Yetmiş bin hicabı aşır kimsenin ulaşmadığı yüce bir mertebeye ulaşarak, ‘bî-cihet bî-harf ü bî-savt u sadâ’⁶⁵⁸ ya da daha meşhur “bî hurûf u lafz u savt ol padişah, Mustafa’ya söyledi bî-iştibâh”⁶⁵⁹ şeklinde ifade edilen bir tarzda Cenabı-ı Allah’la doğrudan görüşür. Allah, O’na her istediğinin verildiğini ve verileceğini söyleyince ümmetinin affını talep eder. Allah da şükür ve niyaz için beş vakit namazı farz kıldığını haber verir. Mi‘rac hâdisesinin ümmete haber verilmesi ile mi‘rac bahri sona erer.⁶⁶⁰ Na’tlarda da aynı tarz ifadelerle mi‘racın anlatıldığını görmekteyiz.

“Kamu ervah-ı peygamber hem eflak

Seni iclale geldiler Muhammed” (Niyazi Mısrî)⁶⁶¹

“Yedi kat gökleri geçti kadem arş üstüne bastı

⁶⁵⁶ Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, S. 20

⁶⁵⁷ Çelebi, 235 (Ümmü Hâni’nin evinde)

⁶⁵⁸ Maraşi, 1/225

⁶⁵⁹ Çelebi, 370

⁶⁶⁰ Maraşi, 1/180-255; Çelebi, 325-380

⁶⁶¹ Kasır, S. 105

Erişti 'kabe kavseyne' tavaş eyledi dergâhı

Onun seyr-i sülükünden melekler aciz oldular

Ki bin yılda varılmazdı o bir dem de varan râhı” (Eşrefoğlu Rumî)⁶⁶²

Miraçta yükselirken Hz. Peygamber’e merhaba nidaları ile gel denildiđi⁶⁶³, seyyah-ı la mekân⁶⁶⁴ olan, Peygamber’in hem semadaki melekler tarafından hem de peygamberler tarafından karşılanması, diyalogları ve O’na duaları anlatılmaktadır.

“Söyleşürken Cebrâil ile kelâm

Geldi Refref önüne verdi selâm

“Bir fezâ oldu o demde rûnümâ

Ne mekân var anda ne arz-u semâ

Kim, ne hâlidir, ne mâli, ol mahal

Akl ü fikr etmez o hâli fehmü hal”

“Ref olup ol şâha yetmiş bin hicâb

Nûr-u tevhîd açtı vechinden nikâb

---

⁶⁶² Yeniterzi, Emine, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 11

⁶⁶³ Yeniterzi 1, S. 13 (Necati)

⁶⁶⁴ Yeniterzi 1, S. 17 (Zâtî)

Her birisinden geçerken îlerû

Emr olundu Yâ Muhammed gel berû”

“Gel habîbim sâna aşık olmuşam

Cümle halkı sâna bende kılmışam

Ne murâdın vâr ise îdem revâ

Eyleyem bir derde bin türlü devâ”

“Zâtıma mir'at edindim zâtını

Bîle yazdım âdım ile âdını

Hem dedi kim: "Yâ Muhammed ben seni

Bilûrem görmeğe doymazsın beni

Avdet edûp davet et kullarımı

Tâ gelûben göreler dîdârımı”⁶⁶⁵

Süleyman Çelebi'nin anlatımından bu hadisenin zaman ve mekanın ötesinde gerçekleştiği aklın bunu idrakten aciz olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine maddi yada manevi bütün engelleri aşma durumu söz konusudur. Peygamberi karşılama ve tazim

---

⁶⁶⁵ Çelebi, *age.*, miraç bahri.

dile getirilmiş, Hz. Peygamber'in Allah'la olan irtibatı bir aşğın sevdiğine kavuşması gibi tasvir edilmiştir. Cebrail'le (a.s.) diyalogu ve Burak'ın Hz. Peygamber'e selam vermesi de yine O'nun üstünlüğünü vurgulamada önemli bir argümandır.

Fuzûlî, “sana” redifli gazel na'tında, Mi'racın Hz. Peygamber'in şanında en yüce burhan, mucize olduğunu dile getirirken, O'nu (s.a.v.) karşılamak için Kur'an'ın gökten yere indiğini söyler. Beyitte miraç ve tenzil kelimeleri tezat oluştururken, Kur'an-ı Kerim'in de nazil olması şah eser bir hüsn-i ta'lile bağlanmıştır.⁶⁶⁶

Yine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mucizeleri kıyas edilirken, mi'racı da mukayeseye konu olmuştur. Hz. Musa'nın (a.s.) ilahi tecelliye Tur Dağı'nda nail olması, ancak Cenab-ı Hakkı görme arzusunun “len terânî” reddine mukabil; Hz. Muhammed (s.a.v.) arş-ı azamı geçerek “ev edna” makamına kadar ulaşması Allah'ın en büyük ayetini müşahedesini anlatır. Veya Tur Dağı'nda Hz. Musa'nın ayakkabılarını çıkarması, miraçta ise Hz. Peygamber'in ayakkabısının arşın başına taç olduğu dile getirilir. Hz. İsa (a.s.) da onun miracına niyetlenmiş ancak miracı dördüncü kat semada neticelenmiştir.⁶⁶⁷

4.8.3 İslam'da İsra ve Mi'rac

İslam'da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) semavî yolculuğunun iki kısım halinde İsra ve Mi'rac şeklinde gerçekleştiği ifade edilmektedir. Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan götürülmesi “İsra”, Mescid-i Aksâ'dan göğe yükselişe ise “Mi'rac” denilmektedir. Bu iki kısım sonraki dönemlerde birleştirilerek⁶⁶⁸ anlatılır olmuştur.

⁶⁶⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 289

⁶⁶⁷ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 289

⁶⁶⁸ Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, S. 71; Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, I, 238

Söz konusu miracı, peygamberlerden bir kısmı hayatta iken bir kısmının öldükten sonra tecrübe ettikleri anlatılmaktadır. Buradan hareketle İslam âlimleri de her bir peygamberlerin kendilerine ait miraç tecrübesi olduğunu⁶⁶⁹ ifade etmektedirler.

Kur'an'da miraç hadisesine⁶⁷⁰ doğrudan işaret edilmemiştir. Ancak İsrâ hadisesi İsrâ süresi birince ayette;

*“Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir.”*⁶⁷¹ Şeklinde açıklanmaktadır. Bu ayet-i kerime İsrâ olayına işaret etmektedir. Söz konusu “isra” sadece isra süresinde teferruatı olmadan zikredilmiştir. Ancak Kur'an-ı Kerimde göğe birçok vurgunun yapıldığı görülmektedir. Ümmî olarak nitelenen Arap toplumunda da göğe yükselme ve oradan kitap/bilgi almanın bir motif olduğu⁶⁷² ortaya çıkmaktadır. İsrâ Süresi'nin 93. Ayetinde de buna işaret edilmiştir.

“...yahut altından bir evin olmadıkça; ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz.”
*De ki: “Rabbimi tenzih ederim. Ben ancak resûl olarak gönderilen bir beşerim.”*⁶⁷³

Miraç ile ilgili kısma gelince gerçekleştiğine dair anlatımlar Necm süresine dayandırılmaktadır. Ve çeşitli hadisler bu konuya delil getirilmiştir. Necm süresinin nuzül zamanı hakkında farklı görüşler olmakla birlikte Mekke döneminin ilk zamanlarında nazil olduğu ön plandadır. Bununla beraber ilgili ayetlerin daha sonra nazil oluşu ancak buraya dahil edildiği⁶⁷⁴ görüşleri de mevcuttur. Necm süresindeki

---

⁶⁶⁹ Ahmed Naim, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi*, Ankara, 1985, c. 10, S. 75; Şâmî, *Sübülü'l- Hüda*, III, 179-185; Hamidullah, I, 137; Bkz. Salih Sabri Yavuz, “Miraç”, DİA, c. 30, İstanbul: TDV yay., 2005, Ss. 132-135

⁶⁷⁰ İsrâ ve miracın Kur'an'la sabit olduğuna dair bkz. Umeri, I, 188

⁶⁷¹ 17 İsrâ 1

⁶⁷² Gündüz, *Dinlerde Yükseliş Motifleri*, S. 72; Düzenli, *agm.* S. 44

⁶⁷³ İsrâ, 17/93

⁶⁷⁴ Karaman, *Kur'an Yolu*, V, 106

ilgili ayetler⁶⁷⁵ çerçevesinde Hz. Peygamber'in "sidretü'l-münteha" ve "cennetü'l-meva"yı gördüğü anlaşılmaktadır ancak mahiyetleri hususunda tam bir netlik söz konusu da değildir. Miraç hadisesinin, hadislerde nasıl anlatıldığına bakmak göğe yükseliş motifinin anlaşılması açısından önemlidir.

4.8.4 İsra ve Mir'açla İlgili Rivayetler

Hadis kaynakları ile siyer ve delâil kitaplarında isrâ ve mi'raçla ilgili birçok rivayet mevcuttur. Hatta Buhari'de Miraç olayının İslam'ın gelişinde ve peygamberlikten önce olduğu da aktarılmaktadır.⁶⁷⁶ Buhâri ve Müslim'de yer alan rivayetlerin ortak noktalarına göre olay şu şekilde cereyan etmiştir: Bir gece Resûlullah, Kabe'de Hicr veya Hatîm denilen yerde iken -bazı rivayetlerde uykuda bulunduğu sırada veya uyku ile uyanıklık arası bir halde- Cebrail geldi: göğsünü açtı, zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapattı. Burak adlı bineğe bindirip Beytü'l-makdis'e götürdü. Resûl-i Ekrem Mescid-i Aksâ'da iki rek'at namaz kılıp⁶⁷⁷ dışarı çıktığında Cebrail biri süt, diğeri şarap dolu iki kap getirdi. Resûlullah süt dolu kabı seçince Cebrail kendisine "fıtratı seçtin" dedi, ardından onu alıp dünya semasına yükseltti. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İsa, Yûsuf, İdrîs, Hârûn ve Mûsâ peygamberlerle görüştü; nihayet Beytü'l-Ma'mûr'un bulunduğu yedinci semada Hz. İbrahim'le buluştu. Sidretü'l-müntehâ denilen yere vardıklarında yazıcı meleklerin kalem cızırtılarını duydu ve Allah'ın huzuruna çıktı. Burada Cenâb-ı Hak elli vakit namazı farz kıldı. Dönüşte Hz. Mûsâ, elli vakit namazın ümmetine ağır geleceğini söyleyip Allah'tan onu hafifletmesini istemesini tavsiye etti. Namaz beş vakte indirilinceye kadar Hz. Peygamber'in huzûr-i ilâhîye müracaatı ve Mûsâ ile diyalogu devam etti.⁶⁷⁸ Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem'e mi'racda Bakara sûresinin son âyetleri indirilmiş ve Allah'a ortak koşmayanların

---

⁶⁷⁵ Necm, 53/6-18

⁶⁷⁶ Buhari, Salat,1; Tevhid, 37; Enbiya, 5; Bed'ül-halk, 7; Menakıb, 24; Bkz. Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c. 10, S. 309

⁶⁷⁷ Erul, *agm.*, S. 432. İsra gecesi enbiyanın ervahına namaz kıldırıldığına dair hiçbir sahih haber varid değildir.

⁶⁷⁸ Müslim, İman, 259, 262-263

affedileceği müjdesi verilmiştir.⁶⁷⁹ Hz. Peygamber'in birçok lütfu mazhar olması, cennet ve cehennemi görmesi vs. bu bağlamdaki anlatılanları yine eserlerde görmek mümkündür.

4.8.5 İsra ve Mi'rac'ın Yorumlanması

Olayın sahil eserlerde geçmesi kabul yanı olmakla birlikte rivayetler arası çelişkiler söz konusudur. Diğer peygamberler için de söz konusu olan bu miraç/yükseliş motifinin keyfiyeti hakkında bir kapalılık vardır. Diğer peygamberler kendilerinde bulunan vasıflar sayesinde miraca çıkmışken Hz. Peygamber ise diğer peygamberlerin bütün hususiyetlerini taşıdığı için miraca çıkmıştır.⁶⁸⁰ Diğer peygamberlere miraç mukadder olmakla beraber yalnız Hz. Peygamber "kabe kavseyne" ermiştir.⁶⁸¹ Bu makam da peygamberin "yüksek menzilesinin izharı" olarak yorumlanmıştır.⁶⁸²

İsra ve Mirac'ın zamanı hususunda ve uyanık mı uykuda mı gerçekleştiği, ruhla mı cesetle mi⁶⁸³ olduğu bu iki olayın birbirinden bağımsız olup olmadığı, nübüvvetten önce mi sonra mı olduğu, bir defa mıdır tekrarlanmış mıdır? Bütün bunlar ihtilafıdır.⁶⁸⁴

Bu olayın nerede başladığına dair rivayetler de telif edilerek gerçek bir ihtilafın olmadığı⁶⁸⁵ söylenmiştir. Ulamanın ekserisine göre aynı gecede, uyanırken, ruh ve cesetle⁶⁸⁶ ve bir defa olduğu⁶⁸⁷ kabul edilmiştir. "Rüya ile olsaydı kimse itiraz etmezdi çünkü sıradan insanlar da uçarlar."⁶⁸⁸ denilerek bedenen olduğuna da bir vurgu vardır. Fahreddin er-Râzî (ö. 606) de akli deliller getirmek suretiyle bedenen olduğuna dair

---

⁶⁷⁹ Müslim, İman, 279

⁶⁸⁰ Şâmî, III, 179-185; Benzer karşılaştırmalar için Süheyli, Ravdu'l-Unuf, I, 249-251

⁶⁸¹ Ahmed Naim, *Tecrid*, c. 10, S. 75

⁶⁸² Kâdı İyaz, S. 204; Canan, *age.*, c. 15, S. 408

⁶⁸³ Zemahşeri, II, 622

⁶⁸⁴ İbn Hacer *Fethü'l-Bari*, c. 7, Ss. 595-597, 602; Davudoğlu, c. 2, Ss. 106-108; Ahmed Naim, *Tecrid*, c. 10, S. 58; Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, I, 237; Said Havva, *age.*, I, 387

⁶⁸⁵ Davudoğlu, c. 2, S. 109

⁶⁸⁶ İbn Hacer, *Fethü'l-Bari*, c. 7, S. 595; Davudoğlu, c. 2, S. 107; Canan, *age.*, c. 15, S. 408. Farklı zaman dilimlerinde olduğu Azimli, S. 173; Kâdı İyaz, S. 179

⁶⁸⁷ Ahmed Naim, *Tecrid*, c. 10, S. 58

⁶⁸⁸ İbn Hacer, *Fethü'l-Bari*, c. 7, S. 596; Davudoğlu, c. 2, S. 108; Said Havva, *age.*, I, 389

açıklamalar yapmaktadır. Cisimlerin hareketini, Belkıs'ın tahtının kısa zamanda hareket ederek yer değiştirmesini örnek olarak zikreder. Aynı şekilde İblis bir anda değişik yerlere hızlı bir şekilde gidiyorsa niçin peygamberler gitmesin diyerek olayı aklileştirmeye çalışır.⁶⁸⁹ Aynı şekilde Râzi, İsrâ olayında da ihtilaf edildiğini ancak ulemanın çoğunun, İsrâ'nın bedenle gerçekleştiğini söylediklerini aktarır.⁶⁹⁰ Kadı İyaz da konu ile alakalı değerlendirmelere yer verir. İsrâ'nın cesetle, mi'rac'ın ruhla olduğunu⁶⁹¹ açıklayarak İsrâ'nın hicretten beş yıl önce olmasının daha makul olduğuna işaret eder.⁶⁹² Hadisenin sayısı hakkında da ihtilaf olduğu⁶⁹³ Ebu Şame rivayetlerin arasını cem ederek üç defa vuku bulduğunu söylerken; sûfiler göre ise miraç uyanık iken "insilah-ı tam" ile beşeriyetten melekliğe yaklaşmak suretiyle olmuştur.⁶⁹⁴ Mi'racı ruhanî olarak yorumlayan Şah Veliyyullah ed-Dihlevî ise ruh alemiyle maddî âlem arasında bağlayıcı bir âlemin (berzah) bulunduğunu, ruhani yönün galip geldiği bir yolculuk olduğunu belirtmiştir. Miraçta anlatılan hadiseleri daha çok manevi boyutla ilişkilendirmek suretiyle değerlendirmiştir.⁶⁹⁵ Derveze de ilgili ayetleri nüzül açısından değerlendirir ve kanaatinin uykuda ve rüya halinde olduğunu ifade eder.⁶⁹⁶ Süleyman ateş ise, hem mi'rac'ın hem de isra'nın ruhani yükseliş olduğunu ifade eder. Ona göre bu olaylar, uyanık iken kalp gözünden perdelerin kalkması ile beşeri varlığı geçip ruhsal makamları dolaştığı bir seyahattir. Bu seyahat aynı zamanda O'nun bedensel seyahatine (hicret) işaretler.⁶⁹⁷

Çağdaş birçok müellif de isrâ ve mi'racın ruhen gerçekleştiği kanaatindedir. Mi'racın bedenî olduğunu ileri sürenlerin delillerini zayıf bulan Şiblî Nu'mânî, İsrâ Suresi'nin ilk âyetinde yer alan "abd" kelimesinin ruha atfedebileceğini söyler. Ona göre insan bedeni her an değişikliğe uğramaktadır, kalıcı olan ruhtur. Kur'an'ın değişik

---

⁶⁸⁹ Râzi, *age.*, XX/148

⁶⁹⁰ Râzi, *age.*, XX/147

⁶⁹¹ Kâdı İyaz, S. 186

⁶⁹² Kâdı İyaz, S. 192

⁶⁹³ Davudoğlu, c. 2, S. 108

⁶⁹⁴ Davudoğlu, c. 2, S. 108

⁶⁹⁵ Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullâh'l-Bâliğa*, (nşr. M. Şerif Şükker), Beyrut, 1992, I, 155-116; Şibli, II, 446

⁶⁹⁶ Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, I, 238

⁶⁹⁷ Bkz. Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c. 10, S. 15

ayetlerindeki “Abd ve arkadaş” kelimelerinin kullanımının Hristiyanlıktaki aşırı gidişe dikkat çekme ve engelleme bağlamında da yorumlanmıştır.⁶⁹⁸ Ayrıca mi‘rac olayında geçen Mescid-i Aksâ’nın dışındaki mekân ve hadiseler bu varlık alanına değil ruhanî âleme aittir. Dolayısıyla bu tecrübe ruhun maddî unsurlardan sıyrılarak melekût âlemine yaptığı bir yolculuktur. İsrâ Suresi’nin 60. ayetinde söz konusu edilen rüyanın insanlar için bir imtihan vesilesi olarak gösterilmesi de Şibli’ye göre mi‘racın uyanık halde gerçekleşmesini zorunlu kılmaz. Zira bir şeyin imtihan konusu yapılması onun mutlaka olağan üstü sayılmasını gerektirmez.⁶⁹⁹ Muhammed Hamîdullah da rivayetlerde geçen, "Uyku ile uyanıklık arası bir durumda idim" ifadesinden hareketle bu seyahatin Hz. Peygamberin tam şuur halinde, fakat ruhunun hâkimiyeti altında gerçekleştiğini (bedensel olmadığını) söyler.⁷⁰⁰ Ruhlen olmuştur diyenlerin en büyük delili de İsrâ süreninin 60. ayetidir. Ayrıca bedenlen olmasının sembolizm açısından İslam’ın evrenselliğine ters düşeceği⁷⁰¹ de zikredilenler arasındadır.

Çeşitli tasavvurların olduğu bu olağan dışı hadise ister “İrşad edici ruhi ve manevi olaylar şeklinde”⁷⁰² olsun ister bir mucize olsun İslam dini dışındaki çeşitli yükseliş motifleri ile benzerlik arz etmektedir. Hakikatini tam olarak kavrayamadığımız ancak Allah’ın ayetlerinin görüldüğü hadislerde çeşitli varyantlarıyla gördüğümüz bu husus peygamberin üstünlüğünün bir alameti olarak görülmüştür. Bu bakımdan isra (mescid-i haram yakınlarındaki mescid-i aksa’ya⁷⁰³) ve miraç (rüya şeklinde) ancak peygamberin

---

⁶⁹⁸ Yaşar Düzenli, “Sembolizm Açısından İsrâ Ve Miraç’a Yeni Bir Yaklaşım Denemesi”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y: 2001, sy. 1, S. 36

⁶⁹⁹ Şibli, II, 438-444

⁷⁰⁰ Hamidullah, I, 92

⁷⁰¹ Düzenli, *age.*, S. 47

⁷⁰² Hamidullah, I, 130

⁷⁰³ Mescid-i Aksa ile ilgili tartışmalar için bkz. Azimli, Ss. 160-172; Mescid-i Aksa(Cirâne vadisindeki namazgah) ile ilgili tartışmalar için bkz. Ateş, *Kur’an Ansiklopedisi*, c. 10, S. 317; hem tarihî veriler hem de âyetteki ifadeler dikkate alındığında söz konusu mabedin tarihî bir gerçekliğinin bulunduğu dair bkz. Salih Sabri Yavuz, *agmd.*, S. 133; Mescid-i Aksa’nın seçilmesine dair hikmetler için bkz. Canan, *age.*, c. 15, S. 408;

anlattıklarının yeni bir senaryo ile büyütülmesi işi çok ötelere götürmüştür.⁷⁰⁴ Daha çok yarıştırma sonucu diğer dinlerde anlatılanların transferi ile olmuştur.⁷⁰⁵

Mi'rac, kelâm âlimleri tarafından mucize olarak kabul edilmekle birlikte kelâm eserlerinin birçoğunda olayın Hz. Peygamber'in hissî mucizeleri arasında zikredilmemesi dikkat çekicidir. Öte yandan hissî mucizelerin vuku buluşunun amacı açısından insanlar tarafından müşahede edilmesi gerekirken mi'rac sadece Resûlullah'ın müşahedesini olup Kur'an ve hadisin haber vermesiyle bilinmektedir. Mucizenin tanımı ve nübüvveti ispat etme fonksiyonu yönünden bakıldığında mi'racın, klasik mucize ölçüleri dışında Hz. Peygamber'in manevî dünyasında gerçekleşip itminan ve güç veren olağan üstü bir hadise niteliği taşıdığı anlaşılır. Resûl-i Ekrem'in amcası Ebû Tâlib ile hanımı Hz. Hatice'nin vefatının, ayrıca maddî ve manevî eziyetlere mâruz kaldığı Tâif seferi dönüşünün ardından gerçekleşen mi'rac olayının O'na Allah tarafından lütfedilen manevî bir destek olduğu açıktır. Bu ilâhî lutfun, son nebînin getirdiği mesajın Mescid-i Aksâ'da kendilerine namaz kıldırıldığı ve semalarda görüştüğü peygamberlerin mesajlarını ihya edeceği ve hak dinin bütün dinlere hâkim olacağı⁷⁰⁶ şeklinde yorumlanması hem naslar hem tarih açısından isabetli görünmektedir.⁷⁰⁷

Rivayetler açısından farklılıklar ve tartışmalar söz konusu olsa bile şairler, Hz. Peygamber'in bu yolcuğunu/tecrübesini eşsiz duygularıyla dile getirmişlerdir. Söz konusu anlatımlar için iki şey söylenebilir. Öncelikle miraç sadece Hz. Peygambere ait bir hususiyet değil diğer peygamberlerin de bir tecrübesidir. Diğer taraftan miraca dair bazı anlatımlar efsanevi unsurları barındırabilir. Yine söz konusu olayları yorumlayanlar adına farklılıklar arz edebilir. Özellikle tasavvufî tarzda yorumlamalar⁷⁰⁸ işi daha farklı boyutlara götürebilmektedir. Ancak şairlerin anlatımından söz konusu bu olağanüstü tecrübenin sırf Hz. Peygamber'e ait olduğu ortaya çıkar niteliktedir. Şairler (rivayetin

---

⁷⁰⁴ Azimli, S. 177

⁷⁰⁵ Azimli, S. 177; Bkz. Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c. 10, S. 319

⁷⁰⁶ Feth, 48/28; Gelmiş geçmiş peygamberlerin, Allah'la karşılaşma şerefine nail olmasından ötürü peygamberliğin de kendisiyle son bulması nedeniyle peygamberlerin 'onu tebrik etmeleri ve onlara imamlık yapmalarını istemeleri normal bir durumdur. Hamidullah, I, 1402

⁷⁰⁷ Salih Sabri Yavuz, *agmd.*, S. 134

⁷⁰⁸ Bkz. Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, c. 10, S. 315

etkisi de olsa) olayı sunuş tarzları ile peygamberin eşsiz, ayrıcalıklı bir konumu olduğunu ortaya koymuşlardır. Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere imamlık yapması, peygamberlerin ve meleklerin O'nu selamlamaları, "kabe kavseyn"e ermesi, Allah'la (cc) hiç kimsenin geçemediği ve tecrübe etmediği bir konumda baş başa kalması ön plana çıkan bazı anlatımlardır. Özellikle Hz. Peygamber'in namaz hediyesi ile gelmesi, ümmetinin miracının namaz olduğunu ifade etmesi de namazın önemine dikkatleri çekme adına önemlidir. Söz konusu hadisenin Hz. Peygamber'in çok sıkıntılı olduğu bir dönemde olması da O'na bir teselli ve peygamberi mücadele ile geçecek büyük bir göreve hazırlamadır.⁷⁰⁹ Bu tesellinin bir yönü şu olsa gerektir. Allah'ın Kur'an'da bahsetmiş olduğu peygamberlerle Hz. Peygamberi buluşturması, konuşurması ki, netice itibariyle sen de senden önce geçen şu peygamberlerin ifa etmiş olduğu görevi yerine getirmektensin. Karşılaşacağın her türlü sıkıntıda seni koruyacak, destekleyecek benim diyerek Allah, üstün kudret sahibi olduğunu oraya koymaktadır.

Miraçla alakalı anlatımlardan biri de müslümanları yakından ilgilendiren Hz. Peygamber'in "ümmeți ümmeți" talebidir. Mevlitlerde bunun dile getirilmesi şöyle yorumlanabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) maddi bir âlemi geçmiş, Allah'la baş başa iken bile orada kalmayı vs. istememiş, ümmeți diyerek, Allah Teâlâ'dan ümmetinin affını talep etmiştir. İşte buradan hareketle akliselim bir kişi Hz. Peygamber'in kendisi için çaba sarf ettiğini gördükçe hem peygambere hem de dine dair hususiyetlere daha yakın alaka gösterecektir. Kısaca bu anlatım ümmeți Hz. Peygamber'e bağlamaktadır. Ancak bir o kadar da Hz. Peygamber'in yaşadığı tecrübe hususunda hayranlık uyandırmaktadır. Zira söz kalıpları içine sığmayacak⁷¹⁰ gaybi⁷¹¹ nice delilleri ve hikmetleri içermektedir. Bu hikmetlerden biri de Hz. Peygamber'in bu gecede gördüğü ayet-i kübra'dır. Âlimler

---

⁷⁰⁹ Said Havva, I, 385

⁷¹⁰ Hayrettin Karaman (vd.), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I-V, Ankara: DİB yay., 2003, V, 111

⁷¹¹ Derveze, *et-Tefsirü'l-Hadis*, I, 238

Necm Süresi'nin 18. Ayetinde geçen bu kavramı (ayet-i kübra)⁷¹², Hakikat-ı Muhammedîye⁷¹³ olarak izah etmişlerdir.

4.9 Hz. Peygamber'in Evsafı

Hz. Peygamber'in fiziki yapısını anlatan hilyeler, şemailü'n-nebi ve evsâfu'n-nebi gibi eserlerin yanı sıra, O'nun tasvirinin en güzel şekilde ifade edildiği diğer bir tür de na'ttır. Na'tlarda, Hz. Peygamber'in bedeni özellikleriyle bütün yaratılmışlardan üstün olduğu, O'nun bir benzerinin olmadığı, en güzel hasletlerin sahibi olduğu dile getirilir. Na'tların yazılış sebebinin temelini de Allah Resulünün eşsizliği oluşturmaktadır. Güneş, ay gibi cisimlere Hz. Peygamber'in nurundan verdiği, varlığın O'nun varlığıyla kaim olduğu dile getirilir. Güzel hasletlerin yegâne sahibi O olduğu için, kendisi dışındaki mahlûkata bu hasletler ondan verilmiştir. Hz. Peygamber'in fizyonomisi anlatılırken edebi sanatların en üst seviyede kullanıldığı da görülmektedir.

“Hak budur müklü melâhatta nazîr olmaz sana

“Ahsen-i takvim”den cânâ cemâlidir garaz”(Neccârzâde Rıza)⁷¹⁴

“Çün ezel ressâm-ı kudret yazdı hüsnün ber-kemâl

Sun'ı nakşıdur irişmez ona hiç vehm ü hayal”(Muhibbî)⁷¹⁵

Ayette, “Ahsen-i Takvim”le ifade edilen hakikat aslında Hz. Peygamber'in kendisidir. Çünkü O'nun fiziki görünüşünün yanı sıra, ahlakı bu ayeti en güzel surette açıklamaktadır. Hiçbir şey yaratılmamışken, Allah'ın kudretinde resmedilen Hz. Peygamber'in güzelliği öylesine ilahi bir nakıştır ki beşer bunu idrakten acizdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) , “Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim ve halkı (insanı) yarattım.” beyanının tecellisidir. Hz. Peygamber, Cenâb-ı Hakk'ın kendi cemaline ayine olarak yarattığı bir insandır.

---

⁷¹² Necm, 53/18

⁷¹³ Karaman, *Kuran Yolu*, V, 111

⁷¹⁴ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 207

⁷¹⁵ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 208

Hız. Peygamber'in, güzel yaratılışının yanı sıra yüzü, yanağı, ağzı, dudakları, dili, gözü, kirpikleri, kaşları, saçı, göğsü, elleri, ayakları kısaca bütün bedeni na'tlarda şemâlini anlatmak için kullanılan unsurlar olmuşlardır. Her insanın uzuvlarının diğçerinden farklı olduğu açıktır. Ancak Hz. Peygamber'in uzuvları diğçer insanların uzuvlarından çok daha mükemmel ve mutedildir. O (s.a.v.) , görenleri hayrete düşürecek tarzda bir fiziğçe ve güzelliğçe sahiptir. O'nun bu güzelliğçi Zâtî'nin şu eşsiz ifadelerine,

“Yazmağçıün hüsnü hattâne cemâlün vasfını

Yusuf'un çâh ı zeahdânı revâ olsa devât”⁷¹⁶sözleri ile yansımıştır.

Şair, bu beyitte; Hz. Peygamber'in güzelliğinin övgüsünü, hüsn- hatta yakışır bir biçimde yazmak için Yusuf'un çene çukurunun hokka olmasını uygun görür.

“Yusuf'un güzelliğini görenler ellerini kestiler, ay onun güzelliğini gördüğü gün ise ikiye yarıldı.”⁷¹⁷ “Yüzün bir levha-i nur, Yusuf'tan kat kat güzel, yanağının güneşi(aydınlığı), âlemi süsleyen ay.”⁷¹⁸ gibi mukayeselerde Hz. Muhammed'in güzellikte peygamberlerden/yaratılmışlardan üstün olduğu na'tlara damgasını vurmuştur.

Edebiyatta, sevgili için zikredilen bütün güzellikler ve edebi tasvirler, Hz. Peygamber için de en üst seviyede kullanılmıştır. Peygamber, eşsiz benzersiz, bî-kıyas, bilâ-nazîr bir güzeldir. Ahsen- i Takvim ayetine mazhar olan en güzel insandır. İnsan güzelliğinin timsali olan Hz. Yusuf da, Hz. Peygamber'in benzersiz güzelliğçi yanında gölgede kalmıştır.⁷¹⁹ Hz. Peygamber ne manada ne de surette hiç kimsenin benzemesi mümkün olmayan eşsiz güzelliğçin tek sahibidir. Bu durum, teşbihler, tasavvurlar ve tahayyüllerle

⁷¹⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 209

⁷¹⁷ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 17 (Zâtî)

⁷¹⁸ Kasır, *age.*, S. 266 (Mustafa Necati Bursalı)

⁷¹⁹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, S. 208. Bkz. Hz. Peygamber'in uzuvlarına dair güzelliklere Ss. 207-264

ifade edilmiş olmasına rağmen bazen bu bile yetersiz kalarak onun benzersizliği ve üstünlüğü anlatılabilmek için farklı durumlara bürünmüştür.⁷²⁰

Mevlitlerde ve na'tlarda ön plâna çıkan en önemli hususlardan biri Hz. Peygamber'in vasıflarıdır. İslami literatürde konu ile alâkalı birçok eser telif edilmiştir. Bu eserlerin en önemlilerinden biri Tirmizî'nin Şemâilî'dir. Tirmizî, Şemâil'de "O'nun (s.a.v.) güzelliği tam manasıyla açıkça görünseydi; Ashap, O'na bakmaya takat getiremezdi."⁷²¹ Diyerek, nasıl bir peygamber anlayışının hâkim olduğunu belirtmektedir.

Hz. Peygamber'in evsafının aktarıldığı sahih hadislerin derlendiği rivayetlerde,⁷²² yaşadığı toplumda hemen fark edilebildiği vurgusu ön plana çıkmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in bir beşer profiline sahip olduğu rivayetleri de görmek mümkündür. Hz. Ebu Bekr (r.a.) ile Medine'ye hicret ettiği sırada onlarla karşılaşanlar Hz. Ebu Bekr'e yanındaki adam kim diye sorduklarında Ebu Bekr, 'O, bana yol gösteren bir kılavuzdur.'⁷²³ diyerek cevap vermiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamber'i tanımayan kişiler Hz. Ebu Bekr'in peygamber olduğunu zannederek onu selamlarlardı. Ebu Bekr (r.a.) ise Hz. Peygamber'i gölgelendirmek suretiyle Peygamberi tanımayanlara kendisinin değil gölgelendirdiği kişinin peygamber olduğunu işaret ederdi. Ebu Rimse et-Teymî'nin Resulullah'ı gördükten sonra "Ben Resulullah'ı insanlara benzemeyen farklı bir şey zannediyordum. Bir de gördüm ki, O da (bizim gibi) uzun saçlı bir beşermiş!"⁷²⁴ sözü aslında insanüstü peygamber aramamak gerektiğine güzel bir işarettir.

Söz konusu örnekler, bize Hz. Peygamber'in insanlar arasında çok da farklı vasfa sahip olmadığını gösterebilir. Bununla beraber O'ndaki ayırt edici vasıflar sayesinde müslüman olanların da olduğunu rivayetlerde görmek mümkündür.⁷²⁵

---

⁷²⁰ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, S. 39

⁷²¹ Tirmizî, Şemâil, 1/5

⁷²² Buhârî, Menâkıb, 23 / Libas, 68; Müslim, Fedâil, 93, 98, 109; Tirmizî, Menâkıb, 8, 12

⁷²³ Buhârî, Menâkıbü'l-Ensar, 5

⁷²⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 226-7

⁷²⁵ Kâdî İyâz, I, 247

Rivayetler sahih ya da zayıf olsun tasavvur edilen bir peygamber anlayışı olunca onunla alakalı her şeyde de mükemmeliyet söz konusu olacaktır. İnsanların saygı duyulacak birini benimsemeleri elbette, davasının yüce oluşu kadar onun fiziksel durumu ile de ilgilidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davasının kâmil oluşu O'nun hilkatinin kâmil ve güzel olmasını gerekli kılmıştır. Peygamber söz konusu olunca, O'nda hem iç hem dış güzelliği görme arzu edilir.⁷²⁶ İfadeleri de yine bir tasavvurun neticesidir. Peygamber, Hatemü'n-Nebiyin olduğu gibi her türlü güzelliğin kendisiyle zirveye ulaştığı zikredilir. Yani O'nun, peygamberler silsilesi içerisinde konumu ne ise, bütün mahlûkatın en üstün güzelliklerini kendisinde toplandığı inancı hâkim olmuştur. Sahih kaynaklarda fazlası ile görebildiğimiz fiziki vasıflar/şemail na'tlarda en üst seviyede işlenmiştir.

Peygamber'in üstün vasıflarla zikredilmesinin arka planında etkili olan unsurlardan biri getirmiş olduğu hakikatlerin değerini kaybetme endişesi olduğu söylenebilir. Getirdiği ilahi hakikatler yüce olunca bu göreve getirilen zat da mükemmel olmalı, sıradan bir insan gibi olmamalıdır. Peygamber sıradan bir insan kabul edildiği takdirde tebliğ etmiş olduğu hakikatlere zaman içerisinde layık olduğu bakış kaybolacaktır. Peygamber'i sıradanlaştıran zihniyetin zamanla ilahi kelama da aynı tavrı sergilemesinden endişe edilmiştir. Peygamber'i bir insan olarak kabul edenler bile, *"Elmas da bir taştır ama sıradan bir taş değil, Muhammed de bir beşerdir ancak sıradan bir beşer değil."*⁷²⁷ Sözü'nün delaletiyle yaratıcı ile insanlar arasında irtibatı sağlayan kişilerin sıradan olamayacağını ortaya koymuşlardır. Bu bakımdan peygamberler dış görünüşü itibariye beşer sıfatlarıyla mevsufturlar. Beşere arız olan her şey peygamberlere de arız olur. Ancak iç âlemleri ve ruhları beşer sıfatının en üstünü ile muttasıftır. Zahiri yönden insana, batinî yönden ise meleklere benzerler.⁷²⁸ Özetle ifade etmeye çalıştığımız bu

---

⁷²⁶ İbrahim Cücük, *Ayet ve Hadislerle Peygamberimiz*, İstanbul: Rağbet yay., 2008, S. 74

⁷²⁷ "Muhammedün beşerun, lâ ke'l-beşer
Bel Hüve ke'l-yâkûti beyne'l-hacer." (Ebu'l Hasan Şâzelî)

⁷²⁸ Kâdî İyâz, II, 490

düşünce etrafında peygamber tasavvuru şekillenmiş ve na'tlarda aynı hakikati ifade etmek için yazılmıştır.

4.10 Salât ü Selâm

Hz. Peygamber'le ilgili hususların zikredilmesinin ardından, O'nun gereği gibi medh edilemediği dile getirilmiştir. Hz. Peygamber'in sevgisini kazanmanın vesilesi olarak "salât u selam" vurgusu ön plana çıkmaktadır.

*"Her ki ister cânına âb-ı hayât
Ol habîbi anub eyde salât"⁷²⁹
"Dü cihanda her kim isterse necât
Okusun sultan-ı kevneyne salât
Dünyevî olur o kimse kâm-yâb
Uhrevi tûbâ lehüm hüsnü meâb"⁷³⁰*

Mevlitlerde ve na'tlarda şu ifadelerle salat ü selam talebinde bulunmaktadır:

Sallû Aleyhi ve Sellimû teslimâ

Hatta tenâlû cenneten ve naîmâ

Essalâtü vesselâmü aleyke Ya Resûlallah

Essalâtü vesselâmü aleyke Ya Habîballah

Essalâtü vesselâmü aleyke Ya Seyyidel-evvelîne velâhirin

Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammedinillezî câe bilhakkıl mübîn ve
erseltehû rahmetel lil âlemin

⁷²⁹ Hamdullah Hamdi, 9b/5-6

⁷³⁰ Diyarbakırlı Kâmî, 44

Yine Nâbî'nin,

*“Ey bâd-ı sabâ uğrarsa yolun semt-i Hameyn'e
Ta'zimimi arzeye Rasûlü's-sakaleyne...” (Nâbî)⁷³¹*

şu güzel ifadeleri, Hz. Peygamber'i ziyarete giden kişilere, “peygamberime benden selam götür” şeklinde talepte bulunulmasına bir kapı aralamıştır. Aynı zamanda daima peygamberi hatırlamaya, uzaktada olsa O'na (s.a.v.) salat ve selam göndermeye işaret vardır.

Salât kavramı, Kur'an'da birçok yerde geçmekle beraber farklı anlamlara geldiği anlaşılmaktadır. Salât sözlükte dua, tazim anlamlarındadır. Terim olarak ise, salat denilince namaz anlaşılmaktadır. Yine Hz. Peygamberin salâtının onlar için sekine olduğu,⁷³² Allah'ın ve melâikenin mü'minlere salât ettiği⁷³³ şeklinde kullanıldığını görmekteyiz. Burada söz konusu ise özel anlamda Hz. Peygamber'e salat ve selam etmedir.

Allah'ın birine salâtı “rahmet, günahlardan arındırma, manevi bakımdan yüceltme” manasında kabul edilmiş, meleklerin ve müminlerin salâtı da o kimsenin bağışlanıp yüceltilmesi şeklinde yorumlanmıştır.⁷³⁴

Salât kelimelerinin farklı kullanımı bir tarafa, Hz. Peygamber'e salât edilmesini ifade eden Ahzab suresinin 56. Ayetidir.

“Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salevât getirirler. Ey müminler! Siz de ona salevât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin.”⁷³⁵

---

⁷³¹ <http://www.tarihogretmeni.com> 25. 04. 2013

⁷³² Tevbe, 9/103

⁷³³ Ahzab, 33/43

⁷³⁴ Rağıb, el-İsfehânî, *el-Müfredât*, “sly” md.; Topaloğlu, Bekir, “Muhammed”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005, S. 440

⁷³⁵ Ahzab, 33/56

İlgili ayette “salât” kelimesi Allah tarafından olunca, övgü, yüceltme; melekler tarafından olunca, istiğfar, övgü ve yüceltme nimetini kulları için niyaz etmeleri; müminler tarafından ise dua, sevgi, övgü anlamlarına geldiği⁷³⁶ ifade edilmektedir. Kısaca salât etmek, O’nu sevmek, O’nu yüceltmek, O’nun için dua etmektir.⁷³⁷ O’nun örnek-önder kişiliğine teslim olmak, tebliğ ettiklerine karşı çıkmaktan sakınmaktır.⁷³⁸ Konu ile ilgili hadislerin de dikkate alınması neticesinde alimlerin çoğunluğu salatı bu bağlamda anladıkları rahatlıkla söylenebilir. Ancak söz konusu ayetin bağlamından hareketle, buradaki salâtın klasikte ifade edilen “sözlü anlamda bir eylem” olmadığını ifade edenler de vardır.

Buradan hareketle R. İhsan Eliaçık ayetin yorumunu şöyle yapmıştır:

*“Allah ve melekleri Peygamber’i destekliyor hiç kuşku yok. Ey iman edenler! Siz de onu destekleyin ve canı gönülden barış ve esenlik dileyin.”*⁷³⁹

Mustafa İslamoğlu, “yusallûne” fiilinde bir ortaklığın olması gerektiği, ancak teslim (yüsellimune) fiilinde ortaklık değil, müminlere ait bir durum olması gerektiğinden hareketle,⁷⁴⁰ “Allah ve melekleri onu destekliyorlar; siz de onu destekleyip onun örneğine tam bir bağlılıkla bağlanın/teslim olun.” şeklinde ifade eder. Her iki değerlendirmede sözlü eylemden ziyade peygamberin davasını destekleme anlamı hâkimdir.

Bediüzzaman Said Nursi’nin salâtı şumullü bir şekilde nasıl değerlendirdiğini ise, Ayhan Tekineş’in konu ile ilgili çalışmasından özetle aktaralım.

“Allah Resûlü’ne getirilen selâm; Tecdid-i biat, risalet vazifesini kabul ettiğini benimsemiş ve ilan etmenin, Peygamberi’ne saygısız davranmama

⁷³⁶ Davudoğlu, c. 3, S. 129

⁷³⁷ Ahmed Nedim Serinsu, “Peygamber’e Salât ve Selâm Getirmenin Anlamı”, *İslam’da İnsan Modeli ve Hz. Muhammed Örneği- Kutlu Doğum*:1993, TDV Yay., 1995, S. 194

⁷³⁸ Serinsu, S. 195

⁷³⁹ R. İhsan Eliaçık, *Yaşayan Kur’an Meal/Tefsir*, İstanbul: İnşa Yay., 2007, 2/388

⁷⁴⁰ İslamoğlu, *age.*, S. 113

teminatıdır. Muazzez Peygamber'e insanlar tarafından vaki olabilecek zarar, saygısızlık gibi olumsuz durumların kendisinden sadır olmayacağını teminatını kişi O'na verdiği selâm ile beyan etmektedir. Bediüzzaman, selâmın anlamlarından bir diğerine başka bir risalesinde şöyle işaret eder. O'na selâm vermek, Resûl-i Ekrem'in dualarına katılmak, âdeta O'nun dualarına "âmin" demektir. Bediüzzaman, "Allah Resûlü, bütün peygamberleri arkasına alıp onlara duasına âmin, âmin dedirten ve ümmetinden her gün her ferd-i mütedeyyin, hiç olmazsa birkaç defa ona salâvat getirmekle O'nun duasına âmin, âmin der." sözleriyle bu hususa işaret eder.

Allah Resûlü'nün bi'seti her varlık için rahmettir. Varlık âleminin gayesiz ve başıboş olmadığı O'nunla bilinmiş; kâinata bulunan canlı cansız her varlık O'nun getirdiği hakikatlerle anlam kazanmıştır. Canlı varlıkların, cansız nesnelere Yüce Yaratıcı'nın ilâhî isimlerinin tecellilerini yansıtan parlak aynalar olduğu Peygamber Efendimiz'in kâinat üzerine tuttuğu ışık ile bilinmiştir. Kendilerini seyreden şuurlu varlıkların bakışlarında, anlamsızlıktan kurtulmalarına vesile olduğu için canlı cansız bütün varlıklar, Allah Resûlü'ne hâl diliyle âdeta salât ve selâm getirmektedirler. Onların getirdiği salât ve selâmları, onlar namına mü'minler, "Denizlerin dalgaları, yaprakların sayısı, mahlûkatın nefesleri ve yağmur taneleri... Sayısınca salât ve selâm Sana olsun ey Allah Resûlü!" şeklinde seslendirmektedirler. O, sünneti ile yolumuzu her zaman aydınlatmaya devam etmektedir. Bu sebeple ümmetinin her bir ferdi O'na İslâm ümmetinin bütün diğer fertleri namına binler/milyonlar salât ve selâm getirmekle kendini sorumlu hissetmektedir."⁷⁴¹

---

⁷⁴¹ Ayhan Tekineş, "Salât ü Selâmın Kıymet ve Lezzeti", *Yeni Ümit*, S. 80, Y. 21, Nisan-Mayıs-Haziran, 2008

Allah Resûlü'ne verilen selâmda Peygamber-i Zîşan'ı tekrim anlamı bulunduğu gibi selâm ile emirlerine teslim olun ve O'nu hiç incitmeyerek O'na teslim olun⁷⁴² manaları da bulunmaktadır. Hz. Peygamber'e getirilen salât-ü selamda, ümmetinin ona karşı bir teşekkür borcunu yerine getirmesi anlamı da vardır. Zira ümmetine karşı son derece düşkün olan ve onlara dünya-ukbâ saadetinin yolunu gösteren o Zât'a sâlat-ü selam getirmek bir vefa ve sadakat borcu olmanın ötesinde ilahi bir emirdir. Allah Teâlâ “*Ey mü'minler Peygamber'e salât ve selâm edin*” derken mü'minlerin dualarında “*Allah'ım Peygamber'e âl ve ashabına salât et*” şeklindeki Allah'a havale etme şeklinin anlamı: “*Allah'ım biz gereğince Hz. Peygamber'e salât ve selâm edemeyiz, bu konuda aciziz, bizim yerimize sen salât et.*” demektir.⁷⁴³

Hz. Peygamber'e salat ve selam ile ayetlerin nüzul ortamına ve ilgili ayetin bağlamına baktığımızda; ayetlerin Hz. Peygamber'in incitildiği bir dönemde indirildiği görülür. Dolayısıyla ayet, O'nun korunması gerektiğini anlatarak, “salat etmenin” hem o dönem için hem de kıyamete kadar fiili bir destek ve çaba olarak anlaşılması gerektiği ortaya koyar.⁷⁴⁴

İlgili ayetin yanı sıra konu ile ilgili birçok hadisi şerifte de aynı şekilde salât u selama vurgu yapılmaktadır.⁷⁴⁵ “Duaların başında ortasında sonunda salat u selam getirmek suretiyle beni yad ediniz” ve “iki salat arasında yapılan dua reddolunamaz” gibi hadislerin çokluğu⁷⁴⁶ salavatı özellikle ibadet neşvesine büründürmüştür. Ne var ki, mü'minleri salât u selama teşvik mahiyetinde mevlitte geçtiği üzere, “*peygamber'e salât etmek köle azadından daha faziletlidir.*”⁷⁴⁷ “*Meclislerinizi bana salât getirerek süsleyin, zira bana salât getirmeniz kıyamet günü sizin için nurdur.*”⁷⁴⁸ “*Salat*

---

⁷⁴² Elmalılı, VI, 333

⁷⁴³ Canan, *age.*, c. 7, S. 139

⁷⁴⁴ Şaban Banaz, “Hz. Peygamber'e Salavat Getirmek” (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), CÜSBE, Sivas, 2006, S. 84

⁷⁴⁵ Tirmîzi, Daavat, 101; Vitir 21; Ebû Dâvud, Vitir, 26

⁷⁴⁶ Tirmizî, Salât, 21; Kâdî İyâz, II, 450-451

⁷⁴⁷ Bu rivayet hakkında İbn Hacer, ‘yalandır, uydurulmuştur.’ der. *el-Fevaidü'l-Mevdua*, 1/136; Kâdî İyâz, II, 464; Suyûtî, *age.*, II, 263

⁷⁴⁸ Aclûnî, *age.*, I, 392

getirmenin karşılığının en azı ateşten azat olmaktır."⁷⁴⁹ Gibi uydurma rivayetleri de görmek mümkündür. Bununla beraber Allah için, "celle celalüh", "Teâlâ" söylenilmesi ihmal edilse bile, peygamber için salâtı terk etmeyi bırakın yazılıştta kısaltarak yazmak bile salât sayılmamıştır. Her halde sahabe döneminde olmayan bu anlayış, uydurma rivayetlerden kaynaklanmış olsa gerektir.⁷⁵⁰

Salavatla ilgili rivayetlere baktığımızda sahabenin nasıl salat getirelim sorularına verilen cevaptan⁷⁵¹ daha şümüllü bir salavat kültürünün oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu kültürün oluşumunu açıklama sadedinde, "*Allah'ın yeryüzünde gezen melekleri vardır. Onlar ümmetimin salatını bana iletirler*"⁷⁵² rivayetleri bu tavrı etkilemiştir. Peygamberin hayatta olduğu hatta kabirde namaz kıldığı ve kendisine iletilen salât u selamları kabul ettiği⁷⁵³ ve "*Bana bir mü'min selam verdi mi, kendisine mukabele etmem için Allah ruhumu bedenime iade eder. Ben de mutlaka selama mukabele ederim.*"⁷⁵⁴ rivayetleri yine bu bağlamda önemlidir. O'nun ruhuna sunulan salâvat-ı seriflerin bizzat kendisi tarafından alındığını bilmek O'nun ümmeti için şereflerin en büyüğü, bahtiyarlıkların en yücesi olsa gerekir.⁷⁵⁵

Üzerinde durduğumuz eserlerde Hz. Peygamber'e faklı seslenişlerle yapılan salâtlar olduğu gibi ismi zikredilerek, belli sayılarda okunarak dertlere derman aranan salâtların çeşitli eserlerde derlendiğini görmek de mümkündür. Kısaca ister sözlü isterse fiili dua anlamında alınsın ümmette bir salat ü selam meylinin iradi ve gayr-ı idari şekilde

---

⁷⁴⁹ İbnü'l- Cevzî, *age.*, I, 223

⁷⁵⁰ Erul, *agm.*, S. 424

⁷⁵¹ Buhârî, Enbiya, 4, 5; Müslim, Salât, 65, 66. Beşir b. Sa'd Resulullah'a (s.a.v.) ; "Allah bize, sana salavat getirmemizi emretmiştir; öyleyse, sana nasıl salavat getirelim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) sustu, cevap vermedi. Biz, keşke bu soru sorulmasaydı dedik. Sonra Resulullah (s.a.v.) , "Allahumme salli ala Muhammed'in ve ala âl-i Muhammed, kema salleyte ala âl-i İbrahim ve barik ala Muhammed'in ve ala âl-i Muhammed kema barekte ala âl-i İbrahim'e fil âlemin. İnneke Hamid'un Mecid" sonra: "Selam da bildiğiniz şekildedir.

⁷⁵² Neseî, Seh, 46; Tirmizî, Daavat,140; Aclûnî, *age.*, I, 282;"Bunlar muhtemelen bazı halk vaizlerinin ve ya sofuların peygamber'e salat u selam getirmenin gerekliliğine dair uydurmalarıdır." Bkz. M. Hayri Kırbaşoğlu, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Ankara: Kitabiyat, 2002. S. 267

⁷⁵³ Suyûtî, *age.*, II, 411

⁷⁵⁴ Ebû Davûd, Salât 201, Vitir 26

⁷⁵⁵ Banaz, *agt.*, S. 75

oluştugu bir gerçektir. Hz. Peygamber'e "destek emri sadece dil desteğine indirgenemez. Fiili durumu da içermesi gerekir. O'na yapılacak fiili destek zaten onun zamanında yaşayanlar için bellidir. Vefatından sonra Hz. Peygamber'e destek emri ise, O'nun misyonunu desteklemek ve örnekliliğini yaşatmak"⁷⁵⁶ anlamına gelir. Bu bağlamda mevlid ve na'tların bu fiili/sözlü desteği sağlama adına bir hatırlatıcı olduğunu söyleyebiliriz. Salat ve selamın, bilinçli bir faaliyetten ziyade "salavat kültürü" şeklinde yerine getirildiğini söylemek mümkündür. Çoğu zaman sözlü/gayrı ihtiyari yapılan salatın bilinçli bir şekle büründürülmesi kaçınılmazdır.

4.11 Hz. Peygamber ve Gülün Yaratılması/Kokusu

Gül, rengi, şekli ve kokusu bakımından çeşitli benzetmelere konu teşkil etmiştir. Gülün, Hz. Peygamber'in terinden meydana geldiği,⁷⁵⁷ O'nu temsil ettiği⁷⁵⁸ çokça dile getirilmiştir. Hz. Peygamber'in adı zikredilmeksizin gül ile alakalı kurulan terkiplerin, doğrudan O'na işaret ettiği görülmektedir. Yakın geçmiş dikkate alındığında Hz. Peygamber'i anma hususunda, gül konulu şiirlerin ve söylemlerin yanı sıra gül motiflerinin hâkim olduğu dikkatlerden uzak değildir. Edebiyatta dile getirilen ifadelerin/düşüncelerin aslında bir tasavvurun ürünü olduğunu görmek mümkündür. Şiirlerde tüm çiçeklerin peygamberin terinden yaratıldığı düşüncesi şu şekilde işlenmiştir:

"Hak onu övdü yarattı sevdi habibim dedi

Yeryüzünde cümle çiçek mustafanın teridir." (Yunus Emre)⁷⁵⁹

"Terinden açılır güller sözünden şehd ü şekerler

Seninle hasta gönüller şifadır ya rasulallah" (Şeyyad Hamza)⁷⁶⁰

---

⁷⁵⁶ İslamoğlu, *age.*, S. 114

⁷⁵⁷ Kasır, *age.*, S. 275 (Sadettin Kaplan)

⁷⁵⁸ Cemal Kurnaz, "Dini Edebiyat Türleri ve Dini Edebiyatımızın Bugünü Hakkındaki Düşünceler" (Kutlu Doğum Haftası), Ankara: TDV Yay., 1992

⁷⁵⁹ Kasır, *age.*, S. 43

⁷⁶⁰ Kasır, *age.*, S. 45

“Gül” kelimesi terkipler halinde birçok defa Hz. Peygamber’e işaret etmek için kullanılır olmuştur. Yunus Emre’nin “yeryüzünde cümle çiçek, Muhammed teridir”⁷⁶¹ mısrasında ifade ettiği gibi gülün yaratılışını/kokusunu Resul-i Ekrem’in terinden alındığına inanılır. Halk arasında, “Gül koklamak sevaptır” kanaati de Hz. Peygamber’in sembolü olduğu inancına dayandığı söylenebilir. Gül koklandığında, gül suyu ikram edildiğinde salât ü selam getirilmesi, bu inanın müslümanlar arasında köklü bir geleneğe sahip olduğunu gösterir. Mevlid törenlerinde gül suyu serpmeye âdeti de aynı inancı uzantısı denilebilir. Zikredilen ifadeler her ne kadar edebi ya da tasavvufi bakışla yorumlanma imkânı olsa da temelinde belli rivayetlerin olduğu açıktır. Hz. Peygamber’in daima güzel koktuğu ve misk /esans gibi koku yaydığı⁷⁶² aşıptan bazıları tarafından dile getirilmiştir. Yine Peygamberin teri ile alakalı bir inancın davranışa dönüşmesi açısından terinin kokuların içerisine katılması⁷⁶³ söz konusudur. Süleyman Çelebi’nin Mevlid-i Şerif’teki “terlese güller olurdu terleri” ifadesi, aşap’tan çoğu tarafından dile getirildiği ifade edilmiştir.⁷⁶⁴

Bu konuda karşımıza mevzuat kitaplarında ve insanlar arasındaki meşhur hadis/sözleri derleyen kitaplarda birçok rivayet çıkmaktadır. Kitaplarda yer alan bu rivayetler hem Hz. Peygamber’e dair eserlere hem de düşüncelere işlenmiştir.

---

⁷⁶¹ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na’t*, S. 275 (Yunus Emre)

⁷⁶² Buhârî, *Menâkıb*, 23; Müslim, *Fedâil*, 82

⁷⁶³ Müslim, *Fedâil*, 83,84,85 Müslim’in bu hadiste infirad ettiğine dair bkz. Nevevi, *minhac*, c. 15, S. 86; Konu ile alakalı Ebu hureyre’den gelen bir rivayette ise; Ebû Hureyre’den (r.a.) şöyle nakledilmiştir: “Bir adam Resûlullah’a gelerek, “kızımı evlendirdim bana bir şeyle yardım etmene sevinirim.” dedi. Hz. Peygamber, “Yanımda sana verecek bir şey yok. Yarın yanında ağzı geniş bir şişe ve bir ağaç parçası getir. Bu seninle benim aramda kalacak” (dedi). Ona ağzı geniş bir şişe ve ağaç parçası getirdi. O (Resûlullah), iki kolundan terleri tahta parçasıyla getirilen kap doluncaya kadar sıyırdı. Sonra adama hitaben, “Bunu al ve kızına kokulanmak istediğinde bu tahta parçasını şişenin içine daldırmasını emret ve onunla kokulansın.” buyurdu.” Gelin olan kız, kokuyu kullandığında Medine ehli bu kokuyu sürekli hissetmeye başladılar ve bu evi “güzel kokulu ev” diye isimlendirdiler.” İbn Cevzî, *Kitabu’l-Mevzûât*’ında bu rivayetin uydurma olduğunu ifade etmektedir. İbnü’l- Cevzî, *age.*, I, 216; Ayrıca bkz. Recep Tuzcu, “Hz. Peygamber’in Teri İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, *ÇÜİFD*, sy. 1, c. 10, 2010, S. 162

⁷⁶⁴ Ali Yardım, *Peygamberimizin Şemali*, İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1998, S. 277

“Allah gülü güzelliğinden yarattı, kokusunu da nebilerin kokusu kıldı. Kim Yüce Allah’ın güzelliğine bakmak ve nebilerin kokusunu koklamak isterse güle baksın ki onu tanısin”⁷⁶⁵, “Kırmızı gül Allah’ın güzelliğidir.” gibi bir çok rivayet varid olmuştur. Benimsenen diğer bir anlayışa göre de, “Gül, Hz. Peygamber’in terinden yaratılmıştır”, dolayısıyla “Dünyadaki en değerli çiçektir.”⁷⁶⁶ “Gül, Hz. Peygamber’in veya Burak’ın terinden yaratılmıştır.”⁷⁶⁷ Bu rivayet için Nevevi, sahih değil derken, İbn Hacer ve İbn Asakir uydurma demişlerdir.⁷⁶⁸ “Beyaz gül” miraç gecesinde benim terimden yaratılmıştır. “Kırmızı gül”, Cibril’in terinden, “sarı gül” ise Burak’ın terinden yaratılmıştır.”⁷⁶⁹ “Ben semaya yükseldiğim zaman terimden (bir damla) yere düştü. Orada bir gül yeşerdi. Kim benim kokumu koklamak isterse gülü koklasın.”⁷⁷⁰ “Kim kırmızı gülü koklar da, bana salât getirmezse bana cefa etmiş olur.”⁷⁷¹ gibi birçok rivayet vardır.

Kaynakları itibari ile sağlam bir dayanağa sahip olmayan bu düşünce zihinlere kazınmıştır. Öyle ki “gül, güllerin efendisi, kâinatın gülü” kullanımlarıyla, Hz. Muhammed anlatılır olmuştur. Bu anlatımlarda, gülün farklı görünüşleri ile edebi ve tasavvufî yorumların etkili olduğunu söylemek mümkündür. Tasavvufî sembolizmde gül ilâhi güzelliği ifade ettiği gibi Allah’ın maububu Hz. Muhammed’i de temsil eder. Bundan dolayı “verd-i Muhammedî” veya “gül-i Muhammedî” adı verilen gül şeklinde hilye-i şerifler yapılmıştır.⁷⁷²

Rivayetlerin etkisinin yanında bu durumu, “iki güzel unsuru bir arada görme arzusunun bir ürünü” olarak görmek de mümkündür. Bunu Hz. Peygamber’in güzelliğine dair rivayetlerin bir yansıması şeklinde düşünmek mümkündür. Peygamberin güzelliği,

⁷⁶⁵ Aclûnî, *age.*, I, 230.

⁷⁶⁶ Kastallanî, *Mevâhib*, II, 312-313.

⁷⁶⁷ Aclûnî, *age.*, I, 229

⁷⁶⁸ Sehâvî, Muhammed b. Abdîrahmân, *Makâsıdu’l-Hasene fî Beyâni Kesîri Mine’l-Ehâdisi’l-Müştehirati ale’l-Elsine*, Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1407/1987, S. 145.

⁷⁶⁹ Aclûnî, *age.*, I, 229

⁷⁷⁰ Aclûnî, *age.*, I, 230

⁷⁷¹ Aclûnî, *age.*, II, 228

⁷⁷² Cemal Kurnaz, “Gül”, *DİA*, c. 14, İstanbul: TDV Yay., 1996, S. 220; İpek, Abdulmuttalip, *Klâsik Türk Siirinde Gül Redifli Kasideler*, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), Elazığ-2008

sâfiyeti gül ile ortaya konulmuştur. Diğer taraftan insanlığın benimsediği şeylerden biri de sevgi ve muhabbetin eseri, karşılıklı olarak çiçek/gül takdim edilmesidir. Buradan hareketle gül dağıtma faaliyetlerinin, Hz. Peygamber'i hatırlatıcı bir yönü olduğu düşünülebilir. Rivayetler sağlam olmadığından, Hz. Peygamber'i gül ile düşünmeyi ve gül dağıtmayı, güle bu derece tazimi, rivayet eksenli değerlendirmek doğru olmasa gerektir.

4.12 Maddî ve Manevî Dertlerin Dermanı

Hız. Peygamber, gerçek manada bütün manevî dertlere şifa veren tabip⁷⁷³ ve gönüllerin ateşinin kendisi ile söneceği bir su⁷⁷⁴ addedilmiştir. Na'ların birçok yerinde acizyet dile getirildikten sonra peygamberden medet, yardım/himmet⁷⁷⁵ talep edilmiştir. Adının duyulması ferahlık⁷⁷⁶; O'nun bir defa rüyada görülmesi bile bahtiyarlık ve kurtuluş için vesile; zikri, dertlere deva⁷⁷⁷ sayılmıştır. Allah'a davet eden bir elçinin ötesinde O'nsuz (s.a.v.) yolların yaratana ulaşamayacağı tekrar tekrar vurgulanmıştır. Bunun, en güzel ifadelerini na'lerde görebiliriz:

*“Gönül nûr-ı cemalinden habibim bir ziya ister.
Sarıldım dameni ihsanına ey Şafîi ümmet,
Dahilek ya Muhammed hasta canım bir deva ister.”⁷⁷⁸
Enbiya u evliya senden deva ister kamu,
Çün hakîm-i mutlakın mülkünde sensin tabib”⁷⁷⁹*

Yaman Dede'nin;

“Gönül hun oldu şevkinden boyandım ya resulallah

⁷⁷³ Özer, *age.*, S. 362 (Hersekli Arif Hikmet); S. 364 (Tüfekçi Salih Efendi)

⁷⁷⁴ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'lar*, S. 18 (Fuzûlî)

⁷⁷⁵ Ahmet Özer, *age.*, S. 352 (Hacı Mehmed Ali Fevzi)

⁷⁷⁶ Kasır, *age.*, S. 283 (Mehmet Atilla)

⁷⁷⁷ Kasır, *age.*, S. 157 (Ahmed Kuddusi)

⁷⁷⁸ Kasır, *age.*, S. 180 (Şeyh Es'ad Erbilî)

⁷⁷⁹ Kasır, *age.*, S. 177 (Ketencizade Mehmed Rüşti)

*Nasıl bilmem bu nirâna dayandım ya resulallah
Yanan kalbe devasın sen, bulunmaz bir şifasın sen
Muazzam bir sehasın sen, dilerseñ reh-numasın sen
Habibi kibriyasın sen Muhammed mustafasın sen*

Cemalinle ferahnâk et ki yandım ya resulallah”⁷⁸⁰ ifadeleri peygamber aşkının söze yansımasıdır. Bir diğere Peygamber aşığı, “Derdimendim ya Resûlallâh, deva ol derdime, sen şefaata kanı varken yalvarayım ben kime, ben resul- i kibriyânın bülbül-i nâlânıyım.”⁷⁸¹ diyen Ali Ulvi Kurucu’dur. Hz. Peygamber’e olan iştiyakın bir sonucu, O’nun görülmesi bahtiyarlık sayılmıştır. Halin ona arz edilmesi, O’ndan medet umulması na’tların genelinde görülen bir husustur. Bu bakımdan ister rüya ile olsun ister yakazaten olsun Hz. Peygamber’le görüşmek arzulanana bir durum olmuş, bu ona layık olmanın işareti sayılmıştır. Peygamberden ayrı kalmanın neticesi olan yakarışların şu şekilde ifade edildiği görülmektedir:

*“Ederim canımı kurban senin yoluna ey Ahmed
N’ola bir kez görsem seher vakti sehergahı” (Eşrefoğlu Rûmî)*⁷⁸²
*“Arz et cemalin göreyim ey mah-ı taban Mustafa
Ref et nikab-ı ruyunu şems-i dirahşan Mustafa” (Muhyî)*
*“Hadden aşti iştiyakın ya resulallah göster cemalin
Yaktı beni iftirakın ya resulallah göster cemalin” (Abdülmecid Sivasi)*⁷⁸³

Mehmed Akif Ersoy, “Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi”nde, “*Ey Nebiyy-i mâsum, İslâm’ı bırakma böyle bîkes, İslâm’ı bırakma böyle mazlum.*”⁷⁸⁴ demek suretiyle yardım talebi söz konusudur. Şair toplumun içine düştüğü çıkmazları, yaşadıkları sıkıntıları, İslâm’dan uzaklaşmanın kimi toplum kesimlerinde açtığı yaraları anlatarak, ‘arz-ı hal’ eder ve Hz. Peygamber’den yardım talebinde bulunur.⁷⁸⁵

⁷⁸⁰ Kasır, *age.*, S. 216 (Yaman Dede)

⁷⁸¹ Kasır, *age.*, S. 227 (Ali Ulvi Kurucu)

⁷⁸² Kasır, *age.*, S. 54; Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na’tlar*, S. 11

⁷⁸³ Kasır, *age.*, S. 96

⁷⁸⁴ M. Akif Ersoy, *Safahat*, Haz. Orhan Okay ve Mustafa İsen, 2. Bsk., Ankara: DİB yay., 1992, S. 185

⁷⁸⁵ Kasır, *age.*, S. 27

Hız. Peygamber'in, susayan gönüllere ab-ı hayat oluşunun yanı sıra, İslami hakikatlerle insanlığın ihtiyacını gidermesi de şöyle ifade edilir:

“Cân verir la'lün temannâsında min âb-ı hayât

Feyzüne leb-teşne yüz Hızır u Mesîhâ'dur senin” (Fuzûlî)

Mesih (a.s.), O'nun (s.a.v.) geleceği haberini söylemesi ve bereketi sebebiyle nefesi hayat verici bir hal aldı. Hız. Musa (a.s.) da O'nun lutfuna sarıldığı için asası ejderha oldu. Âdem (a.s.) onun yüzü suyu hürmetine şefaate nail olmuş ki, bütün asfiya da ondan şefaah umar.⁷⁸⁶

Yeni Türk şairleri, Hız. Muhammed'i genellikle içinde buldukları modern zamanların kötülüklerine, günahlarına, kirlerine, sapkınlıklarına bir çare, bir kurtuluş ve arınma vesilesi olarak algılamışlardır. Bu sebeple Hız. Muhammed dönemiyle günümüz arasında karşılaştırmalar yapıp Hız. Muhammed'in evrensel hakikatini günümüze taşımak istemişlerdir. Bu bağlamda Arif Nihat Asya'nın “Naat”ı çok önemli bir işleve sahiptir. Şair şöyle diyor:

“Neler duydu şu dünyâda Mevlid'ine hayran kulaklarımız

Ne adlar ezberledi, Ey Nebî Adına alışkın dudaklarımız

Artık, yolunu bilmiyor Artık yolunu unuttu Ayaklarımız!

Kâbe'ne siyahlar yakışmamıştır yâ Muhammed

Bugünkü kadar! Haset gururla savaştı

Gurur, kafdağına derebeyi... Onu da yaralarlar kanadından

Gelse bir şefkat meleği... İyiliğin türbesine Türbedâr oldu iyi!”⁷⁸⁷

Arif Nihat, bu naatında; Hız. Muhammed'in kendi döneminde kurduğu büyük bir medeniyetin yüce İslâmî değerlerinden, günümüzde birşey kalmamış olmasını büyük bir hüznle dillendiriyor. İnsanı insan yapan temel değerler ortadan kalkmıştır. Toplumsal

⁷⁸⁶ Kasır, *age.*, Ss. 55-56 (Ahmed Paşa)

⁷⁸⁷ <http://www.sonpeygamber.info>

hayatı yaralayan; hatta mahveden haset, gurur, kötülük, günah, haram gibi olumsuzluklar hayata egemen olmaya başlamıştır.⁷⁸⁸

Günümüzün büyük Türk şairlerinden biri olan Sezai Karakoç ise “Küçük Na’t” adlı şiirinde gelenekselden farklı olarak yeni, modern bir naat yazmıştır. Şair, bu şiirinde Hz. Muhammed’in günümüz insanı için taşıdığı önem üzerinde duruyor. Günümüz modern dünyasının nefes alıp verebilmesi, doğru bir hayat kurgulayabilmesi, mutlu olabilmesi, hayatına anlam katabilmesi, hakikate ve kurtuluşa erebilmesi için Hz. Muhammed’in ruhuyla, imanıyla, İslâm’ıyla mutlak anlamda buluşması zorunluluğunu ve bunun tatlı heyecanını terennüm ediyor. Onun şiirden bazı mısralar buraya alalım:

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli
Hafıza seni anmak ödevinde mi
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli
Sen eskimoların ısınması sevgililer mahşeri
Aklım yeni bir akıldır çiçeklerden
Mantığım mantığın üstünde yeni
İçimde Nuh’un en yeni tufanı
Dünyaya ayak basıyorum yeniden
Göz seni görmeli ağız seni söylemeli
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli
...
Gün doğuyor her yer çiçek ve kar
Bütün çocuklar kurtuldu demektir

İnsanlığın gözüyle, ağızıyla, zihniyle, ruhuyla meşgul olması gereken tek hakikat Hz. Muhammed öğretisidir. Şair, Hz. Muhammed’i ve dinini insanlığa gerçek sıcaklığı, gerçek ruhu, anlamı, doğruluğu veren tek kaynak olarak görüyor.⁷⁸⁹

---

⁷⁸⁸ Nurullah Çetin, “Yeni Türk Şiirinde Hz. Muhammed Algısı”, Yağmur, Dil-Kültür ve Edebiyat Dergisi, S. 62, 25.03.2012, <http://www.yagmurdergisi.com.tr>

⁷⁸⁹ Çetin, *agm.*, <http://www.yagmurdergisi.com.tr>

Nurullah Genç de birincilik ödülü almış olan ‘Yağmur’⁷⁹⁰ adlı na’ında, Hz. Peygamber’i anlatmaya, varlığına özlem duyulan, görme ve ona erme arzusu ile yanıp tutuşan kalbin sızıları ile başlar. Genç, O’nu (s.a.v.) “İnsanlığa inen nur” olarak niteler ve doğum anında meydana geldiği ifade edilen hususlara yer verir. Meleklerin Hz. Peygamber’in doğuşunu birbirlerine müjdelemeleri ve sevincini, “Meleklerin gülümsemesi” olarak, “Peygamber’in Bahira ile olan karşılaşmasına atıfla, “Bahira’dan süzülen bir yaş da ben olsaydım” şeklinde anlatır. Mevlânâ’nın

“Men bende-i Kur’ân’em eğer can dârem

Men hâk-i reh-i Muhammed muhtarem.”

(Ben sağ olduğum müddetçe Kur’an’ın kulu, kölesiyim.

O seçkin Hz. Muhammed’in yolunun tozuyum!)⁷⁹¹

ifadeleri de peygambere bağlılığı gösteren en güzel ifadelerdendir.

“Dünya neye sâhipse, O’nun vergisidir hep

Medyûn O’na cem’iyyeti, medyûn O’na ferdi.

Medyûndur O Mâsûm’a bütün bir beşeriyet...

Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret.” (Mehmet Âkif Ersoy)⁷⁹²

ifadeleri de her şeyin, Hz. Peygamber’e bağlı olduğunu vurgulamaktadır. O’na (s.a.v.) , aşık olma, sevgi ve bağlılığın devamlı olması ve ahirette de aynı ikrar ile dirilmeyi talep söz konusudur.

4.13 Hz. Peygamber’in İsimlerinin Çokluğu

Mevlitlerde ve na’larda peygambere değişik isimlerle ve nitelendirmelerle hitap edildiği ve Hz. Peygamber’den medet beklendiği görülmektedir. O’nunla alakalı tasavvurlar edebiyatla birleşince en güzel nitelendirmeler ortaya çıkmıştır. Kur’an’da ve sünnette geçen çeşitli isim ve sıfatların yanı sıra müslümanlar, peygamber hakkında, içinde

⁷⁹⁰ Kasır, *age.*, S. 318 (Nurullah Genç)

⁷⁹¹ <http://www.tarihogretmeni.com> 25. 04. 2013

⁷⁹² Ersoy, *age.*, S. 422

buldukları şartlara ve hissiyata bağlı olarak çeşitli sıfatlar yükledikleri söylenebilir. Allah Teâlâ elçisini Muhammed⁷⁹³ ve Ahmed⁷⁹⁴ gibi isimlerin yanı sıra; Beşir, Nezir, Dâi, Nebi, ‘Raufun Rahim’⁷⁹⁵ gibi bazı isimlerle/sıfatlarla tanıtmıştır. Na’larda da, Hz. Peygamber’in birçok sıfatla muttasıf olduğu görülmektedir. Öyle ki, bu isimler Esmâ-i Nebi⁷⁹⁶ adıyla özel bir edebiyat oluşturacak kadar çoğaltılmıştır. Na’larda Hz. Peygamber için kullanılan terkipleri de şöyle zikredebiliriz: Fahr-ı Kâinat, Fahr-ı Âdem, Mefhar-ı Âlem, Hayru’l-Mürselin, Kan-ı Şefaât, Mahbub-u Hakk, Muîn-i Beşer, Resulu’s-Sakaleyn, Seyyidü’s-Sâdât, Sultan-ı Enbiya, Menbâ-ı Hayat, Mir’ât-ı Hüda, Âyine-i Ezel, Şems-i Kevneyn, Maksad-ı Cihan, Sahibü’l-Liva, Sahibü’ş-Şefaât. Bu isimler/sıfatlar O’na bakışın neticesi olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Hz. Peygamber’e, “Muhammed” isminin nasıl verildiği ile alakalı iki rivayet karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri, Hz. Peygamber’in annesine rüyada seslenilmesi, diğeri de dedesinin bu ismi koyduğu⁷⁹⁷ şeklindedir.

Hz. Peygamber’in annesi Âmine Hatun, hamileliği sırasında uykuda iken kendisine yaratılmışların hayırlısına ve âlemlerin efendisine hamile olduğu, O’nu doğrunca Muhammed ismini koyması, çünkü Tevrat ve İncil’de de isminin Ahmed olduğu söylenmiştir.⁷⁹⁸ Tabiîn bilginlerinin büyüklerinden Saîd b. Müseyyeb der ki: "Araplar, kendilerinden, Muhammed isminde bir peygamber gönderileceğini, Yahudi ve Hıristiyanlarla kâhinlerden işitmişlerdi. Bunu işiten Araplardan bazıları peygamber olması ümidiyle oğullarına Muhammed ismini vermişlerdi."⁷⁹⁹ Hz. Peygamber’den önce de üç kişinin bu ismi taşıdığı nakledilmektedir.⁸⁰⁰ Durum böyle olmasına rağmen çevresindekiler Abdülmuttalib’e torununa niçin Muhammed ismini verdiğini sormaları

⁷⁹³ Âl-i İmrân, 3/144; Ahzâb, 33/40; Muhammed, 47/2; Fetih, 48/29

⁷⁹⁴ Saf, 61/6

⁷⁹⁵ Tevbe, 9/128

⁷⁹⁶ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na’t*, S. 160. Bkz. Kur’an ve hadislerde ve edebiyattaki kullanımlara dair örnekler için. Ss. 161-202

⁷⁹⁷ Şiblî, I, 191

⁷⁹⁸ İbn Hişam, I, 156; Beyhakî, I, 111-112

⁷⁹⁹ İbn Sa’d, *age.*, I, 169; İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî*, VII, 247 bkz. Hamidullah, *age.*, I, 22

⁸⁰⁰ İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî*, VII, 247

üzerine, Abdülmüttalib, “gökte Allah’ın, yerde ise mahlûkatın O’nu övmesi için” karşılığını vermiştir.⁸⁰¹ Burada “Muhammed” isminin bilinmesinden hareketle, Hz. Muhammed’in doğumuyla ilgili zikredilen şeylerin, aynı ismin konulduğu şahıslar için de söz konusu olup olmadığı akıllara gelmektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.) de kendi isimleri hakkında, "*Benim birtakım isimlerim vardır: Ben Muhammed'im! Ben Ahmed'im! Ben Mâhî'yim ki, Yüce Allah, küfrü benimle yok edecektir! Ben Hâşir'im ki, insanlar, Kıyamet günü benim arkamda haşır olunacaklardır! Ben Âkîb'im ki, benden sonra peygamber yoktur.*"⁸⁰² Buyurmuşlardır. Müslümanların özellikle, ‘Muhammed’⁸⁰³ ismine karşı ayrı bir alakası olmuştur. Burada Hz. Peygamber’in isimlerinden sadece beş tanesi sayılmış olsa da Ebu Bekir İbn Arabî, Allah’ın bin ismi olduğu gibi, Hz. Peygamber’in de bin ismi olduğu⁸⁰⁴ şeklinde tespitlerde bulunmuştur. İbn Hacer, İbn Dihye’nin tasnifinde, Peygamberin isimlerinin sayısının Allah’ın isimlerinin sayısı kadar olduğunu aktararak aynı zamanda bir araştırmacının bunu 300’e çıkarabileceğini ifade eder.⁸⁰⁵

Kur’an’ın ve sünnetin kaynaklığı yanında Peygamberin isimlerinin, yukarıda zikri geçen terkiplerden daha fazlası olduğunu görmek mümkündür. Terkiplere bakıldığında ise Hz. Peygamber’in yaratılışının, mahlûkatın yaratılışı ile alakalı olduğu görülmektedir. Yine özellikle peygambere bağlılığı simgeleyen şefaât, rahmet vb. konular ekseninde nitelendirmeler ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber’e atfedilen bütün sıfatlarda bir üstünlük vurgusu da dikkatlerden uzak değildir. Zaten na’tın temelinde yer alan övme unsuru Allah’ın Hz. Peygamber’e lutfetmiş olduğu bazı ayrıcalıklarla birlikte zikredilmek suretiyle, peygamber hakkında söylenenlerin bir mesnedi olduğunu da zımnen dile getirilmiş olmaktadır. Şairin bu tarz nitelendirmelere çokça yer vermesi, tamamen hissiyat eksenli değil aynı zamanda dinin özünde olan kavramlardan kaynaklandığını da ortaya koymaktadır. Burada da ayrıncı nokta nitelenen şahsın asıl

⁸⁰¹ Beyhakî, I, 114

⁸⁰² Buhârî, Menâkıb, 17; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, VII, 246

⁸⁰³ İbnü'l- Cevzî, *age.*, I, 157. Bu konuda birçok uydurma rivayetinde olduğu bilinmektedir.

⁸⁰⁴ Aynî, *Umdetü'l-Kari*, XI, 280; Nevevî, *Minhâc*, c. 15, S. 104

⁸⁰⁵ İbn Hacer, *Fethü'l-Bari*, VII, 250

kimliğini kaybetmemesidir. Her ne kadar sıfat mevsufunu açıklama, farklı yönlerini ortaya koymaya haiz bir kavram olsa da, hangi sıfatlarla nitelendiği ve bu niteleme sonucunda asli kimliği yitirip-yitirmediği önemlidir. Zira Hz. Peygamber dahi kendisi hakkında ‘rasulühü ve abdühü’ diyen sahabeyi uyararak ‘abdühü ve rasulühü’ şeklinde tashihte bulunmuştur.⁸⁰⁶ Buradan hareketle kişinin hissiyatına bağlı olarak Hz. Peygamber’i anlatması (çeşitli şekillerde hitapta bulunması) söz konusu olabilir ancak bu durumun, Kur’an-Sünnet çizgisi dışına taşmaması önemlidir.

4.14 Geleneğin Evrilmesi: “Kutlu Doğum”

Kur’an, ısrarla kul-resul vasıfları üzerinde dururken, Arap toplumu, insanî vasıflara sahip bir peygamberden çok, mucizelerle donatılmış, elinde harikulâde olayların cereyan ettiği mucizeler gösteren mitolojik bir kutsal elçi tasavvuruna sahipti.⁸⁰⁷ Bu yüzden, Hz. Peygamber’in beşer olmasını zihinlerinde taşıdıkları peygamber tasavvuruyla bağdaştıramıyorlardı. Muhammed Hamidullah da, “bir peygamberden, daha doğumundan itibaren mucizeler göstermesi beklenir”⁸⁰⁸ diyerek aslında peygamber tasavvuruna dair bir tespiti dile getirir.

Kur’an’ın gösterdiği kul-resul anlayışı zaman zaman muhafaza edilememiş, çeşitli etkilerle mitolojik/efsanevî anlatımlarla bulandırılmıştır. Aşırı zayıf ve uydurma rivayetlerin de bu durumu desteklediği ifade edilebilir. “Süleyman Çelebi’nin tasavvuf çevrelerinde meşhur olan bazı rivayetleri kullanması yadırganmamalıdır. Nitekim hadisler konusunda kılı kırk yaran kelamcıların dahi eserlerinde çeşitli saiklerle bu vb. rivayetlere yer verdikleri az da olsa görünür.”⁸⁰⁹ ifadeleri de garip bir itiraftır. Böyle bir yargıyı kabülün ardından, Peygamberin şahsiyetinin kaybolması ve Kur’an’ın O’nu

⁸⁰⁶ Abdurrezzâk, Ebu Bekr es-Sanâni, *Musannef*, tah. Habiburrahman el-‘Azami, I-XI, 2. Bsk., Beyrut, 1403, II, 204

⁸⁰⁷ İsrâ, 17/90-93; Furkan, 25/7-9; Tegabün, 64/6; İbrahim, 14/10; Yasin, 36/15; Kaf, 50/2; Yunus, 10/2; Sad, 38/4-8

⁸⁰⁸ Muhammed Hamidullah, I, 40

⁸⁰⁹ A. Saim Kılavuz, “Mevlid’in Akaid ve Kelâm Açısından Analizi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, Ed. Bilal Kemikli- Osman Çetin, Ankara: TDV Yay., 2010, S. 297

yeterince tanıttığı göz ardı edilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Müslümanlar, Peygamber'in kâmil bir insan olmasıyla, üstün ahlakı, temiz ruhu, gönül zenginliği, kuvvetli imanı, Allah için kendisini feda edişi ve yerine getirmeye çalıştığı büyük göreviyle ortaya çıkan olgunluğuyla yetinmeyerek, O'nun (s.a.v.) peygamber oluşuna ve Allah tarafından seçilişine başka gerekçeler bulma gayretine düşmüşlerdir. Onlar, bu görev için bazı ön belirtiler ve müjdelere bulunması gerektiği kanısına varmışlardır. Peygamber'in beşeri tabiatı dışına taşırılması ve O'na diğer Peygamberlerin taşıdığı niteliklerden ayrıcalıklı bir görünüm verilmesi, tanrısal bir çerçeveye ya da bu anlamda bir yapıya oturtulması, Kur'an'la bağdaşmaz. Meselâ O'nun (s.a.v.) tüm varlıkların en büyük babası olarak görülmesi, Hz. Âdem'in belinden, daha ona ruh üfürülmeden çıkarılması, tüm insanlığın yaratılışındaki amacın O (s.a.v.) , olduğu iddiası; arş, levh, kalem, kürsi, gökler, yerler, insanlar, cinler, ay, güneş, melekler, cennet ve cehennem gibi bütün kâinatın onun nurundan yaratıldığının ileri sürülmesi, yaratılışından sonra, daha ruhlar âlemindeyken bile Peygamber olacağını bildiği, bunun alâmetlerini dağda, tasta, ağaçta hep gördüğü, annesinin onu doğurduğu sırada Peygamberliğinin müjdelere ve bunun belirtilerini gördüğü gibi iddialar bunlar arasında sayılabilir.”⁸¹⁰

Popüler dini literatürün en belirgin özelliği, Hz. Peygamber sevgisinin “sınırsız bir tarzda” ve “merkezi öge” olarak ele alınmasıdır. Bu sevgi nübüvvet sınırları içinde kalmadan bütün inanç esaslarını kapsayacak tarzda gelişmiştir. Hz. Peygamber'in model olma niteliği zengin biçimde işlenmekte, ancak bu örneklik zamanla gerçek, tarihsel seyrinden çıkarak mistik ve efsanevi/mitik boyutlar da kazanmaktadır. Sözlü kültürün özelliklerinden, bütün olayların ‘başkahraman’a odaklı ele alınması, zayıf tarihsellik ve yer yer efsanevi öğelere yer verme gibi hususlar metinlerde karşımıza çıkmaktadır.⁸¹¹ Müslümanlar, Hz. Peygamber'in vefatını müteakip benzer söylemlerde bulunmuş ve bu

---

⁸¹⁰ Bkz. Derveze, *age.*, II, 30-31; Bünyamin Erul, “Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru”, *İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnetin yer ve Değeri*, Ss. 419-435

⁸¹¹ Arslan, *agm.*, S. 199

yollu uydurulan rivayetlerle fonksiyonelliği olmayan mitolojik bir peygamber inancına kapılmışlardır.⁸¹²

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûl-i Ekrem'in her türlü övgüye layık olduğunda şüphe yoktur. İman ile O'nu (s.a.v.) sevme arasında bir bağ kurulması⁸¹³ ve habibullah olarak nitelendirilmesi⁸¹⁴ kendisine karşı inanılmaz bir muhabbeti doğurmuştur. Ancak bu sevgi ve saygı, Allah ve Resûlü'nün koyduğu sınırlar çerçevesinde kalması, akla ve nakle uygun bulunması gerekmektedir. Hz. Peygamber'e duyulan sevgi, hasret, medet umma, âdeta O'nsuz hayatın bir zehir sayıldığı bilinçaltına kazınmıştır. Bu bağlılık şiirle başlamış, mevlid ve na'tlarla zirveye çıkmıştır. Zaman içinde, Hz. Peygamber'e sayısız methiyelerle ifade edilen sevgi, hürmet ve ta'zîm sonraları merasim, hatta bayram şenlikleri haline gelmiştir. Hz. Peygamber'in evinin mescit yapılmasıyla başlayan sevgi ifadeleri, yüce hatırasına karşı hürmet ve tazim de giderek artmıştır. O'nun doğduğu, yaşadığı, gezdiği, savaştığı ve nihayet vefat ettiği yerler, mü'minler için âdeta birer kudsîyet arz eder hale gelmiştir.⁸¹⁵

Hz. Peygamber, ashabının, kendisine hürmet ve tazim adına da olsa, ölçülü olmalarından yana tavır sergilemiş, yanlarına vardığında ayağa kalkmalarını dahi yasaklayarak "*Acemin birbirine tazim için ayağa kalktıkları gibi siz de kalkmayın!*"⁸¹⁶buurmuştur. Diğer bir rivayette ise benzer uyarıyı, "*Siz de İran'lıların ulularına yaptıkları gibi yapmayın!*"⁸¹⁷ şeklinde görmekteyiz. Bu sebeptendir ki Hz. Enes'in söylediğine göre, "*Kendilerine Rasûlullah (s.a.v.) 'dan daha sevimli kimse olmamasına*

---

⁸¹² Hz. Peygamber'in irtihalinden bir-iki asır sonra ortaya çıkmaya başlayan bu rivayetler sayesinde Kur'ân'ın şiddetle reddettiği 'cahili peygamber tasavvuru' neredeyse yeniden hayat bulmuş, kısaca 'beser-resul' diye ifade edilen Kur'ân'a dayalı peygamber tasavvuru adeta bu uydurma rivayetlerin gölgesinde kalmıştır. Bkz. Erul, "Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru", *İslam'ın Anlatılmasında Sünnetin Yeri ve Degeri*, S. 443; Hz. Peygamber'i mucizevi ve kozmik bir varlık olarak anlatımdan vazgeçilmesi gerektiğine dair bkz. M. Hayri Kırbasoğlu, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Ankara: Kitabiyat, 2004, S. 344

⁸¹³ Buhari, İman, 8

⁸¹⁴ Tirmizî, Menakıb, 1

⁸¹⁵ Okiç, S. 23

⁸¹⁶ Ebû Dâvud, Edeb, 165

⁸¹⁷ İbn Mâce, Dua, 2

rağmen sahabe, hoşlanmadığını bildikleri için O'nu görünce ayağa kalkmazlardı."⁸¹⁸ Mekke'nin Fethi günlerinde, Hz. Peygamberin huzuruna gelen ve kendisiyle konuşurken titreyen bir şahsa O (s.a.v.) , "*Kendine gel! Ben bir kral değilim. Ben sadece kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!*"⁸¹⁹ deme ihtiyacı hissetmişti. Gerek böylesi rahatsız edici bazı tavırlara, gerekse, Hristiyanların davranışlarına bakarak, ashabına şu uyarıda bulunmuştu: "*Hristiyanların Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi beni aşırı şekilde methetmeyin! Ben ancak Allah'ın kuluym. Öyleyse bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyin*"⁸²⁰ Hz. Peygamber'in hem dünya hem de ahiret hayatını en güzel ve en mutedil şekilde örnek ve önder olduğu izahtan varestedir zira o hiçbir krala nasip olmayacak⁸²¹ övgüye ve tazime ilgi saygı ve bağlılığa nail olmuştur.

Mevlid tartışmalarının ardından içinde bulunduğumuz son asırda da "*kutlu doğum*" adıyla faaliyetler yapılmaktadır. Müslümanları Hz. Peygamber'in etrafında toplama, peygamberin hayatını, sünnetini anlama ve anlatma adına faaliyetler yapılması söz konusu faaliyetlerin temelini oluşturmaktadır. Bunların temelinde elbette, Hz. Peygamber'i anma olmakla birlikte meşruiyeti mevlid tartışmalarının dayandığı hususlardan daha aşağı olmasa gerektir. Söz konusu faaliyetlerde, mevlit, na't ve şiir dinletilerinin duygusal ve yoğun bir şekilde geçtiği gözlemlenmektedir. Bu faaliyetlerin geniş çapta ve geniş mekânlarda yapılması, katılımın ve coşkunun üst seviyede olmasını temin etmektedir. Bununla beraber bu zaman diliminde mevlit vs. okutmak ya da bu tarz faaliyetlere iştirak etmek dindarlığın kendisi olarak algılanması ise hatalı bir din anlayışıdır. Asli görevin önüne geçmesi, dindarlık düzeyinin böyle bir zemine kayması bu gün olmasa bile ileride getireceği sonuçlar açısından dikkat edilmesi gereken bir husustur. Sadece belli zaman dilimine sıkıştırılan faaliyetlerin insanların zihnine "bazı ritüellerin bazı zaman dilimlerinde yapılması" gerektiği inancına götürmesi de aynı bir değerlendirme konusudur. Ancak özellikle son yıllarda içeriğinin doldurulması sayesinde beklenen amaca hizmet ettiği söylenebilir. İnsanların sadece Hz.

---

⁸¹⁸ Tirmizî, Edeb, 13

⁸¹⁹ İbn Mâce, Et'ime, 30

⁸²⁰ İbn Hişâm, II, 658; Buhâri, Enbiya, 48

⁸²¹ Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, S. 94

Peygamber'in adını zikretmesinden öte hayatlarını O'nunla (s.a.v.) anlamlandırmaya yardım edecek paylaşımın yapıldığı görülmektedir. Durumun giderek duygusallık ekseninden bilgi/bilniç eksenine kaydığı söylenbilir. Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tanıtma konusunda insanların salt duygularına hitap eden övgü manzumelerinden ziyade, akletmeye, tefekküre, tezekküre ve tedebbüre yönelten, yol gösterici bilgilere müracaat etmek, bu mevzuları gündemine alan faaliyetlerin sayısını ve niteliğini artırmak gerekir.⁸²² Samimiyeti zedeleyecek tutumlardan kaçınılması da söz konusu faaliyetlerde dikkat edilmesi gerekenler arasındadır. Özellikle faaliyetlerin yerine getirilmesinde yarıştırmaya (resmi- gayr-ı resmi) yoluyla ayrımcılığa götürecektutumlardan uzak durulması kaçınılmazdır.

Mevlid ya da kutlu doğum faaliyetleri, adı her ne olursa olsun meşru ölçüler içerisinde icra edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmamızda söz konusu faaliyetlerin bidat oluşu vs. gibi meselerleri yeniden ele alarak toptan bir kabul ya da red anlayışı içerisine girmedik. Zira “ortaya çıkan her yeni şey bidattır ve reddedilmesi gerekir” düşüncesiyle yaklaşacak olursak, bunun önü alınamaz. Söz konusu faaliyetlerin toplumu bir şekilde birleştirdiği, belli zaman dilimlerinde de olsa hassasiyetleri hatırlattığı göz önünde bulundurulacak olursa, yapılması gereken toptan ret yerine yanlış yönlerini düzeltmekten ibaret olsa gerektir. Düzeltmesi gereken en önemli noktalardan birisi, dindarlığın yalnız bu faaliyetlere bağlanmasının yanlışlığı; diğeri de, mevlid ve na't gibi eserlerin abartılı içerdiğinden hareketle Hz. Peygamber'i (s.a.v.) “seçilmiş bir beşer” olarak takdim etme zorunluluğu. Kısaca, şiirdeki ifadelerin bir hissiyata bağlı olduğu bu açıdan tasavvurların mutlak doğrular gibi kabul edilmesinin yanlış olduğu unutulmamalıdır.

---

⁸²² Apak, *agm.*, S. 62

SONUÇ

Peygamber sevgisi etrafında oluşturulan mevlid ve na't eserleri üzerinde Hz. Peygamber'in nasıl vafedildiği üzerinde durmaya çalıştık. Şairin çeşitli etkilerle yönlendirilen tasavvurunun yansımalarını ortaya koymaya çalışarak, bir anlamda düşünce dayanaklarını işaret ettiğimiz söylenebilir. Mutlak anlamda şairin muradı budur denilirse bile ifade tarzlarından ve kullanmış olduğu kavramlardan bir manada şairin zihni dünyasına ışık tutulmuş olmaktadır. Buradan hareketle de şairin içinde bulunduğu toplumu etkilemesi ve ondan ne derece etkilendiği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü tasavvur, birçok unsurla ilişkisi olan bir zihni yapıdır ki, toplumdan bağımsız düşünülemez. Verdiğimiz örneklerden hareketle şunu ifade edebiliriz ki, Peygamber algısı, şartların değişimine bağlı olarak değiştiği hissedilmektedir. Elbette bundan kastımız mutlak anlamda olumsuzlama değildir. Doğal bir sürecin parçasıdır. Ancak şunu hatırlatmakta fayda var, zaman her ne kadar değişse de Hz. Peygamber'e bağlılığın, aşkın değişmediği aşikârdır. Özellikle Hz. Peygamber'den ayrı geçen her anı ızdırıp sayan gönüller, hissiyatı şiirle, mevlidle ve na'tla dışa yansıtmışlardır. Hatta şairlerin en yüce gayelerinden biri peygamber hakkında bir methiye yazmak olmuştur. Ancak şairin peygamberi vafederken kullandığı argümanlar önemlidir. Külliyyatlar içinde, edebi sanatların üst seviyede kullanıldığı eserler olduğu gibi avam için de yazılmış eserlerin olduğunu görmek mümkündür. Bu eserlerin öncelikle Allah'a hamd ile başladığı daha sonra ise Hz. Peygamberin yaratılışına, mahlukatın O'nun için yaratıldığına yer verdiği görülmektedir. Bununla beraber eserlerde genel hatları ile Hz. Peygamber'in doğumu, mucizeleri, doğum anında meydana gelen hadiseler, yaratılmışlara karşı üstünlüğü, evsafi, güzel ahlakı gibi konuların işlendiği görülmektedir. Eserlerin genelinde Hz. Peygamber'in rahmet oluşuna dikkatler çekilmiştir.

Mevlidler dikkate alındığında özelde veladet bahri/peygamberin doğumu anlatıldığı bölümlerde, sahih kaynaklarda bulamadığımız birçok anlatımın hâkim olduğu görülmektedir. Yine Amine Hatun'nun Hz. Peygamber'i doğurma anı ve yaşadığı hissiyat özellikle Süleyman Çelebi'nin eserinde harikulade işlenmiştir. Ancak söz

konusu tasavvurun kaynakları itibari ile tatmin edici olmadığını söylemek durumundayız. Bu durum tamamen Hz. Peygamber'in yüceliğine vurgu için bu tarz bir anlatıma konu olduğunu kabul etmek gerekir. Mahlûkatın saygı duyduğu, âlemlere rahmet olacak peygamber, kâinatın beklediği son ve kutlu elçinin doğumu eşsiz, benzersiz olmalı düşüncesinin yansıması denilebilir. Her şeyin kendisi için yaratıldığı, *levlak'ın* muhatabı Hz. Peygamber şanına yaraşır şekilde tavsif edilmiştir. Yine Süleyman Çelebi'nin eseri üzerinden hareketle eserin telif sebebi göz önünde bulundurularak rahatlıkla, Çelebi'nin bu eserle amacına ulaştığı söylenebilir. Hz. Peygamberin üstünlüğünü gösterme gayretinin ürünü olan Vesiletü'n-necat, tam manası ile peygamberin her halini zikredişte gayesine ulaşmıştır. Eserin isminden hareketle, Hz. Peygamber'in tam anlamıyla kurtuluş için vesile olduğu ortaya konulmuştur. Tevhid bahri de mevlidlerde gerçekten önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Özellikle Çelebi'nin mevlidinde, Allah'ın birliği, O'ndan başka ilah olmadığı, kudretinin üstünlüğü, O'nun rızasının talep edilmesi gerektiği ve her işte O'nun adının anılması gerektiği gibi esaslara vurgu yapıldığını görmekteyiz.

Eserlerde pasajları ele alırken dikkate aldığımız hususlardan biri de kaynak açısından değerlendirilmesi idi. Bu bağlamda eserlerin genelinde Kur'an eksenli bir atmosferin olduğunu görmek mümkündür. Çeşitli rivayetler her ne kadar tartışılmış olsa da biraz daha ileri gidildiğinde ilgili anlatımların, Kur'an'dan bir dayanağı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak şunu da söylemek gerekir ki, Kur'an'ın bizzat ifade etmediği bir şeyi te'vil yolu ile de savunmak doğru olmasa gerektir. Bazı tasavvurların ise hayal eksenli ve yabancı kültürlerle ait olduğu söylenebilir. Bu tespiti, nur bahsinde ve nurun intikaline dair anlatımlarda görmek mümkündür. Söz konusu eserlerin, Hz. Peygamber'i salt bir anlatımla ortaya koyduğu söylenemez. Hissiyata etkisi büyük olan bu eserler normal yolla verilemeyen birçok bilgiyi de vermede, karşı tarafa aktarmada önemli rol üstlenmiştir. Hem toplumun hissiyatına tercüman olduğu gibi, toplumun içinde bulunduğu çıkmazlar dile getirilerek, Hz. Peygamberden medet/yardım talep edilmiştir. İçeriğin anlaşılması son dönemlerde tartışılmış olsa da dini hassasiyeti hatırlatması adına bir misyonu olduğu da malumdur. Buradan kastımız, belki okuyan ve dinleyen her bir birey tamamına vakıf olmasa da en azından salat ü selam, şefaath, rahmet gibi

sürekli vurgulanan kavramlar sayesinde Hz. Peygambere dair bir tasavvura sahip olabilmektedir. Bunlar sayesinde uhrevi kurtuluşun gerçekleşeceğine inanan insan Hz. Peygamberi sevme ve O'na yaklaşma yollarını da arayacaktır. Ancak bazı tasvirlerin kişiyi hayrete bırakacak tarzda olmasından hareketle de peygamberin ulaşılmaz örnek alınmaz bir şahsiyet olduğu sezilmektedir. Bu durum da akli ve nakli aktarımın ötesinde hissiyata hitap söz konusudur. Bir anlamda insanın fitratında olan yüce olana bağlanma, bu anlatımlarla sağlandığı da söylenebilir. Fıtraten insan kendine denk gördüğü, ayrıcalığı olmayan birine bağlanması zordur. Hz. Peygamber ise bu tasvirlerin sunduğu şekilde tam boyun eğilecek/itaat edilecek bir görünümde olduğu söylenebilir. Özellikle insanın dini hassasiyeti azaldığı zaman dilimlerde bu tarz anlatımların etkisi büyüktür. Şunu da ifade etmek gerekir ki, Hz. Peygamber'e bağlılığı sağlama adına da olsa dinin özüne ters düşen anlatımlara müracaat etmemek gerekir. Şiirler peygamber aşkının, sevgisinin aşılması, ahlakının anlatıldığı bir siyer görünümündedir. Şair her vesile ile peygambere çağıran bir elçi gibidir. Şair aynı zamanda birey/toplumu harekete geçiren bir lokomotif gibidir. Toplumlar daima örnek/lider şahsiyetler arkasından gitme eğiliminde olmuşlardır. İslam toplumunun lideri ve örnek şahsiyeti ise Hz. Muhammed'dir. Şair, şiiri vasıtası ile duygularını ifade ederken, insanları peygambere yönlendirme görevini de yerine getirmektedir.

Temelinde övgü/yüceltme olan bu iki edebi türün genelde rivayet eksenli olduğu çalışmanın genelinden ortaya çıkmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'le (s.a.v.) alakalı anlatılan şeylerin Kur'an'ın ve hadislerin tanıttığı bir *kul-resul* inancından uzak noktalarının olduğunu da söylemek durumundayız. Özellikle her şeyin temelinde Hz. Peygamberin görülmesi O'nun üstünlüğünün ispatlanması yolunda girilen bu yolun/anlatımların "ben ancak beşerim" ifadesinden uzak olduğunu görmek mümkündür. Oluşan tasavvurları ise, müminleri peygamber etrafında toplamaya ve O'nun üstünlüğünü ifade etmeye dayalı hususlar olarak yorumlamak mümkündür. Yine Hz. Peygamber'in anlatılışında tasavvufi etkinin şiire hakim olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda söz konusu eserlerde hangi düşünce tarzının temelde olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Bunu ortaya koyarken seçilmiş olan pasajlar, İslam'ın temel kaynakları açısından değerlendirilmiştir. Değerlendirmede sıhhat dereceleri tespit edilerek, kaynaklara işaret edilmiştir. Yer yer daha önce yapılan çalışmalara atıfta bulunarak konu detayından kaçınılmıştır. Ancak söz konusu eserleri iyi yorumlama adına bazen değerlendirme kısımları uzun tutulmuştur. Değerlendirmelerde şairin zihni arka planı, toplumun algısı, rivayeti nasıl okuduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Böylece Hz. Peygamberden itibaren tasavvuru oluşturan etmenler dikkate alınarak rivayetlerin nasıl kırıldığı/anlamlandırıldığına dair yapılacak çalışmalara da bir aracılık etmiş olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

ABDURREZZÂK, Ebu Bekr es-Sanâni, *Musannef*, tah. Habiburrahman el-‘Azami, I-XI, 2. Bsk., Beyrut: el-Mektebetü’l-İslami, 1403.

ABDU’S-SELÂM HARUN, *Tehzibü Sireti İbn Hişam*, Küveyt: Daru’l-Buhusu’l-İlmiyye, 1985.

ABDUH, Muhammed, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Hakim*, I-XII, Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye 1999.

ACLUNÎ, İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi, *Keşfu’l-Hafa ve Müzilu’l-İlbas Amma İştehere Mine’l-Hadisi Ala Elsineti’n-Nas*, (zabt, tashih, haşiye Muhammed Abdülaziz Halidi), I-II, Beyrut: Darül Kütübil İlmiyye, 1997.

AFZALUR RAHMAN, *Siret Ansiklopedisi*, I-VI, İstanbul: İnkılab yay., 1996.

AHATLI, Erdinç, “Şakku’s-Sadr”, *DİA*, c. 38, İstanbul: TDV Yay., 2010.

.....,- *Peygamberlik ve Hz. Muhammed’in Peygamberliği*, Ankara: DİB Yay., 2007.

AHMED NAİM, *Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, 8. Bsk., Ankara: DİB Yay., 1986.

AKBAŞ, Bahattin, “Hadislere Göre Hz. Peygamber’in Şefaati Meselesi” (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), AUİF, Ankara, 1994.

AKBAŞ, Sıddıka, “Süleyman Nahîfi’nin Mi’râciyyesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*) DESBE, İzmir, 2006.

AKGÜL, Muhittin, *Kur’an-ı Kerim’de Hz. Peygamber*, 3. Bsk., İstanbul, 2004.

AKSOY, Hasan, “Mevlid: Türk Edebiyatı”, *DİA*, c. 29, Ankara: TDV Yay., 2004.

.....,- “Eski Türk Edebiyatında Mevlidler”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c. 5, S. 9, 2007.

ALBAYRAK, Nurettin, “Dini Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin Ve Deve Hikâyeleri” (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), MÜSBE, İstanbul, 1993.

ALICI, Lütfi, “Arif Süleyman Ve Hilye-i Nebi Adlı Eseri”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, İstanbul, 2004.

ALİYYÜ’L-KÂRÎ, el-Herevi, *el-Masnu‘ fi Ma‘rifeti Hadisi’l-Mevdu‘*, Tah. Abdülfettah Ebû Gudde, 5. Bsk., Beyrut: Daru’l-Beşairi’l-İslamiyye, 1994.

APAK, Adem, “Günümüzde Hz. Peygamber’in (Sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, sy: 2, 2010 Ss. 59-72.

ARSLAN, Mustafa, *Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru -Muhammediye Örneği-Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* cilt: 6 sy: 1 Ocak – Nisan 2009, Ss. 195-219.

ATEŞ, Ahmet, *Vesiletün- Necat Mevlid*, Ankara: Kılıç Yay., 1954.

AVCI, Seyit, *Sufilerin Hadis Anlayışı*, Konya, 2004.

AYDIN, Mehmet, “Beşairü’n-Nübüvve”, *DİA*, c. 5, İstanbul: TDV Yay., 1992.

AYMUTLU, Ahmet, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, Ankara: MEB Yay., 1995.

AYNÎ, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetü’l-Kârî Şerh-u Sahih-i Buhârî*, I-XVI, Beyrut: Daru’l-Fikr, 1997.

AZİMLİ, Mehmet, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2010.

BAĞCI, H. Musa, “Hz.Peygamber’i Beşer Üstü Gösteren Bazı Görüşlere Eleştirel Bir Yaklaşım,” Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. I, Diyarbakır, 1999.

BAKIRCI, Selami, “Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi”, İstanbul: *Akademik Araştırmalar Yay.*, 2003.

BANAZ, Şaban, “Hz. Peygamber’e Salavat Getirmek”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), CÜSBE, Sivas, 2006.

BEYAZIDÎ, Molla Musa el-Celâlî Feyzu’l-Kadîr el-Mübdî (Şerhu’l-Mevlidi’l-Küdrî), İstanbul: Şenyıldız Yay., 2010.

BEYHAKÎ, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü’n-Nübüvve ve Marifeti Ahvâli Sahibi Şeria’*, I-VII, Talik-tahriç: Abdu’l-Mu’tî Kalacî, Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, t.y.

BEYZÂVÎ, Abdullah b. Ömer b. Muhammed Nâsıruddin, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vîl*, I-II, Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-ilmîyye, 1999.

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu’s-Sahih*, I-IV, tah. Muhammed Fuad Abdulbaki vd., Kahire: el-Matbaatü’s-Selefiyye, 1400.

BULUT, Halil İbrahim, “Mûcize”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005.

.....,- “Peygamberlerin Başarısında Mûcizelerin Yeri Ve Önemi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* c. 11, Sy 1, Ss. 65-78.

BÛTÎ, Dr. M. Said Ramazan, *Fıkhu’s Siyre*, Gonca Yay. t.y.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (vd.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 2. Bsk., Ankara: Pegem, 2008.

CANAN, İbrahim, *Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Ankara: Akçağ Yay., t.y.

CEYHAN, Âdem, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 14, Erzurum, 2000, Ss. 89-141.

CÜCÜK, İbrahim, *Ayet ve Hadislerle Peygamberimiz*, İstanbul: Rağbet yay., 2008.

ÇELİK, Ali, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III (2003)*.

ÇETİN, Nurullah, “Yeni Türk Şiirinde Hz. Muhammed Algısı”, Yağmur, Dil-Kültür ve Edebiyat Dergisi, <http://www.yagmurdergisi.com.tr> (25.03.2012), Sy. 62

ÇİÇEKLER, Mustafa, “Na’t”, *DİA*, c. 32, İstanbul: TDV Yay., 2006

DAVUDOĞLU, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, I-XII, 2.Bsk., Sönmez Neşriyat, t.y.

DEMİRCİ, Mehmed, “Hakikat-ı Muhammediyye”, *DİA*, c .15, İstanbul: TDV Yay., 1997.

DEMİRYÜREK, Erol, “Hz. Peygamber’in Doğumu İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001.

DERVEZE, M. İzzet, *et-Tefsirü'l-Hadis*, çev. Şaban Karataş vd., I-VII, 2.bsk., İstanbul: Ekin Yay., 1998

.....,- *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, 1995.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 2000

DİHLEVÎ, Şah Veliyyullah, *Hüccetullâhî'l-Bâliğa*, (nşr. M. Şerif Şükker), Beyrut, 1992

DURMUŞ, İsmail, “Mevlid: Arap Edebiyatı”, *DİA*, c. 29, Ankara: TDV Yay., 2004

.....,- “Şiir”, *DİA*, c. 39, İstanbul: TDV Yay., 2010

DÜZENLİ, Yaşar, “Sembolizm Açısından İsrâ Ve Miraç’a Yeni Bir Yaklaşım Denemesi”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y:2001, S.1, s. 31-48

EBÛ NUAYM, Ahmed bin Abdullah bin İshak el-İsfahanî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I-II, Tahkik: Muhammed Derrâs Kalâcî- Abdulberr Abbas, Daru'n-Nefâis, 1986.

EBÛ YA'LA, Ahmed bin Ali bin Müsennâ bin Yahyâ bin Hilâl et-Temîmî, *Müsned*, I-XIII, Tah: Hüsyin Selim Esed, Dimeşk: Daru'l-Me'mün li't-Türas, 1984.

EFE, Âdem, “Türk Toplumunda Mevlid Merasimlerinin Yeri Ve Fonksiyonları”, *DEÜİFD*, XXIX/2009.

EKİNCİ, Ramazan, “Diyarbakırlı Re'fet'in Mevlidi”, *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E., Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, 2011.

EL-AŞKAR, Ömer Süleyman, *er-Resul ve'r-Risalat*, 4. Bsk., Küveyt: Daru'n-nefais, 1989

ELİAÇIK, R. İhsan, *Yaşayan Kur'an Meal/Tefsir*, İstanbul: İnşa Yay., 2007.

ELMALILI, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, Sad. İsmail Karaçam vd., Hikmet yay., 1992.

ERÇETİN, Ahmet, “Rivâyetler ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), Konya, 2008.

ERSOY, M. Akif, *Safahat*, Haz. Orhan Okay ve Mustafa İsen, 2. Bsk., Ankara: DİB yay., 1992.

ERUL, Bünyamin, “Hz. Peygamber’in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, *Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara, 2000.

.....,- “Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru”, İslam’ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Kutlu Doğum Sempozyumu-2001, Ankara: TDV Yay., 2003, Ss. 419-435.

.....,- *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara: TDV yay., 2000.

.....,- “Bir Alan Taraması’nın Panoraması- Vahy-i Gayri metlûv Hakkında bazı Mülâhazalar ve Bir Eleştirinin Eleştirisi-”, *İslamiyat*, c. 3, sy. 1, 2000, Ss. 161-184.

ET-TÜLEYDÎ, Abdullah, *Tehzibü’l-Hasais*, I-III, 2. Bsk., Beyrut: Daru’l-Beşairi’l-İslamiyye, 1410.

FAYDA, Mustafa, “Muhammed”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005.

FAZLURRAHMAN, *Ana Konularıyla Kur’an*, trc. Alparslan Açıkgenç, Ankara, 1987.

GAZALÎ, Muhammed, *Fıkhu’s-Sire*, 6. Bsk., 1965.

GÖKALP, Murat, “Kadı İyâz ve Şifâ Adlı Eserinde Peygamber Tasavvuru”, (*yayınlanmamış doktora tezi*), AÜSBE, Ankara, 2005.

GÖLCÜK, Şerafeddin-TOPRAK Süleyman, *Kelâm*, Konya: Tekin Kitabevi, 1991

GÜNDÜZ, Şinasi, *Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yay., 2004.

.....,- *Anadolu’da Paganizm*, Ankara Okulu Yay., 2005.

.....,- “Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mito”,
Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi cilt: 6 sy: 1 Ocak –
Nisan 2009, Ss. 9-26.

.....,- (Ekrem Sarıkçıoğlu ve Yavuz Ünal ile birlikte), *Dinlerde
Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç*, Ankara: Vadi Yay., 1996.

GÜNER, Osman, *Resulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, Ankara: Fecr
yay., 1997.

GÜZEL, Yüksel, “Şakku's-Sadr Rivayetinin Tahlili (Hz. Peygamber'in
Göğsünün Yarılması)”, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), AÜSBE, Ankara, 2007.

HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek
ale's-Sahihayn*, I-VI, Beyrut: Daru'l-Marife, 1998.

HALEBÎ, Ali b. Burhanuddin, *es-Sirerü'l-Halebiyye fi Sireti'l-Emini'l-
Me'mun*, I-III, Beyrut: Daru'l-Marife, 1400.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev: Salih Tuğ, I-II, İrfan
Yay., 2003.

HANBEL, Ahmed b., *Müsned*, tah. Şuayb Arnavut vd., 2. Bsk., Müessesetü'r-
risale, 1999

HANEFİ, Hasan, *İslami İlimlere Giriş*, Çev. Muharrem Tan, İstanbul: İnsan
Yay., 1994.

HATİBOĞLU, M. Sait, “İslami Tenkid Zihniyeti Ve Hadis Tenkidinin
Doğuşu” (yayınlanmamış doktora tezi), Ankara, 1962.

.....,- “Hz. Peygamber'i Yanlış Yorumlama Tezahürleri”, *İslami
Araştırmalar*, sy. 2, 1986.

HEYKEL, H. Muhammed, *H. Muhammed'in Hayatı*, I-II, Türkçesi: Vahdettin İnce, İstanbul: Yöneliş Yay., 2000.

HİREVÎ, Muînuddin Muhammed Emin, *Altıparmak Peygamberler Tarihi*, (Osmanlıca Çev. Muhammed Bin Muhammed Efendi), Sad. A. Faruk Meyân, 4. Bsk., t.y. S. 213.

İBNÜ'L- CEVZÎ, Abdurrahmân b. Ali Ebu'l-Ferec, *Kitâbu'l-Mevzuât*, I-III, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.

İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Kitabu'l-Musannef fi'l-Ehadisi ve'l-Asar*, I-VII, tah: Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetü'r-Riyad, 1409.

İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî Bi Şerh-i Sahihi'l-Buhârî*, I-XVI, Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000.

İBN HACER EL-HEYTEMÎ, Şihâbüddîn Ahmed, *en-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-'âlem fi mevlidi seyidi veledi Âdem*, İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, t.y.

İBN HİŞAM, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Tah. Mustafa es-Saka, İbrahim el-Ebyari ve Abdulhafız Şelebi, Mısır: el-Halebî Bas., 1955.

İBN İSHÂK, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyar el-Muttalibî, *Siretü İbn İshâk/es-Siretü'n-Nebeviyye*, I-II, Tahkik, Talik, Tahriç: Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.

İBN KESÎR, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Beyrut, 1966.

İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid b. Mâce el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce*, I-II (nşr.: M. Fuad Abdülbâki), 2. Bsk., İstanbul: Çağrı yay., 1992.

İBN MANZÛR, *Lisânu'l-Arab*, Daru'l-Marife, t.y.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Katib el-Hâşimi el-Basrî el-Bâğdâdi, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, Beyrut: Dar-u Sadr, t.y.

İLMİHAL II, Ankara: TDV Yay., 2005.

İPEK, Abdülmuttalip, "Klâsik Türk Siirinde Gül Redifli Kasideler", (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), Elazığ, 2008.

İSLAMOĞLU, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an Gereğçeli Meal Tefsir*, İstanbul: Düşün Yay., 2008.

KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, I-II, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 2006

KÂDÎ İYÂZ, b. Musa el-Yahsubi, *eş-Şifâ bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa, Şifa-i Şerif Tercümesi*, Ter: Naim Erdoğan, ve Hüseyin S. Erdoğan, Bedir yay., t.y.

KARA, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatler Tarihi*, İstanbul, 1985.

KARADENİZ, Osman, *İlim ve Din Açısından Mucize*, İstanbul: Marifet yay., 1999.

KARAKOÇ, Sezai, *Edebiyat Yazıları 1*, Diriliş yay., 1992.

KARAMAN Hayrettin (vd.), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I-V, Ankara: DİB Yay., 2003

.....- *İlmihal*, c. II, Ankara: TDV Yay., 2005

KASIR, Hasan Ali, *Gündönümünde Yaşamak*, İstanbul: Denge yay., 1995.

.....- *Peygamber Şiirleri*, İstanbul: Denge yay., 1997.

KASTALLÂNÎ, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibu'l-Ledünniye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, I-III, Tah: Memmun b. Muhyiddin el-Cennan, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996.

.....,- *İrşadi's-Sari*, I-X, Mısır: Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1323.

KESLER, Fatih “Kur’ân-ı Kerîm Ve Hadislerde Sefaât İnanç”, *Tasavvuf, İlmî Ve Akademik Arastırma Dergisi*, Ankara, 2004.

KILAVUZ, A. Saim, “Mevlid’in Akaid Ve Kelâm Açısından Analizi”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, Ed. Bilal Kemikli- Osman Çetin, Ankara: TDV yay., 2010, Ss. 292-300

.....,- *İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, 13.bsk., İstanbul: Ensar yay., 2007.

KIRBAŞOĞLU, Hayri, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Ankara: Kitabiyat, 2002.

.....,- “Hz. Peygamber tasavvurumuzun dönüşü: Paradigma’dan Paragon’a Paragon’dan Kozmik İlkeye”, *4. Kutlu Doğum Sempozyumu, Tebliğler*, Isparta: 2001.

KUR’ÂN-I KERÎM VE AÇIKLAMALI MEÂLİ, Haz. Hayrettin Karaman vd., İstanbul: TDV Yay., 2011.

KURNAZ, Cemal, “Dini Edebiyat Türleri Ve Dini Edebiyatımızın Bugünü Hakkındaki Düşünceler” (Kutlu Doğum Haftası), Ankara: TDV Yay., 1992.

.....,- “Gül”, *DİA*, c. 14, İstanbul: TDV Yay., 1996.

KURT, Abdurrahman- Yanmış, Mehmet, “Mevlid Dindarlığı: Bursa Örneği”, *II. Süleyman Çelebi ve Mevlid Semp.* Bursa, 2009.

KURT, Ali Osman, “Süleyman Çelebinin Vesiletü'n-Necat İsimli Eserinin Mitolojik Açıdan Değerlendirilmesi” *Süleyman Çelebi Ve Mevlid*, Ed. Mustafa Karabılal Kemikli, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007, S. 156.

MAR'AŞÎ, Kurrâ-Zâde Nâdirî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri), Haz. Gülcan Tanıdır Alıcı, Kahramanmaraş, 2009.

MÂVERDÎ, Ebu'l- Hasan Ali b. Muhammed Habibi'l-Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, , tah: Muhammed Mu'tasım billah el-Bağdadi, I, Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi 1987

MEHDÎ, Rızkullah Ahmed, *es-Siretü'n-Nebeviyye fi Davi'l-Masadiri'l-Asliyye: Dirasetün Tahliyye*, Riyad: Merkezi Melik Faysal li'l-Buhusi ve'd-Dirasati'l-İslamiyyi, 1996.

MEVDUDÎ, Ebûl-Alâ *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber, I-II*, Türkçesi: N. Ahmed Asrar, Ankara: Pınar Yay., 1984.

MUBAREKFÛRÎ, Ebu'l-Ala Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim, *Tuhfetü'l-Ahfezi bi Şerhi Camii't-Tirmizî*, I-X, Beyrut, t.y.

MÜSLİM, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III (nşr. M. Fuad Abdülbâki), 2. Bsk., İstanbul: Çağrı yay., 1992.

NEVEVÎ, Muhyiddin, *el-Minhâc Şerhu Sahih-i Müslim b. Haccac*, I-XVI, 4. Bsk., Beyrut: Daru'l-Marife, 1997.

OKİÇ, M. Tayyip, “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere”, *Atatürk Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi Dergisi*, 1976, sy. 1, Ss. 17-78.

ÖZEL, Ahmet, “Mevlid”, *DİA*, c. 29, Ankara: TDV Yay., 2004.

.....,- “Mevlid: Tarihi Ve Dinî Hükümü”, *Divan*, 2002/1, S. 12, s. 235-246.

ÖZER, Ahmed, *Türk Edebiyatında Naatler*, İzmir, 2008.

ÖZER, Salih, “Psiko-Sosyal Açıdan Dinî Anlatı-Dinî Yasantı İlişkisi” (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), KSIÜSBE, 2006.

ÖZŞENEL, Mehmet “İlk Yaratılan Varlık Konusundaki Rivayetler”, *Divan*, 1998, s. 171-189.

ÖZTEN, Ersan, “Peygamberlerin Gaybı Bilme İmkânı”, (yayınlanmamış doktora tezi), AÜSBE, Ankara, 2009.

ÖZTÜRK, Mustafa, Kur’an-ı Kerim Meali- Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri- İstanbul: Düşün yay., 2011.

PEKOLCAY, Necla, *Mevlid*, Ankara: TDV Yay., 1997.

.....,- "*Mevlid*", İA., I-XIII, İstanbul: Meb, 1993.

PEZDEVÎ, İmam Ebu Yusr Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, Trc. Şerafeddin Gölcük, 2. Bsk., İstanbul: Kayıhan yay., 1988.

POLAT, Selahattin, *Hadis Araştırmaları*, 3. Bsk., İnsan Yay., 2011.

RAĞİB, Ebu'l-Kasım el-Huseyn Muhammed el-İsfehani, *el-Müfredâtü Elfazi'l-Kur'an*, Beyrut: Daru's-Şamiyye, 2. Bsk.,1997.

RÂZÎ, Fahrüddin, *et-Tefsiru'l-Kebir*, I-XI, 3. Bsk. Beyrut: Dar-u İhya-i Turasi'l-Arabî, 1999.

.....,- *Resail fi Hükmî'l-İhtifali bi'l-Mevlidi'n-Nebiyyi*, haz. Mecmuatü'n Mine'l-Ulema, Riyad: Riaset-i Buhusu'l-İlmiyye ve'l-İfta, 1998

RIZA, Muhammed Reşid, *Tefsiru'l-Menar*, Tahriç. İbrahim Şemseddin, Beyrut: Daru'l-Kütüb'l-İlmiyye, 1999.

SAİD HAVVA, *el-Esas fi's-Sünne, Siyretün-Nebeviyye*, I-X, İstanbul: Aksa Yay., 1991.

SANCAKLI, Saffet, *Sünneti Doğru Anlamak*, Sır Yay., 2009.

SARIÇAM, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2001.

SARMIŞ, İbrahim, *Hz. Muhammed'i Doğru Anlamak*, İstanbul: Düşün Yay., 2011.

SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdірrahmân, *Makâsıdu'l-Hasene fi Beyâni Kesîri Mine'l-Ehâdisi'l-Müştehirati ale'l-Elsine*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1407/1987, s. 145.

SEMHÛDÎ, Ali b. Abdullah b. Ahmed bin Ebi'l-Hasen Ali bin İsâ b. Muhammed b. İsâ el-Hasenî el-Mısırî, *Vefâu'l-Vefâ Bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa*, I- IV, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

SERİNSU, Ahmed Nedim, "Peygamber'e Salât Ve Selâm Getirmenin Anlamı", *İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Muhammed Örneği- Kutlu Doğum:1993*, TDV Yay., 1995, Ss. 191-200.

SUYÛTÎ, Celaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Kemaleddin Ebu Bekr b. Muhammed el- Huzayrî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1985.

.....,- *Husnu'l-Maksad fi Ameli'l-Mevlid*, tah. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmiiyye, 1985

ŞÂMÎ, Muhammed b. Sâlih, *Subul'ül-Hudâ ve'r-Reşâd Fî Sîret Hayri'l-İbâd ve Zikri Fedâilihî ve Ahvâlihî Fil-Mebde' ve'l-Meâd*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.

ŞİBLÎ, Mevlâna ve Nedvi Süleyman, *Asr-ı Seâdet (İslâm Tarihi)*, I-X (Trc: Ömer Rıza Doğrul) İstanbul, 1928-1935.

ŞİRİN, Mustafa, “Er-Risaletü'l-Ahmediyye fi'l-Veladeti'l-Muhammediyye”, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi- Mevlidin Transkripsiyonlu Metni), Tokat, 2007.

TAFTAZÂNÎ, Şerhu'l-Akâid, Trc. Süleyman Uludağ, Ankara: Dergâh yay., 1991.

TAYÂLÎSÎ, Ebû Davud Süleyman b. Davud el-Fârisî, *Musned*, Haydarâbat: Dâiratu'l-Maârifî'n-Nizâmiye, 1321.

TEKİNEŞ, Ayhan, “Salât ü Selâmın Kıymet ve Lezzeti”, *Yeni Ümit*, S. 80 Y. 21, Nisan-Mayıs-Haziran, 2008.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Mevlid*, İstanbul, 1970.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa Ebû İsa, *Sünenü't- Tirmizî*, tah. Ahmed Muhammed Şakir vd., I-V, 2. Bsk., Mısır, 1975.

TOPALOĞLU, Nuri, “Hazreti Peygamber'in Zatı ve Eşyası İle Teberrük Meselesi”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, I/1, 2003, Ss. 71-95.

TOPALOĞLU, Bekir, “Muhammed”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005.

TUZCU, Recep, “Hz. Peygamberle İlgili Bazı Halk İnanışlarının el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki Dayanakları” (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), ÇÜSBE, Adana, 2002.

.....,- “Hz. Peygamber'in Teri İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, ÇÜİFD, S. 1, c. 10, 2010, Ss. 161-194.

ULUDAĞ, Süleyman, “Süleyman Çelebi'nin İnanç Ve Fikir Dünyası”, *Süleyman Çelebi Ve Mevlid*, Ed. Mustafa Kara- Bilal Kemikli,. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay 2007.

UMERÎ, Ekrem Ziya, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha*, I-II, 7. Bsk., Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1994.

UZUN, Mustafa, “Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzi Efendi ve Mevlidleri”, *M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 2007/2, Ss. 87-128.

UZUN, Mustafa, “Mi‘raciyye”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005, s. 135-140

ÜNAL, İ. Hakkı, “Seçmeci Ve Eleştirel Yaklaşım Veya Hz. Peygamber’i (s.a.v) Anlamak”, *İslami Araştırmalar* c. 10, sy. 1-2-3, 1997.

YANMIŞ, Mehmet, “Bursa Dini Hayatında Süleyman Çelebi’nin Vesiletü’n-Necat Adlı Şiirinin Etkilerinin Araştırılması”, (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*) UÜSBE, Bursa, 2010.

YARDIM, Ali, *Peygamberimizin Şemali*, İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1998.

YAVUZ, Salih Sabri, “Kelâm’da Efdaliyyet Meselesi Ve İbn Kemal’in “Efdaliyyetu Muhammed” Risalesi” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 5, sy. 1, Ss. 147-185.

YAVUZ, Salih Sabri, “Miraç”, *DİA*, c. 30, İstanbul: TDV Yay., 2005.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Şefaât”, *DİA*, c. 38, İstanbul: TDV Yay., 2010.

YAZAR, Sadık, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research Volume 1/2 Winter 2008*, Ss. 485-515.

YENİTERZİ, Emine, *Divan Şiirinde Na’t*, Ankara: TDV Yay., 1993.

.....- *Türk Edebiyatında Na’tlar*, Ankara: TDV Yay., 1993.

YILDIRIM, Enbiya, *Hadis Problemleri*, 2. Bsk., İstanbul: Rağbet yay., 2001.

.....- *Enbiya, Hadisler Ve Zihindeki Sorular- Büyük Muhaddis Şuayb Arnavut’la Söyleşi-*, İstanbul: Rağbet Yay., 2011.

YILMAZ, Mehmet, “Kur’an’da Şefaât Kavramı Ve Yaygın Şefaât Anlayışıyla Karşılaştırılması” (*yayınlanmamış yüksek lisans tezi*), MÜSBE, İstanbul, 2006.

YÜCEDOĞRU, Tefvik, “İnanç Esasları Açısından Vesiletü’n Necat”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Ed.Mustafa Kara- Bilal Kemikli, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2007.

ZEHEBÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tarihü’l-İslam ve Vefeyatü’l-Meşahiri ve’l-‘Alam*, Tah: Ömer Abdu’s-Selam, Beyrut: Daru’l-kütübü’l-ilmiiyye, 1987.

ZEMAŞERÎ, Muhammed b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşaf an Hakaiki’t-Tenzil*, I-IV, 3. Bsk., Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-ilmiiyye, 2003.

ZÜRKÂNÎ, Muhammed b. Abdulbâki b. Yusuf b. Ahmed b. Ulvân el-Mısırî, *Şerhu’l-Mevâhibu’l-Ledünniye bi’l-Minahi’l-Muhammediyye*, I-XII, Tah: Muahammed Abdulaziz el-Halidî, Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiiyye, 1996.